לקורות

הקהלה היהודית באלכסנדריה

בארבעים שנה האחרונות תרס"ו־תש"ו

אוסף כתבות רשימות ומאמרים שנתפרסמו בעתונות
הא"י ושל חו"ל

מאת

בן ציון טראגאן

מורה עברית בבתי הספר לקהלה היהודית באלכסנדריה ומיסד „הספריה היהודית" בה

הקדמה מאת

אברהם אלמאליח

אלכסנדריה

בדפוס ליאון פלומבו
תש"ז 1947

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2019

לקורות

הקהלה היהודית
באלכסנדריה

בארבעים שנה האחרונות תרס"ו־תש"ו

אוסף כְּתָבות רשימות ומאמרים שנתפרסמו בעתונות
ה־א"י ושל חו"ל

מאת

בן ציון טראנאן

מורה עברית בבתי הספר לקהלה היהודית באלכסנדריה ומיסד „הספריה היהודית" בה

הקדמה מאת

אברהם אלמאליח

אלכסנדריה
בדפוס ליאון פלומבו
תש"ז 1947

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2019

933.5(62.11)

הוד מלכותו פ'ארוק הראשון

S.M. LE ROI FAROUK Ier

ספר זה מוקדש בהערצה

לאזכרה נצחית

לכבוד מורי ורבי המנוח **אליעזר בן יהודה** ז"ל
העברי הגדול מחיה שפתנו המדוברת היום בפי רבבות
מבני עמנו בכל מקום שהם;
שעבדתי במחיצתו תשע עשרה שנה.
נפטר בירושלם כ"ו כסלו התרפ"ו.

לכבוד ידידי הגדול המנוח רבי דוד **יודילוביץ** ז"ל
אשר עבד בקנאה רבה להפצת שפתנו בקרב יהודי אלכסנדריה;
וביחוד על פעולותיו הכבירות בשנות שהותם של מנורשי
א"י במלחמה העולמית הראשונה.
נפטר בראשון לציון ביום י' אב התש"ג.

ולכבוד המנוח הרב הגדול **אברהם אביכזיר** ז"ל
סגן ראש הרבנים באלכסנדריה,
אשר התמסר בכל לב לטובת מוסדות החסד,
החנוך והתרבות העברית שבקהלה.
ואחד מהגבורי ועד גולי א"י בשנות המלחמה
העולמית הראשונה.
נפטר בירושלם ביום כ"ח תשרי התש"ה.

תהיינה נשמותיהם צרורות בצרור החיים, אמן!

מכתבים מהרבנים הראשיים

בן ציון מאיר חי עוזיאל
ראשון לציון, הרב הראשי לארץ-ישראל
ירושלם

BENZION MEIR HAY OUZIEL
Rishon Lezion, Chief Rabbi of the Holy Land
JERUSALEM

ב"ה. ירושלם ז' אייר תש"ו.

ראה ראיתי וישמח לבי, פעולתו הספרותית של ידידי הסופר הותיק מגזע היחס והמעלה מר בן ציון טראגאן יצ"ו, בספרו החשוב, „קורות הקהלה היהודית באלכסנדריה", היא נא אמון, במשך ארבעים שנה האחרונות. תרס"ו - תש"ו.

קהלה חשובה זאת שתפסה מקום נכבד מאד, בתולדות ישראל מימי הבית השני, המשיכה את קיומה בצביונה היהודי הנהדר והיתה לאחת הקהלות המרכזיות בישראל, שנתנה כבוד לעצמה ולכל היהדות כולה בכל הדורות; בהיותה מגשרת את ארץ ישראל לכל קהלות הגולה. קהלה עתיקה וקדומה זאת היתה שוב מקום מפלט ומחסה ליהודי ארץ ישראל, שהגלו בימי המלחמה הקודמת ומצאו בה מנוח ומחסה לנפשם, בית מדרש לתלמודם ונשמתם ואכסניא אחואית נלבבה, שעודדה את רוחם כל ימי גלותם, עדי שובם אל הארץ כיונים אל ארובותיהם וכבנים אל גבולם.

פרשה מופתית זאת ראויה להכתב בספר תולדות ישראל לקהלותיהם בארצות הגולה, שהיא תוסיף דף מלא זוהר ותפארה לקהלה עתיקה וקדומה זאת, שהוד של שיבה וזיו עלומים חופפים עליה וטובעים את דמותה.

מבחינה זאת, הנני מוקיר ומעריך מאד פעולתו הספרותית של ידידי הסופר הנכבד מר בן ציון טראגאן, בספרו זה שבו יתן תאור נאמן מפעולותיה של קהלה ברוכה זאת, בארבעים שנה האחרונות, שבהן כאילו התנערה לתחיה לאומית, בפעולותיה החנוכיות, קשריה הלאומיים עם הישוב הארץ ישראלי ועזרתה לבנין הארץ.

מקדם אני כברכה ושמחה יומה מבורכת זאת, שהיא ראויה להוקרה ועדוד.

ואני תקוה שה' יצליח בידו להוציא לאור ספרו החשוב ורב תועלת זה. והנני ברגשי כבוד וכצפיה לגאולת ישראל.

בן ציון מאיר חי עוזיאל
הראשון לציון
הרב הראשי לארץ ישראל

יעקב משה טולידאנו
הרב הראשי
לתל-אביב — יפו והמחוז

Jacob Moshe Tolédano
CHIEF RABBI
of Tel-Aviv — Jaffa District

ב"ה, תל-אביב, י' אייר התש"ז.

לידידי הנכבד חכם וסופר מר בן ציון טרגן הי"ו שלום וברכה.

א. נ.

קבלתי מכתבו עם הדוגמא מהספר „קורות הקהלה היהודית באלכסנדריה תרס"ו-תש"ו", והנני בזה לערוך שורות אחדות על זה:

כמי ששמש חמש שנים כראב"ד ורב בקהלה החשובה והנכבדה קהלת אלכסנדריה ונהירין לי שביליה היטב, הנני מעודד ומחזק את ידי ידידי החכם הנכבד חוקר וסופר מר בן ציון טראגאן הי"ו בפעולתו זאת, לתת לנו רשימות ותיאורים מחיי הקהלה הנ"ל, בסדריה ומעשיה הטובים, ומחיי גדוליה ואציליה בדור הולך, שמעטים יש למצוא כמוהם בחיי קהלות אחרות, ואפילו במערב אירופא; אילי הכסף שנתנו מהונם ואונם, מזמנם וממרצם לטובת הצבור היהודי בקהלה, משפחות מיוחסות שמבניהם היו לשרים ורוזנים, ואשר עשו הרבה לטובת העם המצרי ולתועלת המדינה בכל המקצועות הכלכליים ורמת החיים של ארץ מצרים, ויחד עם זה הצטיינו בתכונות נפשם בעדינות וצניעות, וביחסם אל ההמון הפשוט. זוהי דמוקרטיה טהורה, עממיות אצילית, שמקורה הוא ביעוד הנבואי ומוסר התורה שעל ברכיה חיו וגדלו גדולי היהדות המצרית והאלכסנדרונית.

אף אני שנהירין לי שבילי היהדות באלכסנדריה, כמו שאמרתי, מוצא אני ברשימותיו של מר טרגאן דברים ישנים גם חדשים שכדאי לשומעם ולמשש בהם, רשימותיו וזכרונותיו אלה ישמשו מקור רב ערך לתולדות קהלה רבתי-עם זו במאה הי"ט והעשרים, שידעה להתרומם ולהמשך במסורתה הקדומה של ימי פילון וחוניו ורבי יהושע בן חנניה ועד תקופת הגאונים.

הנני אומר לך ידידי: חזק ואמץ, ויישר חילך!

בדשה"ט והוקרה

יעקב משה טולידאנו
הרב הראשי לתל-אביב — יפו והמחוז

Prof. David Prato
RABBINO CAPO

פרופ׳ דוד פראטו
רב ראשי

רומא ב״ה, כ״ו אייר התש״ו

מר טרגאן היקר,

הנני מזדרז לשלוח לך מלים אחדות כדי להביע לך את כל הערצתי בעד היזמה החדשה שקבלת עליך לאסוף את כל כתביך הפזורים בעתונות האי״ת ובחו״ל בקשר לקהלה היהודית באלכסנדריה ולפרסמם בספר מיוחד.

הקהלה היהודית האלכסנדרונית בפח התמוך ביזמה זאת בהכרת טובה בעד כל מה שפעלת בשבילה במשך ארבעים שנה האחרונות, תרס״ו־תש״ו.

כמה אלפי תלמידים חנכת וגדלת עפ״י התורה והרוח הלאומי, ותטע בהם רגשות נעלים! וכמה צעירים הצלת מטמיעה! במשך שנות משרתי בתור רב ראשי בקהלתנו זאת העתיקה והמפוארה, היית אתה אחד מהעובדים הנאמנים והמסורים ביותר שלה; ולולא עזרתך, אי אפשר היה לנו לפעול ולהשלים כל מה שנעשה להפרחתה; ואת זה לא אשכח לעולם!

היו לך הזדמנויות שונות לעזוב את מצרים כדי להשתקע בארץ ישראל ולטלא מאויי לבך, אבל את זה לא עשית! קשה היה לך לנתק את קשריך מאותה הקהלה אשר אהבת, מאותם אלפי תלמידי בתי הספר שהתמסרת להם; ומספרייתך שיצרת ושהמשכת להעשירה!

והנה כעת הנך בא להוסיף לעבוד ולהשלים עוד תפקיד חשוב בקהלה, ולפרסם ספרך „קורות הקהלה היהודית באלכסנדריה בתקופת ארבעים שנה״ כדי להוריע לעולם היהודי מחוץ למצרים, את אשר פעלה הקהלה הברוכה שלנו במשך ארבעים שנות עבודתך — עשה והצלח! יישר כחך!

הנני בטוח כי תצליח, וכי כל אחינו ימצאו במפעלך זה את הכח והרצון לעזוד הקהלה ומוסדותיה.

ויהי נועם ה׳ עליך ויכרכך וילוך בכל דרכיך שהנני מאחל לך אורך ,מים והצלחה, אמן!

דוד פראטו
רב ראשי ברומא

הרב הראשי של
אלכסנדריה

LE GRAND-RABBIN
D'ALEXANDRIE

אלכסנדריה, כ"ג סיון תש"ז
לכבוד ידידי היקר,
המורה הותיק בן ציון טרגן,
ידיד נכבד!

בעונג רב קראתי מספרך את מאה וששים העמודים הראשונים אשר הואלת להמציא לי לפני צאתי את אלכסנדריה לימי החופש.

היטבת לעשות בפרסמך את הדברים האלה בצורתם ובצניונם כמו שנכתבו בשעתם. אמנם המבקר הלהוט אחרי הסדר הכרונולוגי ואחרי המדה והקצב במסגרת החבור, ימצא שאין מיקדם ומאוחר בספרך, ושהארכת בו במקום שאמרו לקצר וקצרת במקום שאמרו להאריך. אבל לדידי אין ספק שלו נכנעת לתביעות מסוג זה, ונטלת מהחומר הגלמי אשר לפניך את מקוריותו ואת חיותו, או יצא שכרו בהפסדו.

יבוא ההסטריון ויסתת את האבנים האלה ויעמידן כרצונו בבנין ההסטוריה הישראלית באלכסנדרית, אבל גם או יומנך זה ישאר תמיד חי ורענן.

מבעד ליומן זה הנני מציץ בך כשהיית בן שלשים וחמש שנה. ביום הכפורים שנת תרס"ז — הייתי לפני ארבעים שנה — אתה, האורח הירושלמי, ישבת על אחד הספסלים בבהכ"נ אליהו הנביא, " בו אני מכהן זה כעשר שנים, " והנך „משתומם ומתפלא, מתבונן בפני כל הנכנסים לבית התפלה" עד אשר אמרת בלבך:

„רבונו של עולם! איני חפץ כי תכתוב אותי בספר צדיקים וחסידים, כי מה יתן ומה יוסיף לי! ואיזה תועלת תהיה לי מזה במצבי בחיים, אם אכתב בספריהם או לא? האם לא אחת היא לי? אנא ה'! כתבני נא בספר עשירים! בספר אמידים! או אוכל לקוות להיות באמת מאושר..." (ע' 17).

ואולם רבות מחשבות בלב בן ציון טרגאן ועצת ה' היא תקום! לא רצה הקב"ה לכתוב אותך בספר עשירים ואמידים, אבל זכה אותך באושר ובכבוד, מה עשה? קשר את גורלך בגורל העדה הישראלית באלכסנדריה שבאהבתה שגית תמיד, ובאשרה היה לך אושר. אחרי שנה וחצי של פרידה אתה חוזר אליה, לשם מה? אולי להחזיר את גרושתך? חלילה! לא היו גרושין מעולם, אלא להוסיף על „כתובתה"! יישר כחך. הקהלה הישראלית של אלכסנדריה תהיה לך אסירת תודה בעד אדיבותך זאת.

כ"ג לח' סיון ש' תש"ז ערב נסיעתי לצרפת.

דר' משה וינטורה
רבה הראשי של אלכסנדריה

HEMDA BEN-YEHUDA
TALPIOTH-JERUSALEM

חמדה בן־יהודה
תלפיות־ירושלים

ב״ה, אייר תש״ז

לבן ציון טרנן היקר שלום,

שמחתי מאוד לראות כי ספרך החשוב בו נאסף כל עבודתך הצבורית בקהלת אלכסנדריה קרוב לצאת לאור, החומר אשר אספת חשוב מאד לכל המתעניינים לדעת על חיי היהודים במצרים בזמן הזה, וכמו כן יש בזה גם קשר רב עם בני עמנו בארצנו.

קרוב היית תמיד לרבך אליעזר בן יהודה ולתלמידו הנאמן דוד יודילוביץ! ועל כן תוכל למסור הרבה מאשר שמעת מפי שניהם, יישר כחך! תזכה לראות הספר בהופעתו, וברכתי שלוחה לך בזה באהבה והוקרה בעד נאמנותך כל זמן עבודתך בעתוננו ובמלוננו.

חמדה בן יהורה.

דוד יודילוביץ
ראשון לציון

DAVID YODILOVITCH
RICHON LE-ZION

מכתב מר דוד יודילוביץ.

מנהל ה„כרמל" באלכסנדריה וחבר בועד החנוך של הקהלה.

(המלים האלה כתב אותם המנוח על ספרו „ראשון לציון" שהגיש לי למזכרת, בחדש סיון התש"ב).

למזכרת לידידי הגדול מר בן ציון טרגן. ראשון למורים העברים בזמננו באלכסנדריה של מצרים, עמד על דוכנו בבתי הספר של הקהלה האלכסנדרונית כשלש ושלשים שנות תחית הלשון (תרס"ו תרצ"ט), זכה להקים בעדתו זאת, דור ישרים של אלפי צעירים וצעירות חדורי רוח ישראל, חובבי לשון עברית לאומית יהודית, ומכירים ויודעים ערך קדשי בני עמנו, יודעים דברי ימינו, ואוהבים ארץ ישראל, לשון ישראל תקות ישראל, ועמך ישראל ומוסרו כלפי כל אומות העולם, בנימוס ובדרך ארץ וגימוס אירופי. ואברכהו בזה בשיבה טובה וכבוד רב בקרב בני עדתו כמו בקרב בני ארץ מולדתו בירושלם.

ראשון לציון י"א סיון התש"ב.

דוד יודילוביץ.

הקדמה

מאת **אברהם אלמאליח** ירושלם

רעיון טוב ומועיל הנה המורה והמחנך הותיק מר בן ציון טרגאן: לאסוף ולכנם להוך ספר אחד את מרבית הפתבות, הרשימות והמאמרים שפרסם בעתונים, בחוברות ובכתבי העת שונים במשך ארבעים שנות שבתו כמורה ומחנך באלכסנדריה על תולדותיה וראשיה של עיר זו, מוסדותיה ומפעליה למען ידעו הדורות הבאים מה היו פניה של קהלה חשובה זו במשך התקופה ההיא, עליותיה וירידותיה, אורותיה וצלליה, חנוך בניה ותרבותם, מה פעלה למען אירגונה והתפתחות מוסדותיה, ומה עשתה להפצת התרבות והשפה העברית בקרב יהודיה, מה היו פעולותיה לטובת א״י בימי צרה כבימי שמחה, במה התבטאה תרומתה לקרנות הלאומיות ומה היתה השתתפותה בקימומה ותחיתה של ארץ ישראל העברית.

***

רבים הם סופרי עמנו המתחקים כיום על שרשיהן של קהלות ישראל בערים הגדולות בעולם לדרוש ולחקור את מוצאיהן ומובאיהן, לדעת את קורותיהן, לפרסם את שמות רבניהן והוגי־הדעות הגדולים שישבו בהן ולכתוב על ספר את תולדותיהן למען הקים להם יד ושם־עולם.

ישנן הרבה קהלות שמספר היהודים בהן גדול. במשך מאות שנות קיומן קמו בהן רבנים גדולים שהעשירו את הספרות התלמודית עושר רב ובתי הדפום שבהן הדפיסו ספרים בחכמת ישראל וספרותו, ובכ״ז עוד לא קם הנואל שיחשוב לו לחובה להזקק להן, לחקור את עברן ואת הנוגע לדרכי חייהן ולההפתחותן הגשמית והרוחנית, לאגור ולאסוף את קורותיהן ולהעלותן על ספר, כי כל מסמך וכל תעודה בתולדות עדה או קהלה או עיר משמשים מצבת־זכרון לחיים ולרוח ששררו בהן בזמן ידוע.

„דברי ימי היהודים ותרבותם — כתב פעם החכם משה שטיינשניידר — אינם בנין פשוט הנבנה מאבני המקום; להם צריך הבונה לאסוף אבנים

מכל הדרך הארוכה בה עברו בני ישראל וסמנו בדרכם האחרונה בנועם ונגדם לארבע כנפות הארץ, ולסדר את האבנים ולדבקן עד היותן לאחדים".

חיי היהודים במצרים לא לכשו עדיין עד כה צורה כללית קבועה ומסויימת; הם מתקרבים, אמנם, לאט לאט לנקודה אחת; הם משנים קמעא קמעא את צורתם ודמותם־המיוחדת ומתהפכים לגוף כעל תמונה אחת. אולם עד שיתקרבו הגופים הנפרדים האלה זה לזה ועד שיתהווה במצרים צבור עברי אחד, החי על־פי תנאים מיוחדים — נקרים ומתהווים מקרים ומאורעות מיוחדים במינם בקרב המחנות המיוחדות של כנסת ישראל שם ובמפלגות השונות החיות כל אחת חיים שונים ונפרדים אלה מאלה.

בין הערים הגדולות במצרים, מתנוססת להפארה הקהלה היהודית שבאלכסנדריה העומדת על תלה זה מאות בשנים. בעיר רבתי - עם זו שימשו רבנים גדולים, ויהודיה בנו בה ארמונות לתפארה, הרחיבו את המסחר בכל גבולותיה מסביב, הקימו בה מוסדות למופת ויתערו בה כאורח רענן. כל סופר ורושם־זכרונות, שיידלה ספורים ועובדות ומאורעות מתהום־הנשיה יוסיף נדבך. לידיעת תולדות עמנו, וכל אבן ואבן אשר ימאסו הבונים, תהיה לראש־פנה שעליה יווסד בנין אשר לא שערוהו אבותינו.

*
* *

האיש המוכשר ביותר לאסוף את החומר הזה על יהודי אלכסנדריה בימינו הוא, בלי ספק, מחבר הספר הזה מר בן ציון טרגאן שחי בה במשך כארבעים שנה היה מעורה בחייה היהודים, עמד על התפתחות מוסדותיה, היה פעיל ועסקן בקרב צבורה ואחר מאבות החנוך העברי בה.

היסוד לחנוך העברי באלכסנדריה הונח, אמנם, עוד לפני בואו של מר טרגאן לעיר זו, ע"י המנוח הרה"ג אברהם אביכזיר, ומחבר הספר הזה היה הממשיך בדרך קודמו; אולם מר טרגאן הכנים שכלולים מרובים בשיטות הלמודים, העמיד תלמידים הרבה והקים דור עברי הממשיך את מפעלו.

סמני התקדמות הלאומית באלכסנדריה, נראו בה עוד משנת תרס"ג כשהמנוח הרה"ג אברהם אביכזיר התישב בה. קהלת היהודים באלכסנדריה היתה מפורסמת אז בסדריה הטובים, במוסדותיה העשירים והמפוארים, במפעליה החנוכיים, התרבותיים והפילנטרופיים; הרה"ג אברהם אביכזיר ז"ל הוסיף לשכלל את סדריה, להרבות את מספר מוסדותיה החנוכיים והתרבותיים, נתן לה את הדחיפה העצומה שהעמידה אותה בראש אחיותיה

במצרים, הפיח בה רוח חיים, הטריץ את גדוליה נכבדיה ועשיריה להתענין במוסדותיהם הם, ובמפעליה של א״י הקרובה לה, יסד את גן הילדים העברי הראשון בה, חבר והדפיס בה את ספרי הלמוד העבריים הראשונים שלו בשם „העברי״ בארבעה חלקים, והביא בשנת תרס״ו מא״י לאלכסנדריה את ממשיך מפעלו מר בן ציון טרגאן.

עוד לפני בואו לאלכסנדריה, נתפרסם מר בן ציון טרגאן בא״י כעסקן צבורי וכמשתתף כמעט קבוע בעתונות העברית של אז: „ההשקפה״, „האור״, „הצבי״, „החרות״, בירושלים, „היהודי״ בלונדון ועוד, בהם פרסם מאמרים וכתבות על הענינים היהודיים העומדים על הפרק בחיי היהודים בא״י. מר טרגאן היה גם ממיסדיה של אגודת „צעירי ירושלם״ שהעמידה לה למטרה את הפצת השפה והתרבות העברית בין הנוער הירושלמי ויצק מים על ידי המנוח אליעזר בן יהודה.

באלכסנדריה, המשיך מר טרגאן בהצלחה מרובה את מפעלו של המנוח הרה״ג אביכזיר בחנוך הנוער העברי, וכאן מצאו פעילותו ומרצו כר־נרחב לעבודה צבורית בקרב הקהלה ולעבודה תרבותית במוסדותיה החנוכיים. חוא הכנים את שיטת הלמוד עברית בעברית, חבר ספרי קריאה שונים המשתמשים בהם בבתי הספר העברים שם, הצטרף כחבר פעיל באגודות „צעירי ציון״, „האחוה היהודית״ ומרבזי תרבות אחרים, ולא פסק אף רגע מלהשתמש בכל כחותיו להרמת קרנן של השפה והתרבות העבריות, הציוניות, הקרנות הלאומיות ותחית העם והארץ, ושימש כעין השגריר התרבותי של א״י במצרים, וכל מי שהיה זקוק לאיזה ענין חנוכי ותרבותי היה פונה אליו, ובאמצעותו היה אפשר להפיץ את הספר העברי והעתון העברי בבקעת הנילוס.

במשך ארבעים שנה היה מחבר הספר הזה כתבם הותיק של העתונים העברים בא״י: „דואר היום״, „הבוקר״, „הד המזרח״ ופרסם מאמרים גם בירחון המצוין „העתון העברי המצויר״ (L'ILLUSTRATION JUIVE) וביחוד את מאמרו המקיף והחשוב: „קורות ישוב היהודים באלכסנדריה״ עפ״י מקורות שונים: כתבי יד הקהלה, שיחות זקנים, עתונים ישנים, המתפרסם שוב בספר זה; הוא היה יועצם מדריכם וידידימנם של חבריו בחוראה, המורים העברים הצעירים והנוער העברי באלכסנדריה; שקד על הבאת מורים עבריים וגננות עבריות מא״י, התענין בכל עבודה תרבותית עברית שנעשתה שם, עזר למוסדות שמטרתם תחית האומה, השפה והארץ, ויהי לפה ולמליץ־טוב לכל ציר ושליח מא״י במצרים.

ואפילו בימי זקנותו לא ידע מר בן ציון טרגאן ליאות. אחרי שמלא

את תפקידו באמונה כמורה ומחנך במשך ארבעים שנה, לא רצה ליהנות מההזדמנות שניתנה לו לנוח מעטלו אחרי צאתו לפנסיה. בימי מנוחתו עבד בחבור ספר נאה ומענין; „תולדות הקהלה היהודית באלכסנדריה" שהוא כמדומני הספר הראשון בצרפתית שבו תוארו חיי היהודים בעיר זו באופן מקיף, ורק אחריו נתפרסמה חוברתו החשובה, ג"כ בצרפתית, של מר נורי פרחי.

אולם, גולת הכותרת לעבודתו הברוכה של מר טרגאן באלכסנדריה היא, בלי ספק, „הספריה היהודית" שהקים שם לפני שנים אחדות והמכילה יותר משני אלפים ספר בכל מקצועות היהדות, ושאליה התמסר בלב ונפש לפני עלותו חזרה לעיר מולדתו להשתקע שוב בה. כאב המטפל בילד טפוחיו, טפל מר טרגאן ביציר כפו „הספריה היהודית", השתדל להרבות את ספריה ולמשוך קוראים אליה ולחבב עליהם את הקריאה.

גם את בניו חנך מר טרגאן ברוח לאומית ציונית וגדלם על ברכי הדעת, ויטע בקרבם אהבה לעמם ומסורות לארץ הקודש, ואף הם ממשיכים שם את העבודה להפצת רעיון התחיה הלאומית ועוזרים להגשמתה בסביבה שאינה מבינה תמיד אותם.

* * *

לפני שנה יחצי בערך חזר מר בן ציון טרגאן לעיר מולדתו ירושלם לבלות בה את ימי זקנותו. אולם גם פה לא יכול לשבת במנוחה ויעסוק באיסוף פרי עטו ברשימותיו ומאמריו, והדפסתם בספר מיוחד, הוא הספר הניתן היום לקורא העברי.

בספרו זה אין מר טרגאן מתימר להיות „סופר בישראל" ולפיכך אין לדרוש ממנו סגנון מלוטש ומדויק, חדירה לעומק הענינים וניתוחם נפוי החומר וצמצום תמציתי. כוונתו היתה לתת לקורא פרטי מאורעות יום יומיים שנכתבו תחת רושם הרגע, פעולות אישים ודברים כהויתם בלי כחל ופרכום, וזוהי, אולי, מעלתו של הספר.

אחרי מבוא קצר על „ראשית התישבות היהודים באלכסנדריה בתקופה הנוכחית על בנין בית הכנסת אליהו הנביא וארגון הקהלה, פעילותו של סיר משה מונטיפיורי באלכסנדריה (תרי"ד-1854) חלוקת הקהלה—מתחילים מאמריו ורשימותיו של המחבר מחיי הקהלה היהודית באלכסנדריה משנת תרס"ו בה השתקע בעיר זו ועד תש"ו בה חזר ירושלימה.

כעל כד ראינוע עוברים לפני הקורא תיאורים של אישים ומוסדות בקהלה היהודית, מצבה החמרי והרוחני; האורחים שבקרו בה, שליחי א"י

שעברו דרכה; ומתוך רשימה קטנה אנו למדים לפעמים כיצד נתקבל ציר פלוני ומה היתה השפעתו של שליח אלמוני; מה היתה עזרת יהודיה לפליטי רוסיה, המשברים הכספיים שעברו על תושביה, השנויים והתקונים שהוכנסו במוסדותיה החנוכיים והתרבותיים, הבעיות שהעסיקו את ראשיה, גולי א״י שהתגוררו כה בימי מלחמת העולם הראשונה ועזרת יהודיה אליהם, תולדות הגדוד העברי הראשון של זבוטינסקי, הצהרת בלפור והשפעתה על יהודיה, וכו׳.

דרך אגב אנו למדים לפעמים גם פרטים שאינם נוגעים באופן ישיר למצרים: הנה הרב עוויאל והרב פישמן נוסעים כצירי הסתדרות המזרחי לועידתם הכללית באמשטרדם ולקונגרס הציוני בבאזל (כסלו תר״פ) והם מתעכבים באלכסנדריה ועושים נפשות לתנועתם, והנה דר׳ ויצמן נושא דברו באלכסנדריה (טבת תרפ״ג) ומעורר את יהודיה לציוניות; והנה המשורר היהודי ארטוגר פ׳לג, ודוד ילין, מפיצים את הציוניות שם, והנה חגיגות הרמב״ם בהן משתתפת ר ש מ י ת הממשלת המצרית ע״י נסיכי בית המלכות ושר ההשכלה, והנה פעולת יהודי מצרים למען יסוד מושבה יהודית מצרית לפליטי גרמניה, העומדת כיום על תלה בא״י, ועוד כמה וכמה ידיעות בלתי־חשובות, לכאורה, אך עלולות לשמש חומר להיסטוריון בעתיד לעמוד על אפיה של התקופה המשתרעת מתרס״ו עד תש״ו באלכסנדריה.

עבודה מועילה עבר מר בן ציון טרגאן בכינוס החומר הזה לספר מיוחד, ועל זה יודו לו המתעניינים בתולדות המזרח בכלל ובדברי ימי היהודים בו בפרט.

אברהם אלמאליח

ירושלם, ח׳ בתמוז תש״ז (27 Juin 1947)

מבוא

ראשית התישבות היהודים באלכסנדריה בתקופה הנוכחית

מתוך מאמרי בה (Alexandrie 1928-1929) Illustration Juive,

עד כמאתים שנה אחרי מות הרב דוד בן זמרא (הרדב"ז) ממגורשי ספרד שישב על כסא הרבנות במצרים עד שנת ת"ל (1670), — אין לנו כל ידיעות חשובות בקשר לישוב היהודים בעיר זו. עפ"י איזה כתבי יד נושנים נודע כי בשנת 1750-1755 היה ישוב יהודי קטן באלכסנדריה שהתרכז בבקתות ואוהלים ברחוב הציידים. (רחוב זה נקרא עד היום „סוק אל סמק" מפני שרוב יושביו היו עוסקים בציד דגים). מספר היהודים התרבה אחרי כן ע"י איזו משפחות שבאו מרוזט ומדומייט כפרים הסמוכים באלכסנדריה ויתישבו בה, אך מצבם לא היה מבוסס. בעת ההיא שמש במשרת רב ראשי ומנהיג הקהלה הרב אליהו ישראל, משנת התקל"ג 1773 עד התקנ"ג 1793, ואתו יחד היה המו"צ הרב יהונתן גאלאנטי.

מרעידת אדמה חזקה שהיתה במצרים שנים אחדות אחרי כן, סבלו היהודים באלכסנדריה במדה מרובה, ובמעט כל בתיהם נהרסו, היו גם אסונות באדם, רק בית הכנסת „אליהו הנביא" נשאר על עמדו ולא נזוק, ויהי לנס. אפס מזה שלא עשתה רעידת האדמה, עשו זאת אנשי חיל הקיסר נפוליון הראשון בשנת 1790, שהשליטו את חרבנה של הקהלה.

בכבוש נפוליון את אלכסנדריה הטיל מסים כבדים על אוכלוסי העיר, וחלקם של היהודים לבדם עלה לחמשים אלף טלרי — סכום עצום בימים ההם — לבקשת היהודים כי הקהלה עניה ואין ביכולתה לשלם מה שהוטל עליה, ענה להם הקיסר: אם הסכום הנדרש לא יסולק תיכף ומיד, אצוה להרום את בית הכנסת, ואמנם אחרי ימים אחדים ירו אנשי חיל בונפארט בתותחיהם על בית הכנסת אליהו הנביא ויעשוהו לערמת אבנים. נפוליון הצטדק לפני העולם על מעשהו זה, בתואנה כי בית הכנסת הנמצא בין המבצר „קום אל דיק" ובין הים, הפריע את אנשי צבאו להשתמש בירית תותחיהם אל תוך העיר.

במשך שנים רבות היו יהודי אלכסנדריה באים לסייר את המקום הקדוש הזה, ביחוד ביומי ראש חדש, להתפלל על חרבותיו; הם היו אנוסים לסור שם בכנופיות מפני סכנת דרכים, כי היה המקום או רחוק מישוב העיד ויהי למקלט שודדים וגנבים שרבו בימים ההם, וכך נשאר המקום חרב ושמם שנים רבות.

בשנת תקס"ב 1802 נמנה לרב ראשי הרב ידידיה-ישראל בנו של הרב אליהו ישראל, הוא היה מפורסם בבקיאותו בהלמוד ופוסקים, וביחוד הצטין בחסידותו, משפחת — „ישראל" שרתה הקהלה האלכסנדרונית כששים שנה, זה האחרון ידידיה ישראל לא השאיר אחריו זרע של קיטא. הקהלה יסדה בית מדרש לזכרונו בשם „מדרש ידידיה" אשר התקיים עד שנת 1915.

מותו של הרב ידידיה ישראל גרם אחריו סכסוכים רציניים בקהלה, יחידי הקהלה נחלקו לשתי כתות: האחת בחרה בהרב שלמה חזן והשניה בהרב נתן עמרם, ואחרי ריב מפלגות שארך חדשים אחדים התפשרו שמשרד רב ראשי תנתן להרב שלמה חזן, והרב נתן עמרם יהיה המפקח על בתי החנוך ועניני הדתיים של הקהלה.

בשנת התקצ"ב עלה על כסא הרבנות הראשית הרב שלמה חזן. הוא היה מפורסם בידיעותיו הרחבות בתלמוד ופוסקים ומצויין בתכונותיו הטובות ובאהבתו הגדולה לעמו ותורתו, מסור אל טובת הכלל בלי כל רדיפה אחרי כבוד מדומה. הוא העמיד תלמידים רבים ולמד אותם את „החזנות" שהצטין בה בקילו הערב.

בימים ההם היו הרבנים הראשיים בקהלות הקדם בארצות המזרח, השליטים היחידים בכל עניני הקהלה בעניינים חמריים כמו רוחניים; הם היו המוציאים והמביאים, וכל הכנסות העדה והוצאותיה היו מתנהלים על פיהם.

בימיו האחרונים של הרב שלמה חזן (בשנת 1841) נוסד הועד הראשון להנהלת הקהלה ע"י שבעה אנשים נכחרים. ומשרתו של הרב הראשי היתה מהיום ההוא והלאה מוגבלת רק לעניינים רוחניים כגון: קידושין, גיטין, איסור והתר וכו'.

בשנת התקצ"ג (1833) חלה מוחמד עלי מושל מצרים והרופאים יעצו לו לבנות לו ארמון לשבתו באלכסנדריה על שפת הים. יום אחד בעברו ברחוב ראה את חורבות בית הכנסת „אליהו הנביא" ורצה לדעת מה קרה. אחרי ימים אחדים נפגש עם האדונים אברהם סלאמה, א. טילקי, ופ. סקנדרוני בגן ג'יברא, וישאל אותם הפחה: ההנכם עניים ולא תוכלו לבנות את בית הכנסת שלכם? הם ענו לו: כן, הוד מעלתו! נוכל לבנותו בעזרתך.

הארונים הנזכרים ספרו את דברי הפחה לכבוד הרב הראשי רבי שלמה חזן ויבקשו ממנו להשתדל בבנין בית הכנסת מבלי הצטרך לעזרת הממשלה. אז חלק הרב את בני קהלתו לארבע משמורות, ועל כל יחיד הטיל לעבוד הנם בבנין הבית במשך שבוע אחד. העבודה החלה בקדחנות רבה, אך בסקלם בתוך החרבות מצאו מעט אבנים שהספיקו להקים רק את הכתל הראשי והוכרחו להפסיק את העבודה מחוסר אבנים.

אז נקראו כל נכבדי הקהלה לאספה גדולה כדי להחליט מה לעשות. באספה זו היו נוכחים בני משפחות: איזמעילום, סוארס, סופינו, בארדה, לאניאדו, בן ארויו, פיחא, סאקס, בוטון, אבוגנאח, ברון לוי, ואלנסין ועוד. ויחליטו להשתמש בכל האמצעים להמשיך את הבנין. והעבודה החלה שוב בשנת הת"ר (1840) אך גם הפעם לראבונם הרב, למרות רצונם ומרצם הוכרחו שוב להשבית את הבנין מחוסר אמצעים חמוריים. גם עזרו לזה סכסוכים אישיים שפרצו בין הברי הקהלה בגלל תשלומי ה„עריכה" (מס הקהלה) והיאוש הלך וגבר.

(שנת הת"ר (1840) ידועה בהסטוריה היהודית לשנת „עלילת הדם בדמשק". אין פה המקום לספר את פרטי העלילה שהרעישה בזמנו את כל היהדות העולמית; ושהודות לאנשים רמי המעלה שהגיעו לאלכסנדריה בתור מלאכות יהודית מארופא שהיתה מורכבת מסיר משה מונטפיורי בא־כח היהודים באנגליה, ומהעו"ד אדולף כרמיה ושלטה טונק באי - כח היהדות בצרפת שהצליחו במשלחתם לפני מוחמד עלי מושל מצרים להוציא לחפשי את כל היהודים הנאשמים באשמת הרצח.)

בנין בית הכנסת „אליהו הנביא" וארגון הקהלה

בהשתדלות סיר משה מונטפיורי

סיר משה מונטפיורי בא הפעם לעזרתה של הקהלה היהודית באלכסנדריה, והודות למרצו העז וגם לתמיכתו החמרית נגמר בנין בית הכנסת אשר עמד חרב זה 60 שנה.

עפ"י השתדלותו נאספו כל נכבדי הקהלה לאספה גדולה, ובה הוחלט להשלים את הבנין ויהי מה. למפקח על העבודה נמנה האדון זאקיטו (יצחק) לוריא. בחפירות החורבה מצאו את האבנים הנחוצות לבנין. וככה נשלם הבנין בשנת התר"י (1850) ויחוגו את חג הנכתו בדוב פאר והדר.

וגם בארגונה של הקהלה לקח משה מונטפיורי חלק פעיל.

בשובו סמסעו לא"י בשנת התרי"ד (1854) עבר דרך אלכסנדריה וידאג לטובת הקהלה וארגונה.

הקהלה החלה בימים ההם להתרחב ולהתפתח, אוכלוסיה היו הולכים ומתרבים, ואי אפשר היה לעזוב את אחריות הנהלתה של קהלה גדולה בידי איש אחד, ושתהיינה הרבנות והנהגת העדה משתמשות בכתר אחד. טיר משה מונטפיורי אסף לאספה גדולה את כל חשובי הקהלה לאספה מיסדת, להתיעץ ולקבע חקים ותקנות ולבחור ועד מועצה בן שבעה חברים לנהלה. וביום י"ז ספטמבר 1854 התאספו לאספה ואחרי משא ומתן ממושך שהשתתפו בו כל הנאספים נבחרו חברי הועד עפ"י רוב קולות. ואלה שמותם: זקיטו לוריא — 60 קולות, משה הלוי ואלנסין — 50, מיכאל ארלנגר 47, י' והלהין — 45, י' מורפורגו — 42, משה נחמן — 25, פירירה די ליאון 18, ראובן אבוגנאח — 18 ומנחם סואראס — 12. שני האחרונים נוספו למלא מקום המתפטרים.

ועד מועצת הקהלה נבחר. התקנות סודרו. נשארה נקודה אחת חשובה שלא שמו לב עליה, והיא: חסותה של הקהלה. באחת האספות הכלליות שהיתה באוקטובר 1855 הציע האדון ויניואני לקבל את חסותה של איזו ממשלה אירופית; כי במצרים השורר משטר הקפיטולזיה, נתינותה של איזו ממשלה זרה — ביחוד בימים ההם — היתה נחשבת ליתרון גדול ועדובה לבטחון. אחרי וכוחים רבים החליטה האספה לבקש מממשלת אוסטריה לקבל את הקהלה תחת חסותה, וזו האחרונה נעתרה לבקשתה.

בה„ארשיו איזראליט" מפריז משנת 1856 כתבו מאלכסנדריה: „הקומוניטה „נוה שלום" בעיר זו מתקדמת באופן הכי טוב, נוסדו בתי ספר ובתי חסד שונים; „תלמוד תורה" ביה"ס לבנים, תחת הנהלת האדון לוריא, ועוד שני בתי ספר לבנות. ולרגלי זה המטיון הבריטי היה אנום לסגור שנים מבתי הספר שלה".

בשנת התרט"ז 1856 חלה הרב הראשי רבי שלמה חזן מחלה אנושה, ועפ"י עצת הרופאים נסע לארופה, אך ביום השלישי לנסיעתו מת באניה בתוך תאו. בקושי רב עלתה ביד אשתו וגיסו שלוו אותו, להורידו באי מלטה ולקבור אותו בקברות ישראל שם.

בשנת התרי"ז 1857 נמנה הרב משה חזן לרב ראשי של הקהלה. לדאבוננו אין לנו שום זכרונות מפעולותיו במשך חמשת שנות משרתו לטובת הקהלה בעירנו. המנוח נולד באיזמיר בשנת התקס"ח. ובשנת תקע"ה עלה לירושלם וחונך על ברכי סבו ה„ראשון לציון" (חכם באשי) מחבר „חקרי לב". בשנת התר"ח בעברו דרך עיר רומא בשליחות כוללות מארץ ישראל, נתקבל שם לרב ומו"צ. בשנת התרי"ב 1852 ישב על כסא

ההוראה בעיר קורפו, ובשנת התרי"ז 1857 נמנה לרב ראשי באלכסנדריה. נתקבל בכבוד גדול ע"י גדולי ונכבדי העדה גם מצד הממשלה המקומית, וביום 27 יוני הציגו אותו לפני הוד סעדת החדיב סעיד פשה. הוא היה רב גדול ונאור, מדקדק וגם מקובל, מדבר צחות בשפות זרות, בקי בכל ענפי חכמת היהדות, חבר הרבה ספרים יקרי ערך. בשנת התרכ"ב 1862 חלה ויסע לא"י, ובחדש טבת התרס"ג מת בעיר בירות שנסע שם להחליף אויר והובל לקברות בעיר צידון.

בשנת התרכ"ג 1863 נמנה הרב נתן עמרם לרב ראשי. עוד בימי הרב ידידיה ישראל שרת בקהלה בתור מפקח על בתי החנוך ועל העניינים הדתיים. היה בקי בחכמת ישראל, ומלבד חכמתו, בקיאותו וענוותנותו הרבה, היה גם מומחה בהרבה ענפי רפואה וביחוד במחלת ה„שבר", שידע לרפא על נקלה*) ולא קבל שום שכר בעד זה. המנוח ישב על כסא ההוראה עד שנת התר"ל 1870 ויומת זקן ושבע ימים.

שמו של הרב נתן עמרם נשאר קדוש בעיני ההמון עד היום הזה.

חלוקת הקהלה לשתים

בשנת 1871 פרצו סכסוכים בין חברי הקהלה ובין ראשי הועד. ההמון דרש ממנהליו לפרסם דין וחשבון מפורט מכל הכנסות והוצאות הקהלה. והם, ראשי העדה, שעבודתם בצבור היתה לשם שמים ובלי שום קבלת פרס, ראו את עצמם נעלבים בדרישתם זו, המעידה על חוסר אמונה בהם, ולא רצו להכנע ולפרסם חשבון מפורט. בשנה ההיא העתיק הברון יעקב די מנשה את דירתו מקהיר לרגלי עסקיו בדי להשתקע באלכסנדריה. המתאוננים הגישו לפני הברון את תלונות ההמון נגד סרובם של חברי הועד למסור דין וחשבון מפעולותיהם ויבקשו ממנו לתווך בזה.

הברון די מנשה נסה לפשר ביניהם ולשכנע את הועד לעשות את בקשת הקהל ולא הצליח. אז התאספו לאספה תחת נשיאות הברון ויחליטו לשלוח התראה אחרונה לחברי הועד: שאם לא ישימו לב גם הפעם

---

*) לה„ארשיו איזראליט" מ 16 דצמבר 1859 הודיעו מקהיר, כי הדר' אורי, אחד מגדולי הרופאים במצרים, הלל באחת מהרצאותיו את הרב הראשי-רבי נתן עמרם על ידיעתו העמוקה במחלת השבר étranglée herole ועל אופני רפויו בלי כל נתוח, רק ע"י איזו משיחה שמשה על קדקדו של החולה. גם במחלקת הבריאות הממשלתית ידעו להעריך את פעולותיו.

לתביעותיהם הצודקות, אז יתבדלו. וכאשר לא נענו גם באיומם זה, הוחלט לבחור בועד חדש תחת חסות הממשלה המקומית. מנו לרב ראשי את הרב יוסף מזרחי מצפת, הביאו מו"צ ושוחטים. גם הברון נגש בימים האלה לבנות בית כנסת מפואר על הוצאותיו — „כנסת מנשה" — וככה נפרדו יהודי אלכסנדריה לשתי קהלות צוררות אשה את אחותה.

אפס נשאר מכשול אחד לבסוסה של הקהלה המתבדלת, והוא: חוסר בית קברות מיוחד. בכל פעם שקרה מקרה מות בין בני הקהלה החדשה, היו אנוסים לפנות אל הועד הראשון כדי לקבל רשיון לקבורה. מובן כי זה גרם תמיד לאי־נעימות, ולא חסרו גם קטטות ומריבות. והנה מת בנו של האדון אברהם פיחה, קרובו של הברון די מנשה; רשות הקבורה לא ניתן, מפני שלא רצו לשלם את דמי הקבורה שהטילו עליהם, וביום ה„לויה" בעת שכל קהל המלוים הגיעו אל שער בית הקברות, והשומר עפ"י פקודה הועד סגר את השער ולא נתן להם להכנס, — אז אבי המת, מר הנפש, גרש את השוער, פקד להרוס את הקיר ויתפרצו לתוך בית הקברות ויקברו את מתם.

התלונה הובאה לפני השופטים המושבעים בבית הקונסוליה האיטלקית על חלול בית הקברות, אך הקונסול השלים ביניהם.

בינתים השיג הברון די מנשה מהממשלה חלקת אדמה קרוב ל„שטבי", לבית קברות (כעת נקרא „בית החיים מספר 2"). ומאז החלו לקבר את מתיהם בבית הקברות החדש. והפעם היה הפרוד גמור ומוחלט גם בחיים גם במות. הכנסות הקהלה החדשה היו: מנדבות בית הכנסת ודמי קבורה.

לאשרם של אוהבי השלום, הפרוד נמשך רק עד שנת 1875. בשנה ההיא התפשרו שתי המפלגות ויתאחדו שוב לקהלה אחת בהנהלת ועד אחד עם שני נשיאים, אחד מכל מפלגה: בכור משה אגיון ובכור דוד מנשה. הקהלה נשארה תחת שתי רשויות: הממשלה האוסטרית והממשלה המקומית. השניות הזאת גרמה תמיד לסכסוכים רציניים; ובאספתם האחרונה בחדש אדר באותה שנה החליטו באחוד הקהלה אחוד גמור ושלם. בהנהלת הועד היה רק נשיא אחד, והוא הברון בכור די מנשה. והקהלה נשארה תחת חסות הממשלה האוסטרית.

מאמרים ורשמים מחיי הקהלה היהודית

בשנת תרס"ו עד שנת תש"ו (1906–1946)

ששלחתי מאלכסנדריה להעתונות הירושלמית

בעריכת המנוח אליעזר בן יהודה ז"ל

אדר התרס"ו (מרס 1906)

א. מצב היהודים החמרי והרוחני.

בצאתי מירושלים ואבוא הנה אלכסנדריה של מצרים להשתקע בה, שמתי את לבי ביחוד להתבונן אל מצב החמרי והרוחני של אחינו. וברשותו של עורך ה„השקפה" הנני מפרסם את דברי אלה, קצתם ממה שראו עיני וקצתם ממה ששמעו אזני, ומובטחני כי יענין את קוראיו הרבים.

מספר היהודים בעיר זו מעריכים בקרוב לעשרים אלף. בשנים האחרונות גדל המספר הזה בעקב בואת נודדים רבים מארצות תורקיה, יון, סוריה, ארץ־ישראל, וביחוד מפליטי רוסיה.

מעמדם החמרי הכללי של היהודים אפשר לאמר: טוב. ישנם עשירים גדולים מפורסמים, מליונרים רבים, בעלי אחוזות, מנהלי בנקים ובעלי עסקים בבירים, ואשר על ידיהם מתפרנסות משפחות רבות. ממילא מובן כי גם נמצאים עניים לא מעטים, אך בשום אופן איננה באותה המדה הנמצאת בערים הגדולות במזרח ארופה; העניים במדינה זו רובם עוסקים להביא טרף לביתם; בעל מקצוע אינו עני כי תמיד אפשר לו להשיג עבודה. חלק גדול מהצעירים תושבי הארץ וביניהם בחורים הבאים מתורקיה, עובדים בבנקים ובבתי מסחר גדולים בתור עורכי חשבונית, סוכנים, גובים וכו'. פרנסתם של אלה האחרונים היא חשובה ונכבדה בעיני ההמונים פה, כי צעיר נושא משרה באחד המשרדים האלה יוכל להגיע לפי כשרונו וחריצותו להרויח עד כדי עשרים — חמש עשרה לי"ש לחדש. רוכלים הסובבים בשוקים ובבתים למכור סחורות שונות נמצאים ג"כ במדה רבה. ויש עוד מאות אנשים אחרים אשר אינם מוכשרים לעשות שום מסחר או לעבוד כל עבודה והמה סובבים כל היום ברחובות ובבתי הקהוה למכור שטרי הגרלה שונים היוצאים פה מצד בתי החסד והעדות השונות בארץ מצרים, ומזה פרנסתם מצויה כמעט בריוה.

פעם נפגשתי עם אחד ממוכרי השטרות האלה ואשאלהו על דבר מצבו ומעמד פרנסתו ויענני: הודות לאל, אם בקושי ואם בעטל רב הנני מוצא בצמצום את מחית אנשי ביתי, מה שלא יכולתי לעשות בעיר מולדתי; ומלבד זאת הנני מקוה — אמר לי באותה האמונה החזקה הניתנת כח ועז ליהודי לסבול ולקוות לימים טובים — כי בני הנחנכים פה בבתי הספר לקהלה ואשר אין לי עליהם שום הוצאה לא לחנוכם לא לכלכלתם ולתלבשתם, יצאו בקרוב משם לעבוד באיזה בנק או באיזה מסחר ויקבלו משכרת טובה, ואז יוטב גם מעמדי אני.

והי המצב החמרי של קהלת היהודים באלכסנדריה.

ובעת אדבר על מצבה הרוחני:

הרב מטעם הממשלה, או כמו שנקרא בתורקיה, חכם באשי, הוא הרב הגדול המפורסם ר׳ אליהו חזן. נבדו של הרה״ג הראשון לציון ר׳ דוד חזן, ששרת במשרת חכם באשי בירושלים לפני ארבעים שנה. ר׳ אליהו חזן, מכהן במשרת הרבנות בעירנו זה עשרים שנה, וכל העם עשירים ועניים מרוצים ממנו ותמיד מספרים בשבחו. הוא הקן הרבה תקנות חשובות בעניני בית דין, ובמוסדות הצבור.

תקנה אחת תקן לטובת בנות ישראל, וראוי לפרסמה בעתוננו למען ינהיגו אותה בכל תפוצות ישראל, ועל ידה אפשר למעט את הענונות, והיא: השידוכין, נעשים בבית הדין במשרד הרבנות, שם באים החתן והכלה וכל קרוביהם וידידיהם. התנאים אשר יותנו ביניהם נכתבים ונרשמים בפנקסי השרוכין המיוחדים במשרד הרבנות.

אחרי השידוכין, הרב מודיע למאורשים בי עליהם להביא תעודות מאנשים ידועים בעיר (אם הוא זר, עליו להביא העודת הרב של עירו שיצא משם) כי הם חפשיים; ושלשים יום לפני החפה, צריכה התעודה להמצא במשרד הרבנות; ואם אין, לפי ההקנה, מעכבים את החתונה.

וארבע שבתות רצופות לפני הנשואין טפרסמים הודעות בית דין בשערי בתי הכנסת כי פלוני בן פלוני ישא את פלונית בת פלוני ביום... את זה תקנו אולי ימצא בבית הכנסת איזה אדם אשר ידע או שמע כי המתעתד להיות חתן עוב אשה ובנים בעיר אחרת (כמו שקרה פעמים אחדות). התקנה הזאת נוהגת בכל בני העיר בלי הבדל, עשיר או עני.

ועד הקהלה הוא בן חמשה עשר חברים מעשירי הקהלה ונכבדיה. הנשיא וראש הועד הוא הברון ז׳אק די מנשה. הועד נבחר בכל שתי שנים ברוב קולות של הבוחרים, המשלמים מס הערכה לקהלה לא פחות מלי״ש אחת לשנה. בכל יום ראשון בשבוע, הוא־יום השבתון הכללי, מתאספים באולם משרד הרבנות ונושאים ונותנים בעניני הצבור ועל פיהם נחתכים

כל עניני הקהלה הגדולה הזאת, מוסדותיה יבתי חסדיה, הועד הוא הממנה מנהלים, גבאים ומשגיחים עליהם לנהלם.
(להלן יבוא פרק מיוחד על בתי החנוך בקהלתנו).

בית-חולים.

בית חולים אחד ישנו באלכסנדריה אשר יסד ובנה אותו הברון כבור די מנשה ז"ל. הוא הקדיש קרן קימת של סכום מסוים, ומפרותיו מתכלכל הבית. מספר מטותיו חמשים. הרופאים המבקרים את החולים הם שבעה מהיותר מומחים שבעירנו. ומלבד זה עונים בכל יום לכל החולים הבאים לשאול בעצתם, גם ישולח הרופא בבית החולה עפ"י פתקת הגבאי, והכל חנם. הבית מתנהל תחת ראשותו של ועד הקהלה.

חברת „עזרת אחים"

החברה הזאת היתה ראשיתה מצער. מטרתה היתה לעזור לאיזה עניים צנועים בחלוקת קמח ואיזה משען כסף. בשנים האחרונות הגיעו הכנסות החברה לאלף וחמש מאות לי"ש, ובסכום גדול כזה הספיקו לעשות הרבה למובת עניי הקהלה הגדולה הזאת. החכם אביבזיר, אחד מחברי הועד ראה והבין כי ע"י החברה אפשר להמעיט את פשיטת היד לקבל נדבות, וחורת העניים בבתים ובחנויות, אשר גרם תמיד חלול שם ישראל בלבתם בבגדים בלויים וקרועים, ותקן כי לעניים החוזרים על הפתחים תספוק להם החברה די קמח וגם בשר לפי טפם, בתנאי כי יעזבו את מלאכתם הנקיה והקלה. ואותו העני אשר נתפס ועבר על הפקודה, יפסיקו מלתת לו. ההקנה הזאת הועילה להקלת פשיטת היד.

חברת מזהרי הבתולות.

החברה הזאת נוסדה בנראה לפני הרבה שנים. ועד הקהלה הקדיש איזה סכום מסוים לקרן קימת אשר מפרותיו ישיאו חמש עשרה בנות בחג הפסח וחמש עשרה בחג הסוכות. לכל בת הנתן מקופתה עשר־שתים עשרה לירות לנדוניה.

המנהג הטוב והיפה מזה שהרגשתי בקהלת אלכסנדריה, הוא: כי כל מוסדות החסד השונים וכמו כן בתי הכנסיות, כולם הם תחת ראשות ועד הקהלה, הועד הוא הממנה גבאים ומנהלים בין עשיריה ונכבדיה לנהל את הבתים האלה, וכולם בלי הבדל חייבים לתת דין וחשבון הכנסה והוצאה

אל ועד הקהלה; ולא כנהוג אצלנו בירושלים שכל אחד בונה במה לעצמו, והחברות ובתי הכנסת הם בידי מנהליהם וגבאיהם כפרות חולבות.

באמת ראויה היא הקהלה היהודית האלכסנדרונית לכל שבח ותהלה ולהיות למופת לשאר הקהלות היהודיות בארצות המזרח.

יסלחו לי הקוראים אם אצא מעט מנדר מאמרי המוקדש על הענינים הכלליים של קהלת היהודים פה, ואבוא לספר תולדות איש פרטי, כי בלעדיו לא אוכל לפרט בתי החנוך ובתי החסד אשר בה; כי אין בית ספר, בית חסד, מוסד של צדקה אשר חקרתי ודרשתי אודותם שלא הזכירוני את השם הפרטי הזה לטובה.

שם האיש הוא רבי אברהם אביכזיר.

רבי אביכזיר, או כמו שנודע בשם „חכם אברהם", הוא מילידי ירושלים. מעדת המערבים הנודעה בדלותה ובמסכנותה. הוא היה מתלמידי חכמים הצעירים אשר הצטינו בשקידתם על התורה יום ולילה. רבו היה הרה"ג אלעזר בן טוגו, רב לעדת המערבים שם, ולא הסתפק בעיונו בתלמוד, כי גם קרא „המורה", ה„כוזרי" ועוד ספרי השכלה רבים, ורבו ידע את כל זה ולא מיחה בידו. ר' אברהם הנז' חי ככל החכמים העניים מהעדה הדלה הזאת בעוני ובמחסור נורא ואז גמר בדעתו לעזוב את ירושלים ולנוד כדי לפרנס את נפשות ביתו. ראשי העדה המערבים הציעו לו „שליחות כולל" לערי המערב הפנימי, ויהי אנוס לרגלי דחקו הנורא לקבל עליו את העבודה הזאת אשר מאס בה תמיד, ויבא אלכסנדריה. בבואו הנה, יעץ לו אחד מידידיו אשר רכש לו בימים המעטים לשבתו פה, להכנס בתור מורה לעברית בבית ספר ור' אברהם לא סרב ויקבל עליו את המשרה הזאת.

ראשית מעשהו היתה לתקן את סדר הלמודים העברים אשר היו במדרגה נמוכה מאד. הלמודים היו רק למודי קדש לאמר: הפלה, פרשה יהפטרה בניגוניהן ובטעמיהן — אשר בזה מצטינים יהודי מצרים — אבל לפרש לתלמידים פרוש המלות, לבאר להם את תכן הפרשה וכו', מאן דכר שמן? ובאמת לא היה להם להאלכסנדרונים להתרעם על זה, לא על מנהלי בתי הספר, יען כי משכורתו הדלה של המורה העברי היתה משלשים עד חמשים פרנק לחדש, וממילא מובן כי מי שהיה מסתפק לקבל משרה כזאת, הוא רק אותו האיש אשר אינו מוכשר ומסוגל לשום עבודה אחרת, ובלבשו גלימא דרבנן וצונף מצנפתם, ומעט התהדרות והתנפחות כנהוג, מיד מסרו בידיו את הנהגת צאן קדשים לרעותם; וכמו כן לאידך גיסא אי אפשר יהיה להתלונן על המורים העברים מסוג זה; יען הלא עשו

הם את חובתם, כי את תלמידיהם למדום כל מה שהם יודעים; ומה אפשר לדרוש ולתבוע מהם למעלה מידיעתם הפעוטה והטובלה?

ובהכנס החכם אביכזיר בתור מורה לעברית בבית הספר „תלמוד תורה" ראה ויתבונן כי לפניו עבודה גדולה וכבירה ואי אפשר היה לו להחליף את שטת הלמודים העברים ותכניתם בבת אחת, כי אז היה אנוס לשנותם מהמסד ועד הטפחות; והמכשול היותר גדול שמצא בדרכו זה, הוא חסרון מורים כרבעי. אפס בכל זאת, אהבתו וחבתו הגדולה לשפה העברית וללאומיותה החזקה בו, לא קררה את רוחו לא נתן ליאוש למשול עליו. הוא החל קצת לשנות ולהחליף את המורים אשר היו אתו, הכריחם לפרש לתלמידים פרוש איזה מלים ומעט דבור עבדי, ועבודתו אז היתה כפולה: ללמד את המורים והתלמידים גם יחד.

כבוד החכם באשי הרה"ג ר' אליהו חזן ראה במורה הנז' הרבה ברכה, איש תורני ומשכיל במלא מובנן של שתי המלים האלה, ויקבלהו אצלו במשרד הרבנות וימנהו למזכיר וסופר בית הדין. גם פה הראה ר' אברהם הנז' חריצות גדולה ויתקן ויסדר הרבה ענינים ויומצא חן בעיני כולם, וכבה התודע אל רבים מראשי הקהלה וביניהם הנביר הנודע שלום טובי, נשיא הקהלה אז. זה האחרון קרב אותו הרבה בהתבוננו בו כי ר' אברהם הנז' איננו רק „למדן" פשוט, שלא יצא מגדר ארבע אמותיו של הלכה לחוץ, אלא גם חריף, משכיל ונבון במילי דעלמא כמו במילי דשמיא, ויקחהו למורה דת בביתו.

ושנוייו ותקוניו וסדריו הכירו לטובה לא רק הרה"ג אליהו חזן וראשי הקהלה, כי גם כל אנשי העיר בכלל ועניה בפרט בהרגישם כי מצב אלה האחרונים השתפר לרגלי יסדו חברות רבות של צדקה.

בכלל, החכם אביכזיר הוא אדם בשכל מחשבותיו, רעיונותיו וכשרונותיו נתונים המה רק לשפר ולהנעים, עד כמה שיעלה בידו, את חיי העניים אשר רבו בזמן האחרון, ויחד עם זה להטיב גם את מעמדה הרוחני של העדה.

שליח מאה"ק.

1906

ניסן התרס"ו

הגיע לעירנו הרב המופלא ד' יוסף ארואץ, מ"מ החכם הראשי ביפו, לקבץ נדבות לטובת בית החולים „משגב לדך" בירושלים.

ושמא יאמרו קוראי ה„השקפה": כלום „מודיע" זה בא לספר לנו חדשה נפלאה במינה — כי שליח מארץ ישראל בא לערי מצרים לקבץ נדבות? הלא אין לנו שבוע אשר לא נפגש פה ובקהיר אחד או שנים מהחכמים ה„משולחים" מארבע ערי א"י, הנשלחים אלינו ממנהלי כולליהם וממוסדות החסד השונים שם, מאותם הקיימים כבר ומאותם אשר עלה במחשבתם ליסד, בעזרת ה', — כדי לעורר את רחמי נדיבינו פה לתמכם, וביניהם גם תריסרים של „מתחכמים" צונפי מצנפת שחורה, הנקראים בשם „שליח לעצמו"; כי יודעים ומכירים הם שיהודי מצרים מכבדים את בעלי המצנפות ומסתכלים רק בקנקן ולא במה שבתוכו; וכמובן באים מזויינים בצרורות מכתבים ותעודות מלאי חותמות המעידים על בעליהם כי ראויים הם לתמיכה — לזה בת שהגיעה לפרקה ואין ביד אביה להשיאה, וזה מטופל בילדים ואינו יכול להספיק טרף לבני ביתו, וזה... „ופנים הדשות" כאלה אפשר לראות תמיד מסתובבים בחוצות מצרים ואינם עושים כל רשם על יושביהם!...

אפס כי הופעתו של הרב יוסף ארואץ בעירנו עשתה רשם מיוחד בעולמות העליונים ואדירי הכסף שלנו פה. הרב הנאור הזה הבקי ומומחה במקצועו — מכיר הוא את מלאכת „השליחות" על בוריה, כי במעט כל ימיו היה משולח מהעדות ומוסדות החסד השונים שבארץ ישראל; יודע הוא איך להתנהג עם העשירים והנדיבים ולעורר את רחמיהם לטובת העניים, והעיקר יודע הוא איך להתנהג עם הבריות; וכך הצליח תמיד בדרכיו ומביא סכומים מסויימים להועלת בתי הצדקה שנשלח מהם. ובבואו לאלכסנדריה הדבר הראשון שעשה היה להתודע עם שנים מעשירי הקהלה אדירי הבורסה — עפ"י המלצת רבנו הראשי ר' אליהו חזן. — המשולח השפיע עליהם לפרוס על שולחן הבורסה את ענין בית החולים „משגב לדך" ותועלתו הגדולה לטובת עניי ירושלים, וביום ב' בשבוע שעבר נאסף בתוך הבורסה לתכלית זו מאה וששים לי"מ. הדבר הזה עשה רשם בעיר, ועל ידו מקוה השליח הנכבד לקבל עוד סכומים משאר עשירי אחינו פה.

שמו המפורסם של הרב ארואץ ושם בית־החולים „משגב לדך" הנודע לתהלה בכל מצרים, גרמו כי הצליח בשליחותו ויאסוף סכומים לא מעטים (בקהיר לבדה וכפריה קבץ כשלש מאות לי"מ לטובת בי"ח הנוי בירושלים). מה שלא יכלו לעשות עשרה שליחים עשה הרב ארואץ בחריצותו ובבקיאותו.

כ"ו ניסן התרס"ו.

ביום ו', י"ח ניסן גוע ויאסף אל עמיו בקהיר הגביר הנודע לתהלה בכל ארץ מצרים פליקס סוארס, בן שלש וששים שנה. המנוח יסד את הבנק

המפורסם „האחים סוארס". ע"י חריצותו ובקיאותו הרבה, נעשה לבעל מליונים רבים ויהי אחד מאדירי הבורסה. ובכל עסקיו הגדולים אשר עשה למובת קדמת המסחר בארץ מצרים הצליח וירבה את עושר המדינה ע"י הקרקעות והנחלות הרבים אשר קנה בסביבות קהיר. פרח וגדל עסק החקלאות ויעל שער הקרקעות באופן מבהיל. הוא היה הראשון אשר יסד בית חרשת גדול לתעשית הסוכר, הקים רשת מסילות ברזל רבים ובתוכם מקהיר לחילואן, הביא את מי הנילוס על ידי תעלות לעיר תנטה, יסד את שטרי ההגרלה הנודעים בשם קרידי פונסיה אנ'יפסיין. ואשר במשך חמש עשרה שנות קיומו עלו ממאתים וחמשים פרנק עד שלש מאות וארבעים; ולרגלי עסקיו הרבים וקרבת משפחה עם בית החדיב מושל הארץ גמר עסקים רבים וגדולים של הרבה מליונים מעשירי ארופה במצרים.

המנוח פ' סוארס היה נשיא לבתי חסד וצדקה בקהיר, לא רק של יהודים, כי גם של לא־יהודים; ויתענין וישתתף ביד רחבה בכל מוסדות החסד השונים שבארץ מצרים. כל עני וקשה יום בלי הבדל דת אשר פנה אל רחמי הטנוח, נעזר ונתמך ביד נדיבה. למשפחות רבות עניות קבע להן סכום חרשי לפרנסתן, שהגיע משש עד שבע לירות, ובערך שתי אלפי משפחות התפרנסו וניזונו על ידי בתי המסחר ועסקיו הרבים. ובעונה ושפלות רוח דבר והתענין עם כל אומלל וקשה — יום שפנה אליו לבקש עזרתו. ובמותו — ארץ מצרים בכלל וקהלת היהודים בפרט אבדו אבדה גדולה שאין תמורה.

המנוח צוה שיקברו אותו בקברות אבותיו באלכסנדריה, וביום א' בבקר בשעה העשירית הוציאו את ארון המת מביתו להובילו כאן. הלויה היתה נהדרה מאד, כל שרי הממשלה וגדוליה, כל נושא משרה נכבדה ממשלתית, צירי ממשלות ארופה, מנהלי הבתים הגדולים מבני הדתות השונות שבבירת מצרים, כולם לבושים בגדי אבל באו לחלוק למת הגכבד את הכבוד האחרון וללוותו אל תחנת הרכבת המובילה לאלכסנדריה.

סדר התהלוכה היה מופתי. ארון המת נתון בתוך עגלה שחורה רתומה לששה סוסים עטופים שחורים ומקושטה בזרי פרחים שנשלחו ע"י ידידיו הרבים ובתי החסד השונים אשר המנוח תמך בהם ביד נדיבה הלכו אחר עגלת המת בשלשים עגלות מלאות זרי פרחים. משני צדי העגלה הלכו מחמד עלי פשה אחי החדיב ובנו של לורד קרומר; לפני הארון החזיקו לורד קרומר ומוסטפה פהמי פשה, בפרובה השחורה מארבעת קצותיה. לפניהם הלכו הרבנים והחזנים, תלמידי בתי הספר; הזמרת הצבא נגנה

שירי אבל, אחרי עגלת המת הלכו חילים אנשי צבא ושוטרים ואחריהם המון עם גדול לאין מספר. דומית אבל שררה בכל ההתהלוכה הנהדרה הזאת, אשר כמוה לא נעשתה במצרים זולתי למושלי הארץ.

ככה נמשכה הלויה עד שעה אחת עשרה וחצי עד הגיעה לתחנת הרכבת. שם הורידו את ארון המת וישימוהו בקרון מיוחד להובילו אלכסנדריה, אנשים רבים עלו בשאר קרונות הרכבת על הוצאת משפחת המנוח ויגיעו לאלכסנדריה בשעה השלישית אחר הצהרים.

ופה בתחנה חכו כל שרי הממשלה דמקומית, כל הקונסולים, והמשפחות המיוחסות בקהלתנו, הברונים לבית מנשה, אגיון, קמפוס, רולו ועוד, וכבוד רבנו הגדול מהר"א חזן בלוית סגנו ר' אברהם אביכוור.

הארון הושם בעגלה שחורה רתומה לארבעה סוסים שחורים, והמלוים הרבים הלכו אחרי מטתו בתשע מאות עגלות עד בית הקברות של הקהלה. כבוד הרב הראשי דספיד את המנוח בדברים קצרים, תאר לפני דקהל הגדול את מעשי צדקותיו הרבים ויסים את הספדו בתפלת „אל מלא רחמים" ויקברו את המת בקברות המשפחה.

במשך כל עת הלויה הורדו בקהיר ובאלכסנדריה דגלי הממשלה ודגלי הקונסולים לאות אבל לכבוד המנוח.

כל העתונים המקומיים הקדישו מאמרי הערכה ויספרו בשבחו של המת. אמו של החדיב היושבת בקושטא שלחה תלגרם תנחומים למשפחת המנוח.

ר"ח סיון התרס"ו.

זה שנים אחדות כי שער הקרקעות והבתים עולה מיום ליום באופן מבהיל; הדירה אשר נשכרה לפנים בחמשה ועשרים פרנק לחדש, היום משלמים בעדם ששים ושמנים פרנק, וזה לרגלי רבוי הנכנסים לחוף עירנו. אין לך אניה אשר אינה מורידה לחוף עירנו פנים חדשות: מקדונים, יונים, יהודי תורקיה, רוסיה וכו'. ולרגלי הגירה זו עולה שכירות הבתים. גם צרכי אכל נפש נתיקרו מאד בזמן האחרון, וכך בעלי מלאכה העניים וכמו כן אותם הרוכלים הסובבים כל היום למכור את סחורותיהם, בקושי גדול יעלה בידם לשלם שכר דירתם, כמעט מחצית או שליש ממשכורתם עליהם להפריש לתשלום שכר דירה. אפס כי בשעה שדלות העניים מתרבה, הנה דוגם של העשירים יגדל מיום ליום, כל בעלי האחוזות והקרקעות אשר לפני שנים אחדות היו שוים מאות אלפים, עכשיו עולה מחירם למליונים. נוכל להביא לדוגמא עובדה אחת: לפני חמש שנים מכרה הקהלה היהודית

בעירנו קרקעות רבים וביניהם כברת ארץ רחבה לשני יונים בסך שני אלפים לי"מ. אלה האחרונים מכרו אותה אחרי חדשים אחדים בסך ארבעת אלפים, ובומן האחרון שלמו אותם שני היונים בערה חמשה ועשרים אלף, וימכרוה הפעם בסך ארבעים אלף לי"מ.

— דממשלה ייבשה לפני שנים אחדות שטח גדול על שפת הים כמאה מטר רוחב על חמשת אלפים מטר אורך, ובעה נמכרת כל אמה בסך שתים עשרה לירות ועשרה גרוש.

— ביום ו', כ"ב אייר, ארבעה צעירים יהודים שברו סירה קטנה לטיול על הים. אחד מהם, שלמה מזרחי, ירד הימה לשחות והנה קמה רוח סערה ותרומם גלים גבוהים וכמעט טבע. ויטהר השני אליהו ברוך ויקפץ גם הוא הימה להצילו, אך גל אחד התרומם ויך את שניהם ויטביעם. לצעקת הנשארים היושבים בסירה דשו להצילם, אך לצערם אחרו המועד והמסבנים כבר צללו, ורק ביום השלישי הפליטה הים את שתי הגופות רחוק מאד ממקומות טביעתם. בכבוד גדול הובאו לבית הקברות.

— ד"ר יצחק לוי, לפנים רופא הצבא ובביה"ח „שער ציון" ביפו, ושרת פה בעורנו בביה"ח היהודי „מוסד מנשה", נמנה בימים האחרונים כחבר במועצה הרפואית נגד מחלת השחפת מיסודו של הדרת החדיב.

„הימים הנוראים" באלכסנדריה

1907

מוצאי יום הכפורים תרס"ז

עוד לפני ראש השנה הודיעה הנהלה הקהלה בעירנו לכל עשירי בני עמנו פה — כמנהגה בכל שנה — כי ביומי 21-20 ספטמבר יחולו שני ימי ראש השנה וביום 29 לחדש הנוי — יום הכפורים. ההודעה הזאת מזכירה לרבים מהם את יהדותם ואת חובתם בהיר יהודים דתיים שעליהם להתחשב עם קונם בימים הנוראים הבאים.

ובמשך ימי הזכרין נסגרו כל בתי מסחר הגדולים של היהודים, וכמו כן כל הבנקים של העיר, אשר במשך כל השנה אינם נסגרים רק בימי הראשון לשבוע. גם הבורסה הואילה לסגור ביום א' דר"ה וביום הכפורים כדי לתת כבוד לעמנו.

ובקצר רוח חכיתי אנכי במחזה של יום הכפורים בעיר גדולה רבתי עם כאלכסנדריה. ובאמת אודה כי היה לי הירושלמי, מה לראות ומה להתפעל! היום הזה היה יום שבתון כללי; עולם המסחר שבת, אין עבודה,

אין מסחר, הבורסה סגרה את שעריה, כל הבנקים, כל בתי המסחר סגורים על מסגר, ברחובות אין המולה, אין הומיה, כמעט שקט, גם בבתי הקהוה הורגש בשבתון הכללי, ובכל אלכסנדריה ניכרת היתה קדושתו של היום הקדוש לישראל. והמחזה בבתי הכנסיות משך את לבי ביותר, כל ארבעת בתי התפלה אשר לאחינו היו מלאים מפה אל פה, ורבים נשארו עומדים כל היום, כי אין מקום עוד להעמיד יותר כסאות לשבת. כמה עוד בתי כנסת היתה צריכה הקהלה לבנות, אלמלא בקר כל ההמון הגדול הזה בכל שבתות השנה בבתי התפלה!

אם חפץ אתה לדעת את מספרם של בני עמנו בעיר זו, עליך לסובב את בתי כנסיותיה והמקומות הנועדים לתפלה ביום הכפורים, אז תיוכח לדעת פחות או יותר את מספרם. אנשים רבים אשר גם בני העיר לא ידעום אם ממעי יהודה יצאו, ביום הנורא יפגשום בביהכ"נ מתפללים בכונה גדולה, ונדמה לך כי הם מבקשים סליחה וכפרה מהקב"ה לא רק על העונות שעשו, כי גם על העבירות שעתידים לעשות.

אנכי ישבתי במקומי על אחד הספסלים משתומם ומתפלא, מתבונן בפני כל הנכנס לבית התפלה. תמיד חשבתי כי את היהודי אפשר קל מאד להכירו, לא רק עפ"י חטמו, כי גם עפ"י קלסתר פניו הנוגים תמיד, בלחייו הצנומים והרלים; בקצרה, סימן מובהק של גלות ישראל סבא, כאות קין על מצחו... והנה, מה אני רואה כאן! אנשים חזקים, מוצקים, זקופים ובריאים עם כובעיהם הגבוהים. ובעוונות הרבים, שום אות של רשם הגלות אינו ניכר על פניהם השמנים והמלאים דם! דם נכנסים ולוקחים להם מקום איפה שיהיה. הברון יושב לצדו של איזה־פועל פשוט, עשירים מפורסמים אדירי הכסף עומדים מול איזה נגר, נפח, וכו', ואשר במשך כל השנה מעולם לא היתה למסכנים הזאלה, הזכות לדור בכפיפה אחת אתם, להסתופף תחת צל קורה אחת עמהם. הנה ביום הזה שווין גמור, אחדות שלמה, לא ניכר עוד שוע לפני דל!

הם יושבים או עומדים על רגליהם עטופים בטליתותיהם של משי, מביטים לתוך סדוריהם ושומעים בתשומת לב רבה לכל הגה היוצא מפי החזן ומשורריו. שום המולה, שום רעש לא ישמע. דומיה חרישית של קדושה וטהרה שוררת בבית הקדוש.

הנה הגיע תור „מכירת המצוות" וקריאת התורה. אז מתחילה תנועתם של האדירים האלה, וכמו בשברם בהבורסה מתחילים להתדרות איש ברעהו על קניית המצוות ונדבותיהם בעלירתם לתורה. ארתה שומע: חמשים, מאה, מארתים ושמנה מאות פרנק, גם את אחידהם באה"ק לא ישכחום

אחינו במצרים. ומוסיף אני להביט, לשמוע ולהתפלא ואומר בלבבי: רבונו של עולם! איני חפץ כי תכתוב אותי בספר צדיקים וחסידים, כי מה יתן ומה יוסיף לי! ואיזה תועלת תהיה לי מזה במצבי בחיים, אם אפתב בספריהם או לא! האם לא אחת היא לי? אנא ה'! כתבני נא בספר עשירים, בספר אמידים, אז אוכל לקוות להיות באמת מאושר...

ובעודני נבוך ברעיונותי אלה, העירני הבחור אשר היה קרוב אלי אשר כל הזמן עמד על רגליו ויבטא בשפתיו כל מלה ומלה בדחילו ורחימו אחרי החזן ויאמר לי: הרואה אתה את האיש השמן בעל השפמים הארוכים היושב למולנו? הוא פלוני העשיר הידוע בעל המליונים! וזה — הראני באצבעו על אדם אחד שישב עמנו בספסלנו — הוא אלמוני הגביר המפורסם בעשרו בכל העולם, גם אלה מגרו את בנקיהם ובתי מסחריהם, ויבואו להתפלל, והנם יושבים על ספסלים כל היום, או עומדים על רגליהם שמנה, עשר שעות רצופות וסובלים הם כמונו בענויי היום הקדוש. האין זה תמוה?

— איני מבין את תמיהתך, עניתי לו, האם אין גם אתה ואני עושים ככה? הננו יושבים גם כן כל היום על ספסלים וקמים בכל רגע לכל „ייעבור" היוצא מפי שליח הצבור! וחושבני כי אנו בצומנו חשים חולשה יותר ממה שהעשירים המפוטמים האלה מרגישים.

— כן, אולי זה אמת. אבל העשירים האלה אשר מעולם לא נסתדה כף רגליהם להציג על הארץ, ובעגלות ובכרכרות הולכים מבתיהם אל הבורסה, ומהבורסה אל בתי התיאטראות ובכל בתי השעשועים למיניהם, ומתענגים בכל מיני התענוגות העולם הזה והיום בסבלם גם הם כמונו העניים בכל ענויי היום הקדוש, אות הוא כי עוד לא נמחה רגש יהדותם, התלה לעמנו ולתורתנו! ירבו כמוהם בישראל!

— לא אבין את דעתך אתה, הוספתי לענות לו, האם העשירים האלה עושים חסד עם הקב"ה על הואילם לבקרו בביתו פעם אחת בשנה? הלא את חובתם בתור יהודים הם עושים!

ונערתו של האיש הזקן אשר עמד מאחרינו על דברנו בביהכנ"ס ביום הכפורים, הפסיקה את וכוחנו זה.

ועוד פעם שבתי להתעמק במחשבותיי: רעיונות תמוהים ומוזרים עלו במוחי על הכסף ובעליו: איכה זה, אנו המסכנים האומללים הסובלים עוניים כאלה וכאלה, לא רק יום אחד בשנה, כי אם במשך השנה כולה, מכתתים את רגלינו בכל יום ויום בבקר ובערב ללכת לבית הכנסת ולבלות שם שעות אחדות, ומחסרים את נפשותינו מכל תענוג, וימים רבים בשנה

אין אנו אוכלים לא חלילה מחוסר תאבון, אלא פשוט מפני שאין לנו מה לאכול! ובכל זאת לא ראיתי איש שידאג עבורנו ואפילו מי שינוד לנו!... ולאלה העשירים בעלי המליונים אשר כל דאגתם התמידית היא להגדיל את עשרם והונם, ולהמציא להם תענוגות חדשים, לבקר בתיאטרון חדש ולשמוע איזה מזמרת חדשה ולראות רקרנית יפה וכו' וכו', ואם יום אחר בשנה באים בבית הכנסת להתכפר מחטאותיהם ונפרשים מתענוגותיהם כבר משתוממים עליהם, נדים להם כמו שמוטלת עלינו הדאגה להשתתף בצערם הגדול וענוייהם לשם הרת, לשם שמים... מה נורא הדבר!

— הוי! טה רב כוחך, כסף, כסף!

— רבונו של עולם! במטותא מינך אל תכתבני בספר צדיקים ולא בספר חסידים! כתבני נא אך ורק בספר עשידים, ודייני!.

אלכסנדריה, ו' חשון התרס"ז.

פעמים אחדות הזכרתי על השתתפותם של יהודי מצרים לעזרת אחינו הפליטים הבורחים מרוסיה והנמלטים הנה, ועל הקונצרט אשר ערכה הקהלה בס"ט סטפאנו לטובתם, ועלי לציין כי גם כבוד קונסול רוסיה בעירנו משתתף בזה, ועפ"י השתדלותו נאסף סכים מסוים לתבלית זו. בימים האחרונים נוסד ועד מנכבדי הקהלה וחשוביה שבראשו עומד מר וינטרוב. הועד הזה מתאסף פעמים בשבוע בקונסוליה הרוסית ומטרתו לעזור לאלה מהגולים המחפשים עבודה פה בארץ, עזרה לשכירות בית, כלי מלאכה ובכלל הלואות קטנות בתשלומים זעירים. ושליח מיוחד מבקר תמיד ביום בוא הספינה הרוסית כדי להוריד את המהגרים ולמצוא להם דירה עד אשר יסתדרו.

וקהלתנו פה עישה מצדה הרבה לטובת אחינו הגולים, מכיון שאין קהלה מיוחדת לעדת האשכנזית בעירנו, כל הצרכים הצבוריים של אחינו האשכנזים תושבי עירנו ניתנים מקופת הקהלה היהודית האלכסנדרונית: בית כנסת, בית ספר, בית חולים מוסדות צדקה וכו'. בזמן האחרון כאשר לא היה מקום עוד בבתי הספר לבנות לקבל את הבנות החדשות של הגולים, ציוה כבוד הרב הראשי ר' אליהו חזן לפתוח עוד מחלקה מיוחדת לבנות בשבילן, ובה לומדות שפות, תפירה ורקמה.

כ"ט טבת התרס"ז.

הברון ז'אק דה־מנשה, נשיא ועד הקהלה, נתכבד מממשלת צרפת באות כבוד „לגיון הכבוד". משפחת ברון דה־מנשה ידועה בכל ארץ מצרים

והמורח לאחת המשפחות האצילות והעשירות לא רק בין בני עמנו כי גם בכל המדינה; הוא משתתף כמעט בכל החברות של עסקים כבירים או חברת מניות; בהוסד בית מסחר גדול, בנק וכיוצא, הקהל הרחב אינו לוקח חלק בהם אם שמו של הברון אינו מתנוסס בראש הרשימה, כי רק או יוכל להיות בטוח כי מעותיו לא יניח על קרן הצבי.

שם התואר „ברון" ניתן עוד לראש המשפחה בכור דה־מנשה מאת ממשלת אוסטריה החוסה בצלה. גם נתכבד ע"י הופיק פשה חידיב מצרים באותות כבוד מג'דיה שנית ושלישית.

והממשלה יודעת להוקיר ולכבד את בני המשפחה הנכבדה, בבחרה מהם תמיד ליועצים במועצותיה ובאספותיה.

והננו מברכים אותו כי יוכה ויעלה מעלה מעלה.

אלכסנדריה, ט"ז שבט התרס"ז.

ביום א', ז' שבט התקימה אספה גדולה של חברי ועד העדה האשכנזית במטרת סיפוח אל הקהלה הרשמית. אל האספה באו רבים מבני העדה. בראש ישב הנשיא הארון ד"ר כהן.

סדר היום:

א) דו"ח על פעולת הועד עד היום;

ב) להסכיר עד כמה נחוץ ומועיל לקהלה שלא יהיה שום הבדל בין שתי העדות — ספרדים ואשכנזים וכו' בחיי הקהלה והענינים הכלליים;

ג) לבאר את החוב המוטל על כל יחיד לשלם את דמי ה„הערבה" לא פחות מלי"ש אחת לשנה, ואז יהיה לו הזכות לבחור ולהבחר;

ד) שלא תהיינה אגודות רבות לבתי חסד להמיכת עניים, אלא חברה כללית אחת;

ה) התפטרות הועד הישן ובחירת ועד חדש.

רבים מהקהל דברו לטובת הסיפוח. אחרי כן נגשו לבחירות ועד חדש, שחובתו תהיה להוציא לפעל את ההלטות סדר היום. נבחרו ברוב דעות גדול חמשה עשר איש, ואלה שמותם:

הארונים: ליאופולד כהן, ד"ר קורנפלד, ד"ר כהן, ד"ר דור, ס. הורצנשטין, מ. גרינברג, זאק פלפל, א. שטין, יצחק שטילר, הרמן שוארץ, דוד יורילביץ, קטיל פיפל, א. שטינפרג, א. רוזנטל ופ. רוזנפלד.

הוחלט להציג את חמשה עשר החברים לפני הברון זיאק דה־מנשה נשיא ועד הקהלה היהודית באלכסנדריה.

הברון קבל את הנבחרים באדיבות רבה ויאמר: הננו כולנו פה בני עם אחד ועלינו, בשתוף פעולה מצדכם, נעבוד יחד להפרחתה של הקהלה היהודית והרמת כבודה של אומתנו.

המשבר בארץ מצרים

תמוז התרס"ז.

שיחת כל השבוע בארצנו היתה במשך שני ירחים האחרונים מהעשיר בעל הרבבות עד העני והרוכל, על המשבר בהבורסה אשר החריב רבים מהבנקים המפורסמים וישלל את פרנסתם של מאות משפחות. זו הבורסה, או כמו שקוראים אותה בית „מקדש הזהב" מקור כל העסקים בארץ מצרים הגיע היום עד קץ חרבנו.

וזה דבר המשבר: במשך השנים האחרונות נוסדו חברות רבות של מניות אשר מטרתן היתה: לקנית קרקעות, לבנין בתים, לתעול, לחשמל, למחסני סחורות בהשגחת בית המכס (בונד סטור) לספינות על היאור, מסלות ברזל, בתי חרושת שונים, בתי מלון, בנקים ובתי מסחר שונים וכו'. בעלי החברות השונות האלה קבעו מחיר כל מניה לערך לי"ש אחת. ויהי למניות האלה מהלכים בבורסה, וההמון קפץ קנה וקנה. בעלי המניות בחפצם להגדיל את כבודם ועסקיהם השתדלו ע"י ספסרי הבורסה להעלות את מחיר המניות פי שנים או שלשה ונם פי ארבעה, מבלי היות כל בסים של ריוח, והבנקים הגדולים והקטנים היסיפו להעלות ולקנות עד שבאה הירידה, והבורסה החלה להפיל את הלליה יום יום; המניות והשטרות ירדו אף לחצי ולרבע ממחירם הקבוע, ורבים מהם הנם היום כסמרטוטים לצורם רק על פי צלוחית.

אי אפשר לתאר את היאוש הנורא אשר הביא המשבר הזה לכל העסקים השונים בארץ. אותה עליזות הפנים אשר שררה בפני כולם חלפה ועברה. הנך עובר בשוקים וברחובות, על בתי הקהוה, אינך רואה שוב אותם החיים העליזים והשמחים; דומית אבל שוררת בחוצותינו, כל פנים קבצו פארור, חדלו העסקים בבורסה. אין כסף, אין זהב, והעיקר אין אמון! בנקים גדולים אשר קרניהם עלו לסבומים עצומים, הנה היום אבדו את כל הונם ורכושם ויעמדו מלשלם לבעלי הובותיהם, פשטו את רגליהם לנושיהם,

יום יום אתה שומע כי בנק פלוני נשבר, בנק אלמוני ישבר ועוד רבים אשר עודם תלויים ועומדים במצבו של ה„בנק דיסקונטו". הבנק הזה נוסד לפני עשר שנים בקרן של חמשה מליון פרנק ומחיר כל מניה מאה פרנק, ובשנה העברה הגיע הון הבנק עד חמשה עשר מליון, והמניות עלו ממאה עד מאתים ושמנים פרנק. הבנק הזה עסק תמיד בקנית קרקעות ובמניות מכל החברות השונות, וכאשר התחיל המשבר, וקונים לא נמצאו לקרקעותיהם ולמניותיהם אז נמצא הבנק במצב חמור מאד, וביחוד בעת אשר בעלי המניות התחילו לבוא לבית הבנק ולתבוע את חשבונותיהם ולדרוש את כסף המניות, ומוכרח היה לפשוט את הרגל. ובשבירת הבנק הזה תלוי מצבם של הרבה בנקים אחרים אשר להם היה מגע ומשא אתו.

ביום הששי העבר פרסם הבנק מודעה כי מפני סדור ועריכת החשבונות הבנק יסגר למשך עשרה ימים.

בכלל, אין בנק, אין שולחני, חלפן אף היותר קטן אשר לא נכוה ברותחין! מובן, כל אחד לפי מדרגת הונו, ושום עצה ותחבולה לא הועילה ביום עברה. אנשים רבים אשר בעמל כפיהם ובזעת אפם קבצו על יד מעט כסף ויחפצו להתעשר בפעם אחת ולעשות עסקים בהבורסה, אבדו את שארית כספם ביום השבר הנורא. מאות ספסרי הבורסה אשר הרויחו בספסרותם סכומים לא קטנים בכל חדש, ובהם היו רבים שיכלו לחסוך ולהיות לבעלי רכוש פחות או יותר, הנה נמצאים היום בלי כל עבודה ובלי כל פרוטה לפורטה. ואין צריך לאמר כי יותר מאלף וחמש מאות פקידים בבנקים ובבתי מסחר סובלים מחוסר עבודה!

ככה נחרב מצב שוק המסחר בכל ארץ מצרים; משבר אשר אינם זוברים כמוהו זקני העיר — שורר בכל העסקים. אין משא ומתן, אין אמון בשוק!

אב התרמ"ז.

עוד רשומו של המשבר המצרי ניכר בכל פסיעה ופסיעה, בבוד מעלתו של המשבר אינו חם על כבודו ומשפיל את עצמו והולך ופוסע ודורס בכל המקומות, לא הניח כל פנה וזוית אשר לא הניח את רשמי צעדיו האכזריים הדורסים והרוטסים בלי חמלה; גם החנונים הקטנים, החלפנים הפעוטים עד החיטים והרצענים, בעלי המסעדות והמסבאות, בתי הקהוה וכו' כולם הוכו ונפצעו ועודם נכוים מהאש הצורבת אשר המשבר נפח בחמתו; עצב נורא, יגון ותוגה שורר בכל הפנים, נושאי משרות שונות בבנקים ובבתי מסחר סובבים בחוצות ובבתי הקהוה מחוסר עבודה; הורים בפרט הבחורים

והרווקים עוזבים את העיר, וכמעט אין שבוע אשר לא תצא אניה מלאת נוסעים כאלה אל אשר ישאם הרוח. והצרה היותר גדולה ומכאיבה היא כי בה בעת אשר אינם מרויחים את לחמם, צרכי אכל נפש נתיקרו במדה לא רגילה. שכר הדירות עולה מחדש לחדש, ולאסונם של האומללים האלה דוקא מחיר מעונותיהם הדלים עלה; כי הדירות החשובות אשר מחיר שכירותם עלה עד מאתים לי"ש לשנה נשארים היום פנויות, והעשירים מבקשים להם דירות בינוניות משמנים עד מאה לי"ש, והאחרים עליהם לחפש להם הדירות היותר גרועות לפי מצב כיסיהם, נמצא איפוא כי דירות העניים בהיות כי יש הרבה קופצים על מין סחורה כזו, בעליהן מוצאים שעת הכשר להעלות את השער. ובאופן כזה המחסור הולך וגדל.

י"ח חשון התרס"ז.

בבית הספר „מוסד מנשה" נעשו שנויים לטובה. את מנהלו הישן האדון קרלו, אשר שרת במשרה זו שנים רבות, פטרו אותו ויתנו לו פיצויים חמש מאות לירות אנגליות ועל מקומו נמנה מר י. בלום, והגברת אשתו למנהלת ביה"ס לבנות וגני הילדים של הקהלה. האדון אלי' ענתבי מורה בביה"ס לחכי"ח (אחי מר אלברט ענתבי מנהל ביה"ס לחכי"ח בירושלם וראש ועד הנשמי שם) נמנה לראש המורים ב„מוסד מנשה". יש לקוות כי ע"י השנויים האלה ישונה לטובה מצב החנוך היהודי של בתי ספרינו אשר עד כה היו במדרגה שפלה מחסר מנהלים חרוצים ומורים מומחים.

בהשתדלותו של הרה"ג הגדול ר' אליהו חזן נפתחה מחלקה עליונה כעין סמינר עם חמשה עשר תלמידים להכינם למורי הוראה, חזנים ושוחטים וכו'. הקהלה התחיבה להמציא להם משרות אחרי גמרם את שנות לטודיהם. באחד הגליונות הבאים נדבר יותר בפרטות על מוסד חנוכי זה.

ביום השבת י"ח שבט מת החכם הנכבד רבי מימון וינטורה אחד מנכבדי היהודים בעירנו. המנוח היה מילידי קורפו מתלמידי הרב הנודע רבי יהודה ביב'אס ז"ל. הוא היה מורה דת ושפת עברית בבתי הספר בעיר זו. ידע לשון עברית בדקדוקה וידבר צחות כאחד המשכילים מהדור הישן, ויהי סופרו של ה„מגיד" כליק שנים רבות. ידע גם שפות איטלקית, יונית וצרפתית על בוריין. לפני עשרים שנה בא אלכסנדריה לחפש משרה. פה ידעו להוקיר את ידיעותיו הרבות, והמשפחות המיוחסות מבני עמנו מסרו את בניהם בידו ללמדם תורה, וידי אהוב ורצוי לכל בני הקהלה האלכסנדרונית. המנוח יסד בית ספר בשביל בני עדת קורפו בעירנו

לטובה עניינם. וביום א' י"ט שבט בשעה שלש אחה"צ היתה הלויה שהשתתפו בה כל נכבדי הקהלה.

בבית הקברות הספידו ר' אברהם אביכזיר ויספר לפני הקהל תהלת המנוח ואת כל אשר פעל לטובת הקהלה, גם האדונים נחמולי ופיורטי דברו בשפה איטלקית בשבחי המנוח.

ט"ז אדר התרס"ז.

באספת חברי ועד הקהלה ביום א' העבר ובראשם הברון ז'אק דה־מנשה החליטו למנות את החכם ר' אברהם אביכזיר למנהל יועץ על עניני הקהלה.

ביום הרביעי ג' אייר הגיע לעירנו ד"ר גסטר רב לעדת הספרדים בלונדון דרך פורט סעיד. אל התחנה באו לקבל פניו בשם הרב הראשי, הרבנים: ר' אברהם אביכזיר והרה"ג בן ציון קואינקה. ד"ר גסטר ישהה פה ובקהיר ימים אחדים ואחר יסע לארץ ישראל.

ו' אלול התרפ"ז.

בהפגנה מקום מזכיר הרבנות בעירנו לרגלי המנותו של החכם אברהם אביכזיר ליועץ ועד הקהלה, הודיע כבוד הרה"ג אליהו חזן אל הרב ב"צ קואינקה שנמצא אז באלג'יר לבוא אלכסנדריה ולקבל עליו את משרת מזכיר הרבנות. ועוד לפני חג הפסח בא לעירנו, ומאז ועד היום הנהו מכהן במשרה זו. הוא מצא חן בעיני כבוד רבנו ובעיני רבים מראשי הקהלה אשר החלו להוקיר את ערכו.

למותר לי להגיד לכם, בני ירושלים, מי הוא הרה"ג בן ציון קואינקה. די לומר כי הוא עורך „המאסף" זה יותר משתים עשרה שנה, ולמרות כל המכשולים והטלטולים הרבים שעברו על העתון התורני הזה ועל עורכו, התאמץ תמיד להוציאו בעתו ובזמנו, וכבר יצא שמו בעולם הרבנים באירופה ואמריקה ע"י מאמריו המפולפלים והערותיו המחוכמות. הוא היה אחד מהמיסדים הפעילים בהקמת „בית זקנים" בירושלם.

הממע בארץ סודן

אדר התרס"ז.

הודעתי באחד ממכתבי הקודמים כי כבוד רבנו הגדול בלוית מוכירו, והמוהל יוסף פיארי, שבו ממסעם בחרטום בירת סודן לסדר עניני קהלות היהודים שהתישבו שם בזמן האחרון.

ובתור כתב ה„השקפה" הירושלמית, בקשתי מכבוד רבנו הגדול ומוכירו למסור בידי רשימות אחדות ממסעם זה המענין מאד, ואשר הואיל בטובו החכם ר' א. אביכזיר למסור לי הפרטים הבאים:

ביום י"ג שבט אחר הצהרים יצאו מאלכסנדריה ויגיעו לקהיר בשעה השביעית בלילה. פה שהו במשך יום השבת. ובליל מוצאי שבת נסעו ברכבת ההולכת ללוקסור. אחרי שתי שעות עמרה הרכבת בעיר ברסואיל. בעיר זו ישנה קהלה יהודית קטנה ומסודרה. עברו על הערים פ'איום, מיניה, סואג וארמנט; בהן נמצאות משפחות יהודיות אחדות, אך אין להן כל צרכי צבור של קהלה מסודרה. רק במיניה, אחד המוחרים המקומיים ממלא משרת שוחט הקהלה. לוקסור היא עיר גדולה ויש בה רק שתי משפחות יהודיות, שניהם סוחרים, האחד הוא גם שוחט עופות. כבוד רבנו ברק את סכינו וימצאהו כרת. הם התישבו בה לפני י"ח שנה. בעיר זו נמצאות הרבה עתיקות מתגלית החפירות. לפני איזה שנים נגלתה העיר קרנק, עיר העתיקה, עיר שלמה, מלאה בנינים ענקיים, יותר טפליאים מהפירמידים אשר בקהיר, ותיירים רבים באים אל לוקסור להתחזק על עתיקותיה. יש בה עמודי אבן גדולים תבניה מלכי מצרים הקדמונים, הרבה בנינים חדשים ויפים, הוטלים נהדרים וביניהם וינטאר פאלי, הוטל יפה ונפלא בסדורו החיצוני והפנימי עד כי קשה למצוא במוחו גם בערים הגדולות באירופה. ביום א' לפנות ערב הגיעו לאסואן (היא מגדל סונה). בעיר זו נמצאות חמש משפחות יהודיות, גבאי הקהלה הקטנה הואת הוא מר דוד שלטון. עד לפני שלש שנים היה להם שו"ב אשר שלמו לו מקופת הקהלה, ובעוב השוחט את העיר, הואיל הארון בנימין אלעלוף, סוחר נכבד לקבל עליו את תפקיד השחיטה שלא עטל"פ.

לפני חמש שנים בא הברון נתנאל דה־רוטשילד טווינה להחליף אויר בשביל בריאותו. הברון קנה בברת אדמה על ההר ויט לו אהל יפה לימי שבתו בעיר. ובנסעו חזרה נתן אותה במתנה לאחד ממשרתיו ששרת אותו בימי שבתו בעיר זו.

לקהלה הקטנה הואת יש בית כנסת אשר בנו לפני חמש שנים בנרבת

הברון נתנאל. התושבים היהודים פנו אז אל הברון בבקשה לנדב מאתים לי״ש לבנין בית כנסת, והברון נתן להם שלש מאות.

כבוד רבנו הגדול ראה צרך בדבר להנהיג פה את תקנות קהלות ארץ מצרים שתוקנו בשנת התרס״א בענין הפקעת הקידושין.

מלו את בנו של האדון שלמה הלוי. הילד היה בן חמשה חדשים, ומפני הערך מוהל בקהלתם לא נימול עד הנה.

האדון הזה היה תלמיד בית הספר של הקהלה היהודית באלכסנדריה, יכעת נושא משרת סוכן וגזבר הבנק הממשלתי באסואן.

לפני ארבע ועשרים שנה הממשלה נתנה לקהלה היהודית בעיר זו, לפי בקשתה, כברת אדמה לבית קברות, וכבר יש כעת עשרה קברים.

אוירה של העיר הזאת הוא, לפי דברי כל החוקרים, היותר טוב ומבריא מכל חבל ארץ מצרים העליונה, בנינים יפים וחשובים נבנו בעת האחרונה. גם הוטלים רבים. האכסניה היותר גדולה „סבוי" מבילה כשני אלפים אורחים.

המודיד טושל העיר אחמד ביק קאמל בא לבקר את כבוד רבנו הגדול אל ההוטל, והם השיבו לו את בקורו. שקבל אותם בכבוד ובחביבות רבה. הלבו לראות את המצודה הענקית אשר הקימה הממשלה על פני רוחב היאור באורך כשני קילומטר כדי לעצור את מרוצת מי היאור ברדתם בזרם מעל ההרים הגבוהים, לבל ישפכו אל הים הגדול, כאשר היה לפני הבנות המצודה. כי שנים רבות לא הספיקו מי הנילום להשקות את כל אדמת מצרים והרבה שדות לא נזרעו מחוסר מים. ורק לפני שנים אחדות, עפ״י השתדלותו של הנציב לורד קרומר, נבנתה המצודה הענקית הזאת על פני רוחב הנילום, ועל ידי זה לא האבד טפת מים. גובה הקיר, משערים למאה מטר. רחבו למעלה, אשר גם הרכבת עוברת עליו — בעשרים מטר, והולך ומתעבה עד למטה לחמשה וארבעים מטר. בנינה של המצודה הענקית הזאת עלתה לחמשה מליונים לי״ש.

ומשם נסעו לאי אלפנטין מול העיר אוכסון.

באי הזה נמצאות הרבה עתיקות ותמיד נמצאים בו חופרים גרמנים וצרפתים. בעת האחרונה גלתה חברה גרמנית בחפירותיהם כתבות קדמוניות בשפה ארמית, ובהן נוסח מכתב של היהודים תושבי יב (אלפנטין) ששלחו לרנוז מושל פרס בארץ יהודה.

נוסח המכתב הוא בקירוב כדברים האלה:

„בחדש תמוז בשנת הארבע עשרה למלכות דריוש, כאשר ארסל בא לבקר את כהני בית מקדש האליל קנום במגדל יב, התחברו עם וינדרנ

הנציב להחריב את בית מקדש אלהים יקוק (הויה) וישלחו את נפין בן וינדרג ויבואו ויכנסו בבית מקדשנו וישברו וינפצו לרסיסים את כל כלי עץ ואבן ואת כלי הכסף והזהב בזזו להם ויחריבו ויהרסו את הבית עד היסוד. ומהיום ההוא בחדש תמוז שנת הארבע עשרה לדריוש עד עתה, אנחנו מתפללים לאלהי השמים, מתענים וצמים, נשותינו היו כאלמנות, ונבקש ממך מושל עליון כי תרשה לנו לשוב ולבנות את בית מקדשנו במגדל יב, ושמה נקריב מנחות ועולות, נקטיר קטורת להאלהים יקוק לכבודך, ונתפלל בערך תמיד, אנחנו, נשינו טפינו וכל היהודים היושבים פה. הודענו כל זה לדליה ושלמה בני סמבלט מושל שומרון, ואין להם כל ידיעה מכל מה שעשה ארסז לנו.

מרחשון שנת שבע עשרה למלכות דריוש.

לפי הנראה ניתן להם אחרי כן הרשיון וישובו ויבנו את בית המקדש ההרוס.

בבואם אל האי פנשו הנוסעים הנכבדים את החוקר הצרפתי האדון גאנו הנשלח במלאכות ממשלת צרפת לחפור במקומות האלה. הברון רוטשילד מפריז תומך ביד החכם הנז׳ באיזו אלפים פרנק לשנה.

באדיבות נעימה נתקבלו רבנו הגדול ומזכירו בסורם אל סוכתו היפה לבקרו. כל רהיטי הסוכה היו: שלחן, כסאות אחדים, מטה וארון ספרים, האדון גאנו הראה להם את מקדש האליל „קנום״ אשר נגלה לפני זמן מה. האלילים הם כבשים חנוטים מצופים זהב טהור, הצפוי אשר עליהם הוא כל כך נוצץ ומבריק כאילו יצאו עתה תחת קורנס ידי הצורף. ולמחרתו נסעו הרה״ג ומזכירו בחזרה לאלכסנדריה.

אלכסנדריה, י״ח אייר התרס״ז.

ראשי העדות השונות שבעירנו ומנהלי בנקים גדולים וחברות מפורסמות שלחו תלגרמים ללורד קרומר המביעים את צערם על התפטרותו לרגל מחלתו ומאחלים לו בריאות שלמה.

בשם קהלת היהודים שלח הברון ז׳אק דה־מנשה לנשיא הקהלה תלגרם להנציב כדברים האלה: ועד הקהלה היהודית באלכסנדריה מבקש מהוד מעלתו כי יואיל לקבל את רגשות צערם לרגלי עזבו את מצרים, ויחד עם זה מביעים את הכרת טובתם על הראותו תמיד את אהדתו לקהלתנו בכל ימי משרתו במדינה.

ויואל לורד קרומר לענות להברון את התלגרם הבא:

אהיה לך אסיר תודה, אדוני הברון, כי תואיל להודיע לועד הקהלה

היהודית את רגשי תודתי האמתיים בעד ההלגרם שקבלתי בשביעה רצון, ומאחל אני בכל לבי לקהלה הגדולה עתיד של אושר והצלחה.

ביום א' העבר היתה אספה גדולה של גדולי העיר ונכבדיה באולם העיריה תחת נשיאותו של ד"ר שיים פשה, לשאת ולתת אודות הקמת מצבת זכרון להנציב לורד קרומר, שהתפטר ממשרתו לרגלי מחלתו, בעד עבודתו לטובת המדינה. בשם קהלת היהודים נוכח הברון ז'אק דה־מנשה.

ההצעה היתה לכוון בית חולים כללי לילדים ולקרוא אותו על שמו, אך אחרי שקלא וטריא הוחלט לבנות בית חולים מיוחד לחולי השחפת. כי המחלה הזאת, מלבד שהיא מסוכנה ונוראה, עוד היא מדבקת ומתפשטת, וכל שערי בתי החולים סגורים לפני האומללים.

אחרי ההחלטה קם הברון ז'אק דה־מנשה ויאמר: בתור ראש הקהלה היהודית בעירנו, אעיר כי המפעל הזה שברצוננו לכוננו לזכרון הנציב לורד קרומר צריך שיהיה כ ל ל י, ז. א. שיובלו ליהנות ממנו כל בני הדתות השונות אשר במדינה, ולכן אני מציע לעשות מ ט ב ה כ ש ר כי כיהודים כמושלימים נזהרים במאכליהם עפ"י תורתם, ועלינו לכבר את החקים האלה אשר בשמירתם לא נביא כל נזק לבן דת אחרת.

האספה החליטה פה אחד להצעתו של הברון.

דין וחשבון של האספה נשלח ללורד קרומר, וזה האחרון ענה במכתב לראש העיריה ד"ר שיים פשה להודות בשמו לכל אלה אשר השתתפו באספה ליסד על שמו בית חולים לחולי השחפת.

ניסן התרס"ז

נוסדה בעירנו אגודה צעירים משכילים בשם „אחוה". מטרתה העיקרית היא: הפצת ההשכלה בין צעירי בני עמנו פה. ולתכלית זו פתחה אולם גדול לקריאה אשר בו היבאו עתונים בשפות שונות.

מיסדי האגודה הם: משה אביכזיר (בנו של החכם אביכזיר) ומשה ארואץ. והיות המיסדים הם צעירים ירושלמיים וגם לאומיים, השתדלו לתת לאגודה צורה „לאומית עברית". לכן הביאו גם עתונים וספרים המדברים על לאומיות ישראל ועתידו, בעברית ובשפות אחרות. גם הוחלט לתת שעורי ערב בעברית, כי ע"י זה אפשר למשוך את לבות הצעירים ללאומיות.

צריך לציין כי זוהי האגודה הראשונה בעירנו מסוג זה, וראויים לתהלה מיסדיה על עבודתם המסורה להשריש ולטעת בלבבות צעיריני רנשות לאמיות ובה בעת אהבה וחבה לשפחנו.

באספתם האחרונה בשבוע העבר החליטו פה אחד כל החברים למנות את הרופא הנכבד ד"ר יצחק לוי לנשיא האגודה ואת כבוד הרב אביכזיר לנשיא הכבוד.

נקוה כי ע"י שני כחות הגדולים אשר נתוספו לאגודתנו יתנו היכולת להעומדים בראשה להפיץ את מטרותיה אשר תביאנה ברכה ליושבי עירנו.

וביום החמשי העבר היתה אספה גדולה אשר בה הוזמנו מלבד ארבעים החברים עוד רבים מצעירינו. החכם מהר"א אביכזיר והרופא ד"ר יצחק לוי הודו לפני הנאספים על בחירתם בהם ויבטיחו לעשות כל אשר ביכם לטובת האגודה. היו בחירות חדשות. נבחרו: מי אביכזיר, מ. ארואץ, דיפ"ם, חטויל, סלים כהן, דוד יורולוביץ, דניאל גאון ובן ציון טרגן.

הרה"ג אליהו חזן ומסעו בארץ הקדושה

יום ו' ח' אב התרס"ז.

ביום ג' העבר שב לעירנו רבנו הגדול מהר"א חזן אחרי שהותו במסעו לארץ ישראל שני חדשים.

ידוע כי אחת ממטרות נסיעתו זו של רבנו היתה להשתדל לעשות שלום בין שתי הכתות המתנגדות אשר פרצו בירושלים לרגלי בחירת חכם באשי „ראשון לציון"; אך לדאבונו הגדול לא יכול לעשות את השלום לחלוטין, רק הצליח להנהיג שביתת נשק ביניהן, וע"י זה נמנעו החרפות והגדופים והפסקולים אשר הופצו תמיד בין שתי הסיעות הלוחמות ואשר גרמו חלול שם ירושלם וחלול העדה הספרדית בכלל.

רבנו הגדול בימי שבתו בירושלם בקר את כל הישיבות, בתי האולפנא, בתי החסד השונים מכל העדות השונות, ובכלם המך אותם ביד נדיבה לפי ראות עיניו, ולרבים מהם הבטיח להשתדל לטובתם בעתיד. ולא בלי צער ועגמת נפש ראה ויתבונן על מצב הישיבות ובתי האולפנא של עדת הספרדים, כי רובם ירדו פלאים והנם בשפל המדרגה, עזובים ושוממים מכלי השנחה ומכלי כל דאגה לקדמת התלמידים, אשר בהם כל תקוותינו לעתיד, ומי יודע אם לא יעברו ימים רבים ויבוקש לחרפתנו איש

בין העדה הגדולה העתיקה הזאת להורות הוראה ולא ימצא... ויאזר רבנו הגדול כגבר חלציו ויקנא קנאת עדתו וארץ מולדתו וייסד ישיבה גדולה בשם „נוה שלום" וימנה מורים מומחים ללמוד גפ"ת ודרכי ההוראה להרבה בחורים אשר ילמדו שם כל היום, ומורים מיוחדים ללמד אותם שחיטה מוהלות וכו'. גם מורה ערבית שכר להם ללמדם שפת המדינה שעה אחת ביום. ויש לקוות כי הבית הזה יהיה לתפארת להעדה הספרות אשר הושפלה ממצבה הרוחני בימים האחרונים, ושמו של רבנו אליהו חזן יכתב בספר דברי ימי ירושלם להצלחת דגל התורה ותפארתה.

בביהמ"ד „דורש ציון", גם שם לרגלי מות מנהל הבית הרב יוסף חיים אופלטקה נשאר עזוב מבלי איש ראוי והגון להדריך את בית המדרש הנו'. שנים רבות היה בימ"ד „דורש ציון" היחידי המחנך „חכמים" אשר בהם מתפארת עדת הספרדים בירושלם עד היום. וימנה רבנו הגרול את הרב טוהר"ר מנחם הכהן אלחסיד אחר מגבאי „משגב לדך" לנהל את הבי'.

חגיגת חנוכת בנין בתי הספר הקהלה היהודית

אייר התרס"ה

עפ"י הזמנות מיוחדות מטעם נשיא הקהלה הברון ז'אק דה־מנשה התאספו המון עם גדול מסלתה ושמנה של עירנו יהודים ולא יהודים להשתתף בחגיגה זו: כל שרי הממשלה המקומית ובראשם הנסיך עזיז פשה חסן בשם אחיו הדרת החדיב מושל מצרים, שאיים פשה ראש העיריה, קמאווי ביי מנהל העיריה, נורסה ביי, שר ההשכלה וכו' וכו' כל הקינסולים לממשלות אירופה וציר ממשלת אוסטריה ואונגריה בקהיר (הקהלה היהודית בעירנו חוסה תחת ממשלת אוסטריה), ראשי העדות השונות וכל המשפחות הנכבדות ועשיריה של בני עמנו.

הברון ז'אק דה־מנשה קבל את כל הבאים בסבר פנים יפות ויושיבם במקום הראוי להם.

המקום אשר נוער לחגיגה היה בתוך הגן הגדול שעל הכבר הרחבה לפני בית־הספר. פרשו אהל גדול מקושט יפה לישיבת הקרואים הנכבדים ודגלים רבים איסטרים ומצרים נפנפו מכל עבר.

ניכר היה באמת חג לאומי כללי, על כל פנים הכליטה השמחה! קהל גדול של שלשת אלפים נפש היו נוכחים, לבושים בגדי חג, שמחים ועליזים כלם הרגישו בעצמם איזו נחת רוח רוחנית נעלה. בשעה העשירית בבקר החלה תהלוכת התלמידים לבוא אל מקום החגיגה בסדר נפלא. ראשונה באה „התזמרת היהודית" (תלמידים גדולים של ביה"ס „מוסר מנשה") תחת הנהלת מר לפורטו, מלובשים בהלבושת מיוחדה. אחר באו תלמידי בתי הספר „תלמוד תורה" מאתים ותשעים בהנהלתו של מר ש' ישועה, לבושים בתלבשת כתום-צהב. אחריהם באו מאה תלמידי ביה"ס „מנשה" תחת הנהלת מר אלי' ענתבי לבושים בהלבשת כחולה. אחר באו שלש מאות תלמידות ביה"ס לבנות תחת הנהלת הגברת בלום, לבושות שמלות יפית עם סרטים שחורים ומקשטות בצוארונים לבנים מגוהצים, ועל צמת שערותיהם הסרוקות עניבה בסרט אדום, ואליהן נלוו תלמידות „מכון התפירה והרקמה" לבושות סינרים לבנים; אחריהן הלכו הילדים והילדות של גן הילדים והמכינה, חמש מאות במספר תחת הנהלת הנברת לוריא, צועדים עפ"י התוף שנים-שנים, ילד וילדה לבושים סנרים כחולים עם צוארונים לבנים. אחר באו תלמידי בית המדרש (סימנר) ותלמידי בתי הספר ל„אמנות ומלאכה" עם תלבשתם הצהובה חבושים תרבושים. אחר באו תלמידי ותלמידות בית הספר לאליאנס בעירנו, ובראש כל פלוגה נשאו דגל שעליו היו מרוקמים באותיות מוזהבות שם בית ספרו, וכל שורה עמדה במקום שהוקצע לה. ובשעה עשר וחצי החלה החגיגה. התזמרת נגנה ההימנונים הלאומיים: אוסטרי הונגרי ומצרי.

האדון מר גיורגים הקונסול האוסטרי בעירנו פתח את החגיגה בנאום יפה אשר אה תמציתו אנו נותנים לפני קוראינו:

התאספנו היום להיות נוכחים לחנוכת בית חנוך זה אשר הקימה הקהלה היהודית; הודות לפעולתה החרוצה הננו רואים כאלף ומאתים תלמיד נהנים מכל טוב אשר בית הספר יוכל להמציא להם. הקהלה היהודית המשתתפת בכל צרכי הכלל הצטינה הפעם ביותר ביסדה את בית החנוך הנהדר הזה. ובזה הראתה חובתה לדור הצעיר שעתידו נוגע לה ביותר. ההועלת הגדולה ביותר אשר אפשר להביא לדור החדש היא לפתוח לפניו שער החכמה וההשכלה, והקהלה הישראלית פתחה לרוחה את דלתות בית ספרה בפני כל הילדים החפצים ללמוד ולהשתלם, ובזה לפנות לעצמם את דרכם בחיים, ע"כ מחשב אני את המוסד הזה בתוך אחד מצעדי הקדמה הכלליים שהקהלה הישראלית הטילה את עבודתה לאט לאט. בראשונה פתחה בתי חנוך למתחילים פה ושם, והודות לעבודתה המתמדת הצליחה להקים כיום את המכון הזה שאינו נופל מכל בתי החנוך

מסוג זה בהמרכזים היותר נאורים באירופה. ומאושר אני בזה כי זו הקהלה היהודית חוסה בצל הארצות שאני בא כחן הרשמי, היא אשר פעלה פעולה חשובה זו ואובל אני להתגאות בזה, ובעונג רב אגיש ברכותי לכל אלה אשר עזרו להוציא את הרעיון לפעל, ובשורה הראשונה לנשיא הקהלה הברון ז׳אק דה־מנשה ולנשיא ועד בתי הספר הארון ארגר סוארים העובד בלי לאות. ובזה הבטיחו להם האדונים האלה מקום כבוד בדברי הימים של הקהלה היהודית באלכסנדריה. הדור הצעיר אשר יחונך בבית ספר זה יביר לכם טובה. ובזה אני פותח בית הספר החדש של הקהלה, והנני מברך באורך ימים בפעולה פוריה ובהצלחה.

אח״כ דבר הארון ארגר סוארים בתור נשיא ועד בתי הספר, ויביע בשם קהלת ישראל רגשי נאמנות והכרת טובה להדר קיסר אוסטריה פרנץ יוסף שביה״ס עומר תחת חסותו, ולהוד רוממותו החדיב וממשלתו שתמיד הראה אותות רצון ליהודים ולמוסדות הצבוריים שלהם, ויספר בשבחן של הגבירות העוסקות ומטפלות בילדי העניים הלומדים בביה״ס ויותר מחמש מאות ילדים חוסים בצלן, הלל את חברת „עמלי תורה״ הפורשת כנפי חסדה על יותר משמנה מאות ילד, וכמו־כן החברה לביה״ס „אומנות ומלאכה״, ובסוף הביע את רגשי תודתו לחברת כי״ח.

מר א. סוארים נטר את נאומו במלים אלה: ער כה בתי הספר של הקהלה היו רק בתי ספר למתחילים, אולם בחיים החדשים דורשים שיהיה לבני הדור החדש השכלה במדרגה יותר רחבה, ואעפ״י שאין האמצעים של קהלתנו מספיקים לזה, בכל זאת אין לנו להתיאש. אנו מקוים כי סוף סוף ימצאו האמצעים הדרושים לזה. ויסיים בדברי הסופר רינאן האומר: „היהדות ששרתה שרות כ״כ טוב בעבר, עתידה עוד לשרת את האנושיות לעתיד לבוא, לטיבת חפש הרעות והקדמה האנושית הכלליים״.

ילדי הגן שרו שירים בלוית התזמרת בעשותם תרגילי התעמלות. אהד התלמידים, אלי׳ אביכזיר, בן שמונה שנים, עלה על הבמה וידבר בעברית במבטא צח ונעים בהביעו בשם חבריו תודות לכל הקהל הגדול הנאסף ואת כל העוסקים בהשכלתו של הדור החדש. מבטאו וצלצול דבורו היפה יחד עם תנועותיו הקטנות הפליאו הרבה את כל הקרואים אשר מחאו כפים ממושבות.

היו עוד נאומים קטנים מהתלמידים והתלמידות בשפות שונות: ערבית, צרפתית, איטלקית ואנגלית. התלמידים שרו את השיר „הודו לה׳ כי טוב״ בלוית העוגב.

בבוד רבנו הגדול מהר״א חזן סיים את החגיגה. בברכתו הודה בשם

הקהל את כל הנאספים הנכבדים ויזכיר שמות כל המשתדלים לטובה הקהלה ומוסדותיה. אח"כ ברך „הנותן השועה" להקיסר פרנץ יוסף, להשולטן עבד אל חמיד, להמלך אדוארד השביעי ולהנסיך עבאס פשה חלמי מושל מצרים.

אחד ששרו התלמידים מזמור „הללו אל בקדשו" עמד האמבסדור האוסטרי מקהיר קונרי קוזייברוסקי ויביע את תודתו לראש הקהלה אשר כבדהו להשתתף בחגיגה זו ויאמר: יסוד המכון החנוכי הגדול הזה מוסיף עוד יותר כבוד ושם לעם ישראל אשר הצטיין מעולם בו־גשי נדיבות נעלה ובעבודתו לטובת האנושיות.

וברגשות הכרת טובה עמוקה לראשי הקהלה נפרדו כל האורחים.

זכר היום הזה יוסיף דף זוהר בספר דברי הימים לקהלה היהודית האלכסנדרונית.

מעון בתי הספר.

בית גדול ויפה, בנוי לפי כל חקי הבריאות והפדגוגיה החדישה. המדור התחתון מחולק לשני אולמים גדולים ורחבים. האחד הוא מכון ההפירה והרקמה, והשני חדר האכל שבו יכולים לשבת לאכול סביב שלחנות ארוכים יותר מאלף וארבע מאות ילדים. בקומה הראשונה — גן הילדים והמכינה, בקומה השניה — בי"ס לבנות, ובקומה השלישית — בית ספר לנערים. בכל קומה יש אחד עשר חדרים לכתות למוד, וחדר להנהלה. ומסדרון גדול וארוך (4/54 מהרים) ושתי חצרות גדולות ורחבות מוקפות עצים גבוהים משני צדדי הבית, אחת לילדים ואחת לילדות.

סוף סיון התרס"ח.

אבדה גדולה אבדה קהלת היהודים באלכסנדריה במות עליה רבה האהוב והחביב רבנו אליהו חזן ז"ל.

עוד ביום הששי ירד המנוח כנהוג אל משרד הרבנות וביום השבת התפלל בבית הכנסת בצבור, במוצאי שבת הבדיל בעצמו על היין, אכל ושתה במסבת בני ביתו והלך לשכב על מטתו. בשעה אחת עשרה הרגיש עצמו במצב רע ויחישו את הרופאים, אך כל עמלם היה לשוא. אראלים נצחו את המצוקים ובשעה הרביעית עלתה למרום נשמתו הטהורה.

עוד בבקר בשעה 6 התפשטה השמועה המעציבה בכל קצות העיר. המיתה הפתאומית הרעישה והחרידה את לב כל יושבי אלכסנדריה.

בשעה התשיעית בבקר התאספו רבים מנכבדי הקהלה בביתו של הברון ז'אק דה־מנשה נשיא הקהלה לטכס עצה ולערוך את טכס הלויה על

חשבון הקהלה, ויחליטו להלין את המת עד למחרתו יום השני בשעה הרביעית אחר־הצהרים.

בשעה הנועדה נאסף המון עם גדול לחלק לרבם את כבודו האחרון. הרחוב נביא דניאל והממוכות לו נמגרו מעוברים ושבים, כל שרי הממשלה המקומית היו נוכחים, ביניהם: סעדת איסמעאיל ביק שבא בשם הוד החדיב מושל מצרים, סעדת מוסטפה סברי פשה מושל אלכסנדריה, ראשי ומנהלי העיריה, ראשי המשטרה, כל הקונסולים לממשלות חוץ וכל ראשי הדתות השונות.

בשעה הרביעית קם הרה"ג רבי אהרן בן שמעון ראש הרבנים בקהיר ויספיד את המנוח בדברים חמים. אחר קוננו המזמרים מזמורים „על נהרות בבל" ו„זכור ה' מה היה לנו". ואחר החלה ההתהלוכה.

ראשונה הלכו חילים רוכבים על סוסים תחת פקודת ראש הג'נ־דרמיה מר הופינקסון. אחר הלכו תלמידי בתי הספר לקהלה ומוסד מנשה, התזמרת, תלמידי ביה"ס לאמנות ומלאכה, תלמידי ביה"ס לחכ"יח, כל בית ספר ודגלו. השוטרים הלכו לארך שני צדדי ההתהלוכה הגדולה מזה ומזה להשגיח על הסדר, אחר צעדו כל קואסי הקונסולים עם מטות הכסף בידיהם, אחריהם החזיקו בפרוכת השחורה: סעדת מושל העיר, ראש מועצת העיריה, הקונסול הצרפתי, הקונסול האוסטרי, הקונסול האיטלקי והאדון יוסף אגיון כשפסי סרט שחור על זרועותיהם. אחרי הפרוכת הלכו בשורה אחת ראש הרבנים בקהיר לבוש בגדי השרד בלויית הרבנים ר' אברהם אביכזיר ור' מסעוד בן שמעון. בשורה השניה אחריה הלכו תלמידי המימנר ומוריהם.

הקואס של המנוח נשא בידו כר של קטיפה שעליו היו מונחים אותות הכבוד שנתכבד המנוח מהשולטן.

עגלת ארון המת היתה רתומה לארבעה סוסים שחורים, מקושטה בזרי פרחים אשר נשלחו מקהלות היהודיות בסביבות מצרים. אחר הלכו בני המנוח, ראשי הדתות, הקונסולים, ראשי הקהלה היהודית, כולם לבושים שחורים והמון עם רב לאין מספר.

ככה נמשכה ההתהלוכה בסדר נפלא עד בואם אל בית הקברות מהלך שעה יותר. על פני כל המלוים שרר עצב וינון על הפרדם לנצח מאת רבם אשר אהבוהו והוקירוהו.

בבית הקברות אחרי שנסתם הגולל עמד הברון ז'אק דה־מנשה ויספיד את המנוח ויהלל את פעולותיו לטובת הקהלה במשך עשרים שנות משרתו.

בתפלת „אל מלא רחמים" שנאמרה ע"י הרה"ג ר' אהרן בן שמעון גפרד הקהלה.

ואלה תולדותיו:

הרה"ג המנוח נולד באיזמיר בשנת התר"ה ויעל לירושלם בשנת התרט"ו יחד עם אביו זקנו מוה"ר חיים דוד חזן אשר נבחר אח"כ לחכם באשי וראשון לציון בשנת התרפ"א.

בשנת התרכ"ו נמנה הרב המנוח לסופר ומזכיר כוללות ירושלים. בשנת התרכ"ט נמנה יחד עם הרה"ג רחמים פראנקו בבית דינו של הרה"ג הראשון לציון אברהם אשכנזי. בשנת התרל"ד שלחו אותו רבני ירושלים בשליחות כוללות לערי מערב החיצון, ובעברו דרך טרבלום המערבית עכבוהו ראשי העדה שם וימנוהו לחכם באשי. השולטן אישר את בחירתו במאמר המלך (פירמן) וישלח לו כגדי שרד, גם בגדהו באות כבוד מג'דיה ויכהן במשרותו זאת ט"ו שנה.

באלול התרמ"ח שלחו חברי ועד הקהלה באלכסנדריה ויביאוהו לכהן אצלם בתור רב ראשי ומו"צ ויאשרו את מנויו בסטמבול בפירמן הוד מלכותו שכבדהו בעותמניה מדרגה ב', ומאז ועד יום מותו זה עשרים שנה נשא את ראש משרת הרבנות בעירנו.

בינתו הרחבה, שכלו העמוק והזך וביחוד בדבורו העדין והשקט משך את לב כל יושבי עירנו לאהבה אותו ולהוקירו.

הרב המנוח נודע לשם בכל ארצות גלותנו לאחד הרבנים הגאונים בדורנו, עפ"י חליפת מכתבים וע"י השאלות התורניות אשר הריצו אליו מכל מקום. ידיעתו היתה רחבה בתלמוד ונושאי כליו הפוסקים ראשונים ואחרונים. על חריפותו ובקיאותו זאת יעידו ספריו הרבים בעניני דת ודין. הוא ידע גם את השפות איטלקית, צרפתית וערבית, קרא וכתב בהן. הוא היה ירא וחרד, מרקדק במצוה קלה כבחמורה, אך מעולם לא היה קנאי נלהב ביחס לאחרים. ידע להתהלך עם ראשי הקהלה המקילים קצת והמוצאים היתר לעצמם בהרבה איסורים, מבלי להטריח את „רבניהם", ולכן כולם אהבוהו וכבדוהו.

במות ראש הרבנים בירושלים ר' יעקב שאול אלישר, פנו אל רבנו מטעם שתי הכתות המסוכסכות לקבל עליו משרת חכם באשי שם. ובהיות המנוח איש אוהב שלוה ושקט, לא אבה להכנס במקום מכמוכים ומריבות תדירות.

בן שלש וששים שנה היה במותו. חמש עשרה שנה הנהיג ושפט את קהלת היהודים בטרבלום ועשרים שנה באלכסנדריה.

במותו הניח מקום פנוי וריק בין רבני עדות הספרדים בדורנו, הוא היה הרב היחידי בזמננו אשר זכה לשם גדול על תורתו ועל מדותיו ותכונותיו הנעלות.

הרה"ג המנוח עזב אחריו אם בת שמנים שנה באיומיר, אשה, חמשה בנים ושלש בנות.

לשאלת הרבנות באלכסנדריה

אב התרס"ח.

פטירתו של המנוח רבנו הגדול נתן ענין לבני קהלתנו להעסיקם אל השאלה: מי ימלא מקומו, מי יכהן תחתיו?

הבעיה הקשה והנכבדה הזאת אשר לו אירעה באחת מערי תורקיה היתה עושה את העיר במרקחה; וכבר היה מעסיק את כל תושביה בלי הבדל, מן החכם היושב בקתדרא ומשחיל את הפיל בחוד המחט, ועד הסבל ומצחצח נעלים; לכלם יש זכות להתערב בדבר ולדון ולחוות דעה, לבחור — או יותר נכון ללחום — והרב הטוב בעיני האחד פסול ופגול בעיני השני.

אפם עלינו להגיד כי לצערם, כל משאלותיו של המון העם, כל וכוחיו, רגזו וקצפו, בחירתו בפלוני ואלמוני לא מעלה ולא מוריד; קולותיהם אינם אלא כקול קורא במדבר והחלטותיהם אינן לא להלכה וכל שכן למעשה; כי בחירת ראש הדת בקהלות מצרים נחשבת כשאר עניני ועד הקהלה, כעין מנוי מפקח על בית החולים, מנהל בתי הספר או גבאי בבית הכנסת, והמשרות והתפקידים האלה, כידוע, נחתכים אך ורק ע"י החלטת ועד הקהלה.

וכפרוש מתנים עמו כי דבר אין לו עם הגשמיות וכי משרתו תהיה קדש קדשים ואין לו לצאת מגבולו, אשר קובעים, לו מתחום הלכות איסור והיתר קידושין וגיטין.

ובכן עפ"י אשר בארתי, אין פלא אם שאלת בחירת הרבנות בעירנו לא הרעישה ולא החרידה את קהלת עדתנו ותעובנה במנוחתה הרגילה.

ז' מבת תרס"ט.

ליינות ראשון לציון נתוסף עוד אות כבוד על חשיבותם וטיב טעמם, הודות לטר דוד יודילוביץ המנהל החרוץ של אגודת „כרמל מזרחי"

באלכסנדריה המשתמש בכל מיני הזדמנויות וממציא כל מיני המצאות לטובת הפצת מסחר היינות והגדלה שמם בעולם.

לפני שבועים נתקבל מר יודילוביץ בחצר בית הדרת החדיב מושל מצרים בקהיר מאת המנהל הראשי של „הדאירה חסה" (הנהגת עסקיו הפרטים של החדיב) סעדת מרטינו פשה, ואחר חליפת דברים על אודות מצב המסחר הכללי במצרים ועל אגודת „כרמל" ומסחרה וטיב יינותיה המפורסמים לתהלה בארץ, הואיל מעדת מרטינו פשה בשם הוד החדיב להת פקודה למזכיר „הדאירה חסה" להכין דיפלום ליינות ראשון לציון ושיהיה לו הרשות להשתמש „במגן החדיב" על כל המכתבים הרשמיים.

כל איש האוהב קדמת הישוב בארצנו, ישמח על הקדמה הטובה הזאת אשר על ידה יש אפשרות להרחבת מסחר היינות בארץ מצרים.

— ביום א' שבוע העבר התאספו יהודי עירנו עפ"י הזמנת ראשי הקהלה בבית כנסת „אליהו" לעריך תפלה לרגלי חג יובלו של הקיסר פרנץ יוסף. (הקהלה היהודית באלכסנדריה חוסה תחת חסות ממשלת אוסטריה). אל העקם הדתי בא הקונסול האוסטרי ופקידיו, השופטים המושבעים בבתי המשפט וכו'. תלמידי התזמרת של „מוסד מנשה" שרו את השיר הלאומי האוסטרי. התלמידים שרו שיר הנערך לכבוד היום, החזן עלה על הבימה ויפתח את שערי ההיכל ויתפלל תפלת „הנותן תשועה" בקול נעים כשכל הקהל עומד על רגליו, אחרי כן שרה המקהלה מזמור „הללויה".

הבחינות וחלוקת הפרסים בבית ספר „מוסד מנשה"

אלכסנדריה, סוף ניסן התר"ע.

בימי ראשון, שני ושלישי, ח' ט' י' ניסן היו בביה"ס מוסד מנשה בחינות התלמידים בשפות עבריות, צרפתית, אנגלית וערבית.

היום הראשון הוקדש לבחינות בעברית ובהן הוזמנו במיוחד מצד הבדון ג'אק די מנשה מ"מ הרב הראשי הרה"ג א. אביכזיר, מר דוד יודילוביץ, מנהל הכרמל המזרחי בעירנו, יחיא ליחיאני ועוד. על כל השאלות בשפה העבריה, דקדוק, הכתבה ודברי ימי ישראל הצטינו התלמידים

לפי השטה הנהוגה בבית־הספר, מובן גם לפי השעות הקבועות ללשון עברית. המבקרים העירו על אילו תקונים נחוצים וביחוד בקשר ללמוד בתור שפה חיה.

ימי השני והשלישי הוקדשו לבחינות בשפות ערבית, צרפתית ואנגלית. היו נוכחים הקונסול הצרפתי. הארון דיפי ומר שרל אפהון, מנהל הליציאום הצרפתי, מר קניוי, עורך הריפורם, מר דנון מנהל ביה״ס לחכ״ח ועוד רבים מנכבדי הקהלה וחשוביה. כמעט בכל הלמודים והמדעים הצטינו התלמידים וביחוד הכתה העליונה הצטינה בידיעת הספרות הצרפתית וחשבון. מר קניוי הגיש לשני תלמידים בשם האליאנס הצרפתית שני ספרים מכורכים יפה לפרס.

כשהשלימו הבחינות קם אחד האורחים הארון יוסף די פינ׳וטו וידבר בשם חבריו נכבדי הקהלה בפנותו אל התלמידים: לפני עשרים וחמש שנים היינו אנו תלמידי בית הספר הזה.

וביום השלימי את חוק למודי פה, עזבתי את הבית ברכוש קטן של ידיעת שפות ומדעים שרכשתי לי, והודות לתומכי הבית הזה, משפחת הברון די מנשה המספיקה את הוצאות הבית לי ולכל מאות החברים שלי שהיו אז אתי, הגענו אל המדרגה שאתם רואים אותנו היום. הרכוש הרוחני הזה היה כל הקפיטל שלי, ועם זה ירשתי לי פה שלש תכונות יקרות, ודן: אהבה לעבודה, יושר ואמת. ומזוין בשלש אלה יצאתי אל השוק ונצחתי. נהייתי למשרת קטן בבית מסחר, ועל ידי ששמרתי בקפדנות את שלשת התכונות הנזכרות העלוני לפקיד, וסוף סוף הגעתי להיות לבעל בית על חשבון עצמי, וחי חיים מאושרים. ואת זאת אני רוצה ליעץ אתכם לרכוש את שלש התכונות הנזכרות. ובתור חובה עליכם לזכור תמיד כי את כל זה אנו חייבים אל המשפחה הרומטה ברון די מנשה.

על הדברים האלה ענה מיד הברון ז׳אק די מנשה הדברים האלה:

לא, בני, אינכם חייבים לי כלום!

הארון די פינ׳וטו אומר כי חבריכם מלפנים ואתם חייבים לי ולמשפחתי תודה וכו׳, זה לא נכון! אנכי רק משלם לכם חוב אשר חייב לכם אדם שוכן בעפר, הוא סבי, בכור די מנשה! וכדי שתבינו אותי היטב, חובה עלי לספר קצת מדברי ימי האדם הגדול הזה. גם הוא, כמוכם היום בהיותו קטן היה במצב קשה כמו רבים מכם; אולי במצב עוד יותר רע, כי בזמנו גם לא היה בית ספר יהודי ללמד ילדים עזובים כמוני וכמוכם, דעת לשון וספר, והוא היה אנום בפחות רכוש רוחני של מר פינ׳וטו וחבריו, לצאת לשוק להלחם מלחמת החיים ורק בטעט התבונה ובשרון אשר חננו

אלהים, ומזון בשלושת התכונות שהזכיר האדון פיג'וטו : אהבת עבודה, היושר והאמת, ובעזרת אישים אחדים טובים הצליח לפלס לו נתיב בחיים ויקים לו בית ומשפחה שאין להתכיש, אם אגיד שתופס אחד המקומות היותר חשובים בארץ הקדם.

בהרגישו עד כמה היתה עליו קשה המלחמה בלי דעת לשון וספר, ובתכונת נפש נדיבה שהיתה לו, נדר ליסד בשביל ילדי עמו מכון חנוך לתורה ולהשכלה, לגמול עמהם את אשר גמלו אתו אחרים, והחוב הזה אני משלם, בשם האיש הרם הזה, לכם כני !

אני בעצמי כבד נולדתי בעושר ועוד לא פעלתי די בחיי, אך אשתדל לרכוש גם בשבילי קצת עולם הבא להשאיר איזו פעולה עצמית אחרי. אבל לעת עתה אם רצונכם אתם תלמידי בית הספר הזה, להיות מכירי טובה בעד מה שעושים עמכם, עליכם לזכור את אותה הנשמה הרוממה של סבי ז"ל שאיננה בחיים אתנו; ואת סמל הכרת הטובה הזה שתוכלו לבטא לשמו ולזכרו — הוא: רק בפעולה. ואת אומרת: שגם אתם בגדלכם ובהצלחתכם כחיים תשלמו את החוב הזה לאחרים מבני עמנו שיהיו אז במצבכם כיום הזה, וזה יהיה החוב הגדול ביותר שתשלמו לו ולנו יורשיו, והנני מברך אתכם בהצלחה שלמה לעבודתכם".

לפני עזבם את הבית, הודו כל הנאספים להברון ולמר א, ענחבי המנהל החרוץ בעד עבודתו הכבירה לטובת התלמידים וקדמתם.

יש לציין כי „מוסד מנשה" כל הלמודים, ספרים ומחברות ניתן חנם. גם ארוחת צהרים חמה בכל יום, ופעמים בשנה מחלקים חליפות בגדים לכל תלמיד.

1910

אלכסנדריה, כ"ד תמוז התר"ע.

באספת ועד בתי הספר לקהלה היהודית בעירנו הוחלט למנות את בן ארצנו האדון נסים קרסנתי מיפו למנהל ראשי בבית הספר לבנים, ויש לקוות ממנוי זה ברכה רבה לדור החדש שלנו פה. כי שני דברים גורמים במצרים ברוע מצבם הרוחני של צעירנו. והם : א) בתי הספר של הישועיים. מטרתם, ושאיפתם בהפצת הדת והאמונה בין חניכיהם ידועות יפה בארץ מצרים, הישועיים מצאו להם כר נרחב לפעולותיהם באמצעות למוד השפה הצרפתית. מאות ילדים מבני עמנו מהמשפחות האמידות והבינוניות וביניהן רבים מבני אותם האנשים המשכימים והמעריבים בבתי הכנסיות,

מבקרים את בתי ספריהם, ולומדים יחד עם השפה הצרפתית גם את עקרי האמונה הנוצרית. האבות הללו מקריבים את בניהם ובנותיהם למולך, הולכים וגדלים בלי תורה ובלי ידיעת היהדות וגם אפילו בלי ידיעת האותיות העבריות. ב) הצעירים הבאים מתורקיה. ערב רב של צעירים באים אלינו מכל ערי תורקיה לחפש להם במצרים עבודה ומשרה. הבחורים האלה רובם הם תלמידי בתי הספר של הישועיים, או אפילו של האליאנס, והם מביאים אתם את רוח הכפירה בלאומית ישראל ותורתו ונטיות להתבוללות. והנשק היחידי לשני הגורמים האלה: היא השפה הצרפתית. השפה הזאת בסגולתה המיוחדת שלה הלוכדת לבבות ביפיה, היא בארץ מצרים במעט השפה השלטת בכל ענפי המסחר, ולה מהלכים בעולם המסחר יותר מכל שפה אחרת. ובאמצעות הלשון הזאת, השפעתם של המחנכים הישועיים מצד אחד, והצעירים מתורקיה מצד שני, פועלת לרעה על הלבבות הרכים של בני הדור החדש, רוכשים להם את הנפשות, שוללים מאתם כל זיק של רוח היהדות ולאומיותנו.

וניצוץ של תקוה לרוח חדשה, רואה אני במנויו של האדון קרסנתי בתור מנהל ראשי בבתי הספר של הקהלה, כי הוא בהשכלתו הרחבה, באהבתו לעמנו, שפתנו וארצנו, יוכל באמת להביא מהפכה רוחנית הנחוצה כל כך ליהודינו באלכסנדריה. כי בתי ספרינו הם טובים מכל הבחינות, המעון שנבנה בשנים האחרונות העומד לתלפיות, הוא אחד הבנינים הנהדרים בעירנו, גן גדול, חצר גדולה ורחבה, חדרים מלאים אור צח ומבריא, ערוכים לפי חקי תורת הבריאות, בהם לומדים בניני ובנותינו צרפתית, ערבית ואיטלקית ע"י מורים מומחים ומוסמכים, גם למוד השפה העברית תופסת מקום פחות או יותר חשוב הודות להשפעתם של חברי „עמלי תורה" העובדים תמיד בקנאה רבה לשם הפצתה; ובכן הכל יש לנו אך העיקר חסר: הרוח היהודי!

ובהאדון קרסנתי הנני משוכנע כי בין התקונים הרבים אשר יעשה בסדר הלמודים הכללים ושטתם לקדמתם של התלמידים יזכור את חובתו לעמו (בהיותו יליד א"י ותלמיד ביה"ס העברי ביפו) וימלא גם את החסר בבתי ספרינו: הרוח היהודי!

— בשבוע העבר נתכבדנו באורחים הנכבדים הרבנים: הרב ר' ישראל הלוי מפריז והרב פורנס מלייפציג אשר נשלחו מטעם האליאנס בפריז להתחקות על עניני הלמודים הדתיים במוסדות החנוך של החברה בארצות הקדם, גם בבתי הספר של הקהלה היהודית הואילו לבקר בלויית הברון ז'אק די מנשה, והרה"ג אביכזיר מ"מ ראש הרבנים.

1910

ט"ו אדר ב' תר"ע

לפני שלשה שבועות הגיע לעירנו הרב רפאל די לה פרגולה, הנושא כעת משרת רב ראשי בגוריציה באיטליה. הוא גמר את לימודיו בבית מדרש הרבנים בעיר פלורנס באיטליה ויכהן במשרת רב ראשי בגוריציה שנים אחדות. הוא אדם גבוה ויפה, אהוב וחביב. הועד קצב לו משכרת שנתית של תשעת אלפים פרנק מלבד שכר דירה. והננו מברכים אותו בהצלחה. יש לקוות כי הרב די לה פרגולה יחד עם הראב"ד אברהם אביכזיר יעבדו יחד לטובת הרמה. הרוח של הקהלה היהודית. ביום הששי הגיע לעירנו באניה המבורג לבהן פה משרת רב ראשי. יצאו לקראתו לקבל את פניו גדולי הקהלה.

1911

ו' תמוז תדע"א

ביום הראשון בשבוע העבר נתקיימו הבחינות השנתיות של בתי הספר לקהלה. קהל גדול נאסף. ראשונה נכנסו בגן הילדים תחת הנהלת הגברת לוריא. הם בחנו את הפעוטים והפעוטות ויהיו שבעי רצון. הילדים הציגו שני חיוונות קטנים ואחר עשו תרגילי התעמלות. המבקרים ובראשם הרה"ג די לה פרגולה עברו אל בית הספר לבנות תחת הנהלת הגברת באסאן. בבתי הספר לבנים עמדו לבחון את התלמידים אשר נשאלו: בהיסטוריה, חשבון, גיאוגרפיה, הטבע וכו' ובשפת עברית נבחנו במקרא, בדברי ימי ישראל ובשירים.

קהל המבקרים התפלאו מאד מקדמתם של התלמידים, כי זה שנים אחדות שלא נערכו בחינות פומביות בבית הספר לבנים, וכלם הרגישו חובה לעצמם ללחוץ את ידו של המנהל החביב מר נסים קרסנתי ולהודות לו על הנהלתו החרוצה. כל חברי ועד בתי הספר ובראשם מר אדגר סואדס אמרו לו כי לעולם לא קוו לראות קדמה כ"כ רבה בזמן קצר כזה, ויביעו לו את תקותם לראות את בית החנוך הזה שיהיה לתפארת הקהלה. הועד מצא לנכון בתור הכרת טובה למנהל ולחבר המורים להעניק להם חצי משכרת חדשית בתור תשורה.

הסכן הסכינו תושבי ארץ מצרים לראות כי הארץ הקדושה תוכל לחנך ולגדל רק רבנים, שוחטים, חזנים וכו' וגם "חכמים" סתם מאותם הנראים בחוצותינו יום יום; אבל כי מארץ ישראל יצאו מורים מומחים ומנהלים מוסמכים לנהל בתי ספר גדולים, על זה לא עלתה להם אף במחשבה, ולכן בעת שהציע לפני שנה אחר מהיותר חשובים של קהלתנו לפני ועד בתי הספר למנות את האדון קרסנתי למנהל, התיחסו אל זה בשאט נפש, וכמו ששאלו את עצמם: "מה יושיענו זה"?

ליד הכותל המערבי — Au «Kotel Amaarabi»

אהרן-אזנסרו, אשר ספיר, וואק מוסירי, בצלאל יפה, עו"ד אלכסנדר,
גב' חנה לאנדוי, דר' נפתלי וויץ, פרק פסקל ו' גלוסקין ודוד יודילוביץ.

איכבה? מנהל לבית ספר צרפתי מתוקן, נבקש אותו בא"י ולא בפריז? והיום נסתתמו טענותיהם! עתה ראו בעיניהם קדמה גדולה, כמעט פלא, את אשר לא חשבו מעולם; עתה ידעו והבירו כי מציון תצא לא רק תורה, כי אם גם חכמה והשכלה!

וגם ביחס לשפתנו, השפעתו של המנהל על המורים, הדרכתו, שטתו והצעותיו, וביחוד התענינותו המתמדת בעין פקוחה, הרימו את הלמודים העבריים במדרגה חשובה. הקוראים זוכרים את אשר הודעתי ב„האור" לפני שנה בעת המנותו למנהל ואת תקותי החזקה כי טר קרסנתי מלא ימלא את החסרון אשר הסר עד כה בבתי הספר שלנו, והוא: חדירת הרוח היהודי!

ובעת אוכל לאמר בבטחה, לשמחת כל אוהב הפרחת עמנו וקדמתו, כי תקותי ואת הולכת ומתמלאת, הודות למרצו העז והודות לקנאתו וחבתו הגדולה לשפתנו (בהיותו חניך הגמנסיה העברית ביפו) קוה נקוה עוד כי יגיענה להתכלית הגדולה אשר לפניו, והיה יהיה הבית הזה לבסים בית ישראל אשר בגולה.

בתי הכנסת *)

בתי הכנסת באלכסנדריה, בין אותם שהם רכוש הקהלה ובין אותם שנבנו ע"י נדיבים פרטים, הם תחת השגחת ועד הקהלה. הגבאים והמשתדלים נמנים על ידי חברי הועד, ועליהם למסור דין וחשבון בכל שנה מהכנסות והוצאות ביהכ"נ. עודף ההכנסות נכנס בקופת הקהלה. משרות הגבאים הן משרות של כבוד, בלי שום קבלת פרס.

א) בית־הכנסת „אליהו הנביא", בפי ההמון „כנים אל בלאד". לפי המסורה נגלה פעם הנביא אליהו באגף צפוני מזרחי של הבית. נוסף כי

(*) שני הפרקים: א) בתי הכנסת. ב) מוסדות התנוך של הקהלה. פרסמתי בה Illustration Juive אלכסנדריה 1929

בשנת התר"י (1850), בעת הבנותו, אחרי היותו חרב כששים שנה, נמנה הארון יוסף חכים לגבאי בית הכנסת ושרת בו עד יום מותו בי"ג חשון התרמ"א, (1881), אח"כ נמנו הארונים אלעזר מירם ושלמה בארדה לגבאים עד שנת תרס"ב (1902). באותה שנה נמנה הארון פ'רג שמאע לגבאי, ובנו גבריאל שמאע למשתדל. ומשנה תרס"ח (1908) שרת הגבאי יעקב אניון עד יום מותו בדצמבר תרע"ד (1914), ומאז נושא משרת גבאי הארון יוסף די פיג'וטו בי יחד עם המשתדל הארון גבריאל שמאע.

ובשנים האחרונות נמנו: הארון אדוין גוהר גבאי, והאדונים אלי פוליטי יחזקאל פרחי וארגר י' די פיג'וטו — משתדלים.

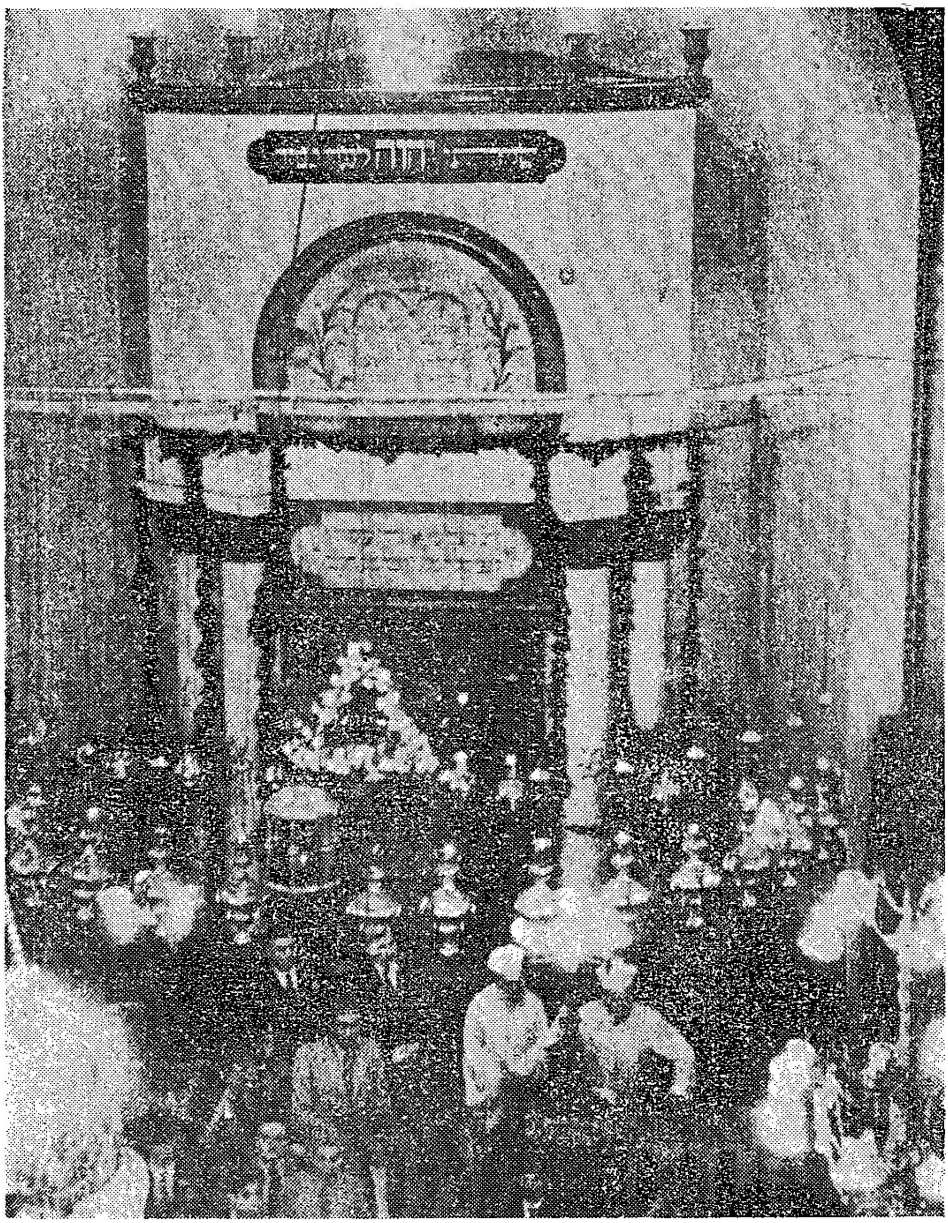
בשנת 1915 ועד הקהלה מצא לנחוץ להזמין את מר אלברט חמסי הידוע בתור קומפוזיטור של המוסיקה היהודית ומדופלם מהאקדמיה הממלכתית בוילאנו, — כדי לסדר תכנית זמרה מזרחית מקומית בשביל בית הכנסת אליהו הנביא.

בעת ישנה מקהלה של יותר משלשים קולות של נערים וגברים המשתתפים בה.

בשנת תרס"ד (1904) נבנה מחדש בשכלול נהדר לפי טעם בניני בתי הכנסת באירופה. הבית נשען על עמודים גדולים של שיש, בו כאלף מקומות לגברים מלבד „עזרת הנשים". בכניסת הבית יש חצר גדולה ורחבת ידים.

בקיר המזרחי של ביהכ"נ נמצא לוח שיש למזכרת, ובו כתובים הדברים האלה:

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל
מה נורא המקום הזה
זאת לזכרון על-בית הכנסת הקדוש הנקרא
ק"ק אליהו הנביא ז"ל
אשר הוא קדוש ולא נורע לנו זמן בניינו רק מצאנו
בס' המסעות של ר' עובדיה מברטנורא ז"ל
ממסעו לאיטליה לעיה"ק ירושלים ת"ו בש' 5247
עבר על דרך אלכסנדריה יע"א ובה דברו שמצא בה בית
כנסת קטן ורוב הקהל מתפללים בו כי הוא מיוחס
לאליהו הנביא ז"ל
ובשנת התק"נ 5550 אשר בא נפוליון פריטו נהרב בימיו
ובשנת התר"י 5610 השתדלו מע' חגבאים המפוארים
סי ראובן בוגנאה וסי' יוסף הכים והמשתדל סי'
יוסף סאקים נ"ע ובל הק"ק אנשי העיר היו בעורם

Fête de Lag Laomer au Temple «Zaradel — חגיגה ל״ג לעומר בביהכ״נ ״זראדיל״

בהשגחת עט"ר מע' הרב ר' שלמה חזן ז"ל ובנו אותו
ונמנה גבאי סי' יוסף הבים והמשתדל סי' שלמה לאניאדו נ"ע
ובשנת התרמ"ז נלב"ע הגבאי הנז' וקרוב שנה לפטירתו
נמנה לגבאי סי' אלעזר מוסס נ"ע והמשתדל סי' שלמה בארדה
הי"ו יה"ר שתהיה משכורתו שלמה באורך ימים ושנות חיים עד בוא
גואל ומשיח לישראל ונראה בבנין בית תפארתנו, יראו עינינו ויגל לבנו
במהרה בימינו אכי"ר
שנת צדיק כתמ"ר יפרח לפ"ק

ב) כנסת „זראדיל" נבנה ע"י משפחת זראדיל מספרד בשנת ה' אלפים קמ"א 1381, ובשנת תרמ"א 1881 כחמש מאות שנה אח"כ, החלו קירותיו להתמוטט ונבנה מחדש בהוצאות הקהלה. בקיר ביה"כ העתיק מצאו לוח אבן חקוק עליו שם מיסדו והשנה, אך מרוב השנים התקלקל קצת הכתב:

אני יהודה בר שאול ספר[דין] בן יצחק תנצב"ה קניתי ובניתי...
לכפרת נפשי ונפש אבותי בשנת אלף ושלש מאות ואחד עשר להרבן.
אלת העמודים והמשקוף היו בפתח ההיכל... של ביהכ"נ הא'
ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער חשמים
ואת הפתח והשער ה' עליהם לזכרון...

בביהכ"נ הנז' נמצאים שני כתבי יד קדמונים. בהם כתובים על קלף כל התנ"ך באותיות אשוריות עם נקודותיו וטעמיו בכתב נהדר. בשולי הדפים של הספר הראשון כתובים המסורה הגדולה והקטנה של בן אשר ובן נפתלי באותיות יפות זעירות מאד, שאפשר לקראן רק ע"י זכוכית מגדלת, וכל זה כתוב בשלובים ובציורים יפים ונהדרים, מלאכה אומנותית. בדף האחרון של הספר רשום שם הכותב: דוד הכהן דידיע קטינא בשנת ה' אלפים קכ"א (1361). הספר השני הוא בפורמט יותר רחב, בארבעת הדפים הראשונים כתובות המסורות של בן אשר ובן נפתלי וההבדל ביניהן. שני כתבי יד האלה הנקראים „קדמונים", גנוזים בקדושה בתוך ארונות מיוחדים משני צדי היכל הקדש ומעוטפים במכסות משי. ופעם בשנה, ביום שמחת תורה, מוציאים אותם ומקיפים עמהם בבית הכנסת יחד עם ספרי התורה.

ביהכ"נ הנו' נמצא בסמת „עמרם" בתוך רחוב „מיראן", בטכורו של מרכז שכונת היהודים.

יש לציון: הרחוב הזה נקרא „רחוב עמרם", על שם הרב נתן עמרם שגר ברחוב הזה.

הגבאים בתקופת הנוכחית היו: האדונים יצחק אסמעלון, בנו מתתיה אסמעלון, אחיו יעקב אסמעלון, ברוך לניאדו, רחמים סאקס, יהודה מורחי, יעקב משה הכהן. משתדלים: בנימין א. פיניאס, סלבטור ק. קארולה.

ג) בית כנסת „עווז" לא נודע בדיוק שם מיסדו וזמן בנינו, אך בנראה הוא קדמון מאד. בשנת התקמ"ג (1783) בנו אותו מחדש. גם בביהכ"נ הזה יש שני תנכים קדמונים כתובים על קלף. בבית אשר בו ביהכ"נ יש שתי קומות, ששמש לדירה להרב משה פארדו ז"ל רב ראשי של הקהלה בשנות התרי"ז — התרכ"ג (1857-1863) ובית דינו. בקומה התחתונה נמצא תנור של הקהלה לאפית מצות לפסח.

ד) בית כנסת „מנשה" נוסד ונבנה ע"י הברון יעקב די מנשה בשנת תרל"ג (1873) מכיסו הפרטי. הכנסות ביהכ"נ נועדו ליסוד בית ספר.

בביהכ"נ הועמד לוח שיש למזכרת ובו כתוב:

אין זה כי אם בית אלהים
אשר נדבה רוחו של המנוח
בארון יעקב לוי די מנשה
לבנותו מכיסו ליסדו ולהעמידו, והיתה
חנוכתו בשנת התרל"ג לפ"ג
השאיר אחריו כרכה לזכר עולם יהיה צדיק
על ידי צדקות מפעליו לתורה ולעבודה
ולגמילות חסדים הן הן גבורותיו הן הן
צדקותיו יעקב לא טת נאמר בו אפיפה
נאסף הצדיק והיתה מנוחתו כבוד
ביום י"ב לחדש כסלו שנת התרס"ג
תהיה נשמתו צרורה בצרור החיים
וזכרו יבורך לדור דורים אמן.

נשיא הכבוד של בית הכנסת הוא תמיד הזקן במשפחת הברון די מנשה. מיסד הבית הברון יעקב די מנשה היה הנשיא הראשון. אחריו היו: בכור די מנשה, זאק די מנשה, והברון פ'ליקס די מנשה, ז'ורז די מנשה.

הגבאים היו: האדון יעקב טילקי, ואחריו אחיו יוסף טילקי, האדון יוסף יצחק אבולעפיה, — נמנה בשנה התרע"ב (1912). ביתו נעשו שנויים

בבית הכנסת, הרחיבו את הבית ושכללו אותו. בימינו: המשתדל מר נתן סוסן.

בשנים האחרונות הוציא הברון ז'ז' די מנשה כאלפים לירות לשכלול בית הכנסת הנז'.

— הרחוב אשר בו בית הכנסת נקרא: רחוב „טמפל מנשה" גם במוחרם ביו יש רחוב גדול הנקרא „רחוב מנשה".

בית כנסת גרין

במוחרם ביו. הנדיב אברהם גרין בנה אותו בשנת תרס"א 1911, ע"פ התנאים בינו ובין ראשי הקהלה הוסכם כי מהכנסות ביהכ"נ אחרי כל ההוצאות, 35 למאה יהיה לקהלה האלכסנדרונית, 65% הנשארים יופקדו בבנק עד שיגיע הסכום לששה אלפים לירות מצריות, קרן בנין הבית. וכאשר יסולק הסכום הנ"ל (שישאר לקרן קימת לבדק הבית) אז תחולקנה ההכנסות כאופן זה: 25% בשביל הקהלה 10% לבית החולים, 30% לבית הספר תלמוד תורה 15% ל„עזרת אחים".

וביום ערב ר"ה התרס"ב נחנך הבית.

בשנים האחרונות: היו מר רוברט רולו ואלפרד טילקי — נבאים, ומשתדל יוסף דורה.

הגבאים ששרתו בקדש עד היום הם: נסים חאג'יז, אברהם סלאמה, רבנו אלגאזי, שלום נואיטע, אדולף ארנ'י ואלי פוליטי.

בית כנסת ששון בקלימונופולי (רמלה)

המנוח יעקב ששון חשב מזמן רב לבנות בית כנסת על הוצאותיו עפ"י עצתו של הרה"ג אליהו חזן ז"ל.

אחרי מותו רצתה אשתו לעשות את רצון בעלה המנוח. מנתה את הרב הראשי ר' רפאל די לה פרגולה וסגנו הרה"ג אברהם אביכזיר ומר שלמה בארדה להטפל בדבר בנין בית הכנסת. בראות אלה האחרונים כי הסכום אשר הוקדש לתכלית זו לא יספיק לבנין בית כנסת מפואר, החליטו האדונים: מ' רודריגס, שלמה בארדה, ויטה שלום קסטרו, משה יעקב בוטון ואברמינו רוסאנו, לאסוף איזה סכום אשר לפי השערתם יספיק להוצאות שליש הבנין, ושני השלישים הנותרים הקדישה הגברת ששון. — יש לציין את נדבתו של מר אלדרסון במאתים לירות מצריות. שם הרחוב נקראי „טמפל ששון". והבית נבנה ונחנך בשנת 1910.

מר אלברט עזרן, גבאי ובא־כח הקהלה.

בית כנסת שערי תפלה

נבנה ע"י המשתדלים עזרא יעקב ענזרות והאחים אברהם ודוד שרביט.

ראשית כל נדבו מכיסם הפרטי סכום הגון ויחלו לאסוף נדבות עד שהגיע לסכום אלף ומאתים לירות, ומבלי לחכות עד שיאסף כל הסכום הדרוש לבנינו, קנו מגרש אדמה, לוו כסף ונגשו לעבודה. הבית נבנה בתבלית ההדור, ובשנת 1922 התרפ"ב חנכו אותו, הבנין עלה לארבעת אלפים וחמש מאות לי"מ. החוב סולק ע"י עודף ההכנסות שנה שנה אחרי נכוי כל ההוצאות.

האדונים אברהם ודוד שרביט הם גבאי בית הכנסת עד היום.

בית כנסת רב חזן.

הודות ליוזמתו של מר יעקב בובלי, אחד מתלמידי הסימינר מיסודו של הרב הראשי רבנו אליהו חזן ז"ל בשנת התרס"ו — הוקם בית כנסת יפה ומשוכלל בספורטין לזכר הרב המנוח בשם בית כנסת "רב חזן", כי שני בתי הכנסת ברמלה, האחד בשם "שערי תפלה" — בקמפ סיזאר והשני "כנסת ששון" בקלימונופולי — לא הספיקו בשביל האוכלוסיה היהודית ברמלה ההולכת ומתרחבת. וע"י השתדלותו של מר יעקב בובלי וחבריו, נדב מר אברהם שם טוב ברצילון שטח אדמה רחב ידים בספורטין לזכר הוריו לשם בנין בית תפלה. וביום ל"ג לעומר בשנת תרצ"ו הונחה אבן הפנה בחגיגות רבה שהשתתפו כל נכבדי הקהלה, וכך הובעה הערצתם להאדם הגדול רבנו אליהו חזן המנוח ששרת בה בתור רב ראשי במשך עשרים שנה.

חברי הועד היו: הרב הראשי ר' דוד פראטו, מרקו ניגרין, ז'אק נגאר ודוד חזן עו"ד (בנו של הרה"ג המנוח).

נאספו נדבות בשביל הבנין ונבנה ע"י האדריכל מר ליאון ברצילון, בית כנסת זה הוא אחד המפוארים שבקהלה.

מר יעקב בובלי — גבאי, ומר מוריס אברהם בן זקן — משתדל.

ישנם עיד בתי תפלה שונים:

שנים לאחינו האשכנזים, גבאים: דר' שליוינגר, ומשה יקובר. "בית כנסת סמוחה", גבאי: יוסף סמוחה, משתדל: בנימין סעדי. "בית כנסת תפלה לתושבי קורפו", גבאי: משה ר' מתתיה. בית כנסת "גמילות חסדים". "בית תפלה שערי צדק". "בית תפלה להאספניולים". "בית תפלה באבו־קיר" ועוד.

מוסדות החנוך של הקהלה

מהיום אשר הונח הבסים ליסוד קהלה באלכסנדריה, אפשר לאמר כי שאלת החנוך הצבורי היתה השאלה העקרית אשר העסיקה את ראשי הקהלה ונכבדיה. כל דור הוסיף נדבך אחד על הבנין, הקהל תמיד נענה לפי כחותיו ואמצעיו. עזבונות רבים ונדבות שונות נוספו מזמן לזמן כדי להשריש את גרעין התרבות בין בני הקהלה. וכן הלבו והתפתחו בתי החנוך הצבוריים עד היום שזכתה הקהלה בתביעתה בבית המשפט בענין קרקעות „שטבי" שמכרה אותם, ובכסף מחירם בנתה (בשנת 1907) ארמון בתי הספר ברחוב „נביא דניאל" סמוך לביהכ"נ „אליהו הנביא", בנין גדול ונהדר שהוא לכבוד ולתפארת הקהלה, שבו התרכזו כל מוסדות החנוך של הקהלה המפוזרים הנה והנה. ובזה החלה תקופה מזהירה בחנוך, בדברי ימי היהדות האלכסנדרונית.

ברצי ספר כרמיה.

מדברי ארולף כרמיה לאחד מידידיו בפריז בקשר החנוך היהודי במצרים*): כשהייתי בקהיר חקרתי לדעת איך מחנכים היהודים את בניהם: את הילדים למדו לקרוא עברית ותפלה, והבנות לא קבלו כל חנוך, מספר ידוע של תלמידות מבנות משפחות עשירות שבעיר היו נמסרות לידי אשה אחת להשגיח עליהן מבלי ללמד אותן מאומה. התלמידות הללו הן מבלות את מרבית ימיהן באולם גדול, מתמודדות על הארץ כשהן עיפות מאפס עבודה ובטלה. תארו בנפשותיכם מה תוכלנה להיות הבנות הללו כשתגדלנה ותהיינה לאמהות!

האדונים ארולף כרמיה ושלטה מונק, הפיצו קול קורא ליהודי מצרים בו הזכירו את ימי הזוהר של היהדות בארץ זו לפנים, בזמן הבית השני בימי פילון האלכסנדרוני, ואחרי בן בימי רבנו סעדיה גאון, בימי רבנו משה בן מימון, שעמדו זו בראש משכילי הדור בימים ההם, ולעומת זה השואת ההשכבה והבערות הרובצת היום בזמננו.

הרב שלמה חזן, רב ראשי של הקהלה באלכסנדריה נתן ידו לראשונה לעזור בדבר הזה, הוא הבין את ערך תועלת הלמודים, וכי רק ע"י השכלה אירופית יוכלו להבשיר את בני הדור ולרומם את רוחם, ולבן השתמשו בהשפעתו הגדולה ברי לחבב את רעיון ההשכלה עליהם.

(*) הטשים שנות היסטוריה לנרסים לוין, לפי תרגומו של אברהם אלמאליח.

קול הקורא" עשה את פעולתו, היהודים התבוננו ברגשי כבוד במשלחת צירי ישראל באַרופה; ראו עד כמה היו נכבדים בעיני שרי הממשלה העליונים הודות להשכלתם הגבוהה ולהשפעתם. ואז הוחלט לפתוח בית ספר בשם „בית ספר כרמיה", והאדון ואלנסין, אדם משכיל ועשיר נמנה לראש האגודה שנוסדה להנהלת בית הספר, האדון כרמיה בראותו כי תקציב הקהלה העניה אינו מרשה לה להשתתף בפעל, הכטיח לשלוח לחם תמיכה מארפה להחזקתו של בית הספר.

בקהיר היתה ההצלחה יותר גדולה, שם מצא כרמיה קהלה של שלש מאות משפחה, גם הרב הגדול ר' משה יוסף אלגאזי ואחד מחשובי הקהלה מר עדה עזרו בכל כחם ליסד שני בתי ספר אחד לבנים ואחד לבנות. אולם לדאבין לבם גם בית הספר באלכסנדריה גם בתי הספר בקהיר לא האריכו ימים.

אחרי נעילתם של „בתי הספר כרמיה" בשנת 1842 שלא הצליחו, היה מצב החנוך בקהלה רע מאד. היו מוסדות צבוריים פעוטים, היו גם „חדרים" (כותאב) פרטים ש„חכמים" נהלו אותם בלי שטה וסדר, ובהם למדו את הילדים לרנן תפלות ופרשת השבוע במשך שנים ושנים מבלי להבין מה שהם קוראים. רוב ילדי העניים הסתובבו ברחובות מאין להוריהם לשלם שכר למוד, וכך היו גדלים ללא תורה וללא דרך ארץ, ומצד השני ילדי האמידים קבלו את חנוכם בבתי ספר הנכרים חנוך זר ומרעל לרוח עמנו. ובה בעת אשר ההורים הדבקים בתורת אבותיהם בלב ונפש, מדקדקים בכל מצוות התורה, הנה בניהם ובנותיהם מבקרים בבתי החנוך של האחים והאחיות גם בשבתות ובחגי ישראל, משתתפים בכל תפלותיהם ומכריחים אותם להקשיב לדברי הנאומים הדתיים שבהם מנאצים ומגדפים את דת היהודית. והנערים האלה בצאתם מבית הספר לא ידעו אפילו את עקרי הדת. וכמובן נשארים תמיד אדישים ובורים לכל הנוגע לעניני היהדות והיהודים.

ובכן צריך היה להרחיק עד כמה שאפשר את התלמידים היהודים מבקר את מוסדות החנוך הנוצרים, להגן על היהדות האלכסנדרונית מהתפוררות איומה, ולהכין דור יהודי קשור למסורת האומה.

והתרופה היותר בדוקה כדי לשרש את הרעה הזאת היא: יסוד בתי חנוך מועילים שבהם יתפתחו הילדים וישתלמו לאנשים משכילים, שיתרוממו משפל מצבם ויוכלו ללחם את מלחמת החיים, ובה בעת ירכשו גם את קניני עמנו.

בשנת 1854 נוסד הועד הראשון של בתי הספר ע"י האדונים: מ' מורסקי — נשיא, יוסף סוארס, בארון לוי. ומיזאר קארפי. הם עשו את כל מאמציהם להוציא את הדבר לפעל.

שש שנים אחרי כן (בשנת 1860) נפתח בית ספר לבנות. עד העת ההיא יהודי המקום לא נתנו שום חשיבות, אם הבת תהיה מלומדת קצת או נבערת, הם חשבו את האשה לכמות מבוטלת; מטרת בית הספר היתה להרים את מצב הבת שאינה יכולה לעזור במאומה להקלת דלות המשפחה, ושתמלא את חובתה ביחס להליכות הבית, לחנוך בניה וכו'. מנהלת הבית היתה הגברת אלין די פריירה.

מחוסר אמצעים לא יכלו לקבל כי אם מספר מצומצם של תלמידות.

בשנת תרכ"ה 1865 הקדישו האדונים בכור ויצחק אגיון בתים אחדים למובת מוסדות חנוך הקהלה. חלק אחד ישמש לבתי הספר, והשאר לקרן קימת שפרותיו יהיו מוקדשים להחזקתם. מלבד זה הקדיש האדון יצחק אגיון עוד עשרים אלף פרנק שפרותיו ילבישו את התלמידים העניים, גם האדונים יוסף, ג'אק ואינריקו אגיון נדבו סכומים מסויימים למובת בתי החנוך לנערים.

הקהלה קבלה עליה החזקתו של בית הספר לבנות. ויורשי הא' בכור ויצחק אגיון, ויקטור, סיזאר, משה ויעקב אגיון נדבו סכומים למטרה זו.

נוסד ועד גבירות לאסוף נדבות למובת בתי הספר.

יסוד בי"ם לבנות „שדי יעזור". Chadday Yaazor

בשנת 1892 נוסד בית ספר לבנות בשם „שדי יעזור". סכום קטן היה מופקד ביד הקהלה למובת בי"ם לבנות, שלא הפסיק כדי להוציא את הענין לפעל. הודות להשתדלות נשיא הקהלה הברון ז'אק די מנשה, הפרישה הקהלה סך שני אלפים לירה מסכירת קרקעות „שטבו" למטרה זו. ועם זה נמצאה אשה אצילה ומובת לב הגברת כחלה לוי אשר הרמסרה בכל מרצה ובינתה לטפעל החשוב הזה. היא היתה המיסדת, המנהלת, הגובה, והיא היתה הולכת מבית לבית לבקש עבודה למכון התפירה של „בנותיה" — כך היתה מכנה אותן. —

יסוד „גן ילדים" והמכינה. Ecoles Maternelle et Préparatoire

צריך היה להביא שנוי רדיקלי בשמת הלמודים שהיתה נהוגה עד כה:

הילדים הנכנסים לבי"ט „תלמוד תורה" היו מגיל עשר — אחת עשרה שנה, ומכיון שלא קבלו עד העת ההיא כל השכלה, מלבד מה

שלמדו „בחדרים" — התפלות וגניני הפרשיות מבלי לדעת כלל את תכנם — נחוץ היה, לא רק להתחיל עמהם מאלפא־בית, כי אם ללמדם ראשית כל, שפה ארופית — צרפתית או איטלקית — כדי להשתמש בה ליסוד ההשכלה, וזאת היתה עבודה קשה וכבדה; ותפקיד המורים למרות מסירותם, היה מיגע מאד, בהתחשב עם ילדים המדברים בבתים שפות שונות. ומלבד זאת התלמידים היו בני עניים שהוריהם אנוסים להוציא אותם לעבודה עוד בגיל י"ד או ט"ו שנה; זאת אומרת: אחרי שלש או ארבע שנות למוד.

ועד בתי הספר בהתחשב עם כל זה, החליט לפתוח „גן ילדים" ולקבל ילדים משני המינים מגיל חמש־שש שנים. וכך התלמיד ישאר תחת חסות בתי הספר של הקהלה במשך עשר שנים רצופות.

ועד בתי הספר חשב בראשונה לקבל ילדים „בגן" עוד מגיל ארבע שנים. אך מחוסר מקום הוחלט לקבל רק מגיל ששׁ.

זמן הלמודים בגן ובמכינה ארבע שנים. והיותר נבונים גומרים בשלש. ומשם נשלחים: הילדים — לביה"ס „תלמור תורה", והילדות — לביה"ס לבנות „שדי יעזור".

בשנת 1904 היה מספר הילדים בגן 320 וכך נמשך עד אוקטובר 1907. ובהבנות מעון בתי הספר אז עלה מספרם עד 490 מחולקים לשמונה כתות.

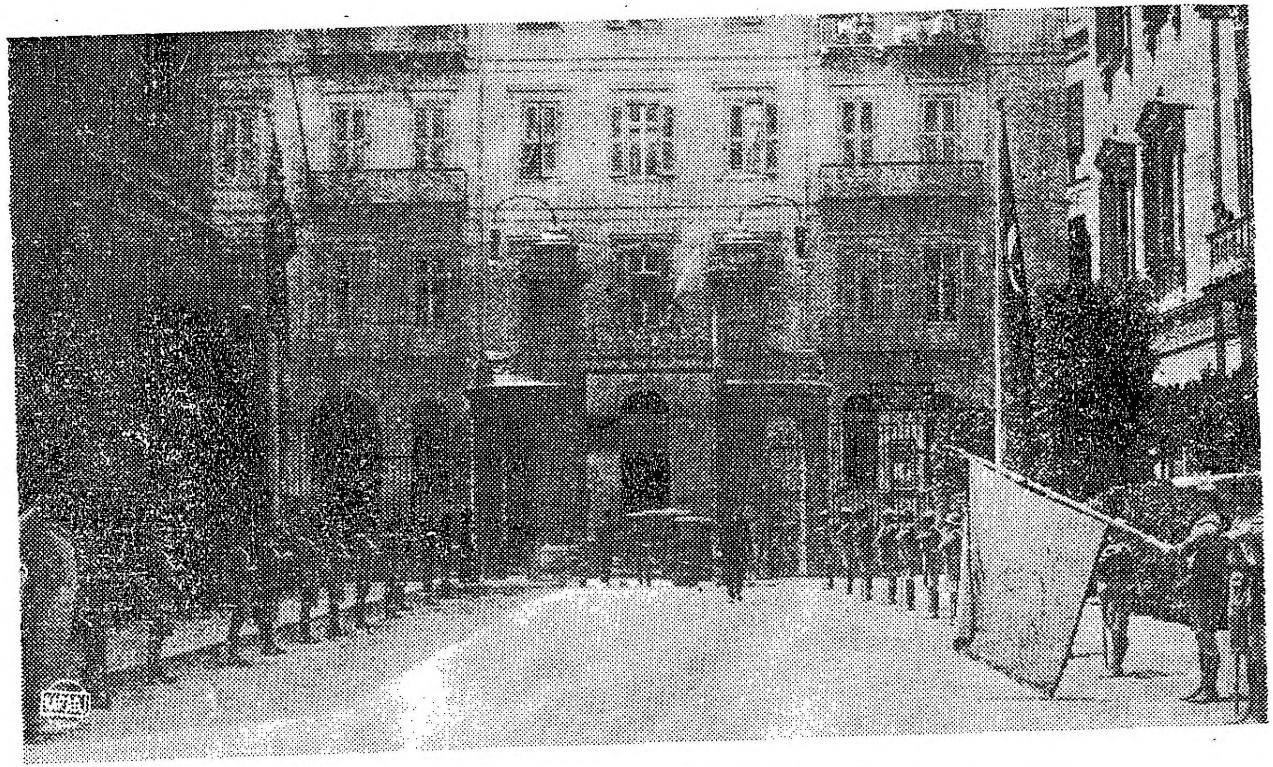
הגברת אולינה לוריא היתה מנהלת המוסד, שנמסרה כלב ונפש לעבודתה זו.

בשנת 1911 נוסד בי"ס קטן בביה"כ „ורדיל" סמוך לרחוב היהודים עם מאה ילדים מגיל חמש־שש שנים מחולקים לשלש כתות. שטת הלמודים היא כאותה של המכינה. ובגמרם את שנות למודיהם מתקבלים בבית הספר תלמוד תורה.

בזמן האחרון הודות לעזבונו של המנוח מכלוף כהן ממנסורה אשר בו הפריש איזה סכום מסוים לטובת החנוך היהודי באלכסנדריה, ועד בתי הספר לקהלה מצא לנחוץ לבנות בית יפה מתאים לבית ספר קריב לשכונות היהודים סמוך לבית כנסת „עזוז" להנציח את שמו ושם רעיתו שמחה. בית ספר זה נקרא „עץ חיים".

מכון התפירה והרקמה. Atelier de Couture

הבנות לומדות במכון הנ"ז תפירה, רקמה וגזרה על ידי מורות מומחות. כשבעים בנות מגיל י"ב עד מ"ז שנים עובדות שבע שעות ליום.

Lord Lloyd visite les Ecoles Communales — לורד לויד מבקר בתי הספר לקהלה

מלבד זה תלמידות שלשת הכתות הראשונות של ביה"ס לבנות יורדות חליפות שעה אחת ליום ללטוש תפירה ורקמה. בשנים האחרונות סדרה מנהלת בית הספר לבנות שעורי תפירה בתוך הכתות.

הרוח הנקי נחלק בין הבנות לפי ידיעתן בעבודה, לכל כת יש פנקס של הבנק לחסכון, שבו היא אוצרת עשרה למאה מהכנסתה. הבנות אינן נשארות הרבה זמן, הן עוזבות המכון - במקרה של נשואין, או כאשר תלמדנה לתפור והולכות לחפש עבודה בטקומות אחרים.

לעתים קרובות שולחת מנהלת המוסד, בנות אחדות אל בתים פרטים עפ"י דרישה, לתפור כשכירות יום, ומרויחות 7-8 פרנק ליום.

בכל יום לומדות שעה או שעתים ע"י מורות בית הספר: כתיבה, קריאה, חשבון וציור. בצהרים אוכלות את ארוחתן על שלחן בוה"ס, גם מקבלות סנרים ונעלים פעמים בשנה.

המרפאה. (Clinique)

סמוך למכון הרתפירה יש מרפאה מסודרה עם כל מכשיריה החדישים עם אחות רחמניה מסורה. רופאים קבועים מבקרים בכל יום חליפות את התלמידים החולים: ד"ר משה קראוזה, ד"ר אדליואנקין - למחלות האף, האזנים והגרון; ד"ר אלברט חיון - רופא שינים, והרופאה: אלין ראיך - למחלת העינים.

כל הרופאים עובדים שלא על מנת לקבל פרס.

למודי המוסיקה והזמרה בבתי הספר

בשנת 1928 ועד בתי הספר של הקהלה החליט ליסד מחלקה של פילהרמוניה עם מכשירי מוסיקה בשביל התלמידים. התפקיד הזה נמסר לקומפוזיטור מר אלברט חססי, מדופלם מהאקדמיה הממלכתית במילאנו, והידוע היטב אל ההמון ארצי-ישראל בשם „מאיסטרו חמסי" ע"י מנגינותיו המושרות ברדיו.

ראשית כל, דאגתו של מר חמסי היתה להשיג מכשירים. והודות לאיזו אגודה ישנה של חובבי מוסיקה, השיג קצת מכשירים מהאגודה אשר התפוררה, וגם הודות האחים אלי ורפאל טוריאל שנדבו איזה סכום מסוים לקנית מכשירים חדישים אחרים לזכר אחותם מרגריט עזרי.

מאז, מאות ומאות תלמידים עברו אל הפילהרמוניה בלמדם את התחלת מדע המוסיקה, וזמרה.

הלמודים האלה נלמדים בשעות ההפסקה ובערב אחרי השעורים היומיומים בבית הספר.

בבית ספר לבנות סודרה מקהלה לזמרה מסודרת משלשים בנות, ג״ב תחת הנהגת מר חמסי, ויחד עם הבנים, נהירה מקהלה חשובה המציגה בהזדמנויות שונות, בחגיגות ונשפים, לפני הקהל הגדול המרעינן הרבה ביחוד בשירים העטטיים בעברית.

המוסד הזה שנוסד לפני 18 שנה הולך ומתפתח הודות למסירותו של המיסד, שהצליח ביחוד ליצור אהבה מוסיקלית בין תלמידי בתי הספר.

מוסדות החסד.

נביא בזה את מוסדות החסד שיש להם קשר להחזקת תלמידי בתי הספר וכלכלתם:

א) עמלי תורה (Amélé Torah)

בשנה 1892 נוסדה ע״י הרה״ג אליהו חזן ברשתתפות מזכירו החכם אברהם אביכזיר. במטרה להפיץ למוד התורה בקרב הילדים העניים; נפתחו מחלקות למוד ונתקבלו כל הילדים אשר הסתובבו ברחובות, למדום תורה וקצת מדעים להכשירם להשתלמות.

ככה המשיכה החברה במפעלה זה עד העת אשר נבנה המעון הגדול אשר בו התרכזו כל בתי הספר של הקהלה. אז החליטו חברי הועד ובראשם הברון ז׳אק אלי׳ די מנשה שלהלאה תטפל החברה רק בכלכלת תלמידי בתי הספר, בהספיקה ארוחת צהריים חמה בכל יום לכל התלמידים, ושתקבל עליה גם ההשגחה על החנוך הדתי של הבנים והבנות.

בשנים האחרונות הספיקה החברה ארוחת צהרים חמה לשני אלפים ומאה תלמידים, חלקה 740 זוגי נעלים, ומאה כובעים לילדי ביה״ס „תלמוד תורה״.

החברה עורכת שתי חגיגות דהיוה: לבנים — בחג החנוכה, ולבנות בחג השבועות.

במשך חמשים שנות קיומה השקיעו חברי הועד הרבה מרץ ועבודה לשם הרמת המוסד הזה.

ב) חברת „מחסה לילדי ישראל״ (Société Protéctrice de l'Enfance Israélite) נוסדה בשנת 1905.

גבירות נכבדות נדיבות לב היו מבקרות כפעם בפעם את בתי הספר של הקהלה והיו מביאות לילדים העניים: שמלות, בגדים, נעלים. צריך

היה ארגון במפעל החשוב והמועיל הזה. והנה נמצאה אשה אצילה ונדיבת רוח, הגברת לוצאטו פשה אשר נגע הדבר בלבה הטהור; היא הזמינה לביתה איזו נשים נכבדות מהקהלה (בשנת 1905) והוחלט ליסד חברה בשם „מחסה לילדים" במטרה להספיק לכל תלמידי „הגן" שמלות, סנרים, כובעים ונעלים פעמים בשנה. ולתמוך בחברת „עמלי תורה" המספיקה ארוחת הצהרים לתלמידים.

המוסד התחיל את פעולתו בתשעים ילדים, וכעת הגיע מספר הנתמכים לתשע מאות. כל ילד וילדה מקבל שתי פעמים בשנה: זוג נעלים, שני סנרים, ושני כובעים לקיץ ולחורף. גם עוזרת בתמיכה חדשית עשרים לירה לחברת „עמלי תורה".

הגברת לוצאטו פשה היא נשיאת החברה מיום הוסדה. ועד יום מותה היתה הרוח החיה של המפעל החשוב הזה.

ג) טפת חלב. (Goutte de Lait)

חברה זו נוסדה בשנת 1917 ע"י הגבירות לוזינה ופרירה, והארון אלפרד קמפוס ביי. החברה מספיקה ארוחת בקר לשמנה מאות תלמידים עניים בבתי הספר של הקהלה ושבעים וחמשה בבי"ם „מוסד מנשה" — כום חלב חם ולחם לבן, ולילדים היותר חלשים גם ביצים טריות.

ד) חברת „ילדות מאשרה". (Enfance Heureuse)

חברה זו נוסדה זה חמש עשרה שנה ע"י נשים נכבדות במטרה לדאוג לבריאות הילדים העניים והחלשים של בתי ספר לקהלה ולהגעים את חייהם במשך חדשי הפגרה (מט"ו יולי עד א' אוקטובר). המוסד הקים על שפת הים ב„שטבי" בקתות ואהלים על מגרש רחב של העיריה, שבו מצאו מחסה שלש מאות ילדים וילדות חליפות; בכל יום בבקר היו מביאים אותם מבתיהם, מרחיצים אותם בים, מספיקים להם שתי ארוחות בבקר ובצהרים, ובערב משיבים אותם הביתה. וככה היו מבלים הפעוטים המסכנים את ימי חפשתם ומחליפים כח ע"י שאיפת רוח צחה ונקיה.

מיסדת החברה הגברת נג'אר, בתו של המנוח אדגאר סואדס, רצתה להפך את המוסד המועיל הזה במשך חדשי הפגרה למעון יום ולילה שלא יצטרכו לטלטל את הילדים יום יום, היא קבצה בין בני משפחתה סכומים הגונים אשר הספיקו לקנות מגרש אדמה „במידי ביש" ולבנות עליו בית יפה לשם זה. הבית מכיל אולם גדול המשמש לחדר האכל, חדרי שנה, מטבח, מקלחות, חדרי טואליט ומרפאה.

בבית הזה יבלו מאתים — מאתים ילדים חליפות יום ולילה במשך שלשה שבועות.

אי אפשר לתאר את גודל התועלת שהמפעל הזה מביא לילדים עניים תשושי כח הגרים בבתים בלי אור ובלי שמש! הודות לאנשי החסד מיסדי המוסד, יכולים הפעוטים האלה לשאוף רוח צחה ולהחליף כחות חדשים.

בתי הספר מיסודו של הברונים לבית מנשה

כאשר בנה הברון יעקב די מנשה את בית הכנסת (בשנת 1873) עלה בדעתו כי בהכנסות הבית במשך שנים אחדות יוכל לגשת לבנין בית ספר, והנה עברו שלש שנים והכנסות בית הכנסת היו כל כך פעוטות, שאי אפשר היה בהן ליצור אותו המוסד שצייר לו במחשבתו; אז הקדיש הברון חלקת אדמה של ששת אלפים אמות מרובעות קרוב לביתו, ויחליט לבנות עליו בית ספר לזכר בנו יוסף (מת בכ׳ ינואר 1877). הנחת אבן הפנה היתה בט״ו פברואר 1881 בנוכחות רבים משרי הממשלה וכראשם שר החיצון לממשלת החדיב, ורבים מנכבדי העיר וחשוביה. האדון יוסף אגיון נמנה למנהל העבודה, והברון הספיק את כל ההוצאות הנחוצות לבנין.

עוד טרם נגמר בנין הבית, והנה פרץ המרד במצרים והעבודה נפסקה. בינתים מת הברון בי״ב כסלו התרמ״ה (דצמבר 1884) ולא זכה איפוא לראות בבנין בית ספרו.

עוד בחייו העביר הברון לפני ה„מחכמה שרעיה״ (4 שעבן 1289) את הקרקעות של בית הכנסת ושל בית הספר, וכמו כן הכספים ושטרות הערך שהיו מופקדים בבנק לשם זה למחלקת ה„וקף״ לצמיתות, שלא ימכרו ושלא ימשכנו לעולם: ושיהיו תמיד תחת הנהלת הזקן שבמשפחת די מנשה הזכרים, ובמקרה שלא יהיו זכרים, אז תעבור ההנהלה למין הנקבות.

הברון בכור די מנשה מהר לעשות את רצון אביו המנוח וימנה את הארונים יוסף טילקי, שלמה טלאמה ושלמה בארדה להשלים הבנין, ובשנת 1885 חגגו את חנוכת בית הספר ברוב פאר והדר, שבה השתתפו רבים מגדולי המדינה וכל צירי ממשלות ארופה. למנהל הבית נמנה האדון יוסף קארלו, לפנים תלמיד בביהיים החקלאי במונטפלייר, אשר הוזמן ע״י חברת כי״ח בפריז, ובית הספר נפתח עם מאה תלמידים.

קרן הקימת של שתים עשרה אלף הלירות אשר הוקדשו להחזקת בית הספר הנ״ל הכנים שנים עשר אלף פרנק לשנה. עוד בשנה הראשונה היו

ההוצאות יתרות על הסכום הנ"ל, אז האדונים יוסף טילקי ושלמה בארדה שהיו מחברי הועד, פנו מחדש אל הברון בכור די מנשה, ובקשו מטנו להבטיח את קיומו של ביה"ס, הברון הקדיש עוד חמשת אלפים לירות (אלף וחמש מאות נאספו מנדבות פרטיות) שנוספו על קרן הקימת, ובמשך חמש שש שנים חסך הועד עוד אלף לירות, ואז הגיע הקרן הכללי לסך שמנה עשר אלף לי"ש.

בשנת 1911 הברון זיאק בכור די מנשה נכדו של המיסד המנוח, מכר את כל שטחית הערך המופקדים בבנק, הרס את הבית הישן שהיה בנוי על שטח רחב ידים הפונה אל בולוור שולטן חומין ויקים שני בתים גדולים שהכנסותיהם תהיינה מוקדשות להחזקת בית הספר, ועל המגרש אשר מצד חלק הגן בנה בית ספר מודרני משוכלל על פי כל חקי ההיגינה והפדגוגיה החדישה, עם חצר מרווחת מוקפת עצים גבוהים, ואולם גדול המשמש לחדר האכל.

עד שנת 1908 ביה"ס היה למתחילים ובינונים, שהתחילו בלמודי האלפא־בית, היו בו אחת עשרה כתות; ובאשר נבנה המעון הגדול לבתי הספר של הקהלה ברחוב „נביא דניאל", או בית־ספר „מוסד מנשה" שלח שם תלמידים של שש כתות, וכך נשארו בו רק חמש כתות. בשנה הראשונה והשניה נשאר אותו תכנית הלמודים של בי"ס עממי. שנתים אחרי כן, הודות למנהל מר אלי' ענתבי — התפתח בית הספר יפה יפה, ולאט לאט נשתנה המוסד לבית ספר תיכוני בתכנית למודים כללית. בכתות העליונות מכשירים את התלמידים לקבלת העודה בגרות בקונסוליה הצרפתית (מרעים, שפות חיות) וגם ללמודי מסחר, והתלמידים בגמרם את הכתה העליונה הולכים להליציאום הצרפתי, ואחרי שנת הלמודים הראשונה שם מקבלים החלק השני של תעודת בגרות או תעודה מסחרית.

מנהיגי המוסד. אחרי התפטרותו של האדון יוסף טילקי, ההנהל המוסד ע"י הברון זיאק די מנשה, ובשנת 1906 מנה את מר מורים רומאנו ביי, שנשאר מפקח הבית עד יום מותו בשנת 1912.

בשנת 1919 עפ"י השתדלותו של מנהל בית הספר מר אלי' ענתבי, הסכימה וזרת ההשכלה הכללית בצרפת להתחשב עם השפה העברית כעל שפה חיה לבחינות השנתיות בתעודת הבגרות.

בית הספר מספיק ארוחת צהרים חמה בכל יום לשמנים הלמיד, מלבד זה מחלק בגדים פעמים בשנה לתלמידים היותר נצרכים.

שום מפעל הסד של הקהלה אינו תומך בבית הספר מיסודו של משפחת מנשה ואינו משתתף בהוצאותיו, מלבד חברת „טפת חלב" המטפיקה ארוחת בקר, לחם וחלב חם בכל יום לששים־שבעים תלמיד.

מטעם הברון ז׳ורז׳ די מנשה מחלקים לחם בכל יום בערב לתלמידים עניים. והידות לנדיבות לבם של הברונים יוכלו תלמידים אחדים מהמצטיינים להשלים את למודיהם בחוץ לארץ: צרפת, איטליה ובירות על הוצאותיהם.

מספר התלמידים בעת מ 130 עד 170 מחולקים לחמש כתות. מנהל הבית הוא ארמנד ענתבי בנו של המנוח אלי׳ ענתבי.

בית הספר לחברת „כל ישראל חברים"

Ecoles de l'Alliance Israélite Universelle

משנת 1897 עד 1919

אחדים מן ההורים שהיו נתונים בין שתי ברירות לשלח את בניהם לבתי הספר הדתיים הנוצרים, שבהם היו צריכם לשלם שכר למוד גבוה, או לשלחם לבתי הספר של הקהלה שהלמודים הכלליים בהם לא השביעו את רצונם — פנו אל הועד המרכזי של האליאנס בפריז בבקשה ליסד גם במצרים בתי ספר כאותם שיסדה בשאר ערי אפריקה והמזרח.

אחד מגדולי יהודי צרפת שבקר בימים האלה בבתי הספר בקהלות מצרים התבטא במלים האלה:

„אילו רצו הקהלות היהודיות שבמצרים, כי עתה יכלו להקים על חשבונן את בתי הספר היותר יפים והיותר מצויינים, שבהם היו ילדי ישראל יכולים לקבל יחד עם חנוך הלמודים הכלליים, גם חנוך יהודי דתי שהיה מקשר אותם ליהדות".

בה„אוניבר איזראליט" מפריז ביום 12 ספטמבר 1896 נתפרסם מכתב מיהודי אלכסנדריה: היות כי בבתי הספר של הקהלה וכמו כן בי״ס „מוסד מנשה" אינם יכולים לקבל יותר משלש מאות — ארבע מאות תלמידים׳ ועי״ז זה אנו אנוסים לשלח את בנינו בבתי החנוך של הישועיים ו„האחים", לכן מבקשים מחברת כי״ח לפתח בתו ספרי במצרים.

כשבאו באי כח האליאנס לאלכסנדריה ליסד בה מוסדות חנוך *) פנו הברון ז׳אק די מנשה נשיא הקהלה והרב הראשי הרה״ג אליהו חזן בקול קורא אל יהודי העיר, שבו הנדירו באופן מצוין את מטרת בתי הספר של

---

*) עפ״י ספר „חמשים שנות היסטוריה" לנרסים לוין, בתרגומו של מר א׳ אלמאליח.

התברה, באמרם: „בנינו יקבלו בהם חנוך והשכלה משופרים, הם ילמדו להכיר ולעשות את חובותיהם הדתיות, להתקרב אל דברי ימינו המפוארים ולחבבם, להעריך את ספרותנו ולדלות ממנה את הרגשות שיעשו אותם קשורים ליהדות; הנה מדוע זה אנו אומרים לכם לשלוח את בניכם לבתי הספר של האליאנס! ממוסדות חנוך אלה „יצאו בניכם מלומדים, מחונכים, מלאים רגשי כבוד לרעיונות הוריהם, לרגשותיהם ולאמונתם, ומוכנים למלאות בכבוד את חובותיהם בתור יהודים ואזרחים".

בחדש יוני שנת 1897 נשכר מעון ארעי ונמנו המורים הנחוצים. התלמידים החלו להרשם השמחה הקיפה את כל שדרות היהודים באלכסנדריה, בזה היה שחרור וגאולה מהשעבוד הרוחני שהכמרים שעבדו את ההורים בשכר הלמוד העצום ואת מצפונם של התלמידים. ההתלהבות היתה גדולה מאד כיום חנוכת בית הספר (30 יולי 1897), יותר משלש מאות תלמידים מבני כל שדרות העם, באו להרשם בתור תלמידים; אולם לראבון לב, המעון היה גרוע, והנגוד הבולט שהיה בין חיצוניותם הנפלאה של בתי הספר לזרים, ובין החיצוניות הגרועה של בה"ס להאליאנס, והמורים המקומיים שלא היה להם שם כ"ב ידוע, ותלמידים עניים אחדים שהיו באים לביה"ס במלבושים דלים — כל זה השפיע לרעה על הורי התלמידים, והרבה מאלה יצאו מביה"ס של האליאנס. באבריל 1900 לא היו בשני בתי הספר לבנים ולבנות אלא 134 תלמידים.

בסוף שנת 1913 היה מספר התלמידים 206, ושכר הלמוד עלה מעשרת אלפים פרנק בשנת 1900 — לעשרים אלף בשנת 1913. אולם גם ההוצאות התרבו מ 19000 ל 43000 פרנק לשנה, ועי"ז הוכרחה האליאנס להגדיל את תמיכתה, ובשנת 1913 הגיעה כבר לסכום 12000 פרנק.

ומה שמפליא הוא, כי למרות כל הגרעונות האלה, לא יכלה האליאנס לרכוש לה את אהדתה של הקהל בעירנו, לא בעיני הלאומיים מפני עקשנותה לבלי החליף את שפתה בלמוד השפה העברית, ולא בעיני יתר התושבים; מפני כי בתי חנוך האליאנס באלכסנדריה לא נחשבו בעיניהם בתור מפעל „חסד", כי אם בתור בי"ס פרטי עם תשלומים; כי כידוע התלמידים שלמו שכר למוד בבתי הספר של האליאנס לא פחות ממה שדרשו מהם בבתי ספר פרטים אשר בעליהם נהלום לשם „עסק".

ועד הקהלה תמך בבתי הספר של האליאנס, בזה שהשכיר להם ארבע דירות למעון בתי הספר, בבית הקהלה אשר ברחוב „גביא דניאל" בשכירות נמוכה מאד; ובשנים האחרונות לרגלי ירידת שער הפרנק הצרפתי, ויתרה הקהלה שכירות של שנים אחדות העולה קרוב לאלף לירות מצריות.

עוד משנת 1914 נפוצה השמועה כי האליאנס חושבת לסגור את בתי הספר שלה באלכסנדריה, כי הגרעונות היו הולכים וגדלים שנה שנה, ורק ע"י הפצרות ורבות מצד אחדים מראשי הקהלה, וביחוד מכבוד הרב הראשי המנוח רפאל די לה פרגולה, המשיכה החברה עוד שנים אחדות במצב כזה.

ובחדש יולי שנת 1919 נסגרו לחלוטין בתי החנוך של האליאנס.

יסוד בית הספר „התקוה"

(בית ספר די לה פרגולה)

נוסד בשנת תרע"ט 1919

לרגלי סגירת בתי הספר של האליאנס שבה בעית החנוך היהודי להעסיק את רבים מבני הקהלה, הרבה אבות ילדים חרדים באו במכוכה וישאלו את עצמם מה לעשות בבניהם? בבתי החנוך של הקהלה לא היה כבר מקום ואל בתי הספר הזרים לא רצו להכניסם; והנה נמצאו אנשים אחדים נדיבי רוח והם: החכם מרדכי אצראף, שמעון חסין וחיים שביליה אשר יראת ה' נגעה בלבם ויחלימו לפתוח מוסד חנוך בשם „התקוה" ולחפש מורים לעברית, צרפתית וערבית.

ועבודתם לא היתה קלה ביותר, ראשית — צריך היה למצוא מורים מוכשרים לחנך, והעקר למצוא הורים שיסכימו למסור את ילדיהם בידיהם; בית הספר נפתח בשבעים תלמיד, ברחוב פירונה, תחת הנהלת מר עובדיה מיחריז מורה האליאנס.

בשנה הראשונה אחרי כל ההוצאות היה גרעון בתקציב, אשר המיסדים השלימוהו מכיסיהם, וכן בשנה השניה והשלישית. וצריך להודות כי הרה"ג א' אביכזיר דאג בהתפתחותו של המוסד בהמציא להם איזה סכומים לשלם שכירות הבית, והנה הגיע המשבר. המיסדים ראו לצערם כי אין בכחם להמשיך את המצב בתנאים קשים כאלה, צריך היה מיד להכניס תקונים יסודיים, המעון לא התאים כלל לבית ספר, התלמידים החלו להתמעט, ההוצאות הלכו והתרבו, הם ראו לדאבונם כי מוסד זה אשר טפחוהו ורבוהו הזל להתמוטט, ואז פנו מיסדי „התקוה" אל האדון יוסף די פינ'וטו ביי, נשיא ועד בתי הספר לקהלה בבקשה להתענין ברצינות במוסדם ולקבל אותו תחת חסותו.

האדון די פיג׳וטו נעתר לבקשתם ויבקש מחברי ועד „צפנת פענח" לקבל עליהם את הנהלה „התקוה".

חברי הועד התעניגו בדבר, הביאו ספרי למוד, שברו מעון במרכז העיר המתאים לבית ספר, התלמידים גתרבו, וכך המשיכו את עבודתם במשך חמש שנים.

עפ״י הצעת הרב הראשי רבי דוד פראטו, הוחלט להקים שם להרב המנוח רפאל די לה פרגולה ז״ל על שרותו בתור רב ראשי בקהלתנו משנת: הת׳ר״ע עד הת׳ר״פ ג (1916-1923) ולקרוא את בית הספר בשם „בית ספר די לה פרגולה". למנהל נמנה טר מוסקטו, שנהל אותו עד יומו האחרון בתבונה ובחריצות.

ההנהלה שהיתה ביד פרופיסור מוסקטו התקדמה בראשונה יפה יפה הודות למסירותו, והנה פרצה המלחמה, הורי הילדים לא יכלו לשלם שכר למוד, נפסקה תמיכתם של האליאנס הצרפתית והעיריה, ולמרות זה המשיכו חברי הועד להחזיק במוסד החנוך הזה. אחרי מותו של פרופיסור מוסקטו נמסרה ההנהלה לידי אדם צעיר משכיל מר שלמה ר׳ הכהן, אשר התמסר בלב ונפש להתפתחותו, בהכניסו בו סדרים טובים. מלבד הלמודים בצרפתית וערבית, נתן גם מקום חשוב ללמוד שפת עברית.

התוצאות היו מצליחות, מספר התלמידים שהיה 90 בתחלת 1943, גתרבו ל 250 מחולקים לעשר כתות, החל מגן הילדים מגיל 4 שנים עד הכתה העליונה בני גיל 13 שנה.

חברי הועה

אדמונד ריזו לוי, אמיליו לוי, עמנואל נחמולי, פ׳ לוצאטו, רוברט ברצילון, יוסף קמפוס, דור ג׳יקוריל, נורי פרחי, מ׳ ל׳ פרנקו, מרקו נדלר.

בית ספר „התחיה"

בית ספר זה נוסד בשנה 1940 ע״י מר אלי׳ צארום לפנים מורה לעברית בהליציאום היהודי, היא שכר לו בקמפ־סיואר מקום יפה מתאים לבית ספר, ויעבר בכל מרץ ומסירות ללמוד השפה העברית וביחוד ללמודי דת, חבר ספרי קריאה לתכלית זו. התלמידים הגיעו עד מאה ושמנים, אך הגרעונות נתרבו, ולמרות התמיכות מצד בני ברית והקהלה, לא יכול להחזיקו, ובית הספר, נסגר אחרי חמש שנים של קיומו.

היו עוד שני בתי ספר פרטים במוחרם ביי שלא הצליחו בהתפחותם, הראשון „בית ספר מעורב צרפתי־עברי", שנהל אותו מר יצחק חרוש לפנים

מורה בבתי הספר בירושלם ובאלכסנדריה, ולמרות עבודתו המתמידה של המנהל, ושהיה נתמך מלשכת „בני ברית" ומהקהלה לא יכול להחזיק מעמד ונסגר אחרי י"ב שנים.

בית ספר „שבת אחים" 1921-1924 בית הספר הזה בהפתחו במוחרם ביי חונך בחגיגה רבה שהשתתפו בה רבים מראשי הקהלה, ובראשם הרב הראשי ר' רפאל די לה פרגולה והרה"ג מהר"א אביכזיר. חברי הועד באהבתם ובמסירותם והצליחו למשוך לצדם את הקהל אשר החל לצאת מאדישותו, ולהמוך בו תמיכה רוחנית וגם חמרית, גם ניתן להם תמיכה מקופת הקהלה מאתים לירות.

שלש שנים התקיים המוסד הנז'; ולדאבוננו הגדול הודות לאדישותם של תושבי מוחרם ביי ולרשלנותם של המיסדים מצד השני, הגרעונות היו הולכים ומתרבים, ובשנת 1921 נסגר בית הספר לחלוטין.

לצערי יש מקום להעיר כי תוצאות כל הגרעונות האלה הם פרי המצב הרוחני הירוד שלנו פה בארץ מצרים; הורגלנו לא לתת ערך לכל דבר שהוא בצביון יהודי ולא להתחשב אתו, אם גם לפעמים עולה הוא על ערכו של הזר. בבוא אחד ההורים להכנים את בניו לבתי הספר של האחים והאחיות, משלם במיטב כספו ככל אשר יושת עליו ומבלי כל תנאים. ובתי הספר ההם מתקיימים, אפשר לומר: הודות לכספי היהודים, כי הרוב המכריע של תלמידיהם כשבעים למאה הם יהודים; ובבואו לברתי החנוך שלנו אינו רוצה לשלם גם את החצי, ומלבד זה יש לו גם טענות ותביעות על ההנהלה, על ההוראה ועל, ועל... ולו שלמו ההורים את אותה המשכורת אשר היו משלמים לפני זה בבה"ם הנכרים, כי עתה לא רק היה נשלם תקציבם של מוסדותינו בלי כל גרעון, אלא גם נותרו כספים להרחבתם ולשכלולם. כנראה כך הוא המחזה המעציב הגלותי שלנו, ואי אפשר לצערנו להשתחרר ממנו.

הרה"ג אביכזיר בדברו בבית הכנסת על סגירת בית"ם הנז' מטיל את האשמה על המיסדים: בתוך דבריו אמר, כי לפי דעתו הסבה היא: כי כונת המיסדים איננה לגמרי לשם שמים! אם אנו באים לפתוח בי"ס יהודי אין עלינו להסתפק רק בשלילה: שלא ילמדו בנינו את תורת הנצרות, כי אם אנו דורשים בחיוב: ללמדם תורת ישראל! אינני תובע גדולות מכם ללמד את תלמידינו משנה ותלמוד, אבל את התורה, התפלות חובה עליכם ללמדם; לעולם לא נוכל להסכים כי בית ספרנו יהיה „לאיק" (חולני) לאמר בלי דת, כמו שהתפארו אחדים ממיסדיו! לא ולאו בית חנוך זה יהיה דוקא בית לחנך בו בנים נאמנים לעמנו

ולתורתנו במלא מובנן של המלים האלו: חנוך בדרך יהודית וכלאומיות יהודית! ובנינו, גם בזמן שילמדו כל המדעים בשפה הצרפתית, עליהם לדעת הרתפלות, התנ"ך ודברי ימי ישראל בשפתנו אנו, בשפה העברית".

בעית החנוך *)

אלכסנדריה, כ"ב חשון תרפ"ב.

הספקתי לתת לקוראי „דאר היום" סקירה כללית פחות או יותר מדויקה ממצב החנוך של המוסדות הכללים והפרטים בעירנו, ועתה רוצה אני לתת גם חוות דעותיהם של אחדים מראשי הקהלה בנדון זה:

בהפגשי בימים האלה עם רבנו הגדול רפאל די לה פרגולה אמר אלי: בעקר הנך צודק בדבריך על אדות מצב החנוך בקהלתנו ומיום בואי לשרת בקדש בעירנו זאת לפני שתים־עשרה שנה, התבוננתי לצערי הגדול כי דוד שלם שלנו הולך ומתחנך בידי זרים ללא תורה וללא יהדות... אך אחרי כן נוכחתי עפ"י ידיעות תכופות מידידי הרבנים בארצות אחדות, כי סדנא דארעא חד הוא, והשאלה הזאת לדאבוננו, איננה שאלה מקומית פרטית, כי אם שאלה כללית, עולמית, אין לך קהלה יהודית, תהיה העשירה ביותר שתוכל להטפל בחנוך כל בני קהלתה, והפתרון היחידי לשאלה הבוערת הזאת. — מוסיף כבוד רבנו — הוא לפי דעתי: ליסד חברת חנוך גדולה עולמית, כעין אותה של האליאנס, במטרה לפתוח רשת של בתי חנוך לפי רוח היהדות והלאומיות בכל ארצות הקדם, ודוקא בשביל ילדי הביינונים, כי לילדי העניים הלא ידאגו פחות או יותר ראשי הקהלה בעצמם, ול„עשיריו", או כמו שהנך קורא אותם, בני „השדרות הגבוהות", הנה המה לא ישלחו את בניהם לבתי החנוך שלנו, ותמיד יבכרו את בתי הספר של הזרים, אם לא, כי יהיו לנו בתי ספר בנויים בתכלית ההדור, עם מנהלים ומחנכים ממדרגה ראשונה ועוד ועוד, — מה שאי־אפשר לנו לעת עתה לחשוב על זה — ואז, רק אז אולי נוכל למשוך אלינו אחדים מעשירינו.

הנה מדוע השתדלנו תמיד לעצור בעד סגירת בתי הספר של האילאנס בעירנו, הלא לה יש די נסיונות של הרבה שנים עם מוסדותיה החנוכיים הנפוצים בתורקיה, באפריקה ובארצות הקדם; אינם חטרים לה גם מורים מומחים והעומדים על גובה הפדגוגי הדרוש, שיוכלו להנך דור משכיל, ויחד

*) המאמרים הבאים נתפרסמו ב„דאר היום" בחשון התרפ"ב.

עם זה יהודי ואזרחי... ולמרות מגרעותיה בשטת למוד השפה העברית, אשר אפשר היה להביא בה תקונים ולשפרה — אל נשכח שמאתים תלמידים ותלמידות אשר קבלו את חנוכם בבתי ספרה בעירנו, למדו לכל הפחות להכיר את חובותיהם הדתיות, ידעו דברי ימינו וכו' והעקר — הוצאו מצפרניהם של הכמרים ומהשפעתם המרעלה.

— ומה המריץ את האליאנס לסגור את בתי ספרה בארץ מצרים?

בשנת 1897 פתחה האליאנס בתי ספר באלכסנדריה לבני האמידים, הבינונים, למען הרחיקם ממוסדות החנוך של הישועיים, ולקהלה היו בבר או בתי־חנוך מסודרים חנם לילדי העניים, הפועלים והסוחרים הקטנים, ולא יכלה לתמוך במוסדות החברה הפריזית, והאליאנס המשיכה את מפעליה אשר התפתחו והצליחו פחות או יותר, אפם כי תמיד היו לה „גרעונות" גדולים, ואי־אפשר היה לה להמשיך את מוסדותיה.

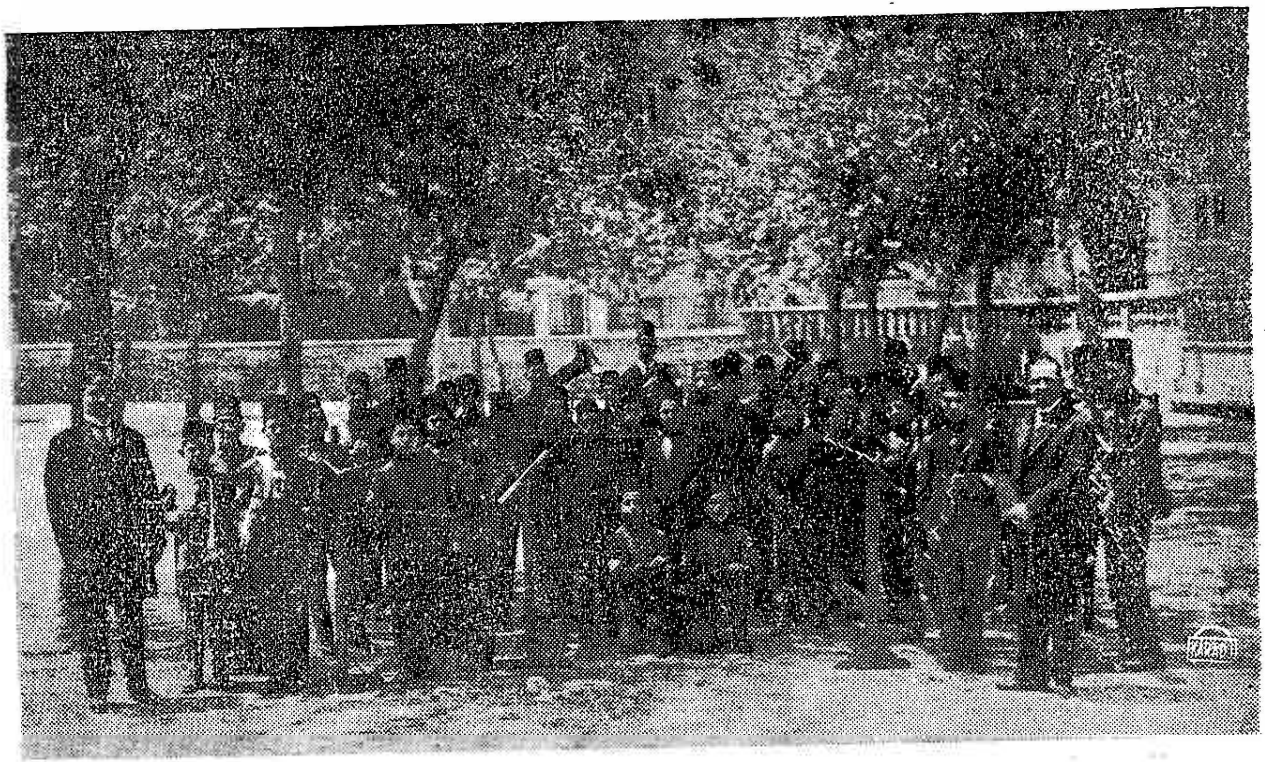
— ומתי החליטה האליאנס לסגור את בתי ספרה?

— זה היה בשנת 1910, השנה הראשונה לבואי לשרת בקרש פה, אז נפוצה השמועה כי האליאנס חושבת לסגור את בתי החנוך שלה בעירנו, אנכי באתי בחליפת מכתבים עם האדון ביגר מזכיר החברה, ויכלתי לשכנעו לדחות את החלטת החברה לעוד איזו שנים... אך הגרעונות היו הולכים וגדלים מדי שנה בשנה, והחברה לא יכלה עוד להמשיך מצב שבזה. הנה, למשל, בשנת 1913 היו הכנסות של שכר למוד ועוד, לעשרים אלף פרנק, — הכנסה לא רעה לפי ערך הכסף לפני תשע שנים, — אך ההוצאות עלו לשלשה וארבעים אלף פרנק, והחברה השלימה את הגרעון.

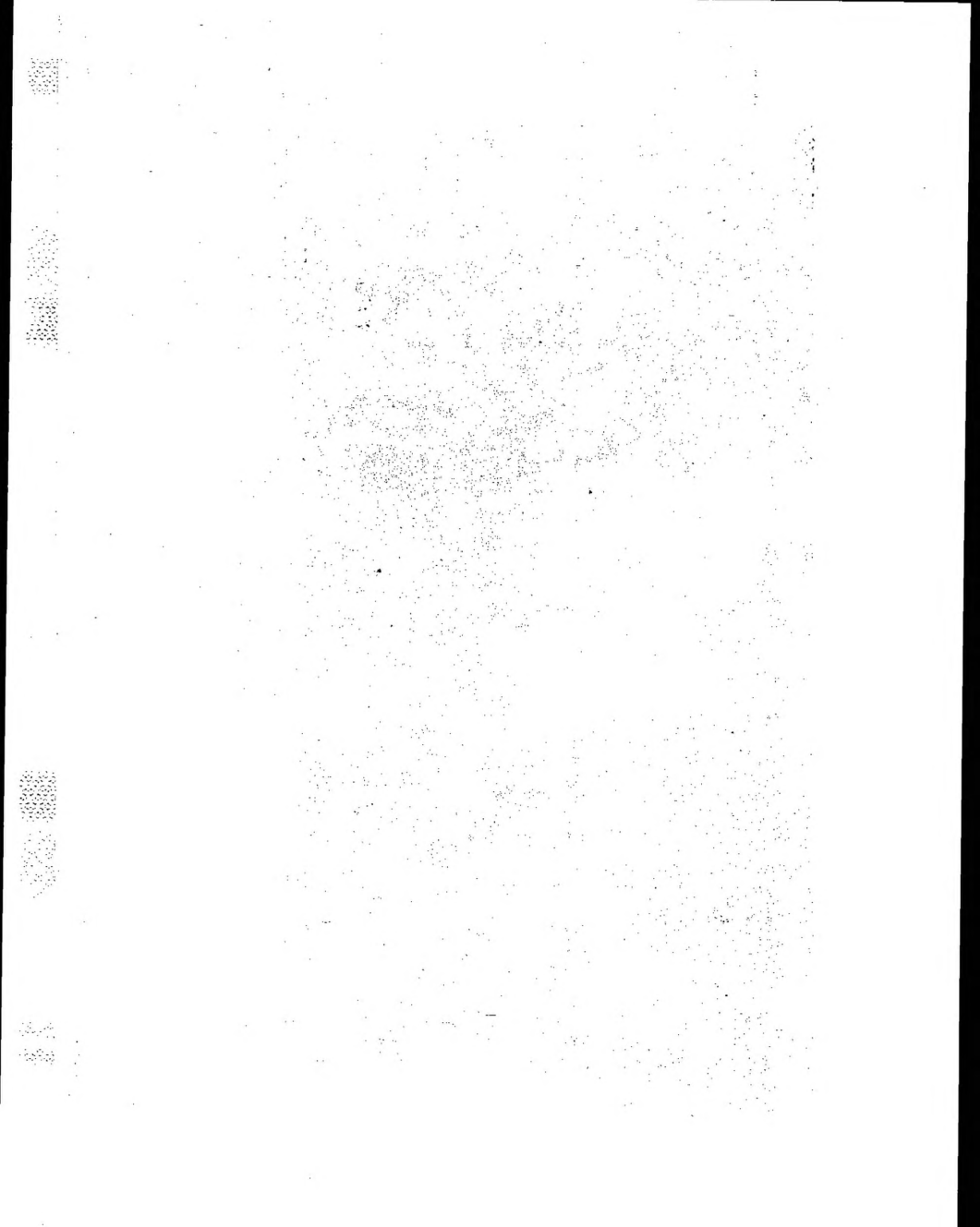
— האם כבוד רבנו, אינו חושב כי הקהלה מחויבת מצדה לדאוג גם לילדי האמידים, ולמנוע עד כמה שאפשר את ההשפעה המזוקה שמקבלים בבתי הספר הנכרים?

— בודאי הלא תמיד הנני מדבר בנאומי לפני הקהל, כי קהלה בקהלתנו המפורסמה לתהלה בעולם, איננה צריכה להסתפק במה שועד בתי הספר מטפל באלפים התלמידים העניים בבתי החנוך של הקהלה — היא מחויבת לדאוג גם בעד חנוכם העברי של יתר בני העדה, ההולכים וגדלים מבלי לדעת מהיהדות ומהלאומיות, ואין להם כל מושג מכל מה שמתרחש בארץ אבותינו ובעולם היהודי... אפם כי לזה יהיה צרך לנהל תעמולה חזקה בקרב צעירינו ליסד חברות ואגודות לשם מטרה זו: לפתח שעורי ערב, לסדר שורת נאומים של דברי ימי ישראל וכו'.

הנה ראינו נסיונות אחדים שנעשו בזמן האחרון ע"י אנשים בעלי מרץ, ביסדם שני בתי ספר: „התקוה" ו„שבת אחים". ושמח אני להוריעך

Philharmonique des Ecoles de la Communauté — התזמרת מל בתי הספר לקהלה. המנהל א' עזרן וא' חמסי

כי המפעלים החדשים האלה הולכים ומצליחים, למרות כל המעצורים אשר פוגשים על דרכם, וככה יהיה אפשר — אם לא לפתור את השאלה אך להפחית קצת את המצב הרוחני העגום של קהלתנו.

אלכסנדריה בסלו התרפ"ב

רציתי לדעת גם דעתו של ידידנו הארון דוד יודילוביץ, מראשוני מחיי שפתנו על אודות מצב החנוך בקהלתנו; הלא הוא מפורסם במחננו בתור קנאי קיצוני לעברית, ובכל הזדמנות באספות כלליות או בנאומים פומביים, הוא המבליט ערך שפתנו, והמזכיר לנאספים את מציאותה של הלשון העברית. הארון יודילוביץ ידוע לא רק בעולם המסחר בעירנו, כי אם גם בעולם ה„אצילות" שלנו, לאמר: בין האצילים שבעדתנו; הוא ידע לרכוש לו, במשך שנות שבתו פה, את הערצת כל יושבי עירנו יהודים ולא יהודים; וכלם מכבדים אותו ומתחשבים אתו ואת דעותיו.

סרתי אליו ואשאל את דעתו על מצב החנוך; כי לדעותיו, ביחוד בנדון שלנו, יש ערך, והארון יודילוביץ הואיל בטובו למסור לי את השקפתו זאת:

„אחינו באלכסנדריה רגילים תמיד להביט על למוד הלשון העברית דה"י, תורת היהדות ורוח הלאומי הישראלי כעל מותרות, כעל לוקסוס, כעל דבר שאינו נושא שום פרי בחיים החמריים של היהודי הנצחי, ושהם רק דבר של הרחבה הנפש בלבד.

וכיון שזהו דבר של הרחבת הנפש בלבד, ומכיון שאלפי הילדים שהעדה דואגת לחנוכם, הם ילדי העניים, ומכיון שילדי העניים זקוקים רק לחנוך של „יכולת להרויח פרנסה", ומכיון שהזמן קצר והמלאכה מרובה, וצריך שיספיקו ללמד ראשית כל אנגלית, וצריך גם איטלקית, יען כי כל אלה המה „נותני לחמנו ומימנו ופשתנו", במעמד זה יוצא מטילא כי אין עוד מקום ללשון עברית וספרות עברית ודברי ימי ישראל ותורת היהדות בשליטות. כי אי אפשר להלעיט לילדי עניים דבר שאינו משמש כי אם בשביל הרחבת הנפש בלבד, ובעת שנחוץ לתת לידי העני כלי זין למלחמת החיים בתבנית הלשונות צרפתית, ערבית, אנגלית ואיטלקית.

ובכן כל שעה שנבלה בלטוד עברית, הרי היא גזולה מהפרנסה של הילד העני, הרי זה הוצאה על חשבון למוד יתר השפות.

זהו מהלך המחשבות של ראשי עדתנו ביחס לתרבות עברית.

והנה לו ראיתי כי אותם העומדים בראשות הערה, מפיצים את תורת היהדות, לשון עברית וידיעת דברי ימי ישראל בין ילדי העשירים אשר ביניהם יש מלבד המודים הרגילים גם הרבה דברים של הרחבת הנפש, כגון: תנים, קריקט, שחיה, טרוץ אפנים, וכו, וכו' כי אז אמרתי: האנשים האלה נאמנים הם לתעודתם ולתאוריה שלהם; אבל הלא לילדים העשירים אין כל זכר של למודים עבריים ודברי ימי ישראל, וחורת היהדות, עוד הרבה פחות מאשר לילדי העניים, ואם כן הלא אין ה„כלל" „כלל" והתאוריה של לוקסוס העברית כולה מכזבה.

ובאמת איננה עומדת כלל וכלל בפני הבקרת:

א) בכל בתי הספר של כל עמי התבל מלמדים קודם כל את לשון עמם וכי חיי המשפחה דורשים את זאת, והנאמנות למסורת אבות דורשת זאת, והחיים המשותפים של חלקי האומה ביניהם לבין עצמם דורשים, ואת הרוח הלאומית החבושה והצרורה בתוך הלשון הלאומית, דורשים את זאת. סוף דבר מיץ חיי האומה צפון בחיק הלשון, והוא ראש וראשון לחנוך ילדי כל עם ועם, ואח"כ באות כל יתר הלשונות חזקוקות להחיים.

ב) וסוף סוף הלא דבר אחד הוא, באיזו לשון מלמדים דברי ימי התבל, יהי בערבית, בצרפתית או באיטלקית, בגרמנית או ביונית, וכן בגאוגרפיה, וכן בפיזיקה וכן בכימיה, במתמתיק, בתולדות הטבע וכו' ובלבד שילמדו אותם היטב היטב, ויחדרו עד התהום, ושהתלמיד ידע את החכמה והמדע באר היטב (באיזה לשון שהיא), הלשון הזרה היא רק אמצעי להחיים, בעת אשר לשון האם היא חלק מחיי המשפחה והלאם ומסרת אבות, שהיא חלק מהנשמה הלאומות.

ג) בזה שמלמדים לילדים רבים במחלקות היותר נמוכות הרבה לשונות זרות מטמטמים את מוחם, וזוהי הוצאה על חשבון המדעים והחכמות שהילד צריך לעכל בתחלת חנוכו בראשית התפתחותו, וזוהי הסבה שמתוך בתי הספר במצרים יוצאים ילדים בלתי מבושלים במספר יותר גדול מאשר בכל בתי הספר שבעולם.

מתוך בתי הספר הנמוכים צריכים לצאת 75 למאה ילדים משוכללים בכל ורק 25 למאה מטומטמים, פגימים, — ולצערנו אך חלק קטן מאד למאה (לפי השערתי) יוצאים פה משלמים, והוא גדול מאד למאה, לא גמרו את תכנית בתי ספרם בשלמות, באופן שאינם יודעים שום לשון בתבלית השלמות, ולא את החכמה והמדעים לפי תכנית בית הספר בתבלית השלמות — הכל אצלם לקוי ומקוטע לחצאין, לשליש ולרביע.

ד) לא נכון לחשוב, כי לטוד העברית מזיק ל„חנוך של פרנסה", כל יהודי רוסיה, פולניה, רומניה ואוסטריה למדו את לשוננו וספרותנו על בוריה, בן העני וכן העשיר, וזה לא הזיק כלל לפרנסתם ולא לארופיותם, בכל גדולי הרוח שקמו בארופה מבין היהודים, בכל מקצועות החכמה והמדע, הכספים, המסחר וחרשת המעשה, כמעט תשעים למאה מהם, הנם מאלה שקבלו חנוך עברי, מן לוצטו ועד איינשטין, מן נורדו ועד ויצמן, מן יוסף הלוי דרנבורג ועד צדוק כהן, מן גרץ ועד בלוך, מן לטריס ועד בן־יהודה, מן פרסיטש ועד גולדברג, מן סוקולוב ועד ליבונטין, הופיין, אטינגר, אוסישקין, דיזינגוף, שץ, זבוטינסקי ומאות רבים אחרים, כל אלה הידועים פה סופרים, אמנים, סוחרים, בנקירים, פקידים גבוהים, אוניורסיטאים אוטודידקטים, לכלם היתה ספרות ישראל, לשון ישראל, רוח ישראל למופת ולממל ההתפתחות, והתברכו ברכושם הרוחני והמופתי הזה על פני כל חבריהם מנויי הארץ.

ה) שגיאה גדולה בהחנוך באלכסנדריה שמלמדים בגני הילדים לשונות רבות. — בגן הילדים צריכה לשלוט רק הלשון העברית, וממחלקה א' והלאה שבבתי הספר צריכים ללמד מלבד עברית גם לשון ארופית אחת — ולא יותר, ואם תרצו גם ערבית שפת המדינה; ואז, רק אז יהיו בני הדור החדש הזקוק לפרנסה, אנשים שלמים ויהודים משלמים בכל, ויוכלו בנקל למצוא מחיתם ופרנסתם בכבוד.

כי ע"י תרבות שלמה ובריאה (לא מקוטעה) יהיו מוכשרים לכל מקצועות החיים הקשים".

זוהי השקפתו של האדון יודילוביץ ביחס למצב החנוך העברי בארץ מצרים.

(יתר מוסדות החנוך והתרבות של הקהלה יבואו להלן).

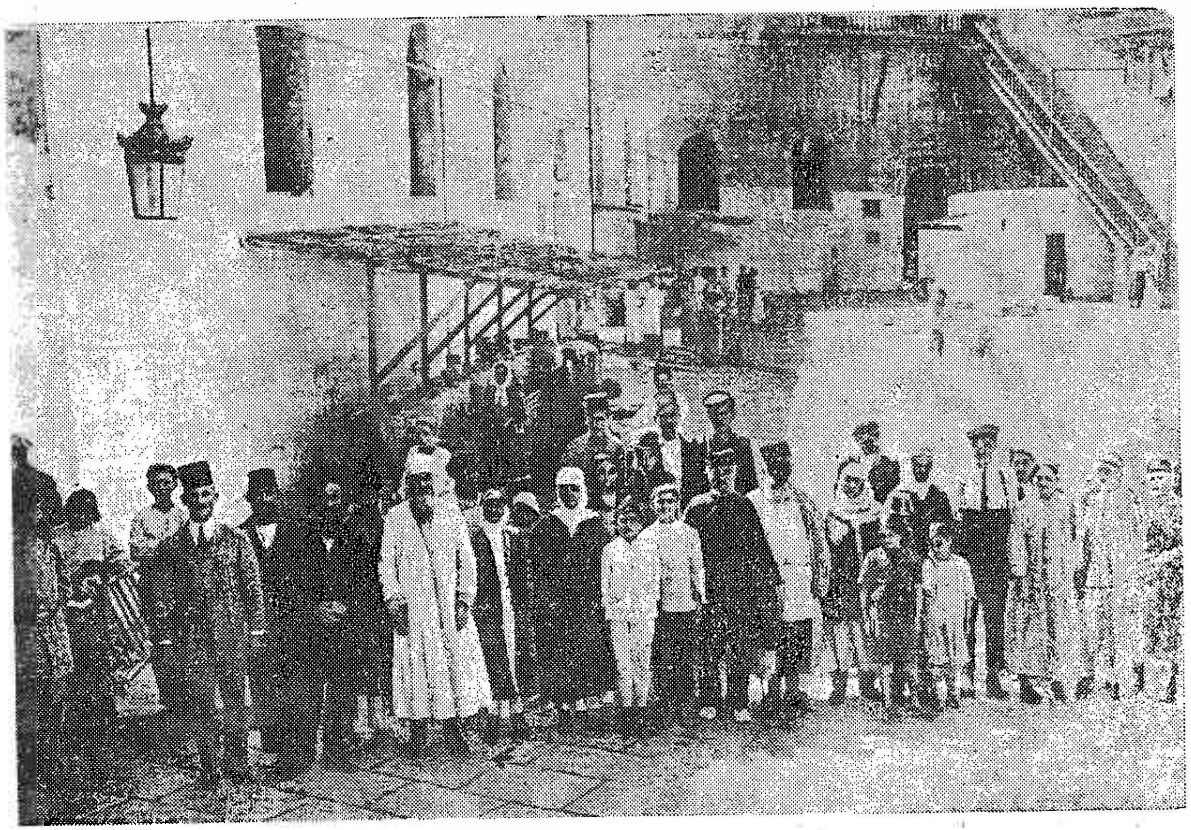
גולי ארץ ישראל בימי המלחמה העולמית

הרצאה שהרציתי בחדש כסלו תש"ב במועדון לחיל העברי
בנשיאותו של הרב הראשי ד"ר מ' וינטורה

טרם אספר את דברי ימי גולי א"י במצרים במלחמה העולמית, עלי לתאר לכם קצת ממצבה של א"י בשנה שלפני המלחמה, ז"א: בתחלת שנת תרע"ד עד פרוץ המלחמה בחדש אב של שנה זו — לפי העתונים המקומיים בא"י בימים ההם — המצב החמרי והרוחני היה בארץ טוב מאד. שנת תקוה להצלחת הישוב ושכלולו; במצב המדיני בא ג"כ שנוי קצת לטובה; בטלה הפתקה האדומה, המושבות הקיטות בארץ הלכו והתפתחו, וחמשים מושבות חדשות נוסדו; הפועל והאמן העברי חיו חיים ברוחה מעבודתם. המסחר והאשראי הנחוץ להתפתחותו של הישוב העברי התפתח; עשרות אניות היו עוגנות יום יום בחופי יפו וחיפה, החנוך היה מסודר, השפה העברית נהיתה לשפה חיה, מדוברת בפיות אלפי תלמידים, ואחינו שבכל תפוצות הגולה החלו להתענין הרבה יותר במצב ארצנו. בין התירים היו אנשים גדולים ומצוינים מראשי עמנו וגדוליו כהברון אדמונד די רוטשילד ורעיתו, הנרי מורגנטאוו, האמבסדור של ארצות הברית בתורקיה. מר נהום סוקולוב חבר ועד הפועל הציוני, חברי ועדת הבקורת הציוני שנשלחו לפי החלטת הקונגרס הא"י.

ובזה הקדים הקב"ה רפואה למכה.

כי בקוריהם של גדולינו בשנה שלפני המלחמה הביאו מזור ומרפא לארצנו בימי הזעם והזעזוע; גדולי עם ישראל ראו בעיניהם את החיים החדשים ההולכים ומתרקמים בא"י; הם ראו את המושבות העבריות בשגשוגן ובפריחתן, את מוסדות החסד והתרבות, את השפה־העברית שצלצולה הנעים צלצל מדן עד באר שבע. והם אשר עמדו בפרץ עמם כשהשעה היתה צריכה לכך; ובהגיע שעת המשבר והישוב העברי נתק לגמרי מארצות אירופא שברובו ינק מהן, קמו ויתעוררו ולא נתנו לישוב להתמוטט ולנפול, בשעה שבנינים ענקים בעמים אדירים התמוטטו יהתפוררו עד היסוד.

Simon Mani visite les réfugiés aux chounahs — במחנה „שונה" עם מר שמעון מאני חבר בועד הגולים

חדשי חשון כסליו טבת ושבט של שנת תרע"ד הצטינו במאורע היסטורי חשוב שאירע: נצחון השפה העברית נגד החלטת „עזרה" להשלטת השפה הגרמנית ללמוד המרעים בטכניקום בחיפה. זה היה מאורע רב התוצאות ויריית אבן הפנה לחנוך עברי בכל בתי הספר בא"י.

ביום ו' ניסן תרע"ד הגיע לא"י עם אניה „גוריציה" ציר אמריקה בקושטא מר הנרי מורגנטאוו ואשתו ויבקרו את כל המושבות העבריות, מוסדות החסד והתרבות ואת כל בתי הספר העברים. ורושם גדול עשה עליו ההתלהבות הגדולה בעד השפה העברית. ראה והתבונן למסירותם הרבה של צעירי ישראל ולחבתם הגדולה לארצם ולשפתם, ולבו היהודי דפק אחרי כל המראות שראה בעיניו, לתמכם ולהגן עליהם בצר להם; ובכובכ מזהיר הופיע מר מורגנטאוו על שמי חיינו, בשעה שהחשך כסה ארץ, ופלם לו נתיב להאיר חשכת החיים העבריים.

המלחמה העולמית וארץ ישראל

(פרטים רבים מהמאמר זה נמסרו לי מפי ירידי המנוח דוד יודילוביץ ז"ל)

בחדש אב המובן לפורענות בהיסטוריה היהודית, הביאה התפרצות המלחמה העולמית לתושבי א"י ראבון לב ומפח נפש: ולפתע פתאם נקרעה א"י מהעולם הגדול. גם במובן הכלכלי וגם במובן החברותי, האשראים פסקו, הבנקים נסגרו, חדלו אפילו לשלם בפקדונות, גם האמידיים שהיו להם בספים בבנקים נעשו עניים; הדאר החל לבא שלא בסדר, ולבסוף חדלו האניות להגיע כליל, וא"י שחיתה בעיקר על צנורות ההשפעה של אחינו בגולה, הישוב הראשון ע"י החלוקה והישוב החדש ע"י תמיכה למוסדות ולבתי־הספר, סבלה מהמלחמה יותר מכל הארצות; מחיר צרכי אכל נפש נתיקרו, ואין בטף במזומנים לקנותם.

ובשעה נוראה ואיומה בואת זכרו יהודי א"י את דברי החבה והרחמים של האדם הנעלה מר הנרי מורגנטאוו; ועפ"י בקשתם שלח קונסול אמריקה בירושלים תלגרם להאמבסדור מורגנטאוו ויתאר כובדים נמרצים את מצב המשבר ונחיצות העזרה ההכופת והטידית.

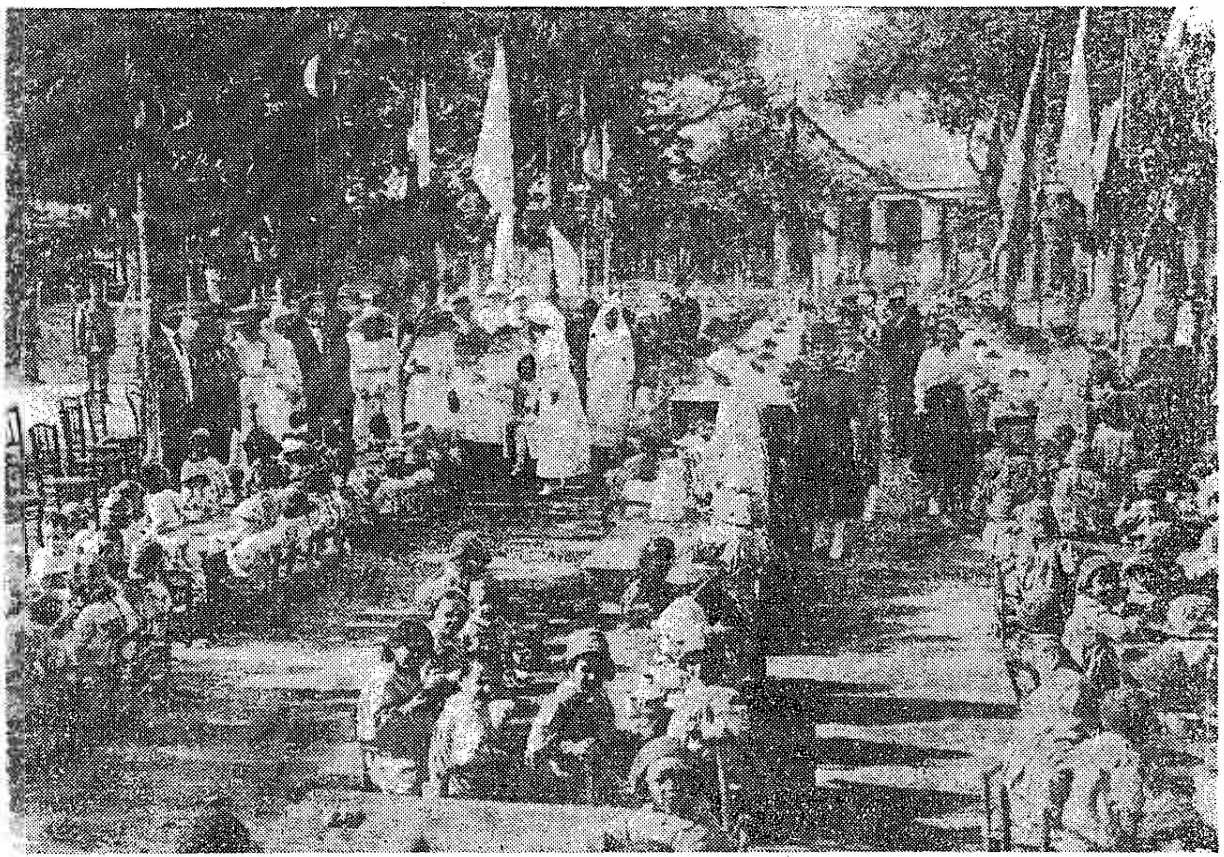
ומר מורגנטאוו לא אחר אף רגע מלהודיע את תכן התלגראם הזה למכיריו ולראשי „אמריקן ג׳ויש קומיטה״ בבקשה להחיש עזרה תכופה ליושבי ארה״ק במדה הגונה וגדולה, ויהודי אמריקה הכליטו את יהדותם. וכרגע אספו את הסכום ההגון של חמשים אלף דולאר וגם נוסר ועד מיוחד לעבד במרץ כל הזמן שתמשך המלחמה לטובת הסובלים. הועד הזה שם את עינו ביחוד לטובה על אה״ק והציל ממש את יושביה מחרפת רעב. גם הציונים באמריקה החליטו אז בהתחלת המשבר לאסוף חצי מליון פראנק לטובת המושבות היהודיות בא״י. בראש ועד הכספית עמדו ד״ר מגנס נתן שטראם וברנדים.

הועד הבין כי במשלוח כספים לא יושעו תושבי א״י תשועה אמתית, שרוב צרכי המזון בא״י היו מובאים מחו״ל, ומפני הסגר החופים היו הולכים ומתמעטים, ובעוד זמן קצר לא יהיו בכלל במציאות; ולכן השכיל הועד האמריקאי לקרא לכל יהודי שרגש הרחמים בוער בלבו לנדב מכל מאכל אשר יאכל; ויהודי אמריקה הראו את גדל לבבם וימהרו להביא איש איש כמסת ידו עד כי נתקבלה כמות גדולה של תשע מאות טון מכל מיני מזון, וממשלת ארצות הברית הואילה לתת את אנית המלחמה לועד הזמני לעניני הציונות באמריקה לשלח על ידה הכמות הגדולה הזאת. הידיעה הזאת עוררה שמחה וששון ושביעת רצון רבה בין יהודי ניו יורק.

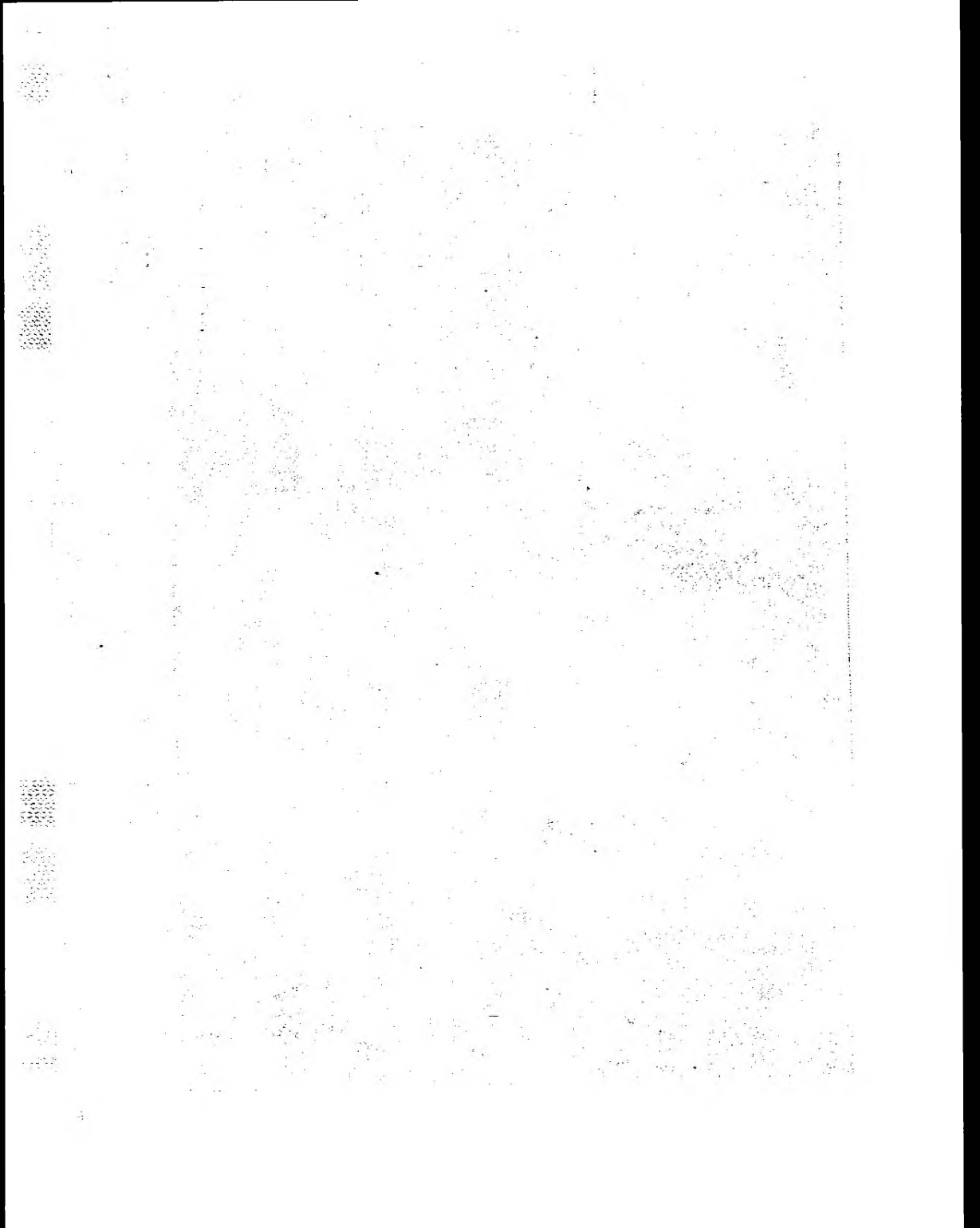
בא כח ועד הסיוע מר לואים לוין נסע באניה ותבה החומה על שם הקונסול האמריקאני בירושלים.

כל זה אירע עור טרם נכנסה הורקיה לתוך גבולות המלחמה, וכאשר נכנסה בדצמבר 1914, אז נמלאה הסאה של צרות נוראות ואיומות לישוב העברי. המלחמה התחילה ברדיפת הציונות, המושלים שנאו את הציונות תכלית שנאה, מטרתם היתה להשמידה ולאבדה ואת כל מי שדוגל לשמה. ולתכלית זו לא נרתעו משום דבר שבעולם; מלשינות בקושטא, רדיפות שטתיות. ענויים אכזרים לכל איש החשוד בעיניהם. אין פה המקום לספר את פרטי הרדיפות הידועים לכולנו.

ביום הרביעי כ״ט כסליו תרע״ה (דסמבר 1914) באה אניה איטלקית לפני הצהרים. הקאימקאם היפואי צורר ישראל בהא אל דין, רצה להשתמש בהזדמנות זו להפטר בשעות אחדות מכל היהודים נתיני הממשלות האויבות שעוד לא הספיקו להתעתמן, ויפרסם פקודה נמרצה בשעה שתים אחה״צ, שכל היהודים נתיני רוסיה צריכים לעזוב את העיר במשך שעות אחדות עם האניה האיטלקית העוגנת בחוף. נקל להבין את הבהלה שהתעוררה בקדב הצבור היפואי לשמוע פקודה נמרצה זו שלא היו מוכנים לה כלל

Fêtes enfantines dans le camps des réfugiés — חגיגה בגן הילדים במחנה הגולים

וכלל. ובשעה ארבע אחה"צ התחילו שוטרים וחילים לתפש את היהודים מתוך הבתים ולהביאם אל השראיה. חטפו אנשים ונשים וטף מהרחובות, ממקום העבודה ולהובילם ישר אל האניה בלי חפצים, בלי פרוטה. ובחוצות יפו נראתה תמונה מזעזעת זו: מחנות של ילדים נשים וגברים, דחופים ומבוהלים הובלו כשבויים אל החוף, כל אחד וצרורו על שכמו, מה שהספיק לחטוף מהבית ברגע האחרון. קשה לתאר את הרושם שעשתה תהלוכה זו של המגורשים בחוצות העיר, עדרים עם צרורותיהם וחבילותיהם על שכמיהם ואנשים, נשים וטף הוכו נסחפו עד החוף, החיילים והשוטרים עשו את מלאכתם באמונה והכו על ימין ועל שמאל. הגולים נקבצו כולם אל המנזר הארמני שעל יד החוף, ביניהם היו מחוסרי אמצעים שלא הספיקו ולא היתה להם האפשרות להשיג את הסכום הכי קטן לצרכי הנסיעה. את המגורשים הכניסו אותם לתוך סירות גדולות משטנים עד מאה נפש בכל אחת, וההחילו להעבירם אל האניה האיטלקית שעגנה בחוף. בעלי הסירות הורידו פתאום את המשוטים באמצע הים וידרשו פונט מכל נוסע מתוך איום שאם לא תמלא דרישתם ישליכו את כל הנוסעים המימה, פשוטו כמשמעו.

אי הסדר היה נורא! החפצים של הנוסעים נתערבו והרבה משפחות התפרדו ולא מצאו אחת את השניה, הרבה אמות ומשפחות הועברו על האניה בעת שילדיהן נשארו בעיר, המלחים לקחו מקודם מהאנשים את כל הכסף והחפצים יקרי ערך ואמרו להם כי כל זה הוא על חשבון הנסיעה.

גולי ארץ ישראל במצרים

ביום י"ח דצמבר 1914 קבל מר פטרוב הקונסול הרוסי באלכסנדריה מברק, מפורט סעיד המוריעים לו, כי בקרוב יבואו לאלכסנדיה 700 גולים נתיני רוסיה שגורשו מא"י וכמו כן נודע לו שאחרי אלה תבאנה עוד שיירות של גולים; ואמנם מיום י"ט דצמבר 1914 עד י"ד ינואר 1915 הביאו לאלכסנדריה אניות שבאו תכופות זו אחר זו לערך 7475 גולים; ומהיום ההוא עד 5 דצמבר 1915 עוד 3802 שהם בס"ה אחד עשר אלף מאתים ושבעים ושבע גולים.

הודות להשתדלותו של מר הנרי מורגנטוו האמבסדור בקושטא, העמדו אניות המלחמה האמריקניות, ביחוד האניה „טנסי" להובלת אלפי

גולים מחופי א"י וסוריה לאלכסנדריה. ולא זו בלבד אלא שהגולים האלה זכו גם לשימת לב מיוחדת מצד מפקדי האניות ורבי חובליהן.

מר ארתור גרלם, ציר אמריקא באלכסנדריה, היה תמיד נוכח בעת הורדת הגולים מהאניה, והתענין לדעת את התנאים שבהם עברו את דרכם.

מראה פני הגולים ברדתם מהאניה היה מדוכה מאד; הם היו ערומים ויחפים, בהם היו מאלה שנעצרו באמצע הרחוב ע"י פקידי הרשות ביפו ויושיבום על האניות בחזק יד. הלב התכוץ מכאב למראה ההמון הזה שהפיק צער ויאוש אין סוף. הגברים חפשו את נשותיהם, ההורים את ילדיהם, והילדים דרשו את אמותיהם.

הקונסול הרוסי קרא תיכף לאחדים מנתיניו היותר נכבדים שבאלכסנדריה, ותחת נשיאותו נוסד ועד העזרה לגולי א"י נתיני רוסיה. צריך היה להמציא מחסה לגולים, לכלכל אותם, להלבישם להושיט להם עזרה רפואית וכו' וכו'. הועד הזה נגש תיכף לעבודה. הקונסול הרוסי נענה הראשון בהבטיח שני גרוש בתור תמיכה יומית לכל נתין רוסי. כשהגיעו נתינים צרפתים הבטיח גם הקונסול הצרפתי עזרה כזאת לטובת נתיניו.

הקהלה היהודית באלכסנדריה פתחה בנאמנות ובהרחבה הן את נשמתה והן את ארנקה. ראש הרבנים רפאל דילה פרגולה, סגנו הרה"ג אברהם אביכזיר, מר אדואר טוארס נשיא ועד הקהלה, יוסף די פיגו'טו ביי, ויקטור נג'אר, פיליקס טובי, ועוד ועוד, עבדו, אספו כספים, בגדים, כלי מטה, ספרים. והיו באי כח הפליטים כלפי הממשלה, כמובן שהיו עסקנים גם מקרב היהודים הרוסים: המנוח ז' ד' לבונתין, ז' גלוסקין, מ' מרגולים ודוד יודילוביץ.

נשלחו שליחים לפנות אל ועד הקהלה שיתנו להם מאות פונטים אחדים עד אשר יראו איך יפול דבר, אך הנשיא מר אדגר סוארים ענה להם:

ידידי, הדרך אשר אתם בחרתם לכם, מוטעית היא; נניח שתקבלו מאת הקהלה האלכסנדרונית אלף פונט, ויהי גם חמשת אלפים פונט — הימצא לכם? שמא אתם יודעים כמה זמן תמשך המלחמה, או שמא אתם יודעים כמה עוד עולים יטלטו לכאן? וכיצד עולה על דעתכם שקהלה בת עשרים אלף נפש ולו גם עשירה, המפרנסת חמשת אלפים עניים מרודים מקהלתה, כיצד יכולה היא להכנים ראשה בסבך פיננסי כזה העלול לשבור אותה כולה?

Australiens et réfugiés — חיילי האוסטרלים מסדרים את הגולים

כרגע עלתה מחשבה אחת בדעתי — הוסיף מר סוארס, עלינו לבקש מאת הממשלה המצרית שהיא תפנה אל הקונסוליות ותחייבם לדאג לגולים נתיניהם, כדי שהללו לא יפלו למשא על הממשלה המצרית; ואני — התלהב מר סוארס ואמר: אני מוכן ללכת לבדי אל השולטן חוסין, שהגיע זה עתה למלכות. לבו טוב על היהודים, ועוד מנעוריו יש בדברי, ערך בעיניו. לפני עלותו לכסא היה מבאי ביתי, ועוד לפני חדש ימים בעדך ישב עמי פה כשתי שעות.

שולטן חוסין א' וגולי א"י

ב 26 ינואר 1915 נסע מר אדגר סוארס לקהיר, ונתכבד לראיון לפני הוד מלכותו השולטן חוסין א' באמצעות ראש הממשלה סעדת רושדי פשה ויועץ שר הענינים החיצונים סיר רונלד גראהם, ויתאר לפניו הצרה האיומה של הגולים ואי יכולתה של הקהלה לבוא לעזרתם, ובשמה מבקש מהוד מלכותו להקל מעליה את הנהלתם.

בקשתו של סוארס נתמלאה בהצלחה רבה. ממשלת מצרים מנתה את מר ו' הורנבלואר המפקח בוזרת הפנים לעיין את המצב ולהתיעץ עם ועד הגולים ביחד, וד"ר גרנוויל, מנהל ונשיא העיריה ועם הוד מעלת הופקינסון פשה ראש המשטרה.

אין לתאר את השמחה הרבה ששררה בקרב ועד הגולים.

הממשלה מנתה הנהלה מרכזית מיחדת לעניני הגולים בשם: „הועד הגדול הממשלתי" ואלה חבריו: אחמד זיור פשה מושל אלכסנדריה (יו"ר), ד"ר גראנוויל ראש העיריה, הופקינסון פשה מפקד עליון למשטרה, ו' ק' הורנבלואר מטעם וזרת הפנים, ד' ג' מוריס מטעם וזרת הכספים וקפיטן רוב מטעם המועצה המפקחת על בריאות הצבור, פרופיסור רפאל די לה פרגולה ראש רבני אלכסנדריה, ד' א' קמרון קונסול כללי של אנגליה, פויל ורשר די רפי קונסול כללי של צרפת, א' מ' פמרוב קונסול כללי של רוסיה ואדוארדו ו' פרר קונסול ספרד. הממשלה הכשירה גם מקומות רחבי ידים במחנות הרכוז שלה, כגון: גבארי, מפרוזה וורדיאן, בתוך העיר בבית הממשלה הישן (מוחפוזה), וגם בשטבי, ובמקומות האלה מצאו הגולים מנוחה ומרגוע לרוחם ולנפשם.

וכדי שעבודת ועד הגולים תהיה יותר פוריה, נחלקה לועדות שונות:

א) ועדת ההורדה והסידות.

הועדה הזאת מצאה סיוע רב מצד הממשלה האנגליה־מצרית. הגולים הובאו העירה מהאניה בעגלות שכורות ובקרונות חנם ע"י שרי הצבא

האוסטראלים והושמו בארבעים בתי מלון, שעלו לועד בערך שלשה גרוש לאיש כל יום. הגולים מלאו את בתי המלון.

עפ"י יזמתו של מר דוד צוקר העמידה הגברת בולאד לרשות הועד את ביתה שברחוב חממיל ששמש דירת חנם לערך שלשה שבועות ל 300 גולים. האדונים אלי' ואמיל קטאווי העמידו לרשות ועד העזרה את „הסינימה המצרית" ששמש דירה ל 500 צעירים.

ב) ועדת הכלכלה.

סודרה תחת רשותו של הרה"ג אביכזור, ר"ר לאה ברלין, ירוחם רוב ברלין, רפאל הרדי, יוסף הילמן, ול' מצגר. הועדה סדרה מטבח כשר בכל מחנה ומחנה; עליה היו קנית המכולת והכנת התבשילים, ויום יום חלקה בערך חמשת אלפים מנות.

מספר גדול של גבירות הציעו את שרותיהן לפני הועד שנוסד להשגיח על בריאות הגולים ולחלק ביניהם בגדים; מוסדות מקומיים אחדים יהודים ולא יהודים תפרו וחלקו בגדים ולבנים, המנזר „אם האלהים", בית מלאכת יד של הקולוניה הצרפתית, בית מלאכת יד של הקולוניה השויצרית ובית מלאכה יד של הצעירות היהודיות.

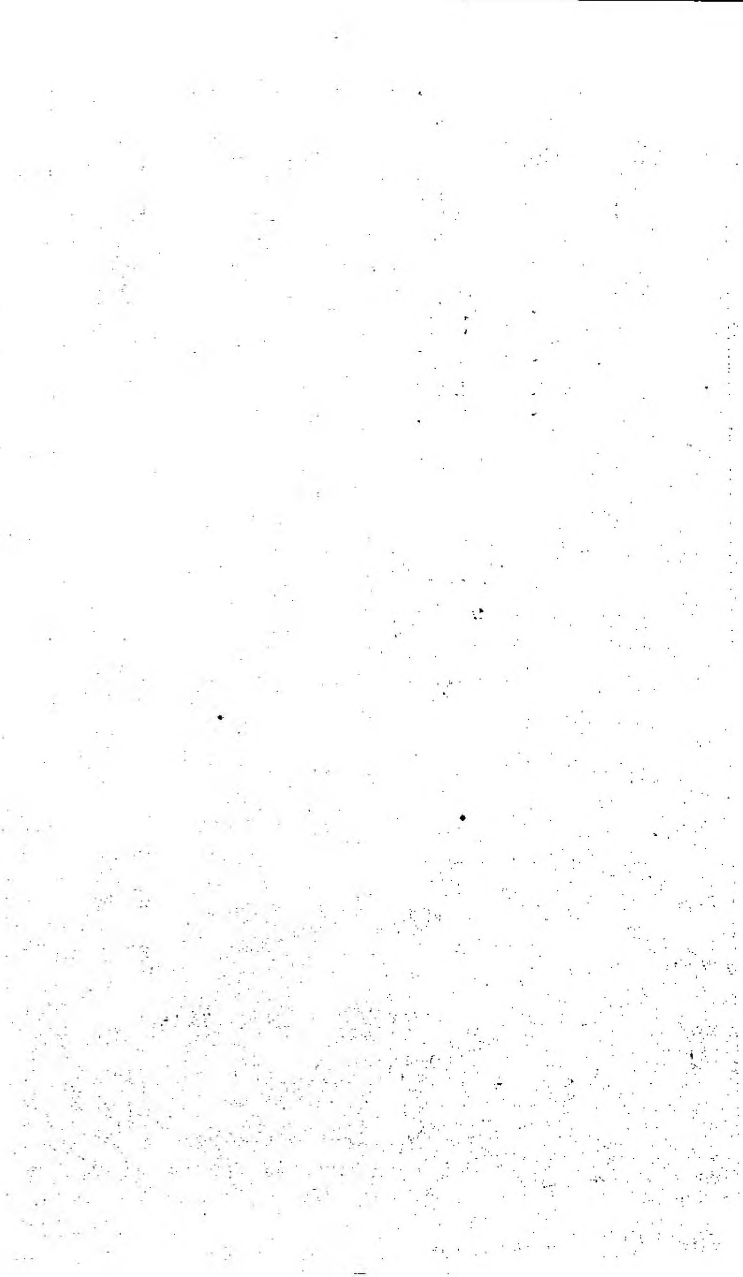
עבודת הועד לא היתה שלמה לולא עזרת מספר גדול של גבירות, בנות דתות שונות ועמים שונים, אבל נחוץ היה להכנים סדר ידוע; העבודה הזאת קבלה עליה הגברת רפ"י אשת הקונסול הצרפתי. הזמינה אליה את כל הגבירות שהתעניינו במצב הגולים, ולשם זה סדרה נשף סנימטוגראפי שהכנים יותר ממאה לירות, פנתה אל מכרותיה והללו נענו תיכף וינדבו סכומים הגונים שנתנו האפשרות לקנות ולחלק נעלים ובגדים בין הנצרכים ביותר. בין חברות הועד היו: הגברת דילה פרגולה הברונית פליקס די מנשה, הגברת דנון מנהלת בה"ס לבנות של האליאנס הגברת ענתבי, טרק ישראל, רוברט רולו, טרני, ועוד ועוד.

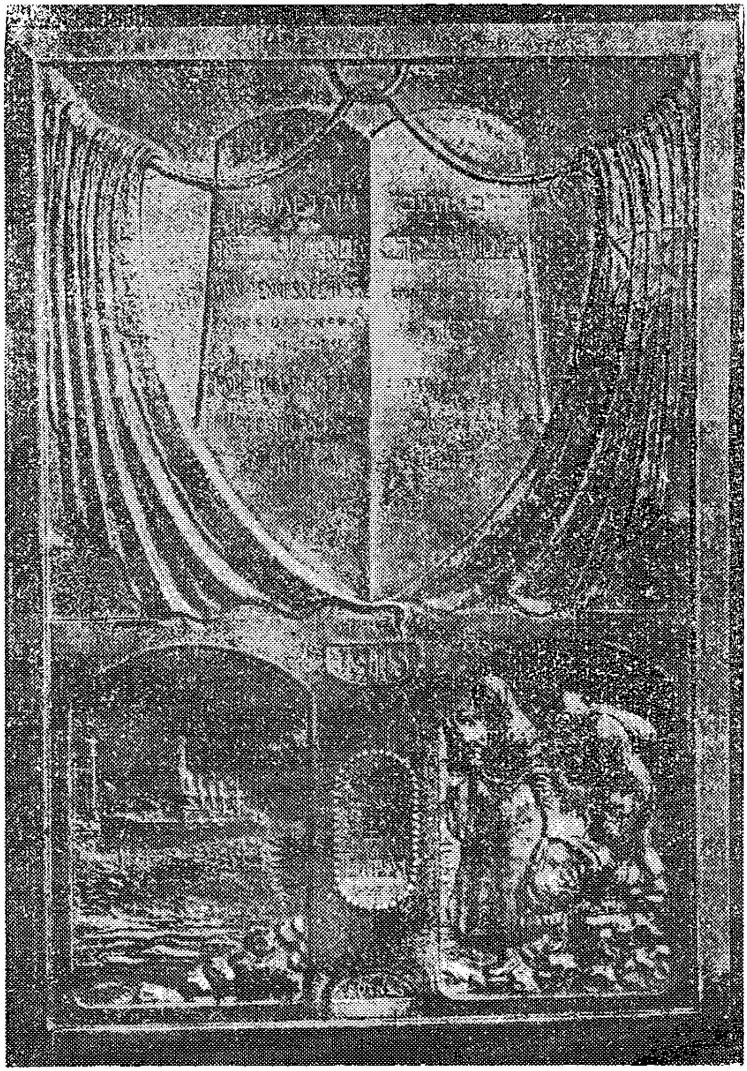
כחות הועד עצמו לא היו מספיקים למלא את דרישות היגע ומשום זה פנה אל היהודים שבקהיר, טנטה, מנסורה, ופורט־סעיד. אל נדיבים ומוסדות החסד של יהודים באירופה ובאמריקה. קהלת קהיר יסדה תחת נשיאותו של מר קטאווי פשה ועד שהביא תועלת רבה בעבודתו, סך הכל נכנס לקופת הועד סכום של אלף וחמש מאות וחמש עשרה לירות שנתן לועד את היכולת לספק את הצרכים הנחוצים ביותר. עפ"י ה„קול קורא"

טס הכסף שהוגש להורנבלואר

Coupe en argent offerte à Hornblower

טס הכסף שהוגש לרב החובל של ת נ ס ה

Coupe en argent offerte au capitaine du Tennesse.

של הגברת מאק מהון, הברונית רוזיט די מנשה בלוית האדון וינוצי מנהל הבנק „די סקונטו" יצאו לאסוף כספים לשם זה, הלכו מבנק אל בנק וממשרד אל משרד באלכסנדריה ואח"כ בקהיר ויאספו סכום של שני אלפים ושלש מאות לירות מצריות. והגברת מאק מהון בקבלה את רשימת המנדבים, ענתה:

אנו מכירים טובה רבה ביחוד אל הברונית פיליקס די מנשה על המרץ הרב שהראתה בזה במסירותה בלי לאות לאסוף סכום חשוב כזה.

אי אפשר לאמר כי בני הקהלות היהודיות באלכסנדריה ובקהיר היו אדישים בסבלותם של אחיהם בארץ ישראל.

אנו חושבים לנכון כי בכסף הזה העולה 2519 לירות מצריות ישתמש בהם „ועד העזרה לנולי א"י" לטובת הפליטים בארץ.

ג) ועדת הנסיעות לחו"ל.

מספר גדול של גולים לא יכלו להיות בבתי המחסה, חלק מהם היו מומחים למקצועות עבודה שונים, ולא יכלו להשתמש בהם במצרים, לחלק מהם היו להם קרובים ברוסיה או בארצות אחרות שיכלו לעזור להם לצאת מהמצב הקשה, הם בקשו מהועד שיתן להם היכולת לצאת את הארץ. מאות גולים נסעו לרוסיה, והקונסול הרוסי שלם את הוצאות הנסיעה. אחדים מהמהנדסים נתיני צרפת נסעו לארצות מולדתם ע"י עזרת הקונסול הצרפתי, לטונס, אלג'יר, ומרוקו. המנוח מר ז. ד. ליבונתין יוצר רשת הבנקאים בא"י פתח פה משרד של אנגלו-פלשתינ. השיג אילו קרדטים והתחיל לתת סכומים קטנים לאותם הפליטים שהיו להם פקדונות בבנק היפואי; והודות לכספים האלה נסעו מאלכסנדריה מספר גדול מהגולים לחו"ל.

ד) ועדת לרשיטת הבריאות ולמרפא.

רופאי אלכסנדריה ורופאים שהגלו מא"י עבדו עם הועדה מהרגע הראשון; ד"ר ליבונתין, וייץ, ד"ר גילבנסון, לוי, ליבוביץ.

ד"ר יוסף כהן וד"ר וייץ היו מקבלים בקליניקות הפרטיות שלהם חולים מבין הגולים עפ"י רוב חנם.

המנוח ד"ר אברהם אבושדיד מגולי ירושלם, אותו מנתה הממשלה המצרית לראש הקליניקה, שסדרה בשביל החולים של מחנה הרכוז, והמנוח

התחבב על חוליו כל כך, שבשעטדו לשוב לארץ, באו מאות מהם לברכו ולהודות לו על כל הטובה אשר עשה עמהם.

רבות עשו גם ד״ר שליזינגר, ד״ר קורנפלד, פיינברג, ושוכט מתושבי אלכסנדריה לטובת מצב בריאות הגולים.

ה) ועדת החנוך.

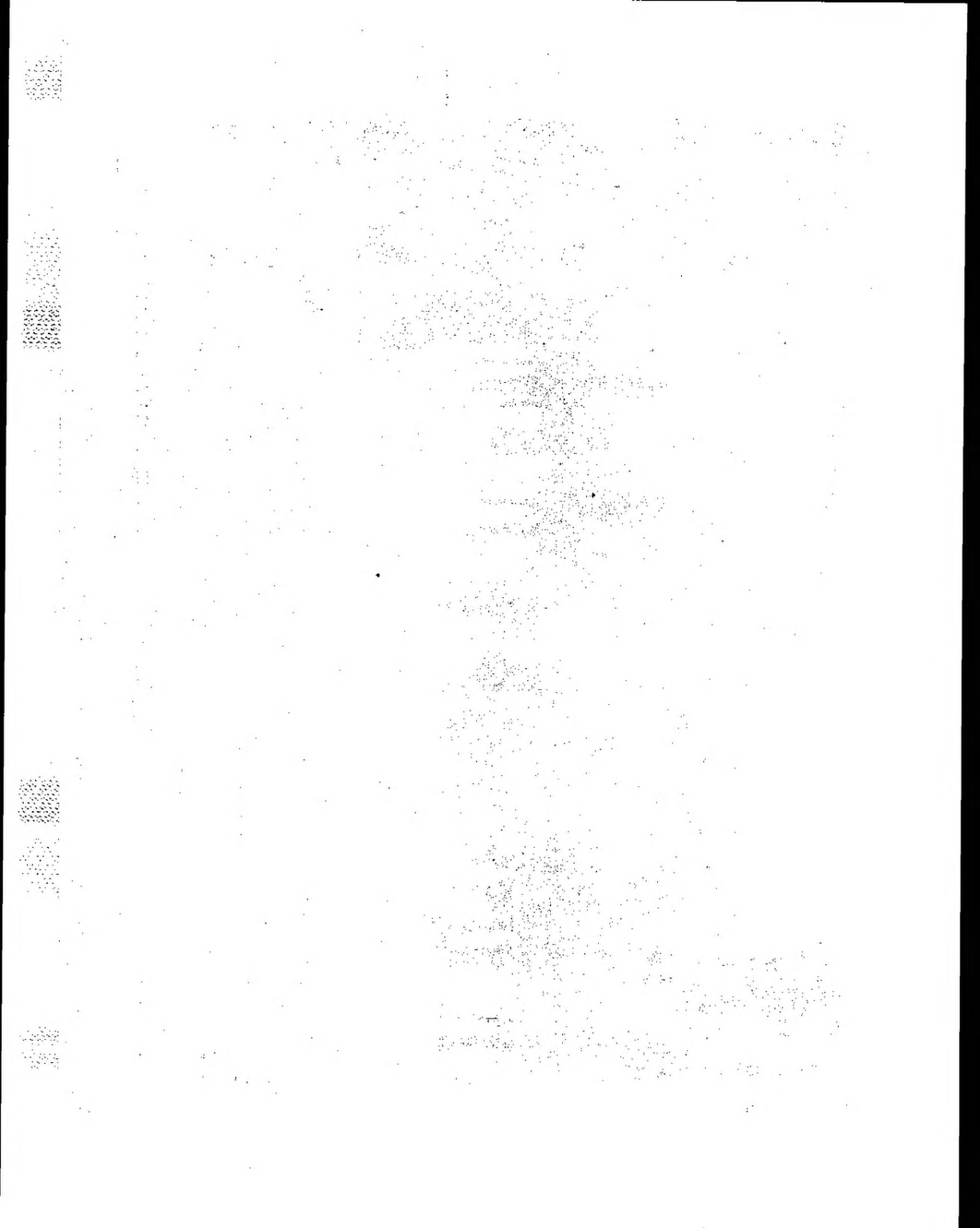
עוד מהרגע הראשון לבוא הפליטים באלכסנדריה, היתה דאגתם העקרית על חנוך בניהם. כל בתי הספר של היהודים בעיר קבלו בזרועות פתוחות את הגולים הקטנים. ביה״ס של הקהלה קבל כמאה ילדים, מוסד מנשה — עשרים, ביה״ס לחכי״ח — חמשים. נחוץ היה לפתוח בשבילם בית ספר מיוחד. עפ״י הכנית ושטת הלמודים המתאים לבתי הספר בא״י. בתור נסיון מר יוסף די פיג׳וטו נשיא ועד בתי הספר לקהלה העמיד לרשות הועד שני אולמים של בתי הספר עם הספסלים, ההשגחה הראשית על הכתות האלה נמסרה לד״ר לוריא מיפו. שמנים תלמידים יכלו להמשיך בהם בעברית את הלמודים שהתחילו בא״י. הנסיון הזה הצליח. אחר פתח הועד במרכז העיר ברחוב צלאח אל דין בית ספר עברי עם 320 תלמידים וביניהם שמנים התלמיד שלמדו בביה״ס של הקהלה. ההנהלה נמסרה למר חיים בוגרשוב. מנהל הגמנזיה בתל אביב.

גם במחנות נפתחו כתי ספר: בגבארי, מספר התלמידים 520 עם חמשה מורים, במפרוזה 60 וארבעה מורים, בוורדיאן 300 תלמידים ושבעה מורים. ביה״ס האחרון נפתח ע״י ברונית פליקס די מנשה. הגננת די לה פרגולה פתחה על ידו בית מלאכת לתפירה ורקמה.

בחדש מאי 1915 הגיע לאלכסנדריה הגברת לנדוי מנהלת ביה״ס לבנות די אולין רוטשילד בירושלים. עפ״י בקשת הורנבלואר לואים לוין ג׳אק מוסירי, בינטוביטש בא כח ועד העזרה האמריקנית במצרים, הסכימה הגברת לאנדו לקבל עליה את הנהלת חנוך בי״ם לבנות; ועפ״י יזמתו של מר ג׳אק מוסירי הוקם בית ספר לפי הכנית פשוטה בוארדיאן ובמקום מתאים לדרישת הבריאות. מספר התלמידות המבקרות את בית הספר עלה לערך 400 מחולקות לשבע כתות, כל המורות והמורים היו מגולי א״י. התכנית סודרה באופן כזה שהשפה העברית תתפס בביה״ס מקום חשוב, גלמדו גם השפות אנגלית וערבית. ביה״ס עמד תחת הנהלת ועד מיוחד שבראשו עמד מר ג׳אק מוסירי.

Les Australiens transportent les réfugiés aux hôtels — האוסטרלים מוליכים את הגולים בהושלים

גם מר סלוצקין פתח גם הוא על חשבונו בית ספר „בשונה" בשביל תלמידים הנמצאים בבית מחסה ההוא, בו היו 130 תלמידים עם שמונה מורים.

זה היה מצב גולי א"י באלכסנדריה במשך שנות גלותם, העזרה סודרה באופן מצוין, ורוב הגולים לא סבלו אף אחת מני אלף ממה שסבלו אחיהם, שמזלם הרע גרם להם בא"י תחת ממשלת ג'מאל פשה.

בהודע כי אנית מלחמה „תנסה" עומדת להפליג מחוף אלכסנדריה ולחזור לארצות הברית אחר אשר העבירה מאות ואלפי פליטים מא"י ואשר הראו מדה גדושה של סבלנית ורחמי לב בהתהלך עם הגולים לפנים משורת הדין — ועד העזרה לגולי א"י מצא לנכון לסדר לכבוד רב החובל וקציני האניה מסבת פרידה, ועם זה להגיש לו מזכרת צנועה. בין הגולים היה אחד מאמני „בצלאל" שמו אוטקם, עשה באומנות מצוינה טס כסף ובו גלופי צורות אלה: „התנסה" על סולמיה, ארובותיה. מפרשיה ותוהחיה; קבוצת גולים וצרורותיהם על שכמיהם ממעל. בתוך שער הכבוד הדגל העברי והדגל האמריקאני, ובין שני הדגלים צורת שני לוחות הברית, האחד כתוב בעברית: לרב החובל בנתון דקר; באנית המלחמה האמריקנית „תנסה". בהכרת תודה מאת ועד גזלי א"י.

ועל השני אנגלית: To Captain Bentom Decher U.S.A.

its Officers and creuis, from the Comittee of Palestine Refugees.

ומתחת: „בקע ים ויעבירם"

12-2-1915

היצע להתאסף אל האניה כדי להגיש לו את המזכרת. באו מלבד כל חברי הועד והרה"ג רפאל די לה פרנולה בראשם, גם כבוד הקינסול הצרפתי ורעיתו, מר אורנבלואר ציר הממשלה למען הגולים. הברון והברונית, מאיר בלאטנר ועוד...

טס הכסף, בחצי מטר גדלו, מונחת על כן שיש, הוצג באמצע שלחן מיוחד ופרחים נהדרים על כל סביבותיו.

ומיד בבואם הוכנסו אל אולם הקבלה, כל הקצינים היו נוכחים.

הרה"ג די לה פרגולה עמר והגיש את המתנה לרב החובל, ובהתרגשות רבה דבר את הדברים דלקמן: „בשם הועד לגולי א"י ובשם היהדות כולה הנני מתכבד להגיש לפניך, סיר נכבד, מזכרת צנועה זו בהביעי לך את עמק תודתנו בעד המפעל האנושי של אהבה ורחמים אשר מלאתם ביחס אל אותם המגורשים מא"י. האלהים יברך אותך, את קציניך ואת כל אנשי שרות האניה וישלח את ברכתו ממרומים אל האומה הגדולה והנדיבה האמריקנית אשר על שמה אתם מלאתם את עבודתכם האנושית הזאת. מפעלכם ישאר חרות בלב כל בני עמנו; וטפולכם שנעשה במסירות לב ישאר לזכרון נצח בדברי ימי העם היהודי.

כבוד רב החובל ענה תיכף לדברי הרה"ג:

„הנני רואה בשמחה רבה את כלכם הנאספים פה בתוך האניה, להגיש לי מזכרת זו המביעה בזה את רגשותיכם על אשר פעלנו לטובת הפליטים האומללים.

הנני מקבל ברצון רב את הכבוד הזה שישאר בשביל הקציניים שלי ובשבילי זכרון יפה מהשרות אשר נעשתה לטובת האנושיות בשם האומה האמריקנית הגדולה. קציני בכל הנסיעות של „התנסה" מא"י לאלכסנדריה עבדו במסירות לב, ופעמים רבות סכנו אם נפשם ובריאותם; אבל בפני צרה גדולה כזאת, האומה הגדולה האמריקנית אינה חדלה ולא תחדל לעולם מלעשות את חובתה האנושית. ספרו נא לאחיכם כי העם האמריקאי הנדיב עשה בהתלהבות ובחפץ לב את חובתו ביחס להאומללים. ואת הכבוד אשר הוגש לי בשמכם ישאר בתוך האניה לא רק בזמן שאני חי, כי אם גם אחרי כן לזכרון על כל אשר נעשה.

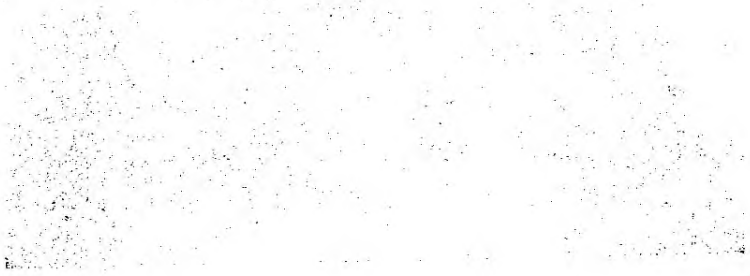
הכרת טובה למר הורנבלואר

אותו הרגש של הכרת טובה שהיה מצד חברי ועד העזרה לגולי א"י לקפיטאן ברטון דקר ובקציניים של ה„טנסה", השתרש גם לויליאם הורנבלואר בגלל כל הטוב אשר עשה עם הגולים בשם הממשלה המצרית במשך ארבע שנים וחצי. מועצת הקהלה היהודית האלכסנדרונית ערכה חגיגה נהדרה לכבודו וגם הגישה לו מתנה יפה לזכרון. הזמנות נשלחו מטעם הקהלה ועד הגולים וקרן העזרה האוסטראלית (שיסדו אליעזר לוצקין ורעיתו). באולם הגדול של בית הספר ברחוב נביא דניאל נאסף

נשי הגולים בוארדיאן תופרות בשביל הצבא

Les réfugiés dans les ateliers de couture

קהל גדול ובראשו נשיא הקהלה פיליקס טובי וכל הברונים לבית מנשה, יוסף די פינ׳וטו ביי, חרב הראשי רפאל די לה פרגולה וכו׳ וכו׳, גנראלים, קונסולים, שליח וזיר הפנים, זנגירי פשה וחדאד ביי, בימבאשי א׳ ב׳ בלאמנר, גבירות הרבה מבנות השדרות העליונות וכו׳.

פתח את החגיגה בצרפתית הקהלה פליקס טובי בשם הקהלה, בשם ועד הגולים ובשם כל הגולים, בשם כל יהודי א״י ובשם היהדות העולמית, ברך את הורנבולאר על הדירות שסדר בשביל הגולים, על בתי הספר, בית החולים, בתי התינוקות, ובתי המלאכה שתקן להם, על החגיגות היפות שערך בשבילם, ועל כל הטוב אשר הוא עושה עמהם גם עתה, בהשיבו אותם לבתיהם בארץ ישראל הקדש, פינ׳וטו ביי בצרפתית הדגיש ביחוד את דבר בית התינוקות שסדר הורנבלואר, ואת עזרתו לועד „שיבת ציון״, דוד יודילוביץ הטעים את יחסו המיוחד לקדשי האומה העברית, לשון בית הספר, שיסד בנבארי ורדיאן ושונה, היתה לשון העברית.

ובאחרונה הגיש פרופסור דילה פרגולה את המתנה שהוגשה בשבילו ובדברו אליו (באיטלקית) ברך אותו בחיים ארוכים.

וזוהי המתנה: טס של כסף מעשה ידי האמן אוטקס, בקרקעו ארבעה סמלים בולטים: סמל החנוך והתרבות, סמל העזרה לחולים, סמל העבודה וסמל המזיה והמזונות. באמצע כתובה: להשר׳ ויליאם הורנבלואר, מאת יהודי אלכסנדריה, לזכר טפולו בגולי א״י במשך גלותם במצרים 1915 1919, במסגרת מלמטה: בשוב ה׳ את שיבת ציון. שמות המחנות: נבארי, שונה, בית הממשלה, ורדיאן, מפרוזה. (בעברית ובאנגלית).

הורנבלואר הביע ברחבת לב תודה על הכבוד שעשו לו, ספר הרבה פרטים על עבודתו לשמם של הגולים. החגיגה היפה נסתימה בהימנון העברי האנגלי, הצרפתי, האיטלקי והמצרי.

כשמונת אלפים איש מגולינו נפזרו במשך שנות המלחמה לכל ארבע רוחות העולם; רובם ככולם לרוסיה ולאמריקה, במצרים נשארו כשלשת אלפים וחמש אמות גולים, והם עמדו הכן לשוב לארץ לישראל.

עברו כמה חדשים של משא ומתן עם שלטונות הצבא באלכסנדריה ובקהיר על סדור רשיונות לשיבה. על הספקת רכבות, על הכנת התעודות וכו׳, לסוף נסדרה רשימה של קבוצה ראשונה בת מאתים וחמשים נפש.

בט״ו חשון תרע״ט בא׳ אוקטובר 1918 התחילה שיבת הגולים לארץ ישראל, רשיון נתן להסיע רק קבוצה של ט״ו משפחות (45 נפשות) ביום.

שמחת המשפחות שנמנו על החבורה הראשונה אין לתאר, ומאות גולים אחרים באו ללוות אותן, כשנתמלא הקרון ואיש איש תפס לו מקום לסדר את חפציו, נכנס מר הורנבלואר ציר הממשלה המצרית ואחריו אנגלי שני נושא כליו, ובידו חמש עשרה מעטפות סגורות. מעטפה ומעטפה על שמו של כל אחד ואחד משבי ציון אלה, ואיש איש פתח את מעטפתו: „הענקה לדרך ארצה ישראל", ומוצא בה לירות מצריות במספר הנפשות אשר עמו.

יצירת הגדוד העברי הראשון

(עפ"י „מגלת הגדוד", לואב ז'בוטינסקי)

פרק גולי א"י במצרים, לא יהיה שלם אם לא נזכיר גם את המאורע הכי חשוב ורב הערך על יצירת הגדוד העברי הראשון „ציון מול קורפס" באלכסנדריה.

בגבארי נולד הרעיון ליצירת הגדוד, שני אנשים מלאו בזה תפקיד מכריע והם: הקונסול הרוסי מר פטרוב ויוסף בן זאב טרומפלדור. הראשון בדרך עקיפין והשני במישרים. במחנות הפליטים היו כמה מאות נתיני רוסיה. באותו פרק זמן שרר במצרים הקפיטולאציה, שלפיה היו לקונסול זכויות מלאות ביחס לנתינים שלו. והנה הקונסול הרוסי פנה פתאם בדרישה לשלטונות הבריטית לשלח לרוסיה את האנשים הצעירים לעבודת הצבא.

ובכן נתהוה מצב בלתי נעים כלל. הפקידות הבריטית בהתאם לקפיטולאציה, לא היתה לה שום רשות להשיב את פניו ריקם; ולהפך, מחובתה היתה לספק לו את כל כוחות המשטרה שישנם ברשותה למטרה זו.

נשלחה משלחת מצד ראשי הקהלה היהודית אל המושל האנגלי. את תפקיד הנואם הראשי של המשלחת מלא המנוח מר אדגאר סוארס נשיא הקהלה.

אחרי ויכוח ער בין נשיא הקהלה ובין המושל, זה האחרון אמר: היו נא בטוחים, אנו לא נסגיר את הבחורים שלכם! הענין כמובן הוא ערין

Les réfugiés au Wardian — רחבת ואגדואי שיוחזרו וחברי יחד הגולים

טאר, קפיטולציה, שעת חרום... אך למרות זאת לא יעלה על הדעת ענין ההסגרה.

כעבור שבוע קראו לאספה את הנוער שבין הפליטים בצריף מפרוזה, באו כמאתים איש. אל שולחן הנשיאות ישב הרב הראשי פרופסור די לה פרגולה, יוסף די פיגו'טו וחברים אחדים של ועד הפליטים. נמסר לאספה דין וחשבון על המצב. האנגלים, כמובן, לא ימלאו את דרישותיו של הקונסול הרוסי, אבל גם לא מן הראוי להשאר תמיד בצריפים ולחיות על חשבון אחרים. מצד אחר, במוקדם או במאוחר, ילך הצבא הבריטי ממצדים ויעלה על א"י, ובכן?... הוחלט להתגיים.

למחרת בבקר כבר היה בחצר גבארי מפקד צבא ממש, שלש פלוגות של אנשים צעירים אמנו את עצמם בתמרונים צבאיים. ביניהם היו אנסטרוטורים, חיילים רוסים לשעבר, ושם בפנה רקמו ילדות את הדגל הציוני; קול רעש של ועד הסטודנטים בגמנזיה, הלך מקצה המחנה עד קצהו. הם שקלו וטרו כיצד לתרגם איזה מונח צבאי לשפת התנך, ובהכנם טרומפלדור במחנה, תיכף ומיד כל שלש הפלוגות הסתדרו בשורות ועברו לפניו בסך בטקס חגיגי. הוא חייך באהבה.

אחר נסעה המשלחת בקהיר אל ג'נרל מאקסוויל, המפקד העלון לצבאות בריטניה בימים ההם. נשיא הקהלה היהודית בקהיר מר מורים קטאווי פשה הציג לפניו את חברי המשלחת.

במשלחת היו: טרומפלדור, ז. ד. לבונתין, ז. גלוסקין, מר מרגולים וו'בוטינסקי. טרומפלדור תלה על חזהו את אותות הכבוד שלו: שנים מנחושת ושנים מזהב.

הגנרל הביט בו במבט חודר ושאלו; פורט ארטור?

ותשובתו של הגנראל על ההצעה הכזיבה את המשלחת. הוא אמר: לא שמעתי על דבר התקפה על א"י: ומסופקני אם תהיה בכלל התקפה כזאת, ומלבד זה החוק אוסר עלי לקבל נתיני חוץ על הצבא הבריטי, יכול אני רק להציע לכם דבר אחד, והוא: ליצור פלוגת אנשים צעירים לשם העברת משא של פרדות ולשלחם לאיזו חזית תורקית אחרת, יותר מזה אין אני יכול לעשות כלום. ונפרדו.

בלילה ההוא ישבו עד אור הבקר בחדרו של גלוסקין, מתוך שקלא וטריא על המעשה אשר יעשה.

כלם חשבו שעליהם לדחות בנמוס את הצעתו של מקסוויל, המלה „פלוגת הפרדים" צלצלה לא נעים באזניהם כלל וכלל, האם זה צרוף

נאה. שהפלוגה הצבאית היהודית הראשונה אחר אלפים שנות גלותינו תהיה מחמרים אחרי פרדות? — שנית, חזית תורקית אחרת — מה לנו ולחזית האחרת? כמו כן לא היה ברור להם לאיזו חזית אחרת הוא מתכוין, היה ברור רק דבר אחד: הצבא הזה לא יעלה על א"י, אם כן עליהם למשוך את ידיהם מעצם הרעיון.

אך דעתו של טרומפלדור היתה אחרת.

אם נשקול את הדבר מנקודת מבטו של חייל, אמר טרומפלדור, נדמה לי שאתם מגזימים; חפירות או הובלה — ההבדל אינו גדול; גם אלה וגם אלה חיילים הם, כאלה כן אלה הכרחיים הם!

וגם הסכנה לעיתים קרובות היא אותה הסכנה! — אולם, אמר אחר, הלא אין זאת החזית הא"י! — וגם זה אינו חשוב ביותר, אם לשפוט כחייל אמתי, אמר טרומפלדור, כדי לשחרר את א"י יש להכות את התורקים, והיכן להכות אותם, אם מדרום ואם מצפון, זאת היא שאלה טכנית, הדרך מכל חזית וחזית עולה ציונה.

האספה נתפזרה מבלי לקבל כל החלטה.

אחרי שבוע שוב היתה אספה וכה דנו בכבד ראש על ההצעה, ואז הוחלט פה אחד לקבל את הצעת מאקסוויל.

הפלוגה „ציון מול קורפס" נוסדה באפריל 1915. בגדוד היו חמש מאות מתנדבים, מהם 350 מפליטי א"י ומאה וחמישים מיהודי אלכסנדריה, בראש הפלוגה עמד הקולונל ג'ון פטרסון, בין הקציניס היו הארונים קלאאוד ואיברם רולו, השייכים לאחת המשפחות היהודיות המיוחסות במצרים, ואשר על טרומפלדור, האנגלים הכתירוהו בתאר קפיטאן, — שהיה בזמן הראשון — השני במעלה, ובסוף המלחמה ההיא, כשחלה פטרסון ונשלח לשם רפוי לאנגליה, עברה ההצבאה לידי טרומפלדור.

ובכן אלכסנדריה עיר זו שההיסטוריה היהודית שלה מונה פעמים רבות מאורעות חשובים מוסריים ופוליטיים, היתה הפעם הפגנה חשובה במינה בדברי ימי היהודים. נוסדה פלוגה יחידה צבאית יהודית. החילים חבשו כובעים בסמל מגן דוד, הדגל היהודי התנופף בראש הגדוד, הפקודות היו בשפה עברית, היה גם שרות של מגן דוד אדום, וכל הצעירים דיו נכונים להקריב את חייהם בעד רעיון האנושי גדול להשלטת הצדק והשלום בעולם ושחרורה של א"י.

הרב הראשי רפאל דילה פרגולה חלק לכל חיילי „ציון מול קורפוס" חיברת קטנה בעברית שהכיל בה הוראות חשובות ביחס להקשבה והמשמעת בכח הצבאי, ואמונה חוקה בתקותו של עם ישראל.

„ציון מול קורפוס" נוסד באבריל 1915, וביום 28 מאי 1916 פוזר. מהיום הראשון עד היום האחרון נשא על עצמו קומץ של נוער הפליטים עבודה קשה ומסוכנת תחת אש יריותיהם של התורקים. כל השטח שנכבש בידי האנגלים הגיע בסך הכל לאלו קילומטרים מרובעים. מראש אגה באבה נסו התותחים התורקים באש פצצותיהם את כל השטה הזה, החל בחפירות הקדומות ועד מחנה ההובלה היהודי, ותחת האש הזאת היו צריכים מדי לילה בלילה להוביל את הפרדים שלהם הטעונים נשק, לחם ושמורים אל החפירות הקבועות וחזרה. הם אבדו בהרוגים ופצועים באופן יחסי לא פחות מאשר יתר גדודי הקורפוס הגליפולי. קבלו אותות כבוד אחדים ומלאו את עבודתם הצבאית באומץ ובכבוד.

הצד הצבאי הטהור בתולדות הפלוגה הגליפולית הוא דף יפה בספר דברי ימי הצבא העברי. את המחנה היהודי הזה הזכירו בשעתה כל העתונים האירופיים. כמעט כל העתונים הצבאיים שכתבי על גליפולי הקדישו לו עמוד אחד או פרק שלם במכתביהם. בדרך כלל במשך כל המחצית הראשונה של זמן המלחמה היה המחנה הזה כהפגנה יחידה שהזכירה לעולם, וביחוד לעולם האנגלי הצבאי שהציונות היא אקטואלית, שעוד אפשר לעשותה לכח פועל המסוגל למלא את תפקידו אפילו ברעם תותחיהם. חמש מאות חיילי הפרדים פתחו בצנעה תאריך חדש בהתפתחות האפשריות הציונית.

מאה ועשרים איש מתוך אלה שהשתתפו „בציון מול קורפס" שוב היו לחיילים. הם הגיעו עד לונדון, ומהקבוצה הזאת ומסביב לה צמח וגדל אותו הגדוד העברי, שאחר כך לקח חלק פעיל בכידונים ובמכונות יריה בכבוש א"י, ולו שייכת שורת הקברים המסומנים במגן דוד על הר הצופים.

הקהלה היהודית באלכסנדריה עשתה מצבת זכרון בבית הקברות היהודי בשטבי מספר ג' לחיילים שנפלו חללים בגליפולי וביום ג' מארס 1916 התקימה חנוכת המצבה. היו נוכחים: כבוד הרב הראשי וסגנו וכל חברי ועד הקהלה ובראשו מר אדגאר סוארס. היו גם צירים מהמפקדה העליונה הצבאית בריטית במצרים ורבים מחיילי גדוד הפרדים, אחרי תפלת „אל מלא רחמים" הניחו החיילים זרי פרחים לזכר אחיהם הנעדרים.

וכחמשה עשר אוגוסט 1917 נוסד הגדוד היהודי בלונדון והפעם לשם כבוש א"י. בראש הגדוד היה שוב הקולוניל פטרסון.

ואלה דברי הקולוניל מתוך ספרו „עם הגדודים היהודים": „בשירדנו באלכסנדריה בראשון למרס, הוזמן הגדוד על ידי הקהלה היהודית ובראשה הרב הראשי לחוג את חג בואו בשלום למצרים. שתי פלוגות „הצופים

היהודים" של המכבים והחשמונאים בהזמרת בראש, ויצאו לקראתנו אל החוף לקבל את פנינו ויביאונו בהמון חוגג אל בית הכנסת הגדול ששם נערכה לנו קבלת פנים נהדרה מצד הקהלה האלכסנדרונית. התפלה השאירה רשם כביר, והרב הראשי ברך את אנשי הגדוד בברכה מיוחדת בשפת הנביאים היפה.

אחרי התפלה הוגשו לנו מטעמים ע"י גבירות יהודיות באולמי ברתי הספר לקהלה, יותר משלשים שלחנות מסודרים יפה עם פרחים מלאים כל טוב, והגבירות שרתו אותנו, פניהן צהלו משמחה למראה גדוד יהודי שלם ההולך לעזור לשחרר א"י, ארץ מולדת אבותיהן מעול התורקים.

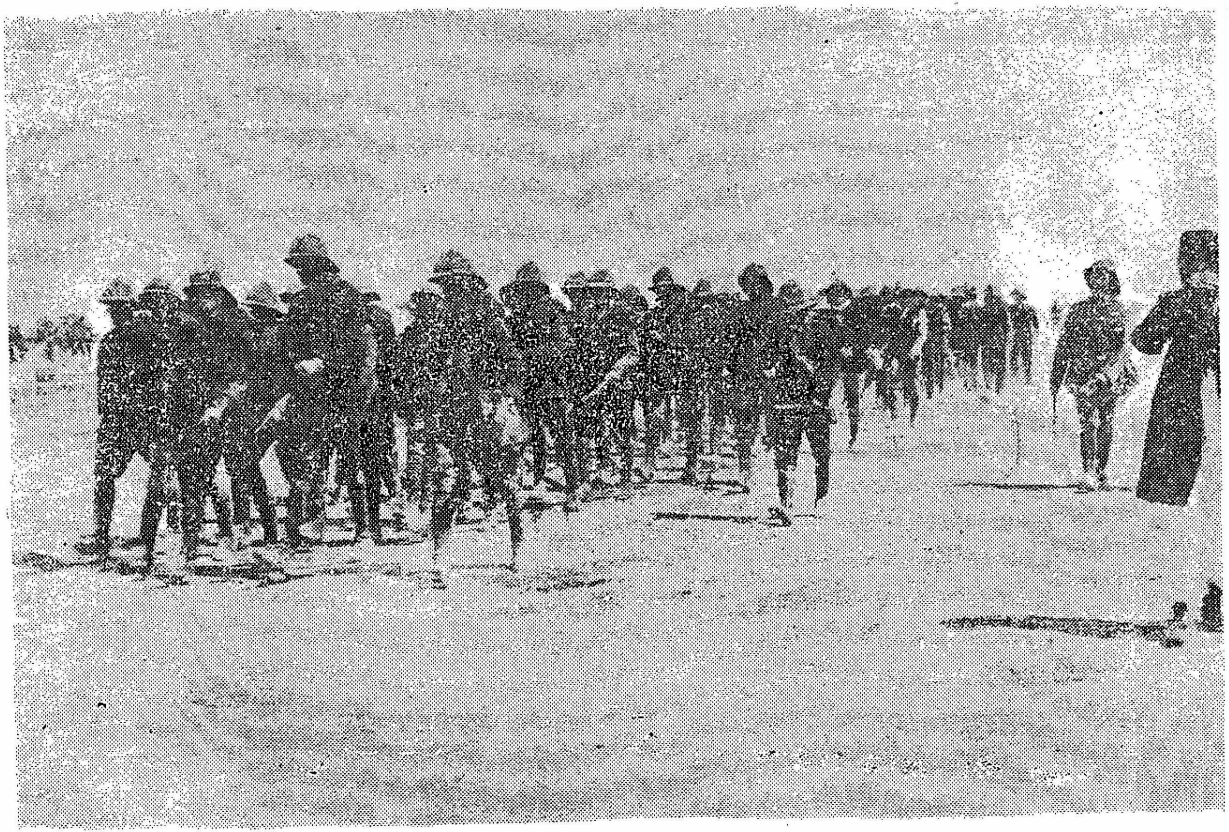
„לעונג גדול היה לי, אומר הקולוניל פטרסון, לשוב ולפגוש אותם האנשים הטובים שעזרו לי בכל לבם, למצא את ראשי האנשים של „גדוד הפרדים" שעבדו בגליפולי בשנת 1915, איש לא עבד בהתלהבות כל כך רבה ולא התמסר בכל לב ונפש לאותם הגולים, המסכנים בכל ימי גלותם, כהברונית רוזטה די מנשה אשת הברון פ׳ליקס די מנשה. בכל אשר בקשתי לשם סיוע לקרובים המרוששים, יכולתי להשען על הגברת היפה והנדיבה הזאת.

אחרי הארוחה הלכנו לתחנת הרכבת ונסענו להלמיה. כפר הנמצא במרחק של מילים אחדים מקהיר, שם נודע לגדוד לחנות כל זמן התכוננותו לעבודה בחזית. בהגיענו למקום מצאנו את הקציו ילין מחכה לנו עם כל פלוגת הטרנספורט שהגיעה לשם ימים אחדים קודם.

ובכדי לא לפגר מאחיהם באלכסנדריה, נטלו נכבדי הקהלה בקהיר רשות מהשלטונות לערוך עבורנו עבודת אלהים מיוחדת בבית הכנסת הגדול. הגדוד הלך דרך העיר שהיתה מלאה המונים מוחאי כף וקורא הידד! סודרה לגדוד קבלת פנים נהדרה. הנציב הכללי העליון סיר פ׳ראנסיס רגילוד וינמטה קבל את הסלוט מהגדוד העובר על ביתו, והראה ענין רב ויחס של ידידות לגדוד היהודי הזה ולתנועת היהודים בכלל.

עלי לציין כאן כי הגדוד חייב תודה רבה למר מוריס גטניו מקהיר על הטרחה הגדולה שטרח בכל דבר שהיה עלול להיות לתועלת לנו, ועל נדיבות לבו ועבודתו למען הגדוד.

בכלל, היהודים היושבים במצרים הם טובי לב ומכנסי אורחים, ואנחנו אסירי תודה להם על קבלת הפנים היפה ועל התענינותם הגדולה בנו. מתוך המנע והמשא שהיה לי עם יהודי מצרים נוכחתי כי יש שם כיום אנשים חסידים העובדים ומתפללים ונותנים מהונם ביד רחבה לשם שיבת ישראל לארצו.

מהגדוד ציון מול קורפס — Zion Mule Corps

ובסוף מאי נשלם חנוכנו ובחמשה ליוני יצאנו לא״י בלויית ברכת פרידה לבבית מאת כלם. הגדוד עלה על הרכבת בשלום ובזריזות על יד מחננו, ונעוף קדימה להנשים את שאיפותינו ומשאת נפשנו בארץ הקדושה.

הפגנה ענקית באלכסנדריה

ליום מלאת שנה להצהרת בלפור

ביום ג׳ נובמבר 1918 נהאסף קהל גדול כשנים עשר אלף איש בתהלוכה שעברה בכל רחובות העיר עם תזמרת בראש, השתתפו בה הצופים, המכבים וצירי כל האגודות השונות עם דגליהן, וקהל רב מאד.

בחצר בית הכנסת נאמו ד״ר פרלמן בעברית, ליאון נחמיאס בצרפתית, ואברהם הכנסון באנגלית. דברו גם נשיא הקהלה פליקס טובי והרב הראשי רפאל די לה פרגולה. כל המון המשתתפים עברו דרך ביתו של הקונסול הבריטי, וטר נחמיאס ורפפורט קראו לפניו את החלטת המפגינים בעברית ובאנגלית.

אחרי כן נאם הקונסול מר א׳ ב׳ גרי הקונסול הבריטי באלכסנדריה את הנאום דלקמן:

חברי הקהלה היהודית באלכסנדריה, כבוד ראש הרבנים וצירי האגודות העבריות!

„בשמחה רבה אני מברך אתכם בזה. לפני שנה כיום הזה הצהיר מר בלפור בשם ממשלת הוד־מלכותו את ההצהרה ההיסטורית, כי א״י תשוב להיות מעון לאומי ליהודים; ומעניין הדבר כי הסמל המלכותי האנגלי נושא עליו ארי־זהב, אשר הרבה חושבים אותו לאריה בית־יהודה, הנזכר לעתים קרובות בכתבי הקדש.

„לעולם לא נשכח כי התורה היא היסוד המשותף לשלשת הדתות הכי גדולות בעולם — היהדות, הנצרות והאישלם — וכי כתבי הקדש האלה מכילים את כל הפרינציפים אשר בערם נלחמת בריטניה־הגדולה ובעלות־בריתה זה יותר מארבע שנים. את העיקרים האלה אפשר לסכם במלים שגשמעו בעת המלחמה הנוכחית: אמת, צדק, חפש וזכויות, והם מכוונים לעמים המדוכאים כמו היהודים, הבלגים והטורכים.

„מקרב לבי הנני מברך היום את כל היהודים, הלוקחים חלק בשיבת העם העתיק לארצו, אשר ממנה גורש לפני אלפי שנים. אנו מקוים כי השלום יביא תקופה חדשה לכל העמים הנדכאים בעולם, ושום עם בדברי ימי העולם, לא היה אולי כ״כ מדוכא ומושפל כמו עמכם. אני מאמין כי עתיד גדול נצב לפני העם העברי המאוחד. במשך דורות שלמים היתה אנגליה מקום־מקלט לבני עמכם, וביניהם נמצאו רבים שהצטינו באומנות, בספרות, במדע ובפוליטיקה; ולא לפני שנים רבות מצאה אנגליה ביהודי לורד די יוראלי, את אחר מראשי המיניסטריום שלה הכי גדולים.

„התנועה הציונית הביאה לידי התגשמות שאיפותיהם של נביאי ישראל; ובטוח אני כי עתה, אחר שתורכיה גורשה לגמרי מהעיר הקדושה ירושלם, ואחר שגרמניה ובעלות־בריתה (אשר במלחמה הזו היו סמל כח־האגרוף, אי־הצדק והרמאות) נופלות באין־אונים, ומשתדלות להשיג שלום ויהי מה — ישובו היהודים לא״י וישליטו בה את השלום, הצדק, היושר והאשר.

והנואם סיים בעברית:

„הצלחה לעתידו של עם ישראל בארצו הלאומית!

„יחי העם העברי!״

התלהבות הקהל הגיע למרום שיאהב, בעת שהקונסול הוציא מפיו את שני המשפטים ב„לשון הקדש״.

לבסוף הזמין הקונסול את באי־כח אגדת צעירי ציון מסדרי אספת־העם למשתה תה, ושתה לחיי ציון החדשה.

ביום חג שביתת הנשק, אלכסנדריה חגגה את החג הזה בהתלהבות גדולה, דגלים הונפו על כל הבתים והגוזטראות, בהמשטרה האנגלית שמו את כל דגלי ממשלות הבריה. והנה עבר אחד, אהרן הכהן, מפקד המכבים שהשתתף בתור מתנדב לגדוד „ציון מול קורפס״, וראה את כל הדגלים, הביט בדאגה והנה אין הדגל היהודי מתנופף עם עמהם פנה מיד אל אחד מקציני הצבא, וישאלהו: מדוע אין רואים פה את הדגל היהודי? הלא גם היהודים לקחו חלק פעיל במלחמה! הקצין ענה שאין לו מושג מזה, ובכלל אינו יודע אם ישנו במציאות דגל יהודי. האיש ענה: יש ויש, והנני להביא לך, והוא רץ אל ההסתדרות הציונית ויביא לו משם דגל יפה.

אחרי שעה כבר נראה הרגל היהודי מתנופף ברוח יחד עם כל דגלי ממשלות הבריה.

יסוד „פרו פליסתינה"

ב 14 אגוסט 1918 בא ד"ר חיים ויצמן באלכסנדריה, וכל ראשי המוסדות הוזמנו מטעם ראשי הקהלה לבוא להרצאתו של המנהיגו. ד"ר ויצמן הרצה בצרפתית על הצרך הדחוף לבנות את הריסות. א"י. ובאורתו מעמד נוסד על ידי הברון פ'ליקס די מנשה אגודת „פרו פליסטינה", והוא היה נשיאה, ויקטור נג'אר ויוסף די פיג'וטו סגנים, דוד סאקס, גזבר, אלפרד כהן וליאון נחמיאס — מזכירים.

בכרוז שפרסם הועד נאסף סכום של עשרת אלפים וחמש עשרה לירה.

נבחרה ועדה מורכבה מהאדונים: הברון פ'ליקס די מנשה, דוד סאקס, דוד יודילוביץ וז'אק די מנשה לבקר את א"י כדי לשפוט על המקום לפי ראות עיניהם ולחלק את הכספים בין המוסדות הנצרכים, ס"ה הוצאו שלש עשרה אלף לירות.

ואת כל הכסף הזה הכניסו יהודי אלכסנדריה.

חברי הועד האחרון של „פרו־פליסתינה" היו: רפאל טוריאל, אלפרד כהן, מרקו נדלר ויוסף די פיג'וטו כיי.

בט"ו נובמבר 1920 היתה אספה כללית, נקראו העדויות של המבקרים בהבעת תודה לכל הועדות ששרתו במשך כל ששת השנים. פה אחד נתקבל הדין וחשבון. וועד העזרה לגולי א"י — נתפרק.

ואלה שמות המבקרים: 1915 ו' ס' הורנבלואר בא־כח הממשלה. 1915-1917: אדגר סוארס נשיא הקהלה; 1918: עו"ד ג' קוצר סגן נשיא הקהלה, 1919-1920: ו' ריקס גזבר הקהלה.

חבריו של הועד האחרון 1918-1920 היו הרב הראשי דילה פרגולה נשיא הכבוד, פ'ליקס טובי — נשיא, ז' גלוסקין ובנימין טובי — סגנים, יוסף דנון מנהל בי"ס האליאנס — מזכיר; דוד יודילוביץ — גזבר, חברים: מ' בילנקס, א' ד' בוגדרלי, א' ו' הכהן, מ' פ' הרלינג ורשבסקי, י' וקסלר, ד"ר כהן, נ' ליבונתין, מ' מנדלבוים, שמעון מאני, מ' מרגולים, ליאון נחמיאס, ו' פ' נג'אר, א' סלוצקין, אלי' ענתבי, יוסף די פיג'וטו, ב' פריידברג, י' קסלר, מ' קנטובסקי, ו' רוזנקרו, נ' רוטפלד, הגבירות: ל' ברלין, ר' דנון, ור' די מנשה.

מברכים

בערב יום הכפורים מת לפתע פתאם האדון מנחם נטניו בן 58 שנה.

המנוח היה בן למשפחה נכבדה ומיוחסת מתושבי סלוניקו, אבותיו היו מראשי הקהלה הזאת ורבניה, והוא בא בעודנו ילד עם אביו לאלכסנדריה, ופה גודל וחונך.

היא היה נדיב לב ופזרן לדברים שבצדקה, מאמין גדול בתחית עמו ועתידו.

מנחם נטניו היה הראשון בין יהודי מצרים אשר שלח את שני בניו להגמנסיה העברית ביפו, למרות התנגדות המשפחה והסביבה.

הוא חשב כל הזמן לעבור לארץ ישראל בהזדמנית הראשונה, והנה קדמהו המות, יהי זכרו ברוך!

מר מוריס נטניו אחיו היא נשיא הסתדרות הציונית בקהיר. ואלברט נטניו הוא סגן נשיא המכבי באלכסנדריה.

— לכבוד ד"ר אבושדיד, ביום הששי 30 אגוסט אחרי הצהרים נאספו ראשי הקהלה בעירנו וחברי ועד העזרה לגולי א"י להפרד מהד"ר אבושדיד, שבמשך ארבע שנים ויותר עבד ופעל לטובת גולי ארץ ישראל, הנוכחים הודו להרופא הנכבד העולה לארץ, ואחלו לו הצלחה רבה בעבודתו החדשה.

אלכסנדריה, א' בסלו התרע"ט.

להרה"ג ראש אב בית הדין בעירנו אברהם אביכזיר, קרה אסון גדול במות עליו בנו בכורו משה, אחרי מחלה של ששה ימים, בשנת השלשים ואחת ליומי חייו.

המנוח היה יהודי טוב ונלהב, אוהב התורה ואחר מלומדיה, ומאמין בתחית עמו בארץ אבותיו בכל לבו ונפשו. הוא היה אחד מיחידי הסגולה בין הצעירים האלכסנדרונים אשר נלחם בכל ימיו נגד המתבוללים והמתנכרים לכל קדשי האמה.

בשנת תרס"ו יסד המנוח בעזרת אחדים מידידיו אגודה בשם „יוניון פּ׳אטרנל ישראלית" במטרה לאחד את הצעירים ע"י נאומים, ספריה ואולם לקריאה. המנוח משה אביכזיר היה אחד ממיסדי האגודה „תקות ציון", שנוסדה בשנת תרס"ט ובה עבד במסירות רבה להפצת שקלים ולאסוף

כספים לקפה הלאמית. ובימים ההם היתה העבודה להפצת התנועה הציונית במצרים קשה מאד; התנגדות ואדישות מעבר אחד וצחוק ולעג מעבר השני. ולמרות כל אלה היה המניח אחד העובדים הכי אמיצים והכי זריזים של הועד.

בשנת תרע"א יסד בעזרת אוהביו חברה בשם „בקור חולים" במטרה לתמוך ביד חולים עניים ע"י רופא ורפואות חנם. ובה עבד המנוח עד יומו האחרון.

ביום כ"א חשון גוע ויפח. הלויה נעשתה ברוב פאר. כל ראשי העדה ונכבדיה, הרבנים הגדולים מקהיר ומאלכסנדריה, הלמידי והלמידות ברחוב הספר, שליחי כל האגודות, הצופים העברים, כלם באו להשתתף ולקחת חלק בצערם הגדול של משפחת אביכזיר. יהי צרכו ברוך!

ח' אב התרע"ט. אלכסנדריה.

לרגלי נסיעת האדונים יוחנן וינבלאט ודוד בנבניסטי, חברי ועד המכבי וצעירי ציון, על מנת להשתקע באר"י ערכה הסתדרות המכבי בעירנו נפש פרידה לכבודם, במוצאי שבת כ"ח תמוז במגרש הצופים. החגיגה היתה ידידותית, ואליה הוזמנו כל חברי האגודה, נאמו הא' אלבירט גאטיניו, בן מאיור נשיא ההסתדרות, הא' ליאון נהמיאס נשיא צעירי ציון, דר' שליזנגר, רפפורט וטרגן. הם תארו לפני הקהל את עבודתם הבלתי פוסקת של הצעירים הנוסעים, שהיו מסורים בלב ונפש לרעיון ההתיה. ואשר הודות להם הגיע האגודה למדרגה שעליה היא עומדת היום. הבא לסדר את דברי יתי הלאומיות באלכסנדריה בעשר השנים האחרונות, אי אפשר יהיה לו לדבר על שום מאורע חשוב מבלי להזכיר את שמותיהם של שני הצעירים הללו. בשנת תרע"ב התעוררו צעירים אחדים מבני קהלתנו ובתוכם נטים כלב. אפרים טרגן, יוחנן וינבלאט ודוד בנבניסטי ועוד ליסד חברה לאומית בשם „מכבי לספורט ולספרות", שהלכה הלוך ותתפתח, שכרה לה מורה להתעמלות, פתחה ספריה, סדרה הרצאות לשם תעמולה לאומית. אך בכל אלה לא יכלה לצאת מחוגה הצר, ואל השדרות העליונות לא הגיעה; אלה האחרונים התיחסו אליהם כאל ילדים תמימים, וכוונתם היתה לחכות לשעת הכושר כדי לחתור החתיה ולמחות את שמה.

לרגלי סכסוכים חמורים שפרצו לפני ארבע שנים בין חברי המכבי, ובין חשובי הקהלה (שאין כאן המקום לפורטם) הגיעה המלחמה נגד הסכבים והציונים בפרהסיה. ואז יצאו כל המתנגדים והמתבוללים וילחמו בכל מרצם נגד התנועה להשמידה, ואז ראינו אנו הלאומיים ימי יאוש, ונחשוב כי

הנה בא הקץ לכל העמל במשך כמה שנים של העמולה במצרים. מצד אחר מחנה גדול מזוין בחיל וכח המוכן תמיד בכל האמצעים להכריענו, ומצד שני קומץ קטן עובדים טירונים שלא כלם יכלו להראות בגלוי ובפרהסיה, והיו רגעים אשר אמרנו: אבדנו.

וראשי הלוחמים, או יותר נכון הלוחמים היחידים במערכה זו היו, המיסדים וינבלאט, בנבינסטי וטרגן, יצחק בן־זקן, גבריאל לוי ועוד (נסים כלב עזב את מצרים ונסע לאמריקה) שהיו במשך מלחמה זו הרוח החיה בהנועה.

ובשם שהיו ממחוללי התנועה באלכסנדריה כך היו מהראשונים אשר עלו לארץ־י להשתקע שם.

התנועה הלאומית באלכסנדריה לא תשכח לעולם את שמותיהם של וינבלאט ובנבנישטי.

תעמולת המזרחי באלכסנדריה.

ט״ז כסלו תר״פ.

ביום הששי העבר הגיעו לעירנו הרבנים, החכם באשי בן ציון עוזיאל, הרב יהודה פישמן והא׳ ז׳ מייזל, הנוסעים בתור צירי „הסתדרות המזרחי״ להועידה הכללית שתתאסף באמשטרדם, וישתתפו אחרי כן גם בהקונגרס הציוני בבאזל. עפ״י בקשתם נאספו במשרד הרבנות בעירנו כל חברי המזרחי תחת נשיאות הרבנים הרב הראשי רבי רפאל די לה פרגולה והרה״ג א. אביכזיר. הראשון קדם את פני האורחים הנכבדים בברכה והצלחה פוריה לטובת עמנו ודתנו, הרה״ג אביכזיר הגיד כי לצערו לא יכול הועד להתאסף אף פעם מיום שבו נוסד הסניף בעירנו, ויבקש מאת האורחים לבאר לפני הקהל את העודת המזרחי ומטרותיו, גם הנשיא הא׳ לחיאני דבר ברוח זה. אז קם החכם באשי הרה״ג בן ציון עוזיאל ובשפה צחה ובסגנון יפה דבר על הציונות בכלל, על התגשמות תקותינו, על רעיון החנוך שבמטרת המזרחי ועוד, ועפ״י בקשת הקהל תרגם הוא בעצמו את דבריו בצרפתית. הא׳ א. ענתבי והעו״ד באטינו שאלו, מדוע יש צרך בהסתדרות מיוחדה

לעניני החנוך, בעת שההסתדרות הציונית העולמית מטפלת גם היא במקצוע זה ע"י ועד החנוך שלה? הרב פישמאן נתקבש לענות על דבריהם ויאמר כי זה לו עשרים שנה שהוא עובד בציונות וישתתף במעט בכל הקונגרסים. והנה כל זמן שהקונגרסים טפלו רק בענינים מדיניים וישוביים ולא נגעו במקצוע החנוך, שום אחד מאתנו לא עלה על דעתו להבדל לפרקציה מיוחדה בתוך ההסתדרות הכללית. אך מכיון שהחלו להתענין גם בחנוך, בדבר הקדוש והיקר לנו, לא יכלו כל החרדים שיראת ה' נוגעת בלבם לעזוב את החנוך בידי אנשים חפשים, וזוהי הסבה שהיו אנוסים לדרוש ענף אחד בתוך ענפי האילן הגדול, הוא המזרחי. וזה קבל עליו לעסוק רק במקצוע החנוך ע"י יסוד בה"ס ובתי מדרש לפי רוח התורה. ובה בעת יהיה בהסכמה שלימה וגמורה עם מנהגי ההסתדרות העולמית בכל הנוגע לענינים מדיניים.

הרב פישמן דבר על עבודתו של המזרחי והשפעתו הגדולה באמריקה ויאמר: אם ישנו היום שם במאה אגודות של „שומרי שבת" זוהי רק להשפעתו של המזרחי. ואותם העושים בעת תעמולה גדולה כדי לבסס באמריקה את החוק של חמשת ימי עבודה בשבוע. הנם מושפעים מהסתדרותנו.

הרב הנואם חפץ לקוות כי גם בארץ מצרים נוכל להגיע לידי תוצאות חשובות כאלה. אם רק יעבדו בטרץ ובאחוד הכחות, יען הוא מרגיש כי פה אין מתנגדים בפועל לרוח המזרחי. הרב פישמן ספר כי הוא היה נוכח בשתי ועידות גדולות באמריקה. האחת על הטשבוסלבים בפילדלפיה והשנית של הציונים בואשינגטון, שניהם שלחו תלגרמות ברכה להנשיא וילסון ובעת אשר הלתגראמה של הטשכוסלבים היתה הברת תודה לנשיא על עבידתו לטובת יסוד העם וחרותו בארצו, הנה התלגרמה של הציונים היה ההכרת טובה בעד הנהגתו עם היהודים תושבי ארצו וגם הבעת תודה על התיחסו בעין טובה ברעיון הקמת בית לאומי בא"י.

האדון מייזל דבר על פעולת המזרחי בא"י ומחשבתו להקים בית מדרש „יבנה" אשר יצאו משם מורי הוראה בישראל. דבר על יסוד „קרן תורה ועבודה" אשר בה בעת שידאגו להפצת התורה וחזוק היהדות המסורתית, יעורו גם להרמת המצב החמרי ע"י הכשרה בכל ענפי העבודה והמלאכה. ומבקש מהקהל לעשות תעמולה לטובה המוסדים אשר נוצרו ע"י הסתדרות המזרחי בא"י.

הא" יוסף די פיג'וטו ביי שהיה נוכח באספה אמר: כי הוא בתוד סגן ועד „פרו פלישתינא" אינו יכול להסכים לזה. יען כי כל תעמולה הנעשית לקבוץ נדבות לטובת המוסדות השונות בא"י. מזקת במדה מרובה

לעבודתה של „הפרו פלישטינא" יען כי המנדב אשר כבר נדב פעם איזו נדבה גדולה או קטנה לאיזו מוסד א"י שיהיה. מסתלק מלתמוך במוסדות אחרים הצריכים גם הם לעזרה. בחשבו כי כבר מלא את חובתו. אנו חפצים כי „הפרו פלישתינה" יכלול בו כל הסעפים הנוגעים לא"י. אין אנו רוצים לפזר את הכחות! ואם הועד ימצא את דרישתם של המזרחים נכונה ונחוצה. אז בטח יתמכו גם בהם מבלי כל צרך לפנות אל נדיבים פרטים. כי בזה יביאו נזק והתרשלות לכל העומדים לטובת הפרו פלישתינה.

אחר נגשו לבחירות ועד זמני לנהל את הסניף,

נקוה כי הועד החדש יעסק בעבודה פוריה להצלחת עמנו בארצנו ולהרמת הרוח העברי בעירנו.

שבוע הגאולה

ט"ו סיון תר"פ.

לפני חג השבועות פרסמה אגודת „צעירי ציון" קול קורא בעברית וצרפתית שבו דרשה לחוג את חג הצהרת בלפור. ואשורה בחוזה השלום בסן רמו. ולהשתתף כל אחד לפי יכלתו בנדביותיו לטובת גאולת הארץ.

החגיגות נדחו לאחרי החג. בימי חג השבועות היו בבתי הכנסיות נאומים ונאספו נדבות בעליות לס"ת.

נסדרו החגיגות דלקמן.

א) חגיגת ילדים.

ביום ה' ג' סיון בשעה השלישית אחרי הצהרים ערכו ראשי ועדי ביה"ס לקהלה היהודית שבראשו עומד הא' יוסף די פיג'וטו ביי, חגיגה יפה וצנועה, מיוחדה בשביל תלמידי ביה"ס. גני הילדים עם שמנה מאות חניכיהם, בית ספר לבנות עם ארבע מאות תלמידותיו. וביה"ס לבנים עם ארבע מאות התלמידים, ביה"ס מוסד מנשה, ביה"ס עץ חיים, בנות מכון ההפיצה והרקמה. כל הגדוד הגדול הזה, עם הגננות, המורים, המורות, המנהלים והמנהלות, הסתדרו שורות שורות, ברחבה הגדלה של חצר ביה"ס. הוזמנו

כל ראשי הקהלה ונכבדיה. חלקו לכל התלמידים דגלים קטנים אשר קשטום על חזיהם. גם כל המורים והמורות היו ענודים בסרטים האלה.

התלמידים שרו שירים עברים וגם צרפתים. תלמידי ביה"ס „תלמוד תורה" מלובשים בחולצות תכלת ולבן עשו תרגילי התעמלות עפ"י הנהלת מורה התעמלות האדון יוסף חסאן. היו גם ההחריות במרוץ, שבהם השתתפו גם הבנות והרבה פרסים ניתנו, סכומי כסף, שעונים ועוד. ולבסוף סודרה הגרלה בין כל התלמידים; ומאה ועשרים מהם זכו בגירל של עשרים וחמש גרוש כל אחד.

החגיגה הצנועה הזאת השאירה רשם יפה בקרב בני הדור הצעיר שלנו. נעים היה לראות על פני כל הפעוטים האלה רגשות עליזות שאין לתארם במלים, כי מעולם לא זכו להרגיש שמחה רוחנית כואת. זוהי הפעם הראשונה בדברי ימי היהודים באלכסנדריה של מצרים שבארו לתלמידים בפומבי על עתידו של העם העברי ותקותו בארץ אבותיו.

בשעה השביעית נגמרה החגיגה בשירת „התקוה" יוצאת מפיותיהם ולבותיהם של אלפי ילדים וילדות.

כ"א סיון תר"פ

בשבוע העבר היו הרבה ישיבות שבהן השתתפו חברי ועד הקהלה פרו פלישתינה וצעירי ציון. ובהן דנו על עבודת התעמולה לקבוץ כספים לקרן הגאולה. הראשונים הציעו לחלק את העבודה באופן זה: הציונים יאספו כספים לטובת קרן הגאולה. וועד פרו פלישתינה לטובת מוסדם. וטעם נתנו לדבר, עוד מעט תתחיל ההגירה בהמון לא"י, ואז יהיה צורך בכסף רב לבוא לעזרתם של כל העולים העוברים דרך אלכסנדריה, כמו שעשו עד כה. וקשה יהיה לפנות בכל רגע אל הקהלה.

נשלח קול קורא ליהודי אלכסנדריה בנוסח זה:

„כדי להיענות לקריאה הגדולה של היהדות העולמית לאסוף כספים לקרן הגאולה. הועד שלנו יסד משרד בהסבמת ועד הקהלה ובהשתתפותו של ועד צעירי ציון ויתר האגודות היהודיות באלכסנדריה. אשר הבריו הם האדונים: פליקס טובי, הברון פ'ליקס די מנשה, יוסף די פינ'וטו בי, יוסף ריקם, דוד סאכם, גבריאל שמאע ויעקב וויסטן, לנהל קבוץ נדבות לבני אר"י.

ועשר ועדות נמנו למטרה זו. והננו בטוחים כי בהכירכם את ערך השעה הגדולה לעמנו תואילו להענות כראוי לקול קריאתנו זאת, ובסמכנו

על רגשותיכם הנעלים, נקוה כי הקבלו כסבר פנים יפות את חברי הועדה אשר יבקרו אתכם״.

והעבודה החלה: ותיכף בישיבה ראשונה נאסף סכום של חמשת אלפים לירות מצריות. וביניהם נדבת הברונים פליכס די מנשה, הברונית, בנו הברון ג׳וג אחיו הברון אלפרד, אלפים ושש מאות וארבעים ל״מ. הועדות תחלנה את עבודתן מיום כ״א סיון. ויש לקוות לתוצאות חשובות.

— לרגלי הידיעה שחברי משלחת המצרית זגלול פאשה וחבריו, שהגיעו ללונדון עפ״י הזמנת לורד מילנר, שלח זגלול פאשה תלגרמים אל ועידת הלאומים המצריים לערוך תפלות בבתי המסגד ובכנסיות הנוצריות (הקופטים הם נוצרים אורתודוקסים) שיבואו לידי הסכמה עם ממשלת בריטאניה למובה מצרים ושחרורה. גם עדת היהודים מצאה לנכון לערוך תפלה בבתי הכנסת. ובליל השבת י״ט סיון נערכה תפלה מיוחדה בביהכנ״ס אליהו הנביא בנוכחות רבני הקהלה. ראשיה ונכבדיה, להצלחת המשלחת המצרית.

— הד״ר א. מויא מירושלם בעברו דרך עירנו בנסיעתו לאירופא, הרצה ביום כ׳ בערב עפ״י בקשת אגודת „צעירי ציון״ הרצאה באולם בית העם על הנושא: „מצב הבריאות בא״י והבראתה״, הנשיא הארון ליאון נחמיאס הציג את האורח הנכבד בתור זקן הרופאים העברים בא״י. וכאחד החלוצים הראשונים אשר באו אל הארץ לפני שלשים שנה, הוא שמש בתור רופא המושבות ביהודה ואח״כ כרופא ראשי בבקור חולים בירושלם. היה גם מורה לשמירת הבריאת בבית מדרש למורים שם, ויוסיף: מטרת נסיעתו לאירופא כעת היא לבקר בבתי הספרים עברים עתיקים המדברים בעניני רפואה, כדי להשתמש בהם לחקירותיו בהמצאת שמות בשפת עברית.

הנואם דבר כשעה על מיני המחלות המצויות בא״י וביחוד על הקדחת הצהובה (מלריה) על הגרענת, ועל האמצעים שהשתמשו בהם עד כה כדי להשמידן. הזכיר את הסתדרות „הדסה״ לשמירת הבריאות. וכרופא מומחה ומנוסה במקצועו, דבר על אמצעי הזהירות מהמחלות הנזכרות ואופן השמירה נגדן. ובסוף הרצאתו סיים בדברים האלה:

לפני שנהחיל בעבודת בנין הארץ, עלינו לעשות את התיקונים הנחוצים להבראתה של הארץ.

ההרצאה החשובה הזאת ענינה את הקהל, ורבים שאלו למרצה הנכבד שאלות שונות בנושא זה והוא ענה עליהן. ובשעה אחת עשרה עזבו את האולם בשירת „התקוה״.

וביום השני י״ב סיון נסע עם בני משפחתו לאיטליה למשך שני חדשים.

נצחון העברית

כ״ב תמוז תר״פ.

ביום ד׳ כ״א תמוז היו בין העומדים למבחן לפני הקונסול הצרפתי והשופטים המושבעים בשם ממשלת צרפת כדי לקבל את תעודת הבגרות, גם שמנה תלמידים יהודים אשר הציגו את השפה העברית בין שתי השפות הזרות אשר על הנבחנים לדעת, מלבד לשון צרפתית. כי כידוע הכירה וזרת ההשכלה בצרפת בזכותה של השפה העברית לחשבה בין השפות החיות. כבוד הקונסול שלח מכתב להאדון דוד יודילוביץ המזמינו בין מספר המושבעים לבוא ולבחון את התלמידים בעברית, גם כבוד הרה״ג די לה פרגילה היה נוכח בעת המבחן. וכל שמנת התלמידים קבלו את תעודת הבגרות בציונים יפים.

הנה כי כן, שפתנו נכנסה כבר בשורה אחת עם יתר השפות שבעולם, ועיני אחינו המקומיים ראו בנצחון העברית! יש לקוות כעת כי נצחון זה ישפיע קצת על נדולינו במצרים וישתדלו להרבות את מספר שעות הלמודים בעברית בבתי ספרנו ויכניסו איזה תקונים נחוצים לפי רוח הזמן, בראותם כי העברית נחשבת כבר גם בין הגוים לשפה חיה. ואולי יהיה גם לקח טוב לכל מאות התלמידים הלומדים בביה״ס הנכרים המקבלים חנוך זר ומרעל. זמסתפקים בקחתם איזה חכם בבתיהם ללמדם את הברכות והתפלות, ובזה חושבים כי יוצאים ידי חובתם לה׳ ולעמם. הגיעה כבר השעה שראשי קהלתנו יתעסקו בשאלה זו בכבר ראש, אשר בכל צעד הננו מרגישים את התוצאות המעציבות לרגלי התרשלותם, ואם לא ידאנו בעוד מועד, או לדאבוננו כל מאות הצעירים מבני הדור החדש שלנו המתחנך בבתי הספר של האחים והאחיות, הם אבודים לעמנו.

ז׳ אב התר״ף

לפני ארבעה חדשים פתחה אגודת צעירי ציון בעירנו „לשכת מודיעין" בכדי להספיק את כל הידיעות הנחוצות לכל המבקש לעלות, וכמו כן לבוא לעזרת כל אלה מהעולים הבאים הנה מטרייסט והנזקק להמיכה כי

לפעמים תתעכבנה האניות היוצאות מטרייסט בדרכן ליפו, וצידתם אזלה מתרמילם, אז הלשכה תומכת בהם כל ימי שבתם בעירנו עד בואם ליפו. ישנן אניות המגיעות רק על חוף אלכסנדריה, לאלה עוזרת הלשכה במלון ובצדה לדרך עד בא אניה אשר תביאם ליפו. לאחרים אין גם תעודות מסע. אחרים נרשמים לחוף בירות, לשכת מודיעין עובדת לסדרן באופן שלא יפגעו בשום מעצור.

הקהלה היהודית בעירנו תומכת בתמיכה חדשית לשם זה, עשר לי"מ והפרו פלשתינה הקציבה סכום של מאתים לי"מ להוצאות למשך ששת החדשים. נתקבלו נדבות שונות וביניהם גם מהעולים עצמם.

עד היום עברו דרך עירנו 3154 נפש בשתים עשרה אניות.

מטעם צעירי ציון סודרה וערה מיוחדת לעניני החלוצים העולים, ואלה היו חבריה: רפאל דואק, דוד יודילוביץ, ליאון נחמיאס וש' רפפורט.

חגיגת המכבי

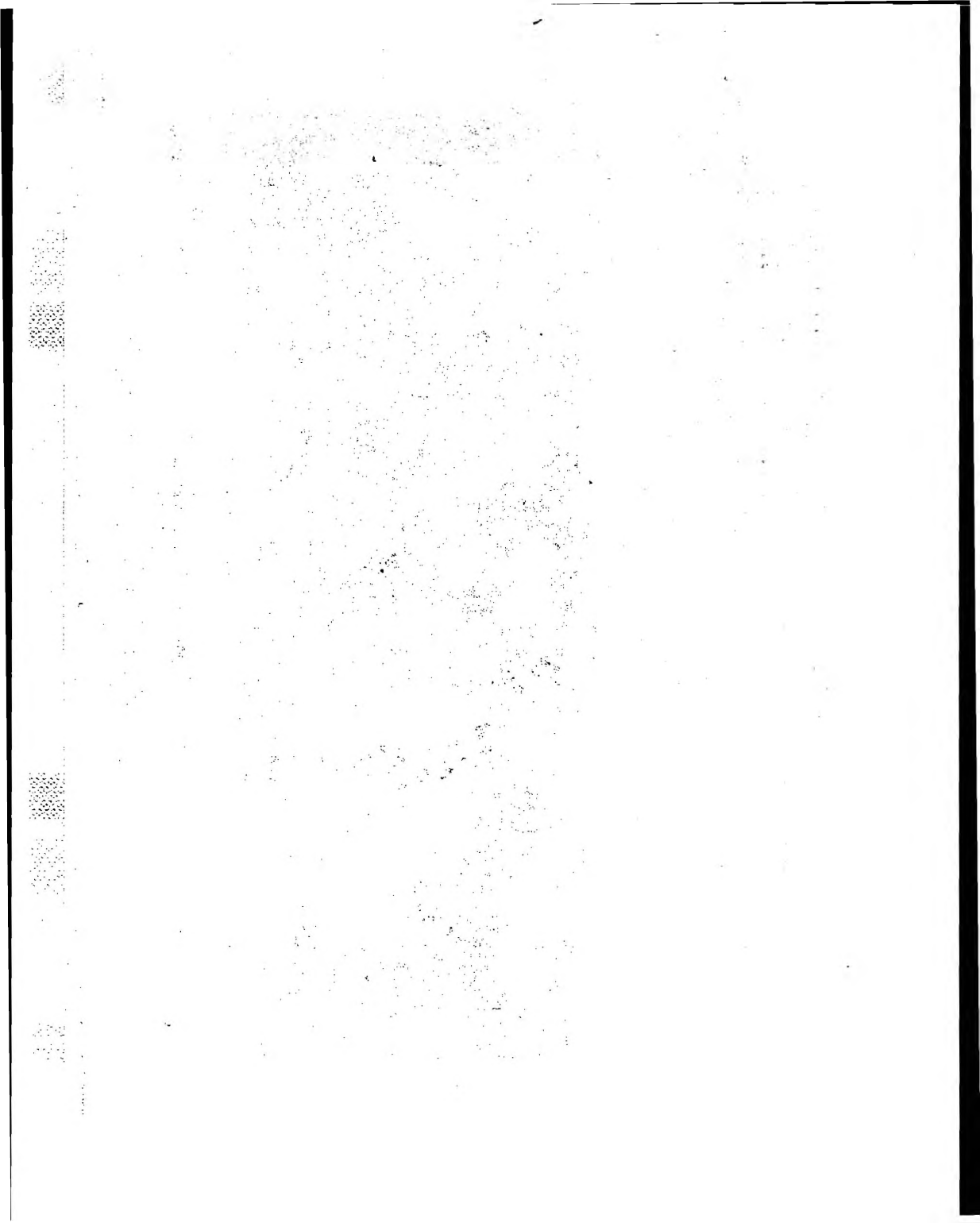
י"ד אלול התר"ף

ביום י"א בערב ערכה אגורת המכבי בעירנו בתאטרון „אלהמברה" חגיגה נהדרה מאד תחת הנהלת מורה התעמלות הא' נסים אלמאליח. היתה הצגה ההעמלות ספרותית ואמנותית ע"י הצופים והצופות בעצמם עפ"י התכנית הזאת:

א) תזמרת. ב) תהלוכת הצופים. ג) דקלום בעברית. „נא השיבו" ע"י צבי אדלר. ד) תרגילי מוטות ע"י הצופים. התרגילים האלה הצטיינו יפה ועפ"י בקשת הקהל עשו „הדרן". ואחר היו שלש מחולות אשר הציגו את האכרים בארץ. א) „החרישה וחזריעה" תשעה צופים ותשע צופות לבושים תכלת ולבן. הנערים חרשו במעדרים והנערות זרעו ושדדו במשדרות והכל — במחולות ובלוית תזמורת. אחרי העבודה התאספו כלם סביב במעגל, הילדה ד' נוליגר, שרה פסוקי תפלה בנעימות רבה וכלם ענו במקהלה. הרגעים האלה היו רגעי חרדת קדש. ב) „הבציר באר"י הכינו בשביל ההצגה הזאת המונה מיוחדה המתארת מבפנים: כרמים, הירדן וגליו,

ציון מול קורפס חברי הועד והרה"ג די לה פרגולה — Zion Mule Corps

ומאחוריו הר שעל ראשו מתרוממת ברוב הדר מצודת דוד. פה היו הנערים בוצרים במזמרות את הענבים, והנערות מלקטות את האשכולות בסליהן, ג) מחולות הפרחים, ובכל מחזה החליפו את תלבושתיהם בהתאם לעבודתם, לבסוף היתה תמונה חיה: „המנורה והרגל", שבה השתתפו כל הצופים והצופות, הילדה אביבה ויסמן רקלמה בטוב טעם, „אל הצפור" ובשירת התקוה נסתימה החגיגה הנהדרה הזאת.

אפשר לומר שזוהי הפעם הראשונה שראו יהודי אלכסנדריה חגיגה מצוינה. הקהל לא חדל להריע לכבוד מנהל החגיגה הא' נסים אלמליח אשר הסב לו רגעי ענג כאלה.

חגיגת אחוד הצופים באלכסנדריה

ביום א' ח' ניסן התרפ"ג היתה ההאחדות בין שתי הפלוגות הצופיות: הצופים המכבים והצופים החשמונאים. טי מאנשי עירנו יהודים ולא־יהודים לא ירע את הפרוד ושנאת־אחים אשר שררו בין נערי שתי כתות הצופים האלה! כמה אי־נעימות וענמת־נפש היו בלב כל יהודי חובב עמו לראות, כי זה הרעיון הגדול של „הצופיות", שמטרתו היא להבריא את הדור החדש, לחנכו ולנטוע בלבו רגשי אחוה אמתית, רגשי הבה ונבור לעמם — נהפך פה לשנאת אחים כבושה; מצד אחד היו הצופים מחנכים לנו דור בריא בגופו, ומצד השני היה נלקה בנפשו; ולדאבוננו, הקרע הנפשי הזה אשר נמשך זה ארבע שנים, גרם פעמים רבות לחכוכים קשים ולחלול כבוד האומה בין תושבי אלכסנדריה.

בשתי השנים האחרונות נעשו צעדים לשביתת־נשק, ממלחמת־אחים שהיתה בראשונה, לא נשאר אלא חלוקי דעות בין העקרונים. אך זה לא היה די; תשוקתם של כל יהודי עירנו, וגם של הצופים משתי הפלוגות בעצמם, היתה: אחדות שלמה, בלי שום קרע, בלי שום פרוד, ומכלי כל סמן שיבדיל ביניהם.

והאמת צריכה להאמר, כי גם בקרב המיסדים והמפקדים של המכבים והחשמונאים נמצאו רבים שהיה להם הרצון להתאחד, אלא שצריך היה לבוא לידי הבנה הדדית, כי הלא שאיפת שניהם אינה אלא הגשמת המטרות העקריות: חזוק האחוה והעזרה בין הצופים וחבת העם.

והדבר הגדול הזה נעשה בימים האחרונים, הודות לעבודתם ומרצם של מפקדי שתי הפלוגות, האדונים: אהרן כהן מצד המכבים ויעקב חסאן מצד החשמונאים. בין השנויים שנעשו יש לציין את אלה: הצופים המאוחדים יקראו בשם „הצופים העברים"; הפצת הרעיון הלאומי, והפקודות תהיינה רק בעברית. נבחר ועד הנהלה של ששה חברים, שלשה מכל צד.

וביום א' ח' ניסן הוחג חגיגת האחוד ברוב פאר והדר במגרש היפה שבחצר בית הכנסת „אליהו הנביא" ברחוב „נביא דניאל", המון עצום השתתף בחגיגה הנחמדה, או יותר נכון — בחגיגה המשפחתית הזאת; כל אחד מאתנו חשב לו לחובה לבוא לקחת חלק בשלום בני המשפחה. קשה לי לתאר את רגשי העליזות והשמחה הפנימית אשר שרר בין כל הנאספים; היו נוכחים כמעט כל ראשי העדה ובראשם רבנו הגדול, באי־כח כל האגודות השונות בקהלה, משלחות של כל המכבים והצופים החשמונאים וכמו כן מאנשי פלוגות הצופים לא־יהודים באלכסנדריה: המצריים, האיטלקים, האנגלים והארמנים.

בשעה השביעית החל הטקס במנגינת „התקוה" וההימנון המצרי ע"י תזמרת הצופים. אח"כ נכנסו הצופים החשמונאים והצופים המכבים עם דגליהם בהקיפם את כל המגרש; שני הדגלים העמדו זה לעמת זה, אחד בצפון ואחד בדרום, והקהל עמד רגליו בהתרוממות־רוח כל הזמן ומחא כפים בלי הרף.

רבנו הגדול פרופיסור די לה פרגולה פתח את החגיגה בעלותו על הבמה אשר הוכנה לנואמים, ובהתרגשות גדולה תאר בצבעים בהירים את גדל שמחתו היום, שבו מתחילה תקופה חדשה בחיי צעירנו, תקופה של עבודה פוריה, כי רק באחדות גמורה ושלמה תלויה הצלחת עמנו ואשרו, ויגמר את דבריו באחלו להצופים המאוחדים להיות בריאים בגופם ובנפשם.

אחריו עלה על הבמה האדון יוסף די פיג'וטו ביי ויביע את שמחתו הגדולה בשם הקהלה האלכסנדרונית. הוא איננו מביט על ההתאחדות הזאת כעל דבר פלא, אלא כעל דבר טבעי ופשוט, כי הלבבות היו כבר מאוחדים כי הלא כלם אחים בני משפחה אחת. ובפנותו אל הצופים אמר: אתם הצעירים הנכם בני הקהלה, והקהלה אמכם תראג לכם ותמשיך את עזרתה לכם כמו שעשתה עד היום; היא סומכת עליכם, על אחרותכם הגמורה לטובת עתידכם, ולהפרחת קהלתנו ותפארתה.

באחרונה הודה לכל אלה אשר עזרו להוציא את האחוד הזה לפעל, וביחוד את האדונים יעקב חסאן ואהרן כהן על עמלם הגדול בזה, לטובת האחוד אשר תהיה לכבוד האומה.

אחריו קם הא' דוד יודילוביץ וישא את נאומו בעברית:

„חברי המכבי, חברי החשמונאים וחברי הצופים כלם!

הלב מתרחב, הנפש משתעשעת לקראת המחזה הנהדר אשר לפני עינינו: שתי המחנות של הצופים, המכבים והחשמונאים היו למחנה אחת, נתאחדו כל הלבבות ונהיו לאחד, „ואם הבנים שמחה". האם היא קהלת אלכסנדריה, אשר שמחה לראות כי אחרות בניה שבה לקדמותה, רגילים אנו לפרוד עוד מימי קדם, מימות הקרע הממלכה הנהדרה לשתי ממלכות — יהודה וישראל. הרבה צער, הרבה ענויים ויסורים סבל עמנו מסבת הקרע הזה, ועדת אלכסנדריה סבלה בזמן האחרון מהפרוד הקשה שהיה ביניכם. אך סוף־סוף בא השלום ואתו יחד גם האושר לעדת אלכסנדריה; כי בדור הצעיר מונח כל אשרה של עדה, של עיר, של קהלה, של העם כלו. ועכשיו אחי המאוחדים, לכו בדרך אחדותכם זו, והיו צופים לעמכם ותצעדו קדימה לקראת צפית ישראל, עד העלותכם יחד אתכם את כל בני העם לדרך ציונה".

האורח האדון ברנטן, אחד מפקידי הצופים ביפו, מברך את הצופים המאוחדים בשם אחיו בארץ־ישראל. הוא תאר את האחוה והאחדות השוררת בין הצופים בארץ האבות, ומבקש מהם לבוא בקשרי ידידות וחליפת־מכתבים עם אחיהם בארצנו.

האדון יעקב חסאן עולה על הבימה, ובהתהגיות גדולה מביע גם הוא את שמחתו לראות בהוצאת רעיון ההתאחדות לפעל; מודה הוא להאורחים חברי המשלחות השונות של הצופים אשר הואילו לבוא ולהשתתף בחגיגה היפה הזאת.

אח"כ הסירו הצופים את עניבותיהם השונות, ונתנו להם עניבות תכלת לבל יהיה שום סמן של התכדלות. והצופים המאוחדים הקיפו שנית את המגרש, כשכל הקהל עמד על רגליו, עד אשר התקרבו שני הדגלים ונצבו איש על־יד רעהו, וכמו השתלבו והתנשקו זה עם זה. אלה היו רגעים של התרוממות הרוח. אז יפנה האדון דוד יודילוביץ אל הדגלים, ויקרא:

„דגל מכבי, דגל חשמונאי! הנה התאחדתם, ואת מקומכם יקח מעכשיו דגל אחד, „דגל הצופים העברים", ומן היום הזה אתם שניכם כבר שייכים להעבר.

מן היום הזה אתם נהייתם לחפצים הוריים יקרי הערך בישראל; ומקומכם בבית־הנכאת הלאומי העברי בעיר תפארתנו ירושלם.

„צופים! הלא ידעתם מאין נלקח שמכם, הלא ידעתם מאין בא לכם השם „צופים", כי שמה, על הר הצופים בירושלם, היו בחורי חמד כמוכם

שומרים תמיד על חומות לאומיותנו ורוחם היה להם למורשה, ובשמם הנכם גם אתם, וקוראים לעצמכם „צופים". ושמה, על אותו הר הצופים תתנוסס בקרוב המכללה העברית, שבה יהיה בית־נכאתו של עם ישראל; באותו בית־נכאת יהיה אולם מיוחד לדגלי הגלות של העם במשך ימי גלותו. ועתה חובה קדושה עליכם, „הצופים המאוחדים", ולא רק חובה, אלה גם כבוד ונחת־רוח יתרה, שתעלו יחד לציון ברנה ותביאו מתנה לאותו האולם של דגלי הגלות את שני הדגלים היפים האלה אשר נהיו הערב הזה לחפץ ישן יקר־הערך, אחד משכיות החמדה של ערת אלכסנדריה, ובשובכם מארצנו החמודה, תאצילו מן שאר רוחכם הטרי והרענן המלא אהבה קדושה לעתידנו, על רוח כל ע"ת אלכסנדריה".

אחרי־כן היו אי־אלו התנגשויות מוצלחות, גם תרגילי התעמלות ע"י המפקד דניאל פיג'וטו אשר שעשעו את הקהל.

ובשירת „התקוה" נגמרה החניגה הנחמדה הזאת אשר תשאר חקוקה בלבות יהודי אלכסנדריה.

ולבסוף נערך מזגון קטן משפחתי להצופים.

אנו מאחלים להצופים המאוחדים הצלחה ועבודה פוריה לתפארת הקהלה, ורוצים אנו לקוות כי צופינו יהיו עברים באמת, שילמדו את שפתנו וידברו בה, ולא להסתפק רק בהפקודות שתהיינה בעברית.

הסתדרות הציונים באלכסנדריה עורכת נשף אזכרה להמנוח אליעזר בן־יהודה במוצאי־שבת י"ד אפריל. העורך־דין הידוע משה מסיקה ירצה על פעולות המנוח ואישיותו. מקוים, שהקהל האלכסנדרוני אשר שמע את שמעו של מחיה השפה העברית, יבוא למאותיו להרצאה, וביחוד כשהמרצה הוא העורך דין משה מסיקה, המפורסם בעירנו לאחד מתלמידי החכמים הצעירים, אשר עדתנו תוכל להתפאר בו.

בקור ויצמן באלכסנדריה

1923

יום חמשי ט' טבת תרפ"ג היה יום טוב ליהודי אלכסנדריה. המנהיג הגדול, ראש ההסתדרות הציונית העולמית ד"ר חיים ויצמן, הופיע בעירנו בלוית המפקד קיש, ובטהירות הברק נתפשטה השמועה בין כל יהודינו. כלם רצים, וזה לזה שואלים: אם מנהיגנו החביב הבטיח לדבר, היכן ידבר

ומתי ידבר? כי הלא למחרת ביום הששי בשעה שתים יפליג באניה לונדונה.

לשכת „בני ברית" הזמינה את כבוד האורח הגדול למשתה־תה בטלון מוסתיק לשעה ארבע אחר הצהרים. הזמנות נשלחו בשם נשיא הלשכה האדון יוסף רי פיג'וטו ביו לכל ראשי העדה ונכבדיה.

האגודה „צעירי ציון" הזדרזה גם היא לסדר „בבית העם" קבלת פנים לכבוד מנהיגנו הגדול. מפני קצר הזמן לשלוח הזמנות, הודיעו את הדבר בעתונים, כמו"כ נדפסו מודעות שהפיצון ברחובות בקריאה לכל העם לבוא ולשמוע את נאומו של ד"ר ויצמן.

בשעה הרביעית היו נכחים בטלון מוסתיק כל גדולי הקהלה היהודית ונכבדיה.

אחרי משתה התה, קם האדון יוסף רי פיג'וטו ביו נשיא הלשכה ויאמר: „בשם הלשכה „אליהו הנביא" הנני מתכבד לברך בשלום את אורחינו הנכבדים: האה ד"ר ויצמן והקולוניל קיש.

כלכם מכירים את שני היהודים הנעלים האלה, והנני מאושר מאד להביע הערב תידה להאח ד"ר ויצמן בעד הצלחתו ונצחונותיו המזהירים לטובת השאלה היהודית, הודות לעבודתו המצוינה, כלכם יודעים עד כמה עבד הוא בעד התגשמות רעיונו, וכמה עוד עליו לעבוד. ובטוחים אנו בכל היהודים ציונים ולא־ציונים שיעבדו כלם לטובת האומה. באומרי ציונים ולא־ציונים רצוני לאמר: כל יהודי אלכסנדריה כלם צריכים לעזור לבנין הבית הלאומי בארץ ישראל.

בטח הנכם יודעים את השאלה המעסיקה ברגע זה את ההסתדרות הציונית העולמית, היא השאלה הערבית. והאדון ד"ר ויצמן יואיל לדבר לנו על הנושא הזה.

אנו מכירים הודה לממשלת בריטניה הגדולה על היותה הראשונה אשר הכירה בזכותו של העם היהודי להקים לו בית לאומי בארץ אבותיו, וכמו כן מכירים אנו תודה לחבר הלאומים שאשר את הממונות (מזיאות כפים), והנני בטוח כי השאלה הערבית תמצא לה בטח הפתרון הרצוי, לא רק הודות למדיניותו המחוכמה של המנהיג ד"ר ויצמן, אך גם בן ע"י עזרתם של כל היהודים בכלל ושל יהודי מצרים בפרט. אלה היהודים הנרדפים והמגורשים אשר סבלו אלפי צרית מביאים עמהם בבואם לארץ ישראל את השלום ואת האחדות.

ארץ מצרים חפשית אשר הטלה „אנמישטיות" היא בלתי ידועה לה, זו המדינה המכניסה אורחים, ואשר יהודים וערבים עובדים יחד לטובת

הכלל, — צריכה היא להיות בראש התנועה של שלום, אשר תוכל להרשות לד"ר ויצמן לראות את עבודתו מעוטרה בנצחונות (מחיאות כפים סוערות).

ד"ר ויצמן קם בתוך מחיאות כפים רועשות, והתחיל את נאומו:

מנאמו של ד"ר ויצמן

„מודה אני לכם על קבלת הפנים שהואלתם לכבדני בה יחד עם ידידי המפקד קיש. הנני מצטער אמנם על אשר הפרעתי אתכם לבוא היום בשעה עבודה, אך מעיז אני לאמר לכם, כי מה שאדבר לפניכם יהיה תשלים גמול בעד ההפרעה הזו.

בעברי לא"י התבוננתי מצד אחד במצב המדיני ומצד השני בקדמתה של הארץ ההולכת ומתקדמת. והנה לא אנוזים אם אומר, כי בבחני את חמצב הנוכחי, באתי לידי הכרה כי קדמה רבת הערך נעשתה, קדמה לא רק חמרית כי אם גם מוסרית ומדינית יחד.

הא לכם דוגמה:

לפני שנתים, בעברי דרך השדות הרחבים בין נצרת ובין טבריה. מצאתי מדברות שוממים מכלי כל צמח, והיום איזה הבדל! בכל עמק יזרעאל באותם המקומות אשר היהודים עבדו שם במרץ, תמצאו כבר כבישים יפים, מסלת ברזל, מושבות פוריות, שיותר מאלף ושלש מאות חלוצים עובדים בשמחה מעורכת ביסורים גופנים, כי למרות הקדמה הגדולה אשר הולכת ונעשית ע"י יבוש הבצות, עוד רבים הם חולי הקדחת, ואלפי צעירים מהמשפחות הטובות ביותר מקדישים את עצמם לעבוד בתוך הבצות האלה כשהם טבועים בהן עד הצואר. חלק גדול מהם חי במושבות בתור פועלים העובדים כל מיני עבודה לצרכי חייהם היותר מצומצמים.

ככה הוא מצב הרוח, המפליא גם את ילידי הארץ... ונוכל להזכיר בזה את דברי אנטול פרנס: „איש איננו יכול לנבא את העתיד, גם אותם אשר בראו את העתיד".

המלחמה של כל יום, של כל רגע נגד קושי הסלעים ונגד הבצות, קן המחלות, היא באמת נהדרה ומצוינה.

עוד דוגמה: עד לפני שנה היתה „תל אביב" אחת השכונות של העיר יפו, והיום במו עשוי במטה קסם, אפשר להגיד על „תל אביב" כי היא חמש פעמים יותר גדולה מיפו גופא, ובעוד שנה או שנתים תהיינה הל אביב ופתח תקוה לעיר יהודית גדולה מאוחדת על ידי שדרות גדולות ומושבות

נהדרות. מובן מאליו כי כל הדחיפות האלה תגרדנה אחריהן משכר גדול, אך אפשר כי גם משכר זה מועיל, כי על ידי זה נכנס לארץ יותר ממליון לי"ש בבנינים... ולמרות כל זה הבנין הולך ונמשך. כל העולים החדשים עסוקים תמיד בקנית קרקעות ובבנין. אמנם החיים שם נמשבים לאטם ובקושי גדול, אך הם הולכים ומתקדמים. אפשר להיות ציוני או לא־ציוני רואה־שחור או רואה־לבן, אך מוכרחים אנו להגיד כי נמצאים אנו היום בקרב איזה כח נסחר שאינו פוסק, ושהוא מתקדם הלאה הלאה.

כל מי שהכיר את הארץ ורואה היום את חיפה או טבריה יוכל להרגיש עד כמה גדול הוא הכח החיוני של העם היהודי.

בחיפה, מהעמק עד ראש הר הכרמל, נבנו כבר מאות בתים יהודים ומושבות גדולות הולכות ונוסדות; טבריה אשר אנחנו מכירים אותה רק ע"י מקבלי הנדבות בעד ענייה, טבריה זו העיר העניה, בנתה זה עכשיו שכונה חדשה בשם „קרית שמואל" (מחיאות כפים). לצערנו אין הבנקים שלנו יכולים להספיק את כל הדרישות של בני ארץ ישראל, אך מאין בא להם כל הכסף? ה' הוא היודע!

בירושלם עצמה המקום היותר קשה, גם שם הולכות ונבנות שלש שכונות במרכזיה היותר חשובים של העיר. הראשונה, „תלפיות", כמעט נגמרה, השניה בנין המכללה העברית, והשלישית שכונה חדשה על דרך יפו.

בכל מקום אנחנו רואים כי החיים מתפתחים.

אני בטוח כי נתתי לפניכם ציור קטן מהמצב הנוכחי המשמח של עבודתנו בא"י, העניין הולך ומתקדם, ושום דבר אינו יכול לעצור אותו בדרך נצחונו!

מהמצב המוסרי איני יכול להגיד, וכדי להיות ישר אומר: כי כל ההבדלים אשר היו לפני שנתים נגמרו בשלום. אפשר שעוד איני בטוח, אך יש לי אמונה רבה ביהודי ארץ ישראל.

בשנת 1918 היתה הצהרת בלפור בעד הלוחמים שלנו כעין מכת שמש. כיצד? אמרו הם, אנו קוינו תמיד כי נרכוש לנו את ארץ ישראל על ידי נסים ונפלאות, כי ארץ זו תפול לנו משטים בנויה וטשוכללה עם כל הצרכים החדישים... והנה במקום החלומות הנעימים האלה, הננו נמצאים היום לפני קושי מציאות החיים.

מכירים אתם את טבעם של היהודים האלה היכולים בדבורים, לבנות ברגע אחד ארמונות נהדרים ובו ברגע מחריבים אותם, רבים התיאשו, אבל אחרים אמרו לעצמם הנה יש לנו חובה קדושה וכבדה, ועלינו לעשותה, ובכל מרצם הם עובדים את עבודתם הקשה בלי הרף.

כמו שהנכם רואים המצב בא"י איננו סוגה בשושנים, אבל יש בנו אמונה חזקה כי יכול נוכל להתגבר על כל המכשולים.

השאלה היותר עקרית המעניינת אותנו היום כמו שאמר נשיאנו החביב האדון יוסף די פינ'וטו ביי, היא השאלה ה ע ר ב י ת, והרשוני נא לדבר קצת עליה.

אחרי שהמנהיג תאר לפני הקהל את המדיניות הערבית בכלל, ביחס לשאלת המזרח הקרוב אמר:

ישנם בין היהודים והערבים אי־אלו יחוסים של התקרבות, אשר יהיה צריך לפתח אותם, תומך אני בנקודת עבודה משותפת של ערבים ויהודים מבלי כל כונה לנרגנות. דרך זו היא אטית, ולהתגשמותה עובדים כבר אנשים המוכשרים לזה.

כאן דן הנואם על היחס הכלכלי שבין יהודים וערבים בארץ ועל התועלת הכבירה שסכומי הכסף של היהודים מביאים לכלכלתה של הארץ, ואשר מהם נהנים הערבים במדה לא זעומה, ואח"כ אמר:

מצבה הכלכלי, הנה א"י פתוחה עתה בהוג הגלגל העולמי: מסלות ברזל ושורות של כבישים מקיפים את המדינה. עוד מעט ונמלים יבנו. וכבר נכנסה בתור הבמה העולמית, אך עוד לא התפתחה עד כדי שתוכל לעמוד בפני יתר ענפי המסחר.

האכר הערבי אינו יכול למכור את החטה ואת השעורה שלו, בעת אשר הקמח האוסטרלי או הקנדי מתחרה עם הקמח המקומי, אף אם נעשה באמצעים זולים. הסבה לזה כבר ידועה לכם, כי ההובלה של הקמח מאוסטרליה לחיפה עולה יותר בזול מההובלה מעבר לירדן ירושלימה, וכל זה הוא מפני כי מסלת הברזל עוד לא ההפתחה כראוי: ובכן א"י נדונה להיות עוד לזמן רב רק מדינה המכניסה מחו"ל עד שהענינים יתחלפו.

ובכן, לשווי המשקל של המצב הנוכחי צריך שיזרום כסף רב לארץ, אפם כי א"י היא מדינה עניה ואינה מושכת, לאשרנו, את בעלי הרכוש „בין־הלאומי" היכולים למצוא רוחים בכל מקום שהוא. ורק הרכוש בצבע הדגל שלנו רכוש לאומי, הוא ורק הוא יוכל להכנס. הערבים מבינים היטב את זאת. רק יהודים בעלי רכוש יוכלו להסכים לקבל עליהם זכיונות של עסקים מבלי קוות לרווחים, אלא רק בכונה לעזור לבנין הלאומי. ולפי דעתי זה הוא האמצעי היותר חשוב. ואני מאמין כי עם קצת נסיונות ועם רצון טוב נבוא לידי הסכמה רצויה עם הערבים למרות כל המחרחרים הנוגעים בדבר.

הקהלה היהודית במצרים וביחוד זו של אלכסנדריה הידועה בנסיוותיה המחוכמים, קרואה עתה להביא את העזרה הנחוצה להנהיג את העבודה בכי טוב. אתם הנכם בני ארצות הקדם יושבים קרוב להארץ אשר אתם מכירים את שפתה ואת מנהגי תושביה.

שיחות כאלה אשר הנהגתם עד היום היו תמיד מצליחות. לכם יש הרבה נסיונות בזה: אם רק תכניסו בתוך עניני ארץ ישראל מעט מזה שקוראים באנגלית „גוד ויל" (רצון טוב) אז תוכלו לעשות הרבה בעד הארץ, כי אל נא תשכחו כי ארץ ישראל היא ארץ הגוזמאות; אם יקרה שם איזה מקרה קטן הערך או איזה שוד באיזה מקום, אז כבר נהפך הדבר מיד לרצח מדיני. בשום מקום אחר כמו בארץ ישראל אין ההוד וההדר מתקרב כה קרוב אל הלגלוג ואל הלעג. זכרו היטב כי את א"י טודרים לא במדה גאוגרפית כי אם במדה היסתורית; במאות שנים של דברי הימים ולא בקילומתרים.

נשאר לי רק לתמוך בדברי נשיאנו הנכבד בעד העזרה אשר הוא דורש מאת כל בני הקהלה. „פרו־פלשתינה" עשה הרבה והמשיכו נא בדרך זו, תמכו בה בכל כחותיכם, ובזה אתם מקילים מעלינו את המשא הכבד ותעזרו לבני א"י.

אל תשכחו כי כל העבודה של היום אינה נעשית אלא רק ע"י יד אחת. היד השניה אשר היתה היותר חזקה של החלק היותר חשוב באומה, — היהדות הרוסית — היא עתה חרבה ואיננה יכולה לעשות מאומה. מתי תשוב גם היא לקחת המקום השיך לה בחיק היהדות, — אין איש יודע. המצב הזה הוא נורא מאד; לא רק שאיננו יכול לביא לעזרתנו, כי אם גם מפריע אותנו בדרכנו. כאשר נפנה ליהודי אמריקני השאלה הראשונה אשר תעמוד לפניו, היא: השאלה האוקראינית, שבארץ זו נולד וגודל, ושם עזב את קרוביו וידידיו. יהודי אמריקה עוזרים לאחיהם באוקרניה ובא"י. אך ארץ ישראל הוא רק זכרון נחוץ, בעת אשר אוקרניה. הוא הוה מכאיב ונחוצה עזרה מידית. אנחנו עובדים בעד העתיד והם בעד ההוה.

וכמו שהברון רוטשילד אמר לי פעם: הכסף הוא אחד, ואם ישאבו ממנו, מה ישאר?

הקהלה היהודית במצרים אשר לא סבלה כל כך מהמשבר (ביחס לאותו של אוקרניה ושל א"י) יכולה וצריכה היא לעזור בבנינה של ארצנו.

אינני חפץ לגמור בציור ורדי; ארץ ישראל תבנה על ידי יסורים; אולי כך הוא תפקידנו, אך בכל אופן היא תבנה.

שוב הנני מורה לכם, והנני מאחל כי אתם בני אלכסנדריה אשר עבודותיכם ומפעליכם העברים היו למופת, למשל ולברכה בקרב הארץ, כי תצליחו גם לעשות בכחכם זה לקול הקורא לכם מארץ ישראל. (מח"כ סוערות).

אחריו קם הברון פ'ליקס די מנשה ויודה במלים חמות לד"ר ויצמן על נאומו המזהיר, ויאמר: כי „פרו פלשתינה" עזרה תמיד לפי כחותיה הרבה ממוסדות א"י, והוא דורש מהקהל לתמוך בה כדי להחיש בהתפתחות בנין ארץ ישראל.

בשירת „התקוה" נגמר המשתה שהשאיר רשם נפלא בין כל הנאספים.

עוד על החנוך העברי באלכסנדריה

אלכסנדריה חוה"מ מוכות תרפ"ג.

אומדים את מספר היהודים באלכסנדריה לשלשים אלף נפש, ביניהם נמצאים בנים ובנות בני גיל 18-5 לערך שמנת אלפים נפש, ובהוציאנו מזה כאלפים וחמש מאות המתחנכים בבתי הספר לקהלה, „מוסד מנשה" ועוד בתי ספר ו„חדרים" פרטים — נשארים לערך חמשת אלפים וחמש מאות תלמידים ותלמידות המקבלים את חנוכם בבתי הספר של החילוניים, המטיונרים, ה„אחים ואחיות" חנוך זר מרעל לרוח עמנו; באלה האחרונים מכריזים את התלמידים היהודים לבוא לשעורים גם בשבתות ובחגי ישראל, ומלמדים אותם את עקרי הדת הנוצרית, וגם אם תרצו מפטמים אותם בשעורים של אנטישמיות, של שנאה לעמנו ולכל קדשינו.

זהו מצבה הרוחני העגום של קהלתנו, אשר יכולנו תמיד להתפאר בה שהיא הקהלה החשובה והנכבדה ביותר בארצות הקדם, בסדריה היפים, בתקנותיה הנעלות, בבתי ספרה המשוכללים, במוסדות החסד והמאורגנים... והנה דור שלם הולך וגדל, הולך וכלה בעירנו ללא תורה, ללא יהדות וללא לאומיות.

והאמת צריכה להאמר כי ישנם בקרבנו יחידי סגולה הרואים ומרגישים את גדל הסכנה הנשקפת לנו, אם נוסיף ללכת בדרך זו ולא נקדם את פני הרעה. ישנם גם רבים המתמרמרים נגד כל זה ונואמים נאומים לעורר

את ההמון לטכס עצה ולעשות איזה דבר להציל את הקהלה מכליון; אך כל אלה הם רק דבורים בעלמא, אך בפעל, במעשה, עוד לא נעשה דבר.

לפני חמשה חדשים כשהתאספו ראשי הקהלה לאספתם השנתית, כדי לבחור ועד חדש, התעוררה קבוצה אחת של אחדים מנכבדי הקהלה להעמיד את הבעיה הזאת על הפרק לפני האספה הכללית ולדרוש ממנה שתתענין ברצינות בפתיחת בית ספר בהשלומים. קהל גדול נאסף לרגלי תעמולתם, דבר לא רגיל באספות השנתיות של הקהלה, ונואמים אחדים דברו; אחר קם האדון סלים כהן, אדם נכבד נושא משרה חשובה בקהלה, וביד הדברנות הטובה עליו תאר בצבעים שחורים את המצב הענום ע"י ההשפעה הזרה שמקבלים צעירינו בבתי הספר הנכרים, ובהתרגשות גדולה ספר עובדה, כי הוא בעצמו ראה ילדים הולכים לבית הספר ביום ראשון של פסח, ועל שאלתו אותם: „מדוע הם הולכים לבית הספר ביום חג הפסח של היהודים"? ענו הילדים לתומם: אין אנו יודעים מה זה „פסח", המורה ספר לנו כי השבוע יש לנו „פאק", לזכר צליבת המשיח, ויותר מזה לא ידענו".

את זה ספר הנואם בכל כך ההרגזות העצבים עד שפתאום אחזהו השבץ ונפל אחורנית ארצה ויטת. זה היה מחזה טרגי מאד מאד, דכא את כל הלבבות; רופאים אחדים שהיו על המקום חשו לעזרתו, אך לא הועד בגר טה להציל; הם הגידו כי מותו הפתאומי בא לרגלי מחלת הלב שממנה סבל המנוח תמיד, והפעם מרוב ההרגשותו פקעה ריאתו ויטת.

ממילא מובן שהאספה התפזרה והקהל הלך לביתו נוגה ומדוכא.

כולנו חשבנו אז, שהמאורע המעציב הזה אשר זעזע את מיהרי לבם של רוב חברי הקהלה, יביא לידי איזה פרי, בתור תשלום גמול להאומלל אשר הקריב את חייו בעד רעיונו; אולם הידעתם מה היו התוצאות אחר כל אלה?... המנוח נקבר בכבוד גדול, הקהלה ערכה לו לויה נהדרה, אולי אחת הלויות הגדולה ביותר שראתה אלכסנדריה היהודית! וכל גדולי הקהלה וחשוביה לוותו עד בית הקברות, ספדנים רבים ספרו בשבחו, כולם הוכירוהו לטובה; במשך כל השבוע היתה שיחת היום רק בו ובמעשיו הטובים, נתאספו לאספות שונות, לא חסרו גם נאומים ווכוחים, ופה אחד היהלט והוסכם ליסד מיד בתי ספר יהודים, ולא נמצא חס וחלילה מי שיתנגד לזה, אפט... כי גם הפעם כמו תמיד: רק אספות, נאומים, ופעולות ומעשים לא ראינו עדין.

חגיגת ב׳ נובמבר באלכסנדריה *)

בליל רביעי כ״ב חשון היתה אספת עם גדולה ב„בית העם״ לחוג את חגיגת היובל של ההצהרה הבלפורית. הזמנות נשלחו בשם הברון יעקב אלי׳ די־מנשה נשיא ההסתדרות הציונית בעירנו, האולם היה הפעם מלא מפה לפה. היו ביניהם רבים מחשובי הקהלה ונכבדיה.

האדון פ׳ליקס גרין סגן הנשיא פתח את האספה בתארו את ערך החגיגה הזאת, ויודיע כי נתקבל מברק ברכה מההנהלה הציונית בירושלם, וכה בעת מבקשת ההנהלה הציונית לתמוך ביד ציר קרן היסוד הארון ש. פזי במשלחתו. ההסתדרות ענתה במברק שהוקרא לפני הקהל: „יהודי אלכסנדריה הנאספים הלילה בהמון לחוג את היובל הדוריי של הצהרת בלפור, מודים לכם על ברכתכם; נרגשים מחובתם לארץ ישראל, יעשו כל אשר לאל ידם להקל על האדון פזי להוציא לפעל את משלחתו הקדושה וכו׳״.

אחריו קם הברון פ׳ליקס די מנשה נשיא הקהלה היהודית וידבר בהתלהבות, — לא כמנהגו. ראשונה הזכיר את יסוד החברות הגדולות בפריז, האליאנס איזראליט והיק״א, אשר פעלו הרבה בראשית הויתן לטובת פזורי האומה, ויעבר על צמיחתה של הציוניות עד הצהרתו של בלפור לפני עשר שנים ליסוד בית לאומי לישראל בארץ אבותיו וכו׳. פה הדגיש ביחוד על חובתם של כל יהודי אלכסנדריה לבוא לעזרת בנין ארץ ישראל. ידעתי, — אומר הברון — כי רבים משתמטים לנדב, בטענה כי יש הרבה מוסדות חסד בקהלתנו, ושצריכים לדאוג עבור קיומם ואין הם מספיקים גם בשביל בנין א״י — אבל, האמינו לי, כי זאת היא רק תואנה להשתמט. קמצו נא מתענוגיכם היום יומיים, ואז תראו כי תוכלו גם ביד רחבה למלא את חובתכם לטובת ארצנו. אין שום יהודי אשר יוכל להסתלק מחובתו זאת וכו׳.

אח״כ דבר על הקדמה הגדולה אשר מתקדמת א״י למרות המשבר.

---

*) בטעות נדפסה כאן הכתבה הזאת השייכת לשנת תרפ״ו, עשר שנים להצהרת בלפור.

הנה לכם דוגמה קטנה: המושבה „נהלל". לפני ארבע שנים עברתי בא"י וראיתי את המקום הזה. אז היה קן של קדחת ירוקה ותחלואים, ששום אדם לא יכול להתישב עליו, והיום — היה צריך לראות איך מתנוססת המושבה היפה הזאת! גן־עדן ממש! היא המושבה המופתית בגליל וכו'. ולבסוף נמר את דבריו בתקוה כי סוף סוף תבין ערת היהודים באלכסנדריה להעריך את חובתה הלאומית ביחס לבנינה של הארץ והשתתף השתתף גם היא יחד עם כלל ישראל.

אחריו דבר כבוד רבנו הגדול דוד פראטו על חשיבותה של ההצהרה ההיסטורית שנתנה לעמנו לפני עשר שנים, ושממשלות גדולות התחייבו אתנו כאל עם בין העמים. כבוד הרב מדמה את הצהרה זו אל הכתב העולמי והאלהי שניתן לעם ישראל לפני אלפי דורות בהר סיני וכו' וכו'...

אחריו קם האדון ש. פוז, נאומו ארך כשעה, הוא היה טלא ענין מתובל במשלים ואגדות שחדרו ללבות הנאספים. האדון פוז כבר התמחה בעבודה זו ויצא לו שם נואם בחסד עליון, יש לו כשרון מבעי למשוך את שומעיו. בראשונה תאר את צמיחתה של הלאומיות בישראל מאותה אספת קטוביץ הידועה, קבוץ קטן של אנשים שחלמו על דבר שיבת ציון, — ואחריה השתלשלותה של התנועה, עד היום שזכינו להצהרה הידועה, אשר שתים וחמשים ממלבות התמו עליה, אבל, המשיך האדון פוז בחום דבריו, הידעתם מי נשאר עדיין לחתם על ההצהרה הזאת?... זה הוא עמנו, עם ישראל! עודנו טהסס לחתום, עודנו עומד מרחוק וחובק את ידיו. כן רבותי! אבל כל זמן שזה האחרון לא חתם, כל זמן שעם ישראל אינו משתתף בכל כחותיו לבנות את ביתו הלאומי בארצו, אז אין כל ערך לכל ההצהרה. הדבר תלוי רק בנו להת לה את הבאור הנכון, והוא: ע"י השתתפותנו לבנין הארץ. אין אנו מבקשים נדבה, חסד, כאל קרן של נדבות, להשקיט את הרעבים ללחם, אלא למלא את חובתכם! וכמו שההצהרה ניתנה לעם ישראל ב מ ש פ ט, בזכותו ההיסטורי שיש לו על הארץ, ולא בתורת חסד, כך אין אנו מבקשים חסד כי אם חובה, ועל כל אחד מישראל לעזור בבנין ארצו.

הנואם בדברו על ההתבוללות, ספר כי לפני שנים אחדות היה בבוקרשט איש יהודי ושמו מנחם אליה שהניח בצואתו מליארד ליי (העולה למליון ומאתים אלף לי"ש) לבנות מכללה על שמו בתנאי שיקבלו תלמידים מבלי הבדל דת, הוא עזב גם בשבל א"י שמונים לירה. המכללה נבנתה והשלט שהיה כתוב על שם המנדב, באו הסטודנטים למחרתו ויורידוהו. ותלמידים מתקבלים היום מכל הדתות, אבל — חוץ מיהודים! הנה עד היכן הגיע פרי ההתבוללות, ועוד לא לקחנו מוסר!...

נאומו זה ארך כשעה, וההמון מטה את אונו ומקשיב בתשומת לב, ניכר היה כי האדון פוזי ידע ברבריו המתובלים המעודדים לענין אותו ולמשוך את לבבו. ובגמרו, נתקבל הנאום במחיאות כפים רועשות, ורבים הלכו ללחוץ את ידו ולהודות לו על רגעי התענוג אשר הסב להם נאומו.

אספת־עם זו נגמרה בשירת „התקוה".

הבה נקוה כי כשם שידע האדון פוזי למשוך את לבם, כן ידע להשפיע עליהם שימששו גם בכיסם.

פרופ׳ רפאל די־לה פרגולה ז״ל.

הרב הראשי לקהלת אלכסנדריה.

כרעם משמים החרידתנו השמועה המעציבה שבאה טפלורנצה על מות רבנו הגדול פרופיסור רפאל די לה פרגולה ביום הששי י״ב אלול. זה יותר מארבעה חדשים נסע המנוח מאלכסנדריה להרפא מטחלתו האנושה אשר חלה בה; בזמן האחרון הגיעו ממנו ידיעות טובות כי הולך ושב לאיתנו. והנה ביום השבת הודיעו מפלורנצה בטברק לראש עדתנו כי הרב הגדול נקטף ברמי־ימיו מארץ החיים, רחוק מבני קהלתו אשר אהבוהו וכבדוהו עד מאד.

אי אפשר לתאר את הצער הגדול שגרמה השמועה הפתאומית הזאת לכל אנשי הקהלה: אבדה גדולה אבדה הערה היהודית; אבדה שאינה חוזרת! אין לך בית אשר לא קוננו עליו כעל מות בן יקר ממשפחתם; כי פרופ׳ די לה פרגולה היה אדם מורם מעם בשאר־רוחו ובהכונות־נפשו היקרות; אהוב ורצוי לכל בני עירנו בלי הבדל מפלגה ומעמד; איש־הרוח שידע להלוך לפי רוחו של כל אדם. במתק־לשונו ובחיוכו הרגיל המיד על שפתותיו, באמרותיו המלאות חן ושכל, ידע להטיף לפני שומעיו דברים נמרצים וישרים שיקלעו אל המטרה, ולא לחנם דבקה אחריו נפש בני הנעורים לאהבה אותו ביראת הכבוד; היא השכיל תמיד להציל בקרבם אש אהבה ללאומיות ולכל קדשי האומה.

מטבעו היה המנוח בעל מזג רך, ענו יותר מן המדה, רחמן ומיצר בצרת אחרים. תמיד הקדיש חלק מהכנסותיו לדברים שבצדקה, ויחלק ביד נדיבה לכל עני וקשה־יום הבא לשאול את עזרתו. בקצרה: בפרופסור רפאל די לה פרגולה היו כל המעלות והמדות הטובות שמנו חזכמים ב ר כ; ובמות האיש הגדול רב־פעלים אבדה כנסת ישראל האלכסנדרונית את אחר

מראשיה ומחזיקיה בעתים הרעות האלה. הוא היה נושא את דגל התורה, מחזיק בדק היהדות ושומר חומותיה. הצעירים היו באים לבית הכנסת בימי החגים רק כדי לשמוע את נאומיו הנפלאים וליהנות מדבריו, ותמיד ירע הרב המנוח למצא מלה חדשה לעוררם אל היהדות.

רבנו הגדול היה מהלאומים הנלהבים לציון ותחיתה, ויחד עם הרה"ג הראב"ד אברהם אבוכזיר שליט"א, — יבדל לחיים — היו באי כחם של הציונים המזרחים באלכסנדריה. בנאומיו, בקש תמיד המנוח הזדמנות להשפיע על העם להכנים בקרבו את חבת־ארצנו למען יתמוך במוסדותיה.

ביוזית אבן הפנה להמכללה העברית בירושלם על הר הצופים, הוזמן המנוח — ע"י ד"ר ויצמן נשיא ההסתדרות הציונית העולמית — יחד עם הברון פיליקס די מנשה, להיות נוכחים בחגיגה בתור באי כחה של היהדות במצרים. ובהזדמנות זו השתמש רבנו לבקר את הארץ ואת אחדות ממושבותיה העבריות. ובשובו לאלכסנדריה מסר לפני קהל גדול מחשובי העדה ונכבדיה את רשמיו היפים על ארץ ישראל. עודני זוכר את התפעלותו הגדולה אז, ואת ידיעתו לתאר כל פרט קטן באמנות מצוינה, כיד דברניותו הטובה עליו, בעת ההיא היינו כלנו מוקסמים ממש מדבריו.

גולי ארץ ישראל שגלו לעירנו בימי המלחמה העולמית זוכרים עדיין היטב את אישיותו הנחמדה של מהנו הגדול הזה, את אדיבותו, את התעניינותו הרבה בסדורם. כמה עבד וטרח בזה! הוא השתהף בועד הגדול השלטוני אשר בראשו עמדו: מושל אלכסנדריה, קונסולי אנגליה, צרפת, רוסיה, ספרד ועוד, ויקח גם חלק פעיל „בועד העזרה" ובועדת בתי הספר.

גם הגברת אשתו, ע"י השפעתו של אישה המנוח, נכנסה לעבודה מהרגע הראשון של ביאת הגולים לעירנו, היא השתתפה גם ב„ועדת הנשים" אשר הגברת ר' ר פ י אשת הקונסול הצרפתי היתה נשיאה. הגברת די לה פרנולה יחד עם הגברת דנון מנהלת בית"ס לבנות לחכי"ח, יסדו בית מלאכה לתפירה ורקימה ע"י בית הספר שנפתח „בורדיאן", בי"ס שנתן עבודה לצעירות אחדות הנמצאות בבתי המחסת: גבארי, מפרווה וורדיאן.

הרב המנוח היה יליד איטליה, השלים את למודיו במכללה בפלורנצה. הוא יצק מים על ידי המנוח הרב מרגוליט ז"ל, כהן בתור רב וטו"ץ בעיר גוריציה בחדש אדר התר"ע נמנה לרב ראשי לעדת היהודים באלכסנדריה, ויכהן בה שלש עשרה שנה. לפני חדש נתכבר ע"י מלך איטליה באות הכבוד „קומנדטורי".

בן ארבעים וארבע שנה היה המנוח במותו. הוא עזב אב, — אמו מתה עליו זה כשנה וחצי — אשה־וארבעה ילדים.

קהלת היהודים באלכסנדריה לא תשכח לנצח את רבה האהוב והיקר פרופיסור רפאל די לה פרגולה ז"ל.

יהיה זכרו ברוך!

אלכסנדריה י"ד אלול תרפ"ג.

ליאון נחמיאס ז"ל

אלכסנדריה, י"ד אלול

ביום ה' ז' אלול נאסף אל עמיו אדם המעלה, איש יקר רוח, מר ליאון נחמיאס, לפנים נשיא הסתדרות הציונים באלכסנדריה.

הארון ליאון נחמיאס היה אחד הסוחרים הנכבדים בעירנו, אדם בעל השכלה רחבה, הוא נבחר לנשיא ההסתדרות הציונית בשנת 1917 ושמת בה משך חמש שנים רצופות.

אותה האגודה „צעירי ציון" אשר מנתה עד העת ההיא עשרות חברים מבלי כל ערך, ושהיתה כבית אחד באיזו סמטה ברחוב היהודים — היתה עתה להסתדרות ציונית, הסתדות חשובה ונכבדה בעלת ערך עם מאות חברים, ובבית גדול ורחב ברחוב מרכזי ומרוהט יפה, ושרעת הקהל החל להתחשב עם תנועה הציונית. צריך היה לבחור באיש מורם מעם בעל השכלה גבוהה, שיעמוד בראש ההסתדרות בתור בא כחה של הציוניות באלכסנדריה; וכליאון נחמיאס מצאו את האיש הראוי והמוכשר לזה, כי היה המנוח אהוב ורצוי לכל בני עירנו בלי הבדל מפלגה ומעמד.

זה היה באפריל 1917, בעת שהותם של גולי א"י באלכסנדריה, התקופה הכי מזהירה להתעוררות הרוח היהודי הלאומי בקרם יהודינו פה. וצריך להודות כי המנוח ידע למלא את תפקיד זה באופן היותר יפה. בין חברי הועד היו שנים מחשובי גולי א"י האדונים: ד"ר פלרמן, וא' רפפורט, ודוד יודילוביץ אחר מטיסדי האגודה הציונית הראשונה באלכסנדריה לפני עשרים ושתים שנה.

צריך היה אז די עוז ומרץ להלחם נגד אותם — מחשובי הקהלה אז — אשר נשבעו למחות כל רשמי הלאומיות בין יהודינו ולהתחרות עם ה„מכבי" שנואת נפשם עד רדתה.

נלחמו והצליחו, יען כי החידק-של לאומיות היהודית כבר השרישה עמוק בקרב בני הנעורים, והמנוח ל' נחמיאס במתק לשונו ובאמרותיו

שהיו תמיד קולעים אל המטרה השכיל למשוך אליו אל לבות הצעירים אשר הוקירוהו, ויצית בקרבם אש אהבה לציוניות ולארץ ישראל.

ונהיה כפויי טובה אם לא נזכיר בזה את שמות מנהלי „המכבי" אז, אשר נלחמו בחרף נפש ממש בבחם והונם בער קיומה של האגודה, והם הארונים: אלברט גטניו, אפרים טרגן, יוחנן וינבלט, דוד בנבניסטי (כעת חבר בועד הקהלה ביפו), יצחק בן־זקן ונבריאל לוי ועוד.

המנוח, ליאון נחמיאס, היה חבר נכבד בלשכת „בני ברית", הוא לקח חלק פעיל בועד „פרו פלשתינה" שנוסד ע"י ד"ר ויצמן ושהברון פליקס די מנשה עמד בראשו.

בחדש יוני 1920 נבחר המנוח בתור חבר בועד הקהלה היהודית. עפ"י השפעת חברי לשכת בני ברית וההסתדרות הציונית. זה היה נצחון גדול לציוניות במצרים, מפני שהיתה התנגדות כה הזקה מצד חברי הקהלה שלא להת מרדך כך רגל לציוני בתוך הועד.

נשף אזכרה להרצל

כ"ד תמוז תרפ"ג

הסתדרות ציוני אלכסנדריה ערכה נשף אזכרה למנהיגנו הגדול ד"ר תאודור הרצל. ביום הרביעי 20 תמוז בשעה התשיעית אהח"צ בבית העם בנשיאות הברון פליקס די מנשה. הוזמן קהל גדול והפעם היה האולם מלא מפה לפה. באו גם אותם אשר לא הורגלנו לראותם במקומות כאלה. היו נוכחים גם אורחים נכבדים מירושלם. ראש רבני א"י הרה"ג יעקב מאי. הרב י" פישמאן, ופרופסור פיק ציר הסתדרות המזרחי בקונגרס הציוני.

הברון פ'ליקס די מנשה הציג לפני קהל הנאספים את כבוד האורחים הנעלים. אחר עלה הרה"ג יעקב מאיר על הבמה למחיאת כפים סוערות. הוא התנצל כי יסתפק הפעם לדבר רק מלים אחדות לכבוד המנהיג הגדול, מפני כי לצערו רוב הנאספים אינם מבינים עברית. בתוך דבריו אמר: מרוע זה אנו בוכים ומתאבלים זה תשע עשרה שנה על מותו של הרצל, בעת אשר גם על משה רבנו אדון הנביאים, האדם הגדול אשר קם לאנושיות, לא בכו אותו בני ישראל אלא שלשים יום. ואחר: ויתמו ימי בכי אבל משה? התשובה לזאת, אמר כבוד הרב, באה בפסוק שלאחריו: ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו. כן רכותי: משה השאיר

לנו את יהושע, האיש אשר בא למלא מקומו, להשלים את תפקיד מורו הגדול. ולא עברו איזה שנים, והארץ נכבשה ונחלקה לשבטי בנ״י. ובכן, לא היה להם לבכות אלא על מותו, על הסתלקותו מן העולם! אך לא כן במותו של מנהיגנו דר״ הרצל; הוא לא השאיר אחריו האיש שישלים את עבודתו הכבדה והקדושה. אין אני רוצה בזה לקפח את זכותם של מנהיגינו היום דר״ חיים ויצמן ונחום סוקולוב, אשר הודות לעבודתם ומסירותם רכש עמנו את הצהרת בלפור. אשור ועדת השלום בסן רמו וכו׳. אך לו היה הרצל חי בזמננו, מי יודע אם לא כבר נבנתה הארץ והיינו נגאלים; לכן אנו בוכים ומתפללים על העדרו של האדם הגדול הזה. ובכל שנה ושנה אנו מעריכים יותר ויותר את גודל האבדה שאבדה לעמנו. וכאשר יבוא היום ונגאל גאולה שלימה, אז מותו של הרצל לא יהיה לנו יום בכי, יום הספד, כי אם יום הלולא וחיננא. יום ששון ושמחה להאומה.

אחריו קם דעו״ד מר משה מסיקה. דבר על תולדות חייו של הרצל.

על השתלשלות הרעיון המשיחי, על הרושם הגדול שעשה בעולם פרסום ספרו „מדינת היהודים״, על הכנסיה הראשונה בבול. על ענין האגודה וכו׳. אחר דבר על המתנגדים לרעיון הציוני שבין בני עמנו. ולעומתם המצדדים בין הלא יהודים וכו׳.

ובשידת התקוה נגמרה האוכרה, נאספו על המקום כעשרים לי״מ לטובת הקרן הלאומית.

אזכרה לד״ר מאכס נורדוי ז״ל

אדר תרפ״ג

גם עירנו אחרי אחותה הבכירה קהיר. ערכה אזכרה נהדרה לגאון דורנו המנהיג הגדול ד״ר מאכס נורדוי.

הסתדרות הציונית המקומית קבלה על עצמה את עריכת האזכרה. והזמנות נשלחו לכל נכבדי הקהלה לבוא אל האזכרה שתיערך „בבית העם״ במוצ״ש זה בשעה תשע בערב.

בשעה המיועדת היה האולם מלא מפה לפה. נוכחו כל סלתה ושמנה של היהדות האלכסנדרונית. גבירות וארונים.

על הבמה ישבו הרב הראשי פרופ׳ די לה פירנולה, יוסף די פינ׳וטו ביו נשיא בני ברית, אלבירט חסאן נשיא הסתדרות הציונית המקומית, והנואם מר משה מסיקה משמר של צופים עבריים שמר על הסדר.

הרב הראשי די לה פירגולה פתח את האספה באזכרתה לנשמת המנוח ובאמירת קדיש.

הא' יוסף די פינ'וטו ביי הציג את הנואם הנכבד לפני הנאספים.

מתוך דומיה גדולה ששררה באולם. החל העו"ד מר מסיקה את נאום ההספד שלו. בקוים בולטים ובהירים תאר לפני השומעים את פרצופו הרוחני של אביר הסופרים עלה עד ראש משפחת דון יצחק אברבנאל בכדי להוכיח שדר' נורדוי היה ממשיך את פעולתם הנשגבה של היהודים הגדולים מהם.

הנואם דבר על חיי המת הגדול, על נדוריו הרבים אחרי השיגו את תעודת רופא, את ביקוריו ברוסיה, בסקנדינביה ועד ספרד בכדי ללמוד את תנאי החיים בכל המקומות הללו ולנתח במיוחו הגדול את תכונת עמי אירופא ומוסדותיהם.

כאן דבר הנואם על נורדוי בפאריז ועל הסבות שגרמו לחבור ספרו הגדול הנודע בשם „שקרים מוסכמים" שנדפס בליפציג ושעשה רושם כביד בכל העולם המדעי, ועל שאר ספריו שזעזעו את כל יסודות המקובל המוסכם עד אז. דבר על ערך עבודתו הלאומיות, יחד עם תאודור הרצל המנוח.

במשך שעה וחצי דבר הנואם הנכבד והקהל הרב ישב בדממת קדש ממש בכל הזמן הזה ושומר את שפתיו.

שבוע ארצי ישראלי באלכסנדריה

שבט תרפ"ג.

שבוע ציוני היה שבוע זה לנו באלכסנדריה. כי בו היו אספות אחדות שמהן אנו מקוים קדמה רמה לתנועתנו הציונית כאן, שלא הצטינה בימים האחרונים בפעולות גדולות. בשבוע זה שוהים בעירנו אורחים חשובים מירושלם; אורחים שהפיחו קצת רוח חיים בעצמות היבשות ושהזכירו לתושביו היהודים כי יש מדינה אחת בעולם ושמה ארץ ישראל. והיא זקוקה לעזרתם המוסרית וביחוד החמרית. האורחים האלה הם הא' אברהם אלמאליח. ציר הקה"ק לישראל. והרב י' פישמאן ראש ההנהלה המזרחית העולמית ומזכירו הרב מרגליה.

הא' אלמאליח שהוא רק עובר אורח במצרים אל דרכו לצפון אפריקה, הניע בשבוע זה לעירנו. ויתראה עם הרבה מגדולי יהודי

אלכסנדריה לענין אותם בבנין א"י. היתה לו גם ישיבת משותפת עם ועד הסתדרות הציונית המקומית. בכדי לקבע את תכנית העבודה הלאומית לטובת הק"ק באלכסנדריה בשובו מנסיעתו מצפון אפריקה.

האורחים הנכבדים הרב פישמאן והא' אלמאליח ביקרו יחד את מר פינ'וטו ביו, סגן נשיא הקהלה היהודית, שהוא דרך אגב דרוש רחיה בכל מוסדות החסד והחנוך בעירנו, את ברתי הספר של הקהלה ויתענינו מאד ביחוד בלימודים העברים.

הא' אלמאליח עבר עם הא' פינ'וטו בכל הכתות החל מגני הילדים וכלה במחלקות העליונות של בה"ס לבנים ובנות. הוא בחן את התלמידים בשפה העברית אשר הודות למורים ולמורות הא"י שבבתי החנוך שלנו, עושה חיל ונהפכת לשפה חיה בפי התלמידים. האורחים בקרו גם את בית"ס „התקוה". שתחת הנהלתו של הא' מיחריז ואת בית"ס „התחיה" שתחת הנהלתו של מר יצחק חרוש מירושלם. בחנו גם שם את התלמידים בעברית וקריאה. אחר בקר את משרד הרבנות.

אדגר סוארס ז"ל

ביום ו' כ' אלול תרס"ד מת ויאסף אל עמיו אדם המעלה איש יקר, בן לאחת המשפחות המיוחסות במצרים, מר אדגר סוארס, לפנים נשיא הקהלה היהודית באלכסנדריה.

הוא ישב במעון הקיץ שלו קרוב לסט' סטפאנו ברמלה. ביום הששי בבקר הרגיש את עצמו טוב מאד, ובהכנסו בתוך האמבט להתרחץ, אחזהו השבץ ויומת.

השמועה ע"ד מותו הפאומי נפוצה עד מהרה בכל העיר ותגרום צער עמוק לכל יודעיו ומכיריו הרבים בין כל השדרות ובין כל העדות השונות.

יום הקבורה נועד ליום הראשון בשעה העשירית לפה"צ. ומפני ריחוק המקום הביאו את גופתו בבקר אל חצר בית הכנסת „אליהו הנביא"; ושמה נהרו מאות אנשים ממכבדי המנוח ומעריציו. ביניהם נוכל להזכיר: עדלי פשה יקן, לפנים ראש הוזרה; ציויר פשה מושל העיר, ראש העיריה, הקונסול האיטלקי והרבה אנשים מרמי המעלה מעולם המסחר והכספים במצרים, מנהלי בנקים ונשיאי חברות ובתי מסחר גדולים, רופאים, עורכי דין, ועוד ועוד, מלבד כל ראשי הקהלה היהודית, ונשיאי־האגודות השונות. המספידים היו: הא' פול קוליג'י בשם הסירקל האיטלקי שהמנוח היה נשיאו:

הא' פ'ליקס טובי ביי נשיא הקהלה, ד"ר שליזנגר בשם הסחדרות הציונים והארון ויקטור נגר.

אחרי „צדוק הדין" שנאמר ע"י הchפ ר' נ'יאל גאון חבר משרד הרבנות בעירנו, — החלה תהלוכת הלויה. התזמרת המצרית ואחריו הצופים המצרים, היהודים והאיטלקים, תלמידי ותלמידות בתי הספר בלויית מוריחם. פרוכת המת נשאה ע"י: ציויר פשה, הקונסול האיטלקי, טושל העיר, והאדון דלמר, ושורה ארוכה של המלוים אחרי הארון.

יש לציין כי במשך יותר מחצי שעה הועמדו העגלות ורכבות הטרמואי מלכת ברחובות „נבי דניאל" ו„רוזיט".

אדגר סוארס ז"ל היה כמו שאמרנו, בן לאהת המשפחית מיוחסות והעתיקות ביהודי מצרים. הוא היה בעל הבנק הידוע „אדגר סוארס ושות', ונחשב לאחד הטוטחים היותר גדולים בעולם העסקים. הוא יסר ויכונן חברות גדולות של עסקים גדולים והיה מנהל אותן הוא היה גם מנהל הבנק החקלאי הידוע „קרידי פ'ונסיה איג'פסין".

אפשר לאמר, כי בעשרים השנה האחרונות לא נוסדה שום חברה חשובה של עסקים גדולים במצרים מבלי שאיל בעצתו של המנוח ומבלי שמוע את חוות דעתו, ותמיד התחשבו עם עצותיו המחכמות שהיו תמיד בעלות ערך וחשיבות רבה.

המנוח היה מצוין במדות טובות, ותמיד אהב להטיב לכל דורש עזרתו.

אדגר סוארס היה גם בעל השכלה גבוהה, ופעמים רבות השתתף בעטו בעתונות המקומית.

המנוח היה נשיא ועד בתי הספר של הקהלה במשך שנים רבות. בזמנו היו בתי החנוך של הקהלה במדרגה נמוכה, ארבע או חמש מחלקות בבית שכור באחד הרחובות הצרים, וביתי נשיאותו השתדל בכל השפעתו הרחבה לבנות את המכון הנהדר של בתי הספר אשר הנהו היום לכבוד ולתפארת לקהלה האלכסנדרונית; וכמו כן התפתחו והשתכללו הלמודים, נתוספו ונתרבו המחלקות עד הגיעם למדרגה של היום: בתי ספר עם אלפים ושלש מאות ילדים וילדות. ואת מקימו לא עוב המנוח עד אשר מצא ידים אמונות ויהי בטוח כי יכול לסמוך על אדם מלא טרץ ועסקן חרוץ, והוא — יבדל לחיים — האדון יוסף די פ'ג'וטו ביי, — שהנהלת בתי הספר והתפתחותם לא יסבלו, ורק אז מסר את הנשיאות בידו, והוא התפטר לרגלי חולשתו ורבוי עסקיו.

המנוח אדגר סוארס השתתף במשך כשלשים שנה בתור אחד מחברי ועד הקהלה, ופעולתו של הנשיא הקודם הברון ז'אק די מנשה, נבחר המנוח לנשיא הקהלה. במסירות נפש שלא את תפקידו באמונה ובחריצות לטובת הקהלה והפרחתה. בימי המלחמה העולמית התמסר המנוח לטובת גולי ארץ ישראל, ובתור נשיא הקהלה יסד ויכונן ועדים וועדות שונות לבוא לעזרתם. וכאשר ראה כי מספר הגולים הגיע עד ליותר מאחד עשר אלף וכי כל החברות והאגודיות במצרים לא תוכלנה להספיק ולכלכל את כל אלה, — פנה למלך מצרים שולטן חוסין שהיה ידידו הפרטי, ויבאר לו את המצב העגום שבו נמצאים כל הגולים, וכי רק הממשלה יכולה וצריכה לבוא לעזרתם, הוד מלכותו השולטן נאות לו. וכמו שידוע, קבלה עליה הממשלה את כלכלת הגולים ותמנה את הא' הורנבלואר לסדר את הכל.

אבדה גדולה אבדה קהלתנו במותו של האיש היקר הנז', אבדה שאינה חוזרת. —

יהי זכרו ברוך!

יוסף די פיג'וטו ביי.

המנטור היהודי היחידי במצרים

עוד לפני שנה, יצרה ממשלת מצרים מחלקה חדשה בוזרה בשם „המועצה הכלכלית" שבה לקחו חלק, מלבד המשת חברי הוזרה, עוד ששה־עשר חברים אשר נמנו עפ"י פקודת הוד מלכותו, וביניהם היו שלשה יהודים והם: יוסף די פיג'וטו ביי, אברהם עדה מאלכסנדריה והרופא ד"ר י. לוי מקהיר.

ביום שני העבר הגיעתנו הבשורה המובה, כי בין שמנה וארבעים המנטורים אשר נמנו ע"י הוד מלכותו בסנט המצרי, ישנו גם כן בן עמנו הא' די פיג'וטו ביי, והוא המנטור היהודי היחידי במצרים.

אין לתאר את גדל השמחה אשר שררה בקרב כל בני קהלתנו!... מכל צד נשלחו לו ברכות, אחולים ומברקי ברכה לברכו על המשרה החשובה והנכבדה הזאת; כי מי מבני הקהלה איננו מכבד ומעריץ אותו ואת עבודותיו הצבוריות של אדם־המעלה הזה בכל עניני הקהלה היהודית האלכסנדרונית!

קשה מאד יהיה לנו לתת הערכה מפורטת מכל עבודותיו הצבוריות של האדון די פיג'וטו ביי, ולתאר את פעולותיו בכל מפעלי החסד של

הקהלה היהודית בעירנו, מפעלים לאומיים וכלליים! אין לך מוסד או מפעל קטן או גדול שאין ידו של די פיג׳וטו שם להנהיג בעצותיו המחוכמות, ועינו הפקוחה והחדה פועלה שם להשגיח ולסדר.

גולי ארץ ישראל בימי המלחמה העולמית זוכרים בטח את עבודתו הפעילית של מר פיג׳וטו לטובתם.

בשנים הראשונות שאחרי המלחמה תמך הא׳ פיג׳וטו ביי הרבה ב„ועד העליה" פה בענין הקלת המעבר להחלוצים דרך אלכסנדריה לארץ ישראל.

אך המפעל היותר חביב עליו, מכל ענפי העבודה השונים של הקהלה ואשר עליו מתמסר בכל גופו — הוא בודאי מקצוע החנוך, בתי הספר. ואת אומרת: הרמת מצבן הרוחני של השדרות הבינוניות של היהדות האלכסנדרננית ע״י החנוך הניתן לילדינו. במקצוע הזה מלא כר נרחב לשאיפתנו האחת, והיא — להעלות את בתי הספר העברים הנתונים תחת נשיאותו, לאותה המדרגה אשר קהלתנו תוכל להתפאר בהם. לחנוך מקדיש מר פיג׳וטו את רוב עתותיו, מקריב את זמנו וגם כספו לטובת התפתחותו. אין לך יום, ולעתים גם פעמים ביום, שמר פיג׳וטו לא ילך לבקר את בתי הספר, החל ממכון התפירה, גן הילדים, ביה״ס לבנות, עד ביה״ס לילדים בדיוטה העליונה. וכל פרט היותר קטן מענין אותו; עליו לדעת אם החלב הניתן לילדים בארוחת הבקר, הוא מזוקק ונקי, אם האכל בצהרים הוא טעים ומבריא, אם התלמידים באים להתפלל שחרית, וכו׳ וכו׳, ובבקר בשעה שבע כבר אתה מוצא אותו בשער בית הספר, להשגיח אם הכל נעשה כשורה.

בהשתדלותו של הא׳ די פיג׳וטו ביי עם חבריו בועד בתי הספר, נאספו לפני כארבע שנים נדבות מיהודי עירנו עשרים אלף לירה מצריות כדי ליסד קרן קימת להחזקת בתי החנוך של הקהלה והנן מופקדות כיום בשטרות ערוך בבנק הלאומי, ופרותיהן מוקדשים להחזקת בתי הספר.

האדון יוסף די פיג׳וטו ביי הוא אדם מעשי, עסקן ופעיל חרוץ, המזניח את עסקיו הפרטים כדי לעסוק ולעזור, לא רק בענינים הכללים של הקהלה, אלא גם לטובתם של יחידים פרטים; והוא מוכן להקדיש את שרותו בכל עת ובכל שעה; אישיותו החביבה, דבורו הנעים, מושך אותך בעל כרחך לאהבה וגם ליראה אותו — יראת הכבוד והערצה.

וכאדם מומחה בעסקים ובעל נסיונות בעולם המסחר, הוא מנהל ומנהיג בנקים ובתי מסחר גדולים, והוא גם נשיא „לשכת המסחר המצרית".

האדון יוסף די פיג׳וטו הוא נשיא לשכת „בני ברית" זה רבות בשנים,

נשיא ועד בתי הספר להעדה, סגן נשיא של ועד העדה, סגן נשיא של „פרו פלשתינה", גבאי ביהכנ"ס „אליהו הנביא" ועוד ועוד.

ובצדק תוכל עדת היהודים באלכסנדרוה להתגאות ולהתפאר בבנה היקר הזה!

ירבו כמוהו בישראל!

נשף חגיגי לכ' הסנטור היהודי

לשכת „בני בריית" באלכסנדריה, רצתה להביע את רגשי שמחתה לנשיאה היקר, האדון יוסף די פינ'וטו ביי לרגלי המנותו ע"י הוד מלכתו פ'יואד א' כמושב חברי הסינט בממשלת מצרים — ערכה נשף כבוד ב„בית העם" בליל מוצאי שבת ט"ז אדר, בהזמינה את כל בריה וגם הרבה מחשובי הקהלה ונכבדיה.

מסדרי החגיגה ערכו את האולם בטוב טעם ואמנות, מקושט במאות אורות בצבעי תכלת ולבן, פרחים ודגלים, עם מזנון עשיר ונהדר. על מושב הבימה העמידו על הקיר את תמונתו של חתן היום מעוטרה בפרחים בין שני דגלים יהודים, ומטעל לה — הדגל המצרי. היו נוכחים במעט כל גדולי העדה ונשותיהם, רופאים, עורכי דין ונשיאי כל האגודות היהודיות, מנהלי בתי הספר, מוריהם ומרותיהם. האולם היה מלא מפה אל פה, והרבה מוזמנים נשארו עומדים צפופים מאפס מקום.

זאת היתה הבעת רגשי שמחתו של כל הקהל היהודי באלכסנדריה שבא לחלק את הכבוד הראוי לאיש המעלה, הסנטור האהוד, אשר הודות למרצו העז ולעבודתו בלי הרף בכל עניני העדה, ידע לרכוש לו את אהדתם של כל השדרות והורמים השונים שבקהלה הגדולה הזאת.

בשעה שבע החלה החגיגה בשירת „התקוה" אשר שרה המקהלה המסודרה ע"י הטורה ש. גולדמן.

האדון משה חזן חבר בועד הקהלה ונשיא ועד מסדר הנשף, הקריא מברכים ומברקי ברכה שנשלחו לכבוד המאורע.

האדון פ'ליקס טובי ביי נשיא הקהלה פתח את הנשף בספרו בשבחיו של העסקן פינ'וטו ביי, ולמרות אבלותו. (הוא חתנו של מ. קטאוי פשה נשיא הקהלה בקהיר) בא בכונה מיוחדה לפתוח את החגיגה הזאת היקרה בעיניו, כדי להביע בשם כל בני הקהלה היהודית האלכסנדרונית את רגשי שמחתם ומאחל לו שיזכה להמשיך את פעולותיו לטובת הכלל.

האדון ויקטור נגר דבר בשם הלשכה המסחרית במצרים אשר הוא נשיאה.

ד״ר ח. שליזנגר סגן נשיא לשכת „בני ברית״ מברך אותו בשם הלשכה. הוא מהלל את יהודי מצרים, אשר על ידי השארם נאמנים למסורת הדתית של אבותיהם, הם נכבדים יותר בעיני העם המצרי. ולמרות מעוטם בארץ יש להם השפעה גדולה ורחבה בעולם המסחר, וממלאים תפקיד חשוב בחיים החברתיים והכלכלים במצרים.

זה היה דבר טבעי, — ממשיך הנואם, — כי בתקופה הנוכחית, החשובה ביותר בדברי ימי העם המצרי יבחרו בסנטור יהודי, וביחוד ביוסף די פינ׳וטו בי״, אשר ע״י פעולותיו הכבירות בתוך הלשכה, בקהלה האלכסנדרונית ועוד, נתפרסם שמו גם מחוץ לכתלים היהודים וירכוש לו בזה אהדה והערצה גם בין לא־היהודים.

חכמי התלמוד אמרו: „העולם עומד על שלשה דברים:״ תורה, עבודה וגמילות חסדים״, ונשיאנו החביב עוסק ופועל בשלשתם: תורה — הפצת תורה והשכלה בברי הספר; עבודה — גבאי בית הכנסת; גמילות חסדים — בקחתו חלק פעיל בכל בתי החסד השונים של הקהלה, משתתף בעניני א״י ותומך בתנועה הלאומית בהיותו סגן „פרו פלשתינה״; בא לעזרתם של יהודי אוקרניה ועוד ועוד.

לבסוף גומר הנואם את נאומו כדברים האלה: בעת שהנך בא למלא חובות חדשים לאומה המצרית, אל נא תשכח כי הנך יהודי; וכיהודי עליך החובה להגן על כבודו וכו׳.

בצרפתית צחה ובסגנון בהיר ויפה דבר ד״ר ר׳ שוכט, בהביעו את רגשי הערצתם של כל חברי הלשכה ושל כל בני הקהלה לנשיאם האהוב, אשר הודות לעמלו הרב, חריצותו ושקידתו; וגם הרצון להטיב, זכה להתכבד ע״י הוד טלכותו בבחרו בו בין אלפי יהודים יושבי מצרים, כדי למלא תפקיד כ״כ חשוב בסינט. אח״כ תאר את פעולותיו להפצת התרבות בקרב צעירינו וכו׳.

וכעין המאסף לכל המחנות היה נאומו של כבוד הרה״ג הראב״ד אברהם אביכזיר.

כמעט אפשר לאמר כי נאומו היה המסמר של הנשף; כי הוא, כדרכו אינו מסתפק בהתלות ותשבחות, עליו גם להוכיח וליסר, כמו שמשרתו דורשת ממנו. ואחרי הרימו על נס את פעולותיו של הסנטור ואת כח השפעתו הגדולה ע״י התעניינותו בכל עניני העדה היותר מסודרה שבארצות המזרח, החל לדבר על ענף העבודה היותר חביב עליו, והוא ענין החנוך.

כבוד רבנו תאר את מצבם הפעוט והמדולדל של בתי הספר שלנו, מרם הכנסו בתוך חברי ועד בתה"ס של הקהלה, ואת מצבם המזהיר של היום, אשר עדתנו תוכל להתפאר בהם. אח"כ עבר אל בתי החנוך של „התקוה" בתוך העיר, ו„שבת אחים" במוחרם ביי, העומדים במצב של גסיסה, מפני שידו של פיג'וטו איננה שם. ובדברים חמים ונלהבים, משביע הנואם להפנות את תשומת לבו גם אליהם להקימם ולהחיותם. ויתאר בצבעים שחורים את מצבו הרוחני השפל של כל הדור ההולך ומתחנד בבתי הספר הנכרים וכו' וכו'.

באחרונה מושיט לו מתנה: תנ"ך קטן נתון בתוך תבה משובצה ויאמר לו: עליך לזכור תמיד כי הנך י ה ו ד י, וחובתך להגן על כבודו. והתורה הזאת תהיה תמיד בחיקך לזכרון וכו'.

אח"כ התפלל תפלת „הנותן תשועה" לכבוד הדר המלך פואד א' ו„מי שברך" לכבוד הסנטור היהודי ולכל הקהל.

הארון די פיג'וטו קם על רגליו כשהוא נרגש מאד מרגשי הכעת אהדה שהראו לו כל הנאספים, הוא הודה לקהל על כל הכבוד שנעשה לו, הודה לועד המסדר ולכל הנואמים ויאמר: אינני ראוי לכל התהלות והתשבחות אשר פזרתם לי מכל צד, והכבוד אשר נתכבדתי מהוד מלכותו ע"י משרתי בסנט, לא צריך ליחס לי, להאישיות של פיג'וטו, אלא לקהלה היהודית כולה, וכו'.

הוא גומר את דבריו בתארו את מצבם הטוב של היהודים בארץ זו, עד כמה נהנים מכל זכויות אזרחים ועד כמה נכבדים בעיני הממשלה, ואנחנו מצדנו צריכים להיות מכירי טובה אל המדינה, אל הממשלה ומלכה האהוב.

מחיאות כפים סוערות ונלהבות נשמעו בכל האולם. וקריאות: יחי המלך פ'ואד א'! יחי הנסיך יורש העצר! יחי סער זגלול פשה ראש הזורה; יחי יוסף די פיג'וטו ביי הסנטור!

עפ"י החלטת האספה נשלחו מברקים בשם הלשכה אל הוד מלכותו, ואל סעדת זגלול פשה, המודים להם על שהואילו למנות את כבוד נשיאם החביב יוסף די פיג'וטו ביי לחבר בסנט, אשר גרם לשמחת כל בני הקהלה היהודית. ובהזדמנות זו הם מתפללים בעד שלום הוד מלכותו, ומאחלים להעם המצרי ולהמדינה אושר והצלחה.

אחרי כן עברו אל האולם הגדול, אשר היה מקושט בטוב טעם לכבוד המאורע, ושם נערך מזנון עשיר מלא כל טוב. והנאספים שתו ואכלו וייטיבו את לבם עד השעה אחת עשרה.

נשף הכבוד הזה השאיר רושם נהדר בלב כל הנאספים.

התעמולה לקרן היסוד באלכסנדריה

כ"א אייר התרפ"ה

כמו שהודעתי בכתבתי הקודמת ערכה הסתדרות הציונית בעירנו שני מנאמים כדי לבאר לקהל שלנו את טיב קרן היסוד ותועלתה לטובת ההפתחותה של ארץ ישראל.

הנואם הראשון היה העו"ד ד"ר יהושע בוכמיל שליחה של קרן היסוד בלונדון. במוצאי שבת שעברה באולם „בית העם" הוזמנו ובאו מסלתה ושמנה של הקהלה היהודית באלכסנדריה.

הברון פ'ליקס די מנשת הציג לפני הנאספים את הנואם הנשלח מטעם הסתדרות הציונית העולמית לנהל תעמולה במצרים לטובת קרן היסוד, ויגמור את דבריו בתקוה כי היהודים בעיר זו ידעו להעריך את מטרתה של קרן זו ואת כל פעולותיה, וישתתפו גם הם בבנינה של ארץ ישראל.

העו"ד מר בוכמיל שדבר אחריו דבר כשתי שעות, ודבורו היה כל כך שוטף כי הקסים את שומעיו; וכאדם מומחה בשאלות כלכליות, דבר על שאלת היהודי ופתרונה בתור שאלה כלכלית. ויאמר בין יתר דבריו: מטרת התנועה הציונית ומפעליה בא"י, איננה תנועה פילנטרופית הבאה לתת עזרה מידית להאומללים, למשל: ועד עזרת הסיוע ליתומי אוקריינה ועוד — אלא תנועת תחיה לאומית, במטרה לשים קץ בפעם אחת לכל הצרות, ולתת יכולת גם ליתומים בעצמם לחיות בארץ אבותינו. ואת זה אי אפשר להוציא לפעל מבלי שתחיה ארץ מולדת יהודית מאורגנה ואשר עליה יוכלו לסמוך כל הכחות היהודים.

אח"כ עבר על מצב היהודים בגולה וביחוד בארצות מזרח אירופה, ויאמר: אם מדינה כפולניה שעוד אתמול היתה משועבדת תחת עול זרים, והיום שהגיעה להיות ממלכה חפשית, הודות לחבר הלאומים — מסדרת ביהודים יושבי ארצה פרעות עפ"י שטה חדשה, לאמר: רדיפות באכזריות מדעית... אם הקדמה וההשכלה האנושית דורשות שכל לאום יחיה את חיי הלאומיות שלו לפי גאוניותו כדי שיוכל לתת להשכלה העולמית את פרי עבודתו — הנה היהודים אשר עשו את חובתם במלחמה העולמית יש גם להם אותם הזכויות לבנות את ארץ מולדתם העתיקה, ולא לסבול רדיפות ופרעות מכל צד. הצהרת בלפור שנתאשרה ע"י כל המשלות צמחה ע"י העקרון הזה... אך עלינו לדעת כי עם נתינתו ליהודים את הזכות לבנות את בית לאומם, כן המשלות העמיסו עליהן את החובה להוציא לפועל את תחיתם. ובכן, אנו היהודים מחויבים לבנות את ביתנו אנו כדי שנוכל

לקבל את אותם מבני משפחתנו העזובים; אנו חייבים לבנות את ארץ ישראל בכחותינו ההמריים.

הנואם ד"ר בוכמיל באר לקהל את מטרת שתי הקרנות: קרן היסוד וקרן הקימה לישראל ופעולותיהן עד היום להתפתחותה של ארץ ישראל.

האדון פליקס טובי נשיא הקהלה קם והודה לנואם הנכבד על נאומו המזהיר, ויבקש מהקהל לתמוך ולעזור בקרן היסוד. שום יהודי איננו יכול להשתמט מחובה זו. אין פה שאלה של ציונים ואי־ציונים. כל יהודי חייב להקריב מכספו עד כמה שיוכל לבנין ארץ ישראל.

ובשירת „התקוה" נגמר הנשף אשר השאיר רשם יפה בקרב הקהל האלכסנדרוני.

ראיון עם הסנטור יוסף די־פיג'וטו ביו

אלכסנדריה, כ"ז ניסן התרפ"ה

רציתי להתראות עם הסנטור האדון יוסף די פיג'וטו ביו, בשובו מנסיעתו לארץ ישראל לרגלי חגיגת פתיחת המכלל"ה בירושלם, כדי לדעת את רשמיו על מסעו זה בימי שהותו בארצנו. כי לפי דעתי, אנשי עסקן חרוץ ופעיל כאדון די פיג'וטו, שהוא הרוח־החיה בכל עניני העדה הגדולה באלכסנדריה, ירצה להקדיש מעט מזמנו, להתענין ולהתמסר גם לטובת התפתחותה של ארץ־ישראל ובנינה, מובטחני, ולא אגזים אם אומר, כי קרבנו את כל היהדות המצרית אל תנועתנו, ובקרוב נוכל לקוות ממנה גדולות.

בשבוע זה סרתי אל בית משרדו ואבקשהו להואיל למסור בעד קוראי „דאר־היום" את רשמיו על מסעו בארץ־ישראל.

האדון די פיג'וטו בחביבותו הרגילה קבלני בספ"י וויאל להשיבני:

— הנה זה כמה ימים אשר שבתי מנסיעתי, ועודני מושפע ומוקסם מכל מה שראו עיני בימי שהותי בה: אמנם ארץ ישראל היתה תמיד קרובה ללבי, תמיד חזיתי אותה בדמיוני; קהלתנו תמכה ותומכת תמיד הרבה במוסדות־החסד שבה: ובשנות המלחמה העולמית בשישבו גולי א"י באלכסנדריה, היתה לי ההזדמנות להכיר ולעבוד יחד עם רבים מאנשי הרוח שבהם: התעניינתי לדעת מכל מה שהתהוה שם בישוב החדש; היו לי שיחות מעניינות עם ראשי ההסתדרות הציונית העולמית ומנהיגיה, יסדנו

ועד „פרו פלשתינה". גם ועד העליה בעירנו מוצא כי תמיד הושטתי יד לעזרה; אפס כי בכל תשוקתי לראות בעיני את הארץ ואת עבודת אחינו שם, לא נזדמנה לי השעה להוציא את רעיוני זה לפעל. וכעת כאשר הוזמנתי אל חגיגת פתיחת המכללה בירושלם לא החמצתי את השעה ומיד נעניתי לה, ואסע ארצה־ישראל.

תרתי את כל הארץ. בראשונה בקרתי את „תל־אביב", זו העיר היהודית היפה אשר יצא מוניטין שלה בעולם, ולפי דברי האיש אשר לוה אותי, מספר היהודים בעיר זו עולה לשלשים אלף נפש, וכמאה ועשרים בתים הולכים ונבנים מדי חדש: אך כנראה ישנם גם הרבה בתים אשר בעליהם אינם דואגים שיהיו די חזקים, הם ממהרים לבנותם כדי להשכירם במחירים טובים. אך בכלל היא עיר ארופית במלוא מובנה של המלה. בתל אביב הנך מרגיש את עצמך בתוך משפחתך. הוזמנתי אל המשתה שנערך לכבוד לורד בלפור בהקזינו „גלי־אביב".

בקרתי את המושבה היפה ראשון־לציון, ראיתי את היקב, סרתי אח"כ אל „מקוה ישראל" ביה"ס החקלאי של האליאנס, אמנם הוא באמת בית ספר מופתי לכל פרטיו.

שאלתיו אם ראה איזו בתי תעשיה ההולכים ונוצרים בארץ?

— ראיתי, אומר לי הסנטור, בתי־חרשת אחדים המעסיקים עשרות של פועלים, וענפי תעשיה חדשים הולכים ונוצרים; התעשיה מתפתחת, ואני מקוה כי בקרב הימים יתוספו עוד הרבה בהים כאלה אשר יספיקו עבודה למאות ואלפי ידים, ובזה יוטב בודאי מצבה הכלכלי של הארץ: ודיינו אם תוצרותיהם הספקנה לצרכי תושבי הארץ עצמה. עוד מוקדם לחשוב כי יגיעו בתי התעשיה בארץ ישראל לשלוח את תוצרותיהם גם מחוץ למדינה.

מיפו נסעתי לחיפה, צפון א"י, בקרתי את העיר, ישנה תקוה גדולה שתהיה חיפה בירת המסחר של ארץ־ישראל. סירתי את בית"ס הטכניקום. זהו בנין ענקי ונהדר הנותן כבוד לישראל, ראיתי את הטחנות הגדולות, המושבה „בת גלים" ועוד ועוד. בכל פנה שהנך פונה, אתה רואה וטרגיש כי דבר גדול הולך ונעשה על אדמת אבותינו.

משם הלכתי לעמק יזרעאל. במקום הזה השתוממתי למראה עיני. איזו עבודה ענקית נעשתה פה! ישנם פה התאמצויות גדולות וקרבנות גדולים יוצאים מן הכלל! מצד אחד מסירותם הנפלאה של החלוצים, ומצד השני השקעת כספים מרובים להבראת המקום על ידי יבוש בצות ונטיעת עצי אקליפטוס — כל אלה יחד הצליחו להפך את העמק הזה לגן עדן ממש. המושבה „נהלל" היא באמת פנינה יקרה בתוך העמק.

ומשם נסעתי דרך הרי יהודה השוממים והחשופים, ירושלימה, כדי להיות נוכח בחנוכת פתיחת המכללה. אין לי צרך לתאר לך את הרושם הנפלא והמצוין אשר השאיר בלב כלנו אותו היום הגדול והלילה שלאחריו, אשר לא היה כמוהו בכל דברי ימי עמנו... את כל זה קראתם בודאי בעתונים לכל פרטיהם.

— ומה דעת אדוני על הסתדרות הספרדים?

— אדוני, עונה לי הארון די פינ׳וטו כיי, אנכי התנגדתי תמיד לכל פרוד, השמות של „אשכנזים״ ו„ספרדים״ צריך יהיה לבטלם. אין אנו אלא עם אחד. הראשונים החיים במזרח ארופה וסובלים במדינותיהם מבלי כל תקוה להתאזרח, הם בטבעם נלהבים ביותר לתנועה הלאומית, והאחרונים החיים בתוך עמים שקטים ושלוים, והם נהנים כמעט מכל זכויות האזרחים, אין להאשימם אם בהשקפה ראשונה אנו רואים אותם כאדישים וקרים. ולפי דעתי אין ליסד הסתדרות מיוחדת בשם „הסתדרות ספרדים״; ואולי מתאים יותר השם „חלוצי המזרח״, כמטרה לקרב את כל בני המזרח להסביר להם את התנאים הרעים שבהם נתונים רוב יהודי מזרח ארופה כדי שישתתפו גם הם יחד עם כל יהודי העולם ויקחו חלק בבנין הארץ; ובה בעת להשתדל ולדרוש, כי יהיו להם באי כח בתוך ההנהלה הציונית ולעבוד אתה עבודה משותפת.

— ומה דעת אדוני על השאלה הערבית?

— לפי מה שראיתי, ענה הסנטור, היחסים בין הערבים והיהודים אינם רעים כמו שמתארים אותם בעתונות הערבית, צריכה רק קצת הבנה משני הצדדים, והיחסים האלה יוטבו, מצדנו צריך יהיה להסביר לערבים את התועלת הגדולה אשר תצמח להם ע״י כניסתם של היהודים אל הארץ, הלא הם מפריחים אותה על ידי השכלתם ועל ידי השקעת כספים מרובים להחיאתה ולהבראתה. וכטוח אני כי סוף סוף יעריכו הערבים את זה ויתנו את ידם לאחיהם היהודים ויעבדו כלם יחד עבודה משותפת לטובת המדינה והפרחתה.

ולבסוף שאלתיו ע״ד החנוך בארץ־ישראל, ואם הספיק לבקר אי אלה מבתי־הספר שכח?

— בקרתי — אומר לי חבר הסנט לממשלת מצרים — בתי ספר אחדים, וביניהם הגמנסיה בתל אביב, הטכניקום בחיפה, מקוה ישראל ביפו וביה״ס האליאנס בירושלם, והתענגתי לראות כי כל הלמודים והמדעים השונים נלמדים בעברית, בכלל נותנים לנו בתי החנוך בארץ ישראל דור שלם מדבר בשפתנו. ואחד מהמפעלים היותר גדולים ונהדרים הנעשים

בארצנו והראויים לתהלה והערצה מאת כל העולם היהודי — הוא בודאי החיאת העברית והפצתה בתור שפה מדוברת. בכל מקום שאתה פונה אינך שומע אלא את צלצולה היפה של העברית החיה: יהודים באים מכל קצות הארץ, ממדינות שונות, מדברים בשפות שונות, ורק הם נפגשים בארץ ישראל עם אחיהם, מיד מבינים איש את אחיו, ושפת אבותיהם היא המקשרת אותם.

— עלי להגיד גם את צערי — ממשיך האדון די פינ׳וטו את דבריו — במקומות אחדים הרגשתי קצת זלזול בקדשים, בשמירת הדת ובשמירת השבת, ואצטער מאד. אין אנו באים לדרוש מהם חסידות ואדיקות, אך כמדומני כי יש לנו הצדקה לתבוע מהם לרחוש קצת כבוד והערצה לרגשי היהדות הקדושה, ולא לגרום במעשיהם עלבון לאחיהם שומרי דת.

ובאחרונה שאלתיו: הנוכל לקוות כי היהדות המצרית תשתתף סוף סוף יותר ברצינות בתנועה הגדולה המתרחשת עתה בארץ ישראל?

— בודאי, אין לי כל ספק בזה, אני בטוח כי המאורעות האחרונים באי יתנו דחיפה חזקה לעבודה יותר נמרצה, וכל היהודים פה יתמכו ביד רחבה להקמת בנין הבית הלאומי בארץ אבותינו.

בשם „דאר היום" ובשמי הודיתי להסנטור על הואילו לתת לי את ראיונו החשוב.

במוצאי שבת שעברה, הצינו חובבי הבמה „אחדות אומנתית ליהודי המזרח" את החזיון „האנוסים בספרד" שתורגמה בספרדית ע"י המורה בן ציון טרגן, בתיאטרון „קונקורדיה". החזיון הוצג כבר פעם בעברית בימי שבת גולי ארץ ישראל בעירנו, על ידי האדון בן ציון ידידיה בתיאטרון „אלהמברה".

במחזה מתוארת יפה, חגיגה של משפחת אנוסים בליל ה„סדר" של פסח בתוך מערה אפלה, והתפשם בכף החקירה. המשחקים מלאו יפה את תפקידיהם. ביחוד הצטינו האדונים: יצחק פיסו בתפקידו של דון יוסף אלוירה ראש המשפחה; ליאון חודארה — אלפרידו בנו; יצחק השביע — האינקיזיטור תומס בנדיקטום, וגם שאר המשחקים והמשחקות; הגברת בנבניסתי בתפקיד דונה רבקה אשת דון יוסף; והגברת קמחי בתפקידה של קריסטה בילה בת האינקיזיטור אחובת אלפרידו, והאדון נסים קאלדירון — דון מורטינואס, אציל ספרדי.

האולם הגדול של תיאטרון קונקורדיה היה מלא. הרשם העצוב של מסירות נפש בער הדת - היה מצוין מאד, גם המשחקים ידעו לעמר על הנבה הראוי, בפרט במערכה האחרונה בשעה שנתפשו האב והאם, בנם ואהובתו במערה בעת הסדר על ידי תומם אבי הנערה ראש החקירה.

אחרי המחזה, ובכדי שלא להשאיר את הקהל במצב מדוכא, ולסיים בכי טוב הצינו קומדיה מצחיקה בשם „הקומיסר הטוב", הביא את הנאספים לידי צחוק ובדיחות.

האולם רעש ממחיאות־כפים ממושכות שהנאספים חלקו למשחקים החובבים על הנעימם להם שלש שעות של קורת־רוח.

אגודת חובבי הבמה „אחדות אומנתית של יהודי המזרח", שנוסדה מחדש, רוצה לחבר יחד את הטוב ואת המועיל, לאמר: בה בעת שהקהל מתבדח ומבלה את זמנו, מביא בהשתתפותו גם תועלת חמרית לאגודת „יהודי המזרח", שהיא בית החסד היחידי בין יהודי הקדם באלכסנדריה, השולחת למאות חולים עניים רופא ורפואות.

חובבי הבמה יצינו לע"ע בכל שלשה חדשים מחזות וחזיונות ביחוד של נושאים יהודים ולאומיים, כדי להשריש בקרב קהל יהודינו פה רגשות לאומיים, וחבה לארצנו.

ובכדי להקל בהוצאות של פרסום מודעות ופרסומים ומכירת כרטיסים, מקבלת האגודה חברים מנויים בתשלומים חדשיים, והם ישינו חנם שני מקומות בכל הצנה, מבלי כל צרך למכור ליחידים. מההכנסה הנקיה, אחרי נכוי כל ההוצאות, יופרשו רק עשרה למאה להוצאות קטנות של אגודתם, והשאר מקדש לטובת „בית החסד ליהודי המזרח".

חברי הועד המיסד הם האדונים: משה פרץ, אברהם דואניאם, יצחק פיסו, אברהם השביע, יצחק השביע, ליאון חודרה, יעקב אלפנדרי, והגבירות: א. שוטו, ז' מירזן וא' אברם.

ט' כסלו התרפ"ג

עוד נצחון ליהדות המצרית!

1924

כ"ו אדר"ב התרפ"ד

בימים האחרונים היו הבחירות לעיריה האלכסדרוגית. כל איש המשלם לא פחות מחמש ושבעים לי"מ שכירות לשנה, יש לו הזכות לבחור. היו צריכים הפעם לבחור בשלשה יועצים למלא את מקומם של שלשה יוצאים.

היו שני גושים: מצד אחד — הציגו שלשה מועמדים: אלי׳ שמאע, מוחמד אבוזיד, ומונפ׳רטו, ומצד השני — הוצגו: שני יונים וערבי אחד. כל גוש נחל תעמולה גדולה לבחור במועמדיו, והיהודים — אם כי לא היו בגוש אחד — נתנו את קולותיהם לשלשת הראשונים: אך למרות כל השתדלותם נכשלו. ויצאו כל שלשת המועמדים של הצד השני.

היום הגיעתנו הבשורה, כי הממשלה, בהעריכה את ערך פעולותיו של הא׳ שמאע בשנות עבודתו לטובת העיריה, מצאה לנכון למנותו מצדה שוב ליועץ העיריה.

האדון שמאע הוא אחד הסוחרים הנכבדים שבעירנו, והוא אדם אהוד וחביב, ויש לו ידידים רבים בין כל השדרות. קוראי „דאר־היום" זוכרים כי לפני שלשה חדשים ירו עליו אנשים בדרך בשובו במכוניתו מהכפר העירה ומצבו היה מסוכן מאד. דבר זה הכאיב את לבות כל מכריו הרבים. והוד מלכותו שלח אז את שלישו לבית החולים להודע משלומו.

צריך לציין כי בעיריה יש לנו ששה יועצים יהודים.

— באספת הועד להסתדרות הציונים באלכסנדריה, הציע ד״ר שלזינגר לכתוב את האדון יוסף די פינ׳וטו ביו בספר הזהב לרגלי המנותו לסנטור בממשלת מצרים. הצעתו נתקבלה.

בבחירות האחרונות ליועד ההסתדרות נבחרו: ד״ר שליזנגר, ליאון נחמיאס, מ. נדלר, רפאל דויק, פנחס קולוניטום, ברוך שיינין, א. עשהאל, אלי׳ פוליטי, א. שמיד, והאדון מרדכי סולאם — לראש ועד הקרן הלאומית.

א׳ אב תרפ״ח

עם פתיחת המועדון של הסתדרות הציונית בעירנו בדחוב מרכזי עם אולמים יפים ורחבים וגן נחמד — התעוררה שוב התנועה הלאומית אשר היתה כמעט נרדמת. בבחירות החדשות נכנסו כחות חדשים ופעילים; ואנשים שהיו רחוקים עד כה מהתנועה משתדלים כעת בכל האמצעים להרחיב את שדה הפעולה ולהכניס בה דם של חיים חדשים ורעננים, גם בעבודת הקרן הלאומית רבה התנועה בחדשים האחרונים, ע״י השפעתו של האדון פליקס גרין, קומיסר הקרן הלאומית. גדוד של צעירים וצעירות. מזוינים בכל חום אהבתם לעמם ולארצם, טפיצים את הקופסאות בבתים ובמשרדים, ובכל הזמנות משתדלים להפיק תועלת לטובת קרן הלאומית.

— ביום הרביעי העבר בשעה התשיעית ערכה ההסתדרות הציונית

ב„בית־העם" את האזכרה השנתית להמנהיג הגדול המנוח ד"ר תאודור הרצל ז"ל, והפעם היה האולם קטן מהכיל את כל הבאים. יש לציין כי ביניהם היו רבים מאותם אשר לא הסכנו לראותם בנשפים שכאלה, וזה למרות החום הגדול אשר שרר בימים האחרונים.

האדון פליקס גרין נשיא ההסתדרות ממלא מקום הנשיא הברון ז'אק אלי' די מנשה, הנמצא כעת בארופה, פתח את האזכרה במלים חמות ויציג את ד"ר רפאל שוכט לפני הקהל. הדר' הנכבד ידוע לקוראי „דאר־היום" בתור יהודי לאומי ונואם חשוב, הוא התהיל את הרצאתו המענינת בספרו את תולדות ימי המנוח, ובהעריכו את זכרו אשר נקדש בעיני כל מפלגות האומה; דבר על הרשם הגדול שעשה בעולם היהדות פרסום ספרו „מדינת היהודים", על הכנסיות הציוניות והשפעתן בעולם הכללי, ספר על ההרתפקאות שעברו על התנועה מאז החלה להתפשט עד התגשמותה ע"י הצהרת בלפור ומועצת סן־רימו. נאומו זה שארך כשלשת רבעי שעה היה מלא ענין.

אחריו עמדה על הבימה הגברת אדוארד אגיון, היא ספרה בדברים חמים יבסנגון עשיר את רשמיה על מסעה בארץ ישראל, ואיך התפעלה מכל מה שראתה בעיניה את עבודתם של החלוצים והחלוצות; ותגמיר את נאומה בקריאה אל כל יהודי מצרים להשתתף בבנין הארץ.

דבריה נשמעו ע"י הנאספים בהתענינות רבה ובתשומת לב, וזאת הופעה חשובה ורבת ערך בתנועה הלאומית בעירנו, כי אשה, ומשדרות העליונות בקהלתנו — תהיה כל כך מסורה לטובת רעיון הלאומית! הגב' א ג י ו ן היא הנשיאה של ערת קרן היסוד באלכסנדריה, והיא המלוה את האדון בוכמיל, ציר קרן היסוד במצרים בכל דרכיו. וגוכל לאמר כי הודות להשפעתה של הגברת אגיון, נאספים כעת סכומים לא מעטים למרות המשבר המסחרי הגדול השורר כעת בארצנו.

רשם עמוק עשו דבריו המעטים של הברון פ'ליקס די מנשה. גם הוא דבר על רשמיו היפים בארץ ישראל, אשר זה ימים אחדים שב ממנה, ויביע את תקותו לראות הגברת הפעולה בין יהודי מצרים לטובת בנין ארץ ישראל.

הברון פ'ליקס די מנשה הוא ציוני ותיק ופעיל, הוא מאותם האנשים אשר אינם מסתפקים בדברים, כי אם ב פ ע ו ל ו ת, ובכל מסעיו לארץ ישראל מרחיב את חוג עבודתו לטובת בנינה, ובקרוב נוכל לבשרכם כי התגשם על ידו מפעל ישובי חשוב אשר יתן דחיפה לעירינו פה לקחת חלק יותר פעיל בישוב הארץ.

הפתעה נעימה היתה נוכחותו של כבוד הרה"ג בן ציון עוזיאל הרב הראשי ביפו, אשר שב עוד בערב ההוא מג'ניבה, משליחותו בתור אחד מבאי כח הוער הלאומי בא"י. הרב הנכבד נעתר לבקשת הקהל לדבר דברים אחדים, והוא אמר: הנואמים שקדמוני הודו לכל הנאספים על בואם בקהל להשתתף באזכרת מנהיגנו הגדול ד"ר הרצל. אך אני אינני מודה לכם, כי אתם עשיתם רק את חובתכם, ואין מודים לאיש העושה את חובתו. ואם כי לדאבוני הגדול — מוסיף כבוד הרב — ידעתי כי בין הקהל הגדול הזה ימצאו מעטים מאד אשר יבינוני בדברי להם בשפתנו, אך אחרת אינני יכול לעשות; מוכרח אני לפנות אל אחי ולדבר להם רק בשפת עמי.

אח"כ נגע כבוד הרב בשאלת החנוך בארץ מצרים, על הנחיצות לתת לבנינו חנוך דתי ולאומי, לפתח בלבותיהם הרכים את רגשות אהבת עמם וארצם. הוא מתפלא שאיננו מוצא בין הנאספים את הצעירים, תלמידי בתי הספר, אלה הכחות הרעננים אשר בהם תלויה כל תקותנו העתידה; והוא משביע את הקהל לדאוג קצת יותר לחנוך הלאומי של ילדיהם, ויאמר: אין אנו רוצים את רכושכם, כי אם דורשים אנו את נפשותיכם, את נפש בניכם ובנותיכם!

הדברים האלה אשר נאמרו בהתלהבות עצומה פעלו על הנאספים, ומחיאות כפים בלתי פוסקות נשמעו באולם הגדול. עפ"י בקשת הקהל תרגם מר משה חזן בצרפתית קצת מדבריו של הנואם הנכבד.

הרה"ג נסים דנון התפלל תפלת „אל מלא רחמים".

כמאתים עצי זית נמכרו עוד בערב ההוא לזכר מנהיגנו המנוח.

בשירת „התקוה" התפזר כל הקהל מלא התפעלות.

עשר שנים להצהרת בלפור

אלכסנדריה, ג' בנובמבר

השנה חגגה עדת היהודים באלכסנדריה את יום ב' נובמבר חגיגה יוצאת מן הרגיל. זאת היא הפעם הראשונה, אשר בה הרגישו בני עירנו מה הוא לנו יום ב' נובמבר!

ועד הסחדרות הציונים פנה בבקשה אל האדון איתמר בן-אב"י בירושלם לבוא אל החגיגה ולנאום בקהל על „יום השקל" ועל חשיבותה של „הצהרת בלפור". האדון בן-אב"י נעתר לזה ויגיע לעירנו ביום השני בבקר.

ועד ההסתדרות שלח בקשה לכל מנהלי בתי־הספר של היהודים לתת חופשה לתלמידיהם ביום ב׳ נובמבר לזכרון הצהרת בלפור, וכלם נענו ברצון לבקשה זו. האדון א׳ עזרן, מנהל בית״ס לקהלה, ענה להסתדרות במלים חמות בהביעו את שביעת רצונו בשמו ובשם כל המורים, בזה שישתתפו התלמידים בחגיגת היום הדוריי של הצהרת בלפור המבטיחה בית לאומי לעם ישראל בארץ אבותינו.

צריך לציון כי זו היתה השנה הראשונה אשר ניתן חפש לתלמידינו ביום כ׳ נובמבר, וזה עשה רשם יפה בעיר, כי רוב אבות הילדים לא שמעו לא מבלפור ולא מהצהרתו.

על פי בקשת ועד בתי הספר לקהלה דבר ה׳ בן־אב״י מלים אחדות על לב התלמידים, ולתכלית זו נאספו ב„בית־העם״ כארבע מאות תלמידים ומוריהם. דבריו אשר נאמרו בצרפתית ובעברית הקסימו את לבות פעוטינו, ולקול רעש של מחיאת כפים סוערות הושרה „התקוה״.

ביום השלישי בערב, בשעה שש וחצי, נקהל המון גדול בתיאטרון „אלהמברה״. האולם הגדול וכל היציעות היו מלאים מפה אל פה. באו כל ראשי הקלה, רבניה ונכבדיה. היו נוכחים גם כבוד הקונסול האנגלי פה והשופט העליון הכריטי האדון פלאט. האדון פליקס גרין, סגן הנשיא, דבר מלים אחדות על חשיבותו של היום הדוריי, ויאחל ארך ימים והצלחה להוד רוממיתו המלך פ׳ואד יר״ה. אחריו עלה על הבימה הנואם איתמר בן־אב״י וידבר על ערך „יום השקל״ וחשיבותו בדברי ימינו.

אחרי כן היתה הפסקה למכירת השקלים, וזוגות זוגות של חברי „התחיה״ נפוצו בין שורות הנאספים למטרה זו.

או יעלה הנואם שנית על הבימה, ובשפתו הצחה והברורה בשמף לשונו החדורה הקסים את כל הקהל הגדול. הוא ספר באיזו התלהבות נתקבלה בניו־יורק ההצהרה בזמנה. — בזמן ההוא נמצא הנואם בעיר זו — והרושם אשר עשה על כל העולם היהודי. דבר על התפתחותה של ארצנו במשך השנים האחרונות. הזכיר את האגודה שנוסדה בלונדון בין חברי המורשון האנגלי לטובת בית־הלאומי היהודי ולדרוש מהממשלה כי הצהרת בלפור והממונות הבריטית על א״י מחייבות אותה לעזור בהגשמתו. דבר על התישבות הפליטים היונים המגורשים מתורקיה, ומה עשו העם והממשלה היונית כדי למצוא מקום למליון ומאתים אלף מהגרים בתוך ארצה, ובפחות מארבע שנים אחרי ההגירה כבר נסתדרו רובם, וכמאתים וחמשים אלף משפחות של אכרים הושיבום על הקרקע. הנואם נגע גם במשבר השורר בארץ ישראל. אין מה לכחד, אנו סובלים בעת משבר נורא, נורא מאד. אך

כל זה איננו מיאש אותנו. גם זה יעבור. וכמו שיכולנו לעמוד עד היום על כל המכשולים והמעצורים אשר פגשנו על דרכנו, כן נסבול ונקוה לשנויים לטובה. אח"כ דבר בנחיצות השתתפותם של יהודי מצרים בבנין הארץ וכו'.

בשירת „התקוה" נגמרה החגיגה הזאת שהשאירה רשם יפה בלבות כלנו.

הרב אברהם אביכזיר

ראב"ד לקהלת היהודים באלכסנדריה.

הרב אברהם אביכזיר עזב את עירנו לחלוטין, כדי לעלות לירושלם ולהשתקע בה.

לפני שבע ושלשים שנה (תרנ"א) בא לעירנו בתור „שליח כולל" מערת המערבים בירושלם, אך הוא לא הצליח ב„שליחות", ועפ"י המלצה ניתנה לו משרת מורה עברי בבית הספר של הקהלה.

מצב החנוך העברי בימים ההם היה למטה מכל בקרת. הלמודים היו דק למודי קדש: תפלה, פרשה והפטרה בנגוניהן ובטעמיהן — שבהן מצטינים יהודי מצרים. רבי אברהם ראה והתבונן כי יש לפניו עבודה כבירה, והיות כי אי אפשר היה לו להחליף בבת אחת את שטת הלמודים ותכניתם החל לשנות אותה לאט ללט. הוא הורה ל„חכמים" לבאר לתלמידים פרוש המלות ולהרגילם בדבור עברי, גם חבר והדפיס ספרי קריאה למטרה זו, ועבודתו היתה או כפולה: ללמד את המורים והתלמידים גם יחד.

הרב אליהו חזן ז"ל ה„חכם באשי" באלכסנדריה בימים ההם, ראה בצעיר זה ברכה רבה כאיש תורני ומשכיל, ויספחהו למשרד הרבנות וימנהו לסופר בית הדין. וגם פה הראה חריצות רבה תקן וסדר ענינים רבים וימצא חן בעיני הברִיות. וכבה התודע לאחרים מחשובי הקהלה, וביניהם הא' שלום טובי, נשיא ועד הקהלה בעת ההיא אשר קרבהו עד יום מותו.

הרב המנוח אליהו חזן והחכם אביכזיר יסדו יחד חברת „עטלי תורה" במטרה להפיץ תורה בין בני ישראל, ויפתחו בית ספר לנערים, והרב אביכזיר נתמנה שם למורה לטודי הקדש.

אחרי כן החל החכם אביכזיר להתענין במוסדות הצדקה של העדה, וגם פה מצא מקום לעשות סדרים ותקנים לטובת העניים.

וכאשר ראו ראשי העדה כי מרוב עבודתו במשרד הרבנות לא יוכל לעסוק בשאר מוסדות העדה הגדולה, הדורשים פקחות וחריצות רבה, החליטו למנות אותו „למנהל ויועץ ועד הקהלה"; ומאז היה המוציא והמביא בכל עניני הקהלה.

אחרי פטירת הרב אליהו חזן, בסיון תרס"ח, נתמנה ר' אברהם לראש אב בית דין ולממלא מקום „רב ראשי". ובמשרתו זו נשאר עד מנויו של הרב המנוח רבי רפאל די לה פרגולה. ובמותו של זה האחרון, באלול תרפ"ג, שמש שוב ממלא מקומו, עד בוא רבנו הגדול, רבי דוד פראמו.

גולי ארץ ישראל באלכסנדריה בשנות המלחמה העולמית יזכרו בודאי כל מה שפעל הרב אביכזיר לטובתם, ועד כמה היה משתמש בכח השפעתו הגדולה לטובת כל מוסדות החסד אשר נוסדו לעזרת הגולים.

אם נבוא לספר את כל מעשיו של ידידנו הרב אביכזיר לטובת הקהלה ומוסדותיה הרבים, את תקוניו וסדריו בבית הדין במשך כל שנות משרתו, — אין אנו מספיקים. זאת נוכל לאמר, לשבחם של יהודי אלכסנדריה, כי תמיד ידעו להוקיר ולכבד את רבם החביב, וראשי הקהלה שמו לב לעצותיו לא רק בעניני הרבנות ובתי החנוך, כי אם גם בשאר מוסדות החסד.

עיני הרב אביכזיר היו תמיד נשואות אל העיר הקדושה ומוסדות החסד שלה. כפעם בפעם היה אוסף סכומים הגונים בין ידידיו וטכריו הרבים ושולח אותם לארץ ישראל כדי לחלקם בין בתי החסד. „שליח" היוצא מארץ הקדושה לאסוף נדבות באלכסנדריה יהיה זה שליח כולל, או שליח לעצמו — גם סוג זה האחרון מצוי למדי — היה פונה אל הראב"ד אביכזיר, והוא נהלו בעצתו והיה משתדל להשיג בעדו נדבות הגונות.

בשנים האחרונות התרופפה בריאותו של הרה"ג אביכזיר ויחליט להתפטר ממשרתו ולנסוע ירושלימה ולהתישב שם בבית נחלתו. וכראות ראשי הקהלה כי לא יוכלו להניא איתו מהחלטתו, למרות שהשתדלו להקל מעליו עבודתו — נתכנסו לאספת הועד ובראשם הברון פ'ליקס די מנשה ויקבעו לו משכורת חדשית הגונה לכל ימי חייו.

יציאתו של הרה"ג אביכזיר מאלכסנדריה משאירה מקום פנוי וריק בחיים הרוחניים של העדה. ר' אברהם איננו לוקח אתו שום רכוש חמרי, אך נושא בידו רכוש הרבה יותר יקר: א) אהבתם והערצתם של כל יהודי עירנו בלי הבדל מעמד ומפלגה; וב) ההכרה שהוא מלא במשך שנות משרתו את חובתו הקדושה בהשכל ודעת ובנקיון כפים; וזה יהיה לו לספוק נפש היותר יקר בחייו.

עוד שנים רבות תעבורנה, ואנשי עדתנו יזכרו תמיד אותו האיש שהתמסר במשך שלשים ושבע שנה להפרחת היהדות הרוחנית האלכסנדרונית.

הננו מאחלים להרב אברהם אביכזיר אריכות ימים בארץ הטובה ויזכה לראות בגאולתה.

אלכסנדריה אייר.

לוית הברון המנוח אלפרד די מנשה ז"ל

„דאר־היום" הודיע בזמנו על מותו הפתאומי של הברון אלפרד די מנשה בפריז. בני משפחתו חפצו לקברו בקבר המשפחה אשר להם בבית הקברות היהודי באלכסנדריה. ביום שלישי י"ג חשון הביאו את עצמות המנוח באניה הצרפתית אל עירנו ומשם הובילוהו לארמונו היפה, וביום רביעי אחר הצהרים היתה „לויה" גדולה ונהדרה, שבה השתתפו מאות אנשים ממכנדי המנוח וממעריציו.

אחרי תפלת „צדוק הדין" אשר נאמרה על ידי רבנו הגדול דור פראטו, החלה התהלוכה. בראשונה הלך גדוד חילים רוכבים על סוסים של הצבא המצרי, אחריהם הלכו שורות של תלמידים: מבית הספר „מוסד מנשה", בה"ס של הקהלה, בי"ס לאמנות ומלאכה, כל בית ספר ודגלו בראשו. בין מאות המלוים נוכל להזכיר: אל לוה צאדק יחיא פשה, בא בשם הוד מלכותו פואד השני, חוסין סברי פשה מושל אלכסנדריה, חסן מזלום פשה, צדיק ביי, סיר הנרי באלקר, בורטון פשה, הוד טעלתו זאנאניורי פשה, כל הקונסולים צירי הממשלות, כל השופטים של בית המשפט המעורב, כל חברי ועד הקהלה היהודית, ועוד הרבה אנשים מרמי המעלה מעולם המסחר והכספים במצרים, מנהלי בנקים, עורכי דין, רופאים וכו' וכו'.

עפ"י צואת המנוח לא נאמרו שום נאומים והספדים על קברו.

הברון המנוח היה אדם המעלה ואיש יקר הרוח, בן לאחת המשפחות היותר מיוחסות ועתיקות ביהודי אלכסנדריה. הוא היה מסוד ועובד פעיל לטובת עניני הקהלה היהורית ותמיד אהב להיטיב לכל דורש עזרתו.

לפני שתי שנים קרה המאורע המחפיר בביה"ס ס"ט קטרין, שמורה המחלקה העליונה, כומר קתולי, דבר לפני תלמידיו יהודים ונוצרים, על היהודים המשתמשים בדם נוצרים לצרכי חג פסחם. המקרה הזה הרגיז את לב כל יהודי אלכסנדריה. או עמד הברון המנוח אלפרד די מנשה בכל

תקף לתבוע את עלבון העם היהודי וידרש ממנהל ביה"ס לגרש את הכמר המפיץ שנאה נגד היהודים. ולא הסתפק הברון בזה, אלא אסף אספות ב„בית העם" ויעורר את ההטון בכח דבורו השוטף והעז לפתוח בית ספר יהודי. ומיד נוסד ועד שבראשו עמד המנוח, והודות להשפעתו הגדולה נאספו סכומים ויקנו בית במוחרם ביו בשביל בית ספר. והיום מתנוסס בית הספר הזה בשם „אחוד לחנוך יהודי".

כל העתונים המקומיים ספרו בשבחו של המנוח בהעריכם את ערך האבדה הגדולה שאבדה לאלכסנדריה במותו של האדם היקר הזה.

לאחיו הברון פליקס די מנשה נשיא הקהלה, והברון שרל די מנשה בנו של המנוח, נאמר: בעבודתם לטובת בנין א"י ומוסדות החסד בעירנו ינוחמו.

יהי זכרו ברוך.

משתה־פרידה לכבוד מר דוד יודילוביץ

אלכסנדריה, כ"ח אייר תרפ"ד

האדון דוד יודילוביץ מנהל „כרמל המזרחי" בעירנו זה שמנה עשרה שנה, עוזב את אלכסנדריה, לעלות לארץ ישראל להשתקע בה.

הידיעה הזאת כשהיא לעצמה, צריכה היתה לשמח אותנו, מפני כי סוף סוף נמלאו מאויי לבו של ידידנו זה אשר התגעגע תמיד לשוב אל ארצו ואל נחלתו בארץ ולהתישב בה: אך מצד אחר עלי להגיד את האמת, כי הבשורה הזאת הביאתני גם לידי עצב: יציאתו של ה' יודילוביץ מאלכסנדריה משאירה מקום פנוי וריק בחיים הלאומיים בעדתנו.

וראה זה פלא: אותו יודילוביץ שעוד לפני שבע עשרה שנה, היה נחשב בעיני יהודי עירנו לבעל חלומות והזיות בבואו לדבר על תחית העם והשפה, והיו נדים לו — הנה היום מכבדים ומעריצים אותו ונותנים ערך לדעותיו גם אותם שאינם תמימי דעים אתו.

אך בזה נתנחם כי זכה לו בשנות שבתו בעירנו, לרכוש לו את אהדתם של תושבינו בלי הבדל, ולהשאיר לו בזה יד ושם טוב במחננו; עוד לשנים רבות יזכרו יהודי אלכסנדריה לטובה את אותו יודילוביץ החולם והלוחם שהיה אחד מהראשונים אשר השריש את הנצנים הראשונים של לאומיות יהודית והפצת שפתנו בקרבנו; וגם ידע למשוך רבים מחשובי הקהלה אל התנועה.

העתונים המקומיים בעירנו, „לה בורס איז׳יפסיין", „מיסז׳רו", ה„בוליטין אמיקל" ועוד, פרסמו כשבוע זה מאמרי תהלה לרגלי עזבו את מצרים, בספרם את פעולותיו המועילות לטובת הכלל.

נאחל לו הצלחה חמרית ורוחנית בארץ אבות.

— הסתדרות הציונית באלכסנדריה מצאה לנכון לערוך משתה פרידה לכבוד אחד מחבריה היותר פעילים, האדון דוד יודילוביץ, לרגלי עזבו את ארץ מצרים ועלותו לארץ ישראל.

ביום א כ"א אייר בשעה ארבע וחצי באו כל המוזמנים, רבים מחשובי הקהלה ונכבדיה, לחלק לה׳-יודילוביץ את הכבוד הראוי לו. המשתה היה במלון מג׳סתיק, אשר קושט ברגלים יהודים לכבוד המאורע. ובאולם הגדול נערכו שולחנות מלאים כל טוב, היו נוכחים כשבעים־שמנים אנשים וגבירות. ביניהם יש להזכיר את כבוד הרה"ג הראב"ד אברהם אביכזיר, האדונים: פליקס טובי ביי נשיא הקהלה, יוסף די פינ׳וטו ביי סנטור ונשיא ועד בתי הספר, ד׳ר שליזנגר נשיא הסהדרות הציונים, ד׳ר יצחק לוי רופא העיריה, ד"ר ר. שוכט, משה חזן מנטור „בני ברית", נשיאי אגודות יהודיות ועוד ועוד.

פרידה לכבוד זו היתה הבעת רגשי הכרתם של יהודי אלכסנדריה לעסקן הגדול שהתמסר במשך שמנה עשרה שנה בכל חום לבבו לטובת הכלל. עוד מהיום אשר דרכו רגליו על אדמת מצרים. החל להתענין בענינים הרוחניים של בני הקהלה; ולמרות כל המכשולים והלעג לרגלי דרישותיו ותביעותיו הלאומיות — לא נרתע לאחור; ולאט לאט החלו להבינו, לכבדו ולהעריצו, גם במצאם את השקפותיו מוזרות ומופרזות. ועקשנותו של יודילוביץ גם קיצוניותו הן הן שגרמו להגדיל את שמו. ולהתאהב ולהתכבד בעיני כל המפלגות בעירנו.

הנשיא ד"ר שליזנגר פתח את שורת הנאומים. בתחלת דבריו הודה לכל הקהל שהואיל להענות להזמנת ההסתדרות ולהשתתף במשתה־התה לכבודו של ידידנו מר יודילוביץ. ובהזדמנות זו — אומר נשיא ההסתדרות — אני מוצא הרגע היותר חשוב להביע לפני ראשי עדתנו את האהדה אשר הם מראים לכל הענינים הכללים של אחינו, מבלי הבדיל בין יהודים עפ"י מוצאם, ערתם או ע"פ השקפותיהם.

צריכים אנו להגיד בגלוי, כי ביחוד בשנים האחרונות האלו, אתם הושטתם לנו יד עזרה בכל הנוגע להסתדרות שלנו, העובדת להרמת הרוח של האידיאל הקדוש והפצת רגשות לאומים בין אחינו במצרים, והם: הוקרת הדת, למוד דברי ימי ישראל, הפצת השפה העברית ותרבותה,

לעורר את הלבבות לתמוך בבנין א״י ע״י נדבות לקרן הלאומית וכו׳. כל המדות הטובות הנחוצות להכנת דור חדש של יהודים טובים ומועילים, הנותנים כבוד לקהלה יהודית כ״כ טפורסמה, כקהלת אלכסנדריה.

אין כדעתי לעשות תעמולה, ידועים לנו היטב רגשותיכם ודעותיכם: עודני זוכר את הדברים היקרים אשר יצאו מעמק לבו של נשיאנו הנכבד מר פליקס טובי, בשעה שהתוכחנו על שאיפותינו: „אבל כלנו הלא הננו ציונים!״.

והנה היום התאספנו לכום תה לכבוד ידידנו, ציוני משעה ראשונה, אשר עבד ושרת את האידיאל הקדוש באופן היותר נהדר. אם גם היום, אחרי ארבעים שנה של עבודה ומלחמה, עוד מדברים על ארץ־ישראל חרבה ושממה, תוכלו לתאר אז מה היתה ארץ זו לפני ארבעים שנה, בשעה שהיו צריכים החלוצים הראשונים לאחוז את המעדר ביד האחת ואת השלח ביד השניה...! ובין אותם החלוצים היה ידידנו מר יודילוביץ.

זה לו כעשרים שנה מיום בוא האדון יודילוביץ לעירנו בתור מנהל חברת „כרמל המזרחי״. ומהעת הראשונה לא חדל בשעותיו הפנויות להתענין בכל השאלות המעניינות את היהדות בכלל, והפצת ההרבות העברית אשר אלו הן משאות נפשו. הוא נלחם בער שפתנו, דרש ותבע שלא יחסר בשום אספה או חגיגה איזה נאום בעברית, ועפ״י הרוב הוא היה הנואם היחידי בשפתנו; והקהל אשר הסכין מעט מעט אליו לא חדל מלמחא כף לדבריו, וככה רכש לו את אהדתה של כל העדה האלכסנדרונית. אשר ראתה בו את שליחה של השפה הלאומית, ואין להתפלא אם נבחר מתוך ועד בתי החנוך של הקהלה למבקר ובוחן את למודי השפה העברית בבתי ספרה. ומזה שנים אחדות, מנתהו הממשלה הצרפתית לבוחן בעברית בתעודות הבנרות.

בתור חבר בועד הסתדרות הציונים, ידע להשפיע על חבריו את השקפותיו ואת דעותיו עפ״י הסברה ישרה, ידע להלהיב את לבות צעירינו ולטעת בקרבם רגשות לאומיים.

והיום בעזוב מר יודילוביץ את מצרים לשוב אל ארץ ישראל, אינו לוקח אתו שום רכוש חמרי: אך הוא יוביל אתו רכוש הרבה יותר יקר מזהב... ראשית: את אהבתנו, אהבתם של יהודינו בעירנו, ושנית: ההברה, כי טלא חובות קדושות להאידיאל הנשגב היקר לכלנו, וכי עבודתו תשא פרי ברכה.

ארוני דוד יודילוביץ! ועד ההסתדרות בהעריכו את פעולותיך היקרות להפצת רעיוננו, — החליט לכתוב את שמך בספר הזהב של קרן הקימת

לישראל. אתה הוא הרביעי אשר הפתב אחרי הקונסול האמריקני, לורד בלפור ויוסף די פיג׳וטו ביי, בספר הזהב.

והנני מאחל לך ולמשפחתך בשם הסתדרות הציונית באלכסנדריה ובשמי אני, כל אשר והצלחה, והנני בטוח כי עוד לשנים רבות תמשיך את פעולת התרבות העברית והחנוך היהודי.

אחריו דבר כבוד הרה״ג אברהם אביכזיר בעברית צחה. הוא תאר את ידידו יודילוביץ בתור אחד מטלאכי השלום, שעליהם אנו ניהגים לאמר בליל שבת: „בואכם לשלום וצאתכם לשלום„ בבואו לפני י״ח שנה לנהל את ה„הכרמל המזרחי״ בעירנו, לא ידענוהו, איש לא יצא לברכו בשלום. אמנם שמענו על יודילוביץ החלוץ, הקנאי לשפתנו, ושהוא מתלמידיו וחבריו של המנוח בן־יהודה, אך לא הכרנוהו בעבודה: ואולם לאט־לאט פלס לו נתיב בחיים הרוחניים של הקהלה. ובכל אספה כללית או איזו חגיגה פומבית, היה חודר ועולה על הבימה ומדבר את דבריו בעברות, מבלי שים לב על הלעג אשר סבבוהו, והוא היה רגיל לענות בגודל לב: אני הוא הלועג עליכם על אשר לא תבינוני בדברי אליכם בשפתכם: והיום — כל כך הורגל הקהל שלנו לזה, עד כי בבואם לסדר איזו תכנית של איזו חגיגה שתהיה, אינם יכולים לתאר לעצמם את החגיגה מבלי נאום בשפתנו, ובאים לבקש מיודילוביץ לנאום בעברית.

והנה הגיע היום אשר נמלאו מאויי לבך, הנך שב אל ארצנו לעזור בבנינה, והנני מברך אותך בשם כל בני קהלתנו: צאתך לשלום! היה נא גם מלאך השלום גם עתה, פרוש נא בשם יהודי אלכסנדריה בשלום כל החלוצים וכל העוסקים לטובת גאולת הארץ. השתדל נא להשלים בין החרדים והחפשים: בקשם נא בשמנו ובשם הרעיון הקדוש לכלנו כי ישמרו ויכבדו את קניני האומה וקדושתה! אמור להם כי המימרא הידועה: „היה אדם בצאתך ויהודי באהלך״ לא נאמרה על היושבים בארץ ישראל. שם, בארץ אבות, בארץ אשר אתם באים לבנותה ולהחיותה — צריכה להאמר להפך: „היה יהודי בצאתך ואדם באהלך״! ולא לחלל את קדשי האומה בפרהסיה!

בסוף דבריו, אחל כבוד רבנו הגדול ליודילוביץ אריכות ימים על הארץ הטובה ויזכה לראות את גאולתה.

האדון יוסף די פיג׳וטו ביי בתור נשיא ועד בתי הספר של הקהלה, מהלל את יודילוביץ על פעולותיו ועל עזרתו המוסרית במקצוע החנוך, ויאמר: ידענו תמיד להעריך את דעותיו ואת עצותיו, אף אם גם לא יכלנו תמיד להסכים להשקפותיו, והשנויים הרבים לטובה אשר הבאנו בשנים

האחרונות בלמודי השפה העברית בבתי־ספרינו חייבים אנו להשפעתו של הידיד יודילוביץ אשר ידע לשכנענו.

האדון פ׳ליקס טובי ביי נשיא הקהלה מאחל להעסקן יודילוביץ, אשר וברכה בארץ אבות, וגומר את דבריו: יהודי אלכסנדריה לא ישכחוהו לעולם!

האדון נחמולי דבר דברים חמים בשפה איטלקית בהרימו על נס את מסירותו לטובת הכלל.

האדון יודילוביץ ישב כל הזמן באמצע, לימינו ה׳ פ׳ליקס טובי ולשמאלו הרה״ג אביכזיר ויוסף די פינ׳וטו, כלו נרגש, ושומע בשקט את כל התהלות והתשבחות המפזרים לו ידידיו, לבסוף קם ואמר:

ואם כן, זהו בשבילי, כל הכבוד הזה, כל הקהל הנחדר הזה! זה בשבילי, שנאספו כל בני האספה האצילה הזאת! והנשים הנעימות האלה, ומדוע ולמה? יען כי נתתי איזו שעות משעותי הפנויות שלי, בשעה שלא יום ולא לילה לקצת עבודה שחשבתי לחובה לי לעשותה!

בשבילי, אשר ידעתם היטב, כי לא עשיר אנכי, לא גביר, ולא אדיר, ואפילו לא פטרון, אלא פקיד אנכי בבית מסחר ששייך לאחרים, מצאתם לנחוץ להתאסף פה, בנקירים, אנשים שיש להם מהלכים בחצר המלכות, רבנים אדירי התורה, דוקטורים, עורכי דין וכו׳!

למה אדמה אתכם? ולמה אשוה אתכם?

אני רואה בכם פשוט, את קמל הדמוקרטיות במלוא מובן המלה.

לא אותה הדמוקרטיות ההלכתית של בנדיקט ולדק, של מרקס, של בבל, של זורם וכו׳, לא אותה הדמוקרטיות העשויה לתכלית מדיניות, אלא פשוט הדמוקרטיות הרגשית, הטבעית, שהאדם בעל לב טוב נולד בה: ובכל הזדמנות בחיים היא מתגלה בו — זוהי דמוקרטיות יהודית, יהודים טובים אתם. ועל כן — דמוקרטים טובים.

הרבה חובה העמסתם עלי הערב הזה.

לפני נסעי סדרתי כבר את כל חובותי, בבנקים, אצל סוחרים, אצל ידידים, ונדמה לי כי אני עוזב את אלכסנדריה חפשי, מבלי כל חוב, והנה קשרתם לצוארי הערב חוב חדש גדול ואיום; הרביתם לפארני, אבל אשתדל להיות ראוי לכל זה: את חובי הקדוש הזה, גמול אנמול, שלם אשלמנו — אבל שמה, שמה בארצנו.

ואני מתחיל תכף: שמעו רבותי, כל ימיכם אתם מדברים על ארץ ישראל, אבל לחלק גדול מכם, ארץ ישראל, היא כמו הארצות שבלבנה,

אתם צריכים כולכם, אם לא להשתקע בה, לפחות לראותה בעיניכם, להכירה, לדעת בהכרה ברורה ועמוקה, והריני מציע לכם ליסד שיירה לנסוע לארץ ישראל, ואני אהיה לכם בשיירה מורה־דרך, ואראה לכם אנבי את ארצנו — ארצכם. אתם דברתם על דבר עבודה ועמל בשביל טובת העם, בואו לארץ ישראל שלנו, ואראה לכם מה זה עמל, ומה זאת עבודה, מה זה קרבנות, מה זו עבודה, פעילה לעם ישראל אשר עשו קמץ קטן של חלוצי ישראל, במשך ארבעים שנה.

בואו לראות ארץ שהיתה לפני ארבעים שנה שוממה, הרוסה, חרבה, ממש כמו שכתוב בתפלות אשר אתם מתפללים כ״כ בכונה, והראו איך נהפך מדבר שממה לגן־עדן אלהים.

בואו לראות מה זו ראשון־לציון, פתח־תקוה, רחובות, זכרון־יעקב ועוד ועוד. ואז תדעו להוקיר את הקרבנות של הגבורים הקדושים, אכרי ארץ ישראל, אשר בדמם ממש יצרו והולידו את כל הרכוש הזה לעם ישראל.

מחיאת כפים רועשות וסוערות נשמעו באולם הגדול כעין הסכמה להצעה.

האדון משה חזן מנטור „בני ברית״, תרגם לצרפתית צחה את דבריהם של הרה״ג אביכזיר ודוד יודילוביץ שנאמרו בעברית. האדון חזן הוסיף נופך משלו בברכו בהצלחה חמרית ורוחנית שם בארץ אבות.

כל הקהל עמד על רגליו, ובהתרוממות רוח בלי גבול שרו את „התקוה״ ואחר לחצו את ידיו של חתן היום, ובברכת „להתראות בארץ ישראל״ נתפזרו.

המתלמדים של האוניברסיטה העברית במצרים

קבוצת חמשה עשר מתלמדי האוניברסיטה הירושלמית יצאו ביום שלישי ו׳ ניסן ברכבת ירושלים, והניעו לקהיר בלילה בשעה אחת עשרה.

אל התחנה יצאו לקבל פניהם: באי כח משרד הרבנות, המועדון העברי, הסתדרות הציונית, המכבי ועוד הרבה צעירים וצעירות, ומשם הובילום אל המלון שהוכן בשבילם.

למחרתו בקרו בכל המקומות ההיסטוריים של העיר, במסגדי המבצר בלויית האדון בן־זאב שנתן להם ביאורים היסטוריים וארכיאולוגיים.

בלילה ערכו לכבודם חגיגה באולם המועדון העברי. והאדון כן ואב הרצה לפניהם על דברי ימי היהודים במצרים בכל התקופות.

באוניברסיטה המצרית נתקבלו מתלמדינו באדיבות רבה ע"י המורים והתלמידים. בצהרים הוגשו להם ארוחה קלה, אכלו ושתו ושרו יחד, לא חסרו גם נאומים. האדון בן־טובים, מתלמידי המכללה, דבר על הקשר שבין שני העמים היהודי והמצרי הקשורים בתרבות גדולה ועתיקה ומסורת עשירה. אחד התלמידים המצרים דבר בשם אחיו על הארצות השכנות א"י ומצרים המחיבות אותנו לחיות בידידות ואחוה, וגמר את דבריו בקריאות: תחי האוניברסיטה העברית! ואחרי כן הצטלמו יחד.

בקרו במערכת ה„בורס אג'יפסיין" ושם נתקבלו ע"י העורכים האדונים ז'אק מרקוביץ וסטרצלסקי, דברו בהערכה על עמדתם החשובה של העתונים האירופים במצרים ביחס ליהודים מימי הפרעות בא"י, זה היה זריחת קרן אורה בימי החשכה.

ביום השבת נכנסו הסטודנטים בסך ברחוב היהודים ושרו שירים עברים. כל התושבים אנשים, נשים וילדים עמדו בחלונות ויריעו תרועות־הידד לחלוצי העם העברי בארצם, ועשרות אנשים יצאו מבתיהם והשתתפו אתם בהתלהבות אין קץ. זה היה מחזה בל ישבח.

במוצאי שבת ערכו להם במועדון העברי נשף פרידה, נשאו נאומי ברכה, אכלו ושתו רקדו ובילו עד חצות לילה.

לאלכסנדריה הגיעו המטיילים בשעה אחת עשרה. בתחנה חכו להם עשרות צעירים לקבל פניהם. משם הלכו אל „הוטל איג'יפסיין", שבעליו האדון זינגר הואיל לאכסנם אצלו טבלי כל שכר — למחרתו בקרו במשרד הרבנות. הרב הראשי קבל אותם בידידות רבה.

הם בקרו גם בבתי הספר של הקהלה, בהביעם את שביעת רצונם למנהלים ולמורים על סדרי הלמודים העברים, בלילה סדרה להם ההסתדרות הציונית ו„התחיה" קבלת פנים יפה. האולם וכל החדרים היו מלאים. הרב הראשי התנצל, שאיננו יכול, מפני עיפותו, להשתתף בפגישה הנעימה הזאת וישלח להם את ברכתו.

האדון מטלון הודה בשם הסתדרות „התחיה" על הקשר התמידי שבין מצרים ובין ארץ ישראל הקרובה אלינו, שבהיותנו שכנים אליה, רוב העולים והשבים מהארץ סרים אלינו ומאצילים מהשפעתם ורוחם על צעירינו החביבים. האדון גולדמן קדם את פניהם בברכה וידבר דברים חמים על הרושם היפה המשאירים לנו בבקורם במצרים.

אח"כ דבר האדון בן־טובים בשם מתלמדי המכללה:

ממדוטי הר הצופים אשר עליו מתנוסס היכל המדע, אנו מביאים שלום וברכה לאחינו שבגלות מצרים המאושרה שבגלויות וכמו כן האומללה שבגלויות, מאושרה שבגלויות על שהיא קרובה כ״כ לארצנו, ריח המולדת עולה באפה. והאומללה שבגלויות, אף על פי שאתם קרובים למולדת ובכל זאת אתם בגלות; גורלכם מזכירנו את גורלו של משה. הוא נולד בארץ זו, שראה את א״י מנגד ולא זכה להכנס בה. בטחוננו ואחולינו הם שאתם תזכו למה שלא זכה משה, כי תבואו במהרה אל ארץ ישראל ותשבו בה. מאושרים אנחנו לראות את האולם מלא ציונים, ריח הציוניות שבכל ארצות הגולה, ורוח הקדש — חלק אלוה ממעל.

אתם הצעירים הציונים, אין לכם מושג איך הנוער היהודי בא״י מביט עליכם כעל חלק חיל המלואים שצריך לבוא למלא את השורות, בכל מדינה ומדינה עומדת שורת חיילים. השורה הראשונה היא בארצנו, והשניה — היא מצרים הקרובה לא״י. על כן זכרו את תפקידכם הגדול והקדוש, אתם השורה השניה של שחרור האומה בארצנו, הרחיבו את שורותיכם, כי לא יתכן יהודים בלא ציונים. אם רוצים אנו להיות יהודים בעלי גאון וגאוה עלינו לשאוף למולדת, למדינה. כי אדם בלא מדינה, הוא כפוף ולכשתהיה לנו מדינה נלך בקומה זקופה. וכו׳ וכו׳.

הנאום תורגם אנגלית ע״י המתלמד האדון קרמר.

בהתרוממות רוח הושרה „התקוה״, ואח״כ הגישו לפני הנאספים יינות ומגדנות; אכלו, שתו ושרו.

למחרתו בקרו במקומות אהרים בלוית האדון ויסבאך המתמסר תמיד בכל הנוגע ללאומיותנו, הוזמנו למשתה תה בבית חברתם מרים לפקוביץ, מתלמדת המכללה הירושלמית.

בשעה שלש אחר הצהרים נסעו לירושלים בהשאירם עלינו רושם נפלא בל־ימחה.

עשרות צעירים וצעירות לוו אותם בתחנה. ונפרדו בשירת „התקוה״ ובאחולים: להתראות בארץ ישראל!

ראש הרבנים באלכסנדריה

קוראי „דאר היום״ זוכרים כודאי כי הרה״ג דוד פראטו מפלורנץ, בעברו בחודש אדר החולף דרך עירנו למסעו לארץ ישראל, בקשו ממנו ראשי הקהלה להרצות לפני הקהל האלכסנדרוני, והוא נענה אז לבקשתם וירצה שתי הרצאות חשובות ומעניינות בנוכחות יותר מאלף איש. באישיותו

החביבה, בנועם דבורו ובצחות לשונו ידע למשוך את לב כל שומעיו שהוקסמו מדבריו הנחמדים. ולשמחת כל בני הקהלה הסכים הפרופסור הנכבד לקבל עליו את משרת ראש הרבנים באלכסנדריה. מפה נסע לארץ ישראל ואח״כ שב לפלורנץ לסדר את עסקיו כדי לשוב אלינו בספטמבר לכהן במשרתו החדשה.

ביום שלישי זה הופיע לעירנו באניה „חלואן״. אל האניה הלכו לקראתו כל חברי ועד הקהלה, ובראשם הרה״ג הראב״ד אברהם אביכזיר והרב דניאל גאון.

בשעה החמישית סדרו לכבודו קבלת פנים צנועה במשרד הרבנות, הוזמנו ובאו כל ראשי העדה ונכבדיה וחברי ועדי כל האגודות השונות בעירנו. האדון פ׳ליקס טובי ביי, סגן הנשיא של הקהלה ברך את הרב הגדול בברכת „ברוך הבא״, הוא הביע את רגשי שמחתו של כל הקהל היהודי לרכוש לו את הפרופיסור היקר הזה בתור רב ראשי לקהלתנו, והוא מקוה כי בבינתו הרחבה ובהשפעתו הגדולה ינהל את עדתו בהשכל ודעת וירים את רוחה וכבודה.

לבסוף מאחל לו הנואם אושר והצלחת פוריה להפרחת קהלתנו ולתפארתה.

אז קם הרב הגדול ויודה לכל הנאספים שבאו לקבל את פניו, ויאמר: המשרה שאני מקבל עלי דורשת עבודה ויגיעה רבה. ואני מבקש מכל הקהל הזה שיואיל לבוא לעזרתי; עבודתי לבדי לא תוכל להצליח מבלי עזרתכם אתם. צריך לעבוד עבודה משותפת כדי שנוכל לפעול לאושר הקהלה האלכסנדרונית ולטובת העם כלו. ובזה אתם מקילים מעלי את תפקידי הגדול. מצדי אני הנני מסור כולי לעבוד לטובת הקהלה אשר אכהן בה. זכר ההסטוריה הגדולה והמזהירה של עם ישראל במשך אלפי שנה מאמץ את לבותינו, ומרומם את רוחנו שלא נתיאש ולא יפול לבנו מכל הצרות המתרחשות ובאות על ראשנו. ועלינו מוטלה החובה לעזור בהקמת הבית הלאומי לעמנו המחדש את ימי נעוריו כבימים קדמונים.

ובפנותו אל הרה״ג אברהם אביכזיר אשר ישב ליטינו, אמר הרב: מטך, המשרת את הקהלה הקדושה זה יותר משלשים שנה, אבקש יד של עזרה כדי שנובל לעבוד עבודה הדדית לטובת בני קהלתנו, כי רק בעבודה משותפת ושאיפות מתאימות אפשר להגיע אל המטרה הגדולה לרומם את מצבה הרוחני והתרבותי של העדה היהודית האלכסנדרונית, ואני מאמין כי עם רצון טוב ואמונה נבוא לידי הסכמה רצויה בכל הענינים.

הרה״ג אברהם אביכזיר ברך כשמו את הרב בברכת „ברוך הבא״.

הוא מבטיח להיות לו לעזר בכל אשר לאל ידו כדי לעבוד יחד בכל עניני הקהלה הגדולה. בסוף מזכיר הנואם את פרשת השבוע, דברי משה ליהושע: „חזק ואמץ כי אתה תביא את העם הזה אל הארץ". כן רבנו הגדול! אתה בכח דבורך, ובהשפעתך הגדולה, ובתור מנהיג בעל מרץ, אוכל לקוות כי אתה תביא את העם הזה אל הארץ, כי אתה תדריך אותו לאהבה את כל קדשינו, את עמנו, ונם להחדיר לתוך לבותיהם אהבה וחבה אל הארץ הטובה, ארץ ישראל, כי רק בה תלויים עתידו של עמנו האומלל ותקוותיו.

מחיאות כפים ממושכות נשמעו מכל הנאספים, וכל הקהל נפרד בחביבות בלחיצת ידו של רבנו הגדול.

הבה נקוה כי בבהונתו של הפרופיסור הנכבד בתור ראש הרבנים, תחל תקופה חדשה ומזהירה בדברי ימי הקהלה היהודית האלכסנדרונית, תקופה של עבודה פוריה.

ראיון הרב פרופ׳ דוד פראטו עם הוד מלכותו המלך פ׳ואד א׳

כ״ט כסלו התרפ״ח

ביום הששי כ״ב כסלו לפני הצהרים נתכבד כבוד הרב הראשי בעירנו פרופ׳ דוד פראטו להתקבל לראיון לפני המלך פ׳ואד א׳ בהיכל עבדין. המלך קבל אותו בסבר פנים יפות, והראיון ארך כשעה וחצי. ראשונה דברו על נסיעתו לארופה, ואח״כ על עניני הקהלה היהודית באלכסנדריה, מוסדותיה ובתי הספר שלה וכו׳. ואחר כך עברה השיחה על הציוניות. הרב באר לפני הוד מלכותו את מטרתה הנעלה והרוחנית של התנועה הזאת. להוד מלכותו היו משפטים קדומים על הציוניות, והפרופסור דוד פראטו בנועם דבורו השכיל להסביר למלך את ערכו של הבית הלאומי ליהודים ותועלתו בתור מרכז רוחני ותרבותי שמשם תצא תורה לעולם כלו. אחר כך דברו על היחוסים ההולכים ומשתפרים בין היהודים והערבים בארץ ישראל, ולבסוף השמיע הרב את דעתו על הנחיצות לחבר את שתי הארצות השכנות, ארץ מצרים וארץ ישראל, בקשרי ידידות ואחוה בין שני העמים האחים בגזע ובכרוח.

הוד רוממותו התענין הרבה בכל השיחה, ואמר: עד עתה לא היה

לי מושג אמיתי מתנועתכם, ואבקשו שבראיון השני נוסיף ונתוכח עוד בזה.

אח"כ קם רבנו הגדול על רגליו ובשימו את ידיו על ראש המלך, ברך „ברכת כהנים" בעברית ובתרגום איטלקי. הוד מלכותו התפעל מאד. ואחרי כן נפרדו בחביבות רבה.

תרבות יהודית

עוד מראשית בואו לעירנו ראה רבנו בצער רב את הנוער שלנו הולך ומתנוון, רובם ככולם הם חניכי בתי הספר הנוצרים (של „האחים"), ובבתי הוריהם שורת הזנחה ובערות גמורה ביחס לכל קדשי האומה; ואין כל פלא אם לא היה לצעירינו שום מושג נכון מן היהדות ומן הלאומיות, ובקהלה גדולה וחשובה כקהלתנו, המונה יותר משלושים אלף יהודים, לא היה בימים ההם שום מועדון, שום אגודה של צעירים, מלבד אגודת הסתדרות הציונית ואגודה ספורטיבית „מכבי" שבקרו בהן הצעירים מבני ההמון; אך הנוער האריסטוקרטי שאינו בא במגע ומשא עמהם, הלך לרעות בשדות אחרים ויסתפח אל הסתדרות הצעירים הנוצרים, המצב היה נורא ומחריד, דור שלם של בחורים רעננים היה הולך ומתבולל...

רבנו דוד פראטו הרגיש בסכנה הגדולה ויתאזר בעוז מרצו ליצור „מועדון לנוער העברי", שמטרתו היא לאסוף ולרכז את אלה מצעירים של השדרות הגבוהות שהנם רחוקים מתנועתנו ולהקים מרכז יהודי להתפתחות מוסרית, להשכלה חברתית וספורטיבית באוירה יהודית. ועבודתו גם פה לא היתה כה קלה, עליו היה להלחם עם אדישות מדורות רבים, עם צעירים שקבלו את השכלתם במוסדות חנוך זרים, ושמחנכיהם הרעילו את לבותיהם לשנוא את בני גועם... לשמחתנו עלינו להגיד כי הודות לכשרונו הגדול של רבנו בהטפה כנואם בחסד עליון, עוטרה עבודתו בנצחון גמור, ומאות צעירים, שביניהם היו רבים בעלי השכלה גבוהה, נספחו אל המועדון שהוקם באחד הרחובות הגדולים ושבו אולמים מלאים אור עם כל הנוחיות, ספריה נהדרה, ביליארד וכל מכשירי ספורט. וכך הוכשר הנוער היהודי לקחת חלק פעיל במוסדות הקהלה ובהתפתחותה של התנועה הלאומית. וכך משך המועדון אליו קמעא קמעא את רוב האינטיליגנציה היהודית באלכסנדריה.

הרב דוד פראטו יסד „ישיבה", הנושאת את שמו, באחד מאולמי ביתו. ישיבה זו אינה מן הסוג הישן — ללמודי גפ"ת, אלא י ש י ב ה מ ו ד ר נ י ת, מכון ללמודי היהדות על ידי הרצאות ונאומים, שהציב לו

מטרה נשגבה לאפשר לכל הרוצים לשמוע הרצאות ווכוחים על תורת ישראל, היסטוריה, לאומית ותרבות יהודית. ישיבה זו הכשירה חוג אנשים מהשדרות העליונות להכיר את מאור התורה ואת לאומיותנו, ובכל חמישי בערב ניתנות הרצאות על ידי רבנו מיסד הישיבה, גם נואמים אחרים משתתפים מזמן לזמן.

אך יסד את המכון, והנה קבוצות רבות מן הנוער, צעירים וצעירות וביניהם גם גדולים בשנים, מהרו ובאו להסתפח אליו.

באולמי הישיבה ניתנים גם שעורי ערב ללמוד השפה העברית חנם ארבע פעמים בשבוע על ידי מורים מומחים.

באדר התרפ"ט יסד הרב פראטו את הרבעון המצויר „אילוסטרציון ז'ואיף" בעברית ובצרפתית, שבו משתתפים מיטב בעלי המחשבה העברית בארץ ובחו"ל. להגשמת רעיונו זה נמצא המדפים מר ליאון פלומבו שהקדיש הרבה מרץ והון להוציא לאור את העתון הנ"ל משוכלל בכל ההדור והתפארת. בזמן האחרון הולך ונדפס בפריז בשם „לי קאיי ז'ואיף".

אך גולת הכותרת של עבודת רבנו בחוג קהלתנו, היא בוודאי הפצת הציונות. כציוני ותיק משעה ראשונה, בבואו לעירנו הצטער מאד למצא את שרה הלאומיות כמעט עזובה. הן אמנם היתה פה הסתדרות ציונית, גם אגודה של צעירים לאומיים. מכבים וצופים, אך כל התנועה היתה מצטמצמת בחוג צר, בתוך רחוב היהודים הדל, ולא יצאה מחוץ לגבולותיה, וכל המאמצים של מנהלי האגודות הציוניות למשוך את בני השדרות העליונות אליה — לא הצליחו. דרוש היה מנהיג בעל השפעה כבירה יוצאת מן הכלל שיוכל להשפיע על לבותיהם האדישים של צעירינו כדי למשכם אל התנועה, והנה נמצא האיש: רבי דוד פראטו! האדם הנעלה הזה, בהיותו בעל השכלה גבוהה וגם נואם בעל כשרונות מצויינים, ועל כלם בעל לב יהודי חם ולאומי קיצוני התמסר בכל חום לבו לעבודה הקדושה, וירכוש לתנועתנו נפשות אצילות ויקרות שתהיינה אחרי כן פעילות לטובת המוסדות הלאומיים. וגם עלינו להודות להשפעתו של רבנו גם על הצלחתם של צירי קרן היסוד המבקרים אצלנו בכל שנה, חברי „הביטה", ועוד.

וכמו כן „שליחי" ארץ ישראל, הבאים אלינו לאסוף נדבות לטובת מוסדות החסד שלהם, מוצאים ברבנו תומך ועוזר.

המשורר אדמונד פ׳לג באלכסנדריה

הסופר והמשורר היהודי הצרפתי הנודע אדמונד פ׳לג הגיע לחוף עירנו ביום השבת העבר, ועפ״י הסכמה שהיתה בין הרב הראשי ר׳ דוד פראטו ובינו לפני צאתו מפריז, הואיל המשורר להרצות לבני ה״ישיבה״ תיכף למחרת יום בואו, יום הראשון, על הנושא: „ישראל והשלום״.

ומשום שאולמי ה״ישיבה״ לא יכילו את כל הקהל התאב לשמוע את הסופר הגדול, ומפני שרצו גם שהרצאתו של איש מפורסם כזה, לא תהיה מצומצמת בתוך ארבע אמות שלנו — בקש הרב הראשי מהאדון פ׳לג מנהל המדרשה הצרפתית שהרצאת המשורר תנתן באולם המדרשה בשטבי. האדון פ׳לג הסכים לזה ברצון. וביום א׳ בשעה אחת עשרה, נתמלא האולם הגדול, יותר מחמש מאות יהודים ולא יהודים מחשובי העיר — היו נוכחים.

אחרי שהרב הגדול הציג את המרצה לפני הנאספים בדברי הערכה על אישיותו, דבר האדון פ׳לג על ערך „פרסום היהדות״ בזמננו בתוך הספרות הכללית. הוא מוצא בזה נצחון חדש להפצת הרוח היהודי בעולם.

תפקידו של העם היהודי לא יהא שלם אלא באותו היום שיסודות היהדות יחדרו לתוך ההכרה הכללית. והיסוד הזה הוא השלום אשר כ״כ התגלם והתגשם במסורת היהדות, עד כי היתה תכונתו ורוחו של עם ישראל.

והשלום, אומר המרצה, לא דיו שיהיה רק להלכה בלבד אלא צריך להגשימו בפעל. לכ כל יהודי צריך שיתפלץ מההוצאות המחרידות של המלחמה. עליו להתנגד לזה בכל כח השפעתו; תמיד ישוה לנגד עיניו את אותה התעודה של החזוה הגדול ישעיה בנבאו על השלום באחרית הימים.

ואת התפקיד הקשה הזה, אומר האדון אדמונד פ׳לג, יוכל למלא העם היהודי. פזורו בין הגויים יצר לו מצב שאין דומה לו בהיסתוריה: וכנראה שיד ההשגחה בזה. ושעם ישראל נוצר בשביל הפצת רעיון השלום בעולם.

הרעיון הזה נולד בארץ ישראל, וכעת יהיה שוב מרכזו שם באותה ארץ הנביאים.

האדון פ׳לג מוצא שמהיום שבו התחיל היהודי לשוב לביתו הלאומי, התגלם רעיון השלום העולמי והתפשט בחבר הלאומים, ומועצת שליחי הממשלות בג׳ניבה אינה אלא צלמו של העם היהודי וסמלו.

אם העמים: אנגליה צרפת איטליה וגרמניה וכו׳ יהיו חדורים ברעיונות השלום וביחסים הדדיים כמו יהודי הארצות הנזכרות, אז נוכל להיות בטוחים שהשלום העולמי ינצח וישלוט בכל העולם.

ההרצאה לוותה במחיאות כפים רועשות.

בבתי הספר של הקהלה

ביום רביעי שבוע זה בא הקונסול הצרפתי בעירנו לבקר את בתי הספר של הקהלה. בשער בית הספר נתקבל בכבוד ע"י ראשי הקהלה ונכבדיה. הקונסול התענין בשטת הלמודים, עבר על הרבה כתות בגן הילדים, ביה"ס לבנות וביה"ס לבנים, ויהי שבע רצון מתוצאותיהן המוצלחות. נוכח בעת סעודת הצהרים של שני אלפים תלמידים. הודה לחברי ועד בתי הספר ולמנהלים על החזוקם מכון חנוכי מועיל כזה לכבוד ולתפארת היהדות. באחרונה מסר להארון א' עזרן, מנהל בית הספר לבנים, את אות הכבוד „קצין ההשכלה הצבורית" שנשלח לו מפריז לאות הוקרה על פעולותיו בשדה החנוך לטובת הפצת השפה הצרפתית. (עוד בספטמבר 1920 קבל את אות הכבוד קצין האקדמיה הצרפתית).

בהסגר בתי הספר של האליאנס בעירנו, ועד בתי הספר לקהלה מנה את מר אלברט עזרן שהיה מנהל עוזר בביה"ס האליאנס, למנהל ראשי בבית הספר לבנים, ואנו הלאומיים קבלנו אז את הידיעה הזאת בשביעת רצון גמורה.

ובהזדמנות זו, עלי לאמר, מנקודת מבט עברי לאומי, מלים אחדות בשבחו של המנהל הארון א' עזרן, על עבודתו והשפעתו גם ביחס להפצת העברית ותרבותה בבית הספר שתחת הנהלתו במשך חמש עשרה שנה. בתור יליד א"י, תלמיד ביה"ס העברי ביפו, אשר ספג אל תוכו, יחד עם למוד השפה העברית, גם חבת העם והארץ, טבעי היה כי עוד משעה הראשונה בהמנותו למנהל בית ספר של הקהלה, ישתדל בכל כח השפעתו להביא שנויים לטובה בנוגע ללמודי שפתנו וספרותנו, וביחוד בחדירת הרוח העברי והלאומיות בכתלי בית הספר; וצריך להודות כי את תפקידו זה הוא ממלא בחבה ובהערצה. — אינני אומר בהתלהבות, כי אין הארון עזרן מסוגל להיות נלהב מטבעו, — וזה השפיע במדה רבה על המורים העברים העומדים במחיצתו לעבוד בכל מאמציהם להגיע אל המטרה הרצויה. — מובן עד כמה שהשעות הקבועות לעברית מרשות להם — חברי ועד בתי הספר לקהלה מתחשבים תמיד אתו ויודעים להעריך את דעותיו.

והננו משתתפים יחד עם כל מעריציו וטכבדיו ומאחלים לו הצלחה במפעליו על שדה החנוך.

— אור ליום שלישי, בשעת השע וחצי קרא מר ר. קצנלסון באולם ההסתדרות הציונית הרצאה על הנושא: „המפעל הרפואי של ההסתדרות הציונית בא"י — „הדסה".

הנשיא פ׳ליקס נרין הציג אותו לפני הקהל, וידבר דברים אחדים בשבחה של ההסתדרות. מר קצנלסון דבר צרפתית צחה, ויתאר בפרוטרוט את כל מקצועות הטפול שהאחיות מטפלות באמות ובילדים, בתלמידי בתי הספר וכו׳. והודות לעבודה המצוינה הופחתה הרבה התמותה בארץ. המרצה בסם את דבריו, על ספירות מיום שהחלה הדסה את עבודתה עד היום, וידבר על השרות הרפואית הניתנת גם לערבים ילידי הארץ בערים ובכפרים, מה שמועיל לשפר את היחסים בין היהודים והערבים. הוא דבר גם על הארוחות הניתנות לילדי בתי הספר ואת חשיבותן החנוכי והבריאותי. ולבסוף הראה לקהל בפנס קסם תמונות מכל העבודות השונות של ההסתדרות וטפול האחיות בכל מקצועות המחלות.

ההרצאה ענינה ביותר את הקהל.

נשף זמרה

— תחת חסותו של ועד בתי הספר לקהלה התקיים ביום ג׳ העבר נשף זמרה מיצירותיו של האדון אלברט חמסי, מורה התזמורת ומנהל המקהלה בביהכ״נ „אליהו״. האדון חמסי עובד זה י״ב שנה בשדרה המוסיקה, ובחקירותיו הממושכות הצליח להכין אוסף גדול של רומנציות עממיות עתיקות מתוך הגיטו הספרדי שנשארו לפליטה בפיות הזקנות היהודיות בסלוניקי, איזמיר, קושטא, א״י, וביחוד בעיר רודים עיר מולדתו. ובאמנות רבה עובדו ותוקנו על ידו לזמרה ונגינה. ונתפרסמו בחוברות בשם „קופלאס ספרדים״. העתונות המוסיקאית העולמית בספרד הפליגה בשבח פעולותיו בשדרה זו שעוד לא עובד בה.

באולם הגדול של בתי־הספר, הוזמנו ובאו רבים מנכבדי העיר, יהודים ולא־יהודים. היו נוכחים כל חברי ועד בתי הספר, הקונסול הספרדי אדון דניאל די אלארקון ורבים מחובבי המוסיקה שלנו.

בתכנית היו שירים עממיים של הגיטו הספרדי, שהושרו בחן וטעם על ידי תלמידותיו: חנה מולי, ונדה פרוטנו ומארי לרוס בלוית פסנתר ע״י המחבר. באחרונה שרה הגברת מ ו ל י את הפזמון „יום גילה יבא יבא״.

בכלל היה הנשף מוצלח מאוד. כל הקהל הרגיש חובה להודות להאדון חמסי על עבודתו הפוריה בעולם המוסיקה היהודית הספרדית ועל בלוי שתי שעות של קורת רוח.

תעמולת הנאצים במצרים

עוד מתחלת שלטונו של היטלר בגרמניה, החלו הנאצים במצרים להפיץ תעמולתם האנטי־יהודית בין תושביה. הם פרסמו כל מיני חוברות ועלונים מלאים ארס ושנאה, ברצותם לפקוח, כביכול, את עיניהם של המצרים. העתונים הערבים, וביחוד ה„בלאג" וה„סבאג", שאינם נוטים חבה לנו, הסתמכו על השטנה הזאת והתחילו מצדם גם הם לדבר סרה על יהודי מצרים.

בשנה שעברה חגגו במועדון הגרמני בקהיר את יום הולדתו של היטלר, הוזמנו לשם זה גם הרבה לא גרמנים, בכוונה להסברת התעמולה האנטישמית. בין הנאומים היו גם נאומי הסתה. הושרו שירים של הנאצים הכוללים את הפזמון „מות ליהודה".

בחודש ספטמבר שעבר התחיל העתון „לה ויריטה" היו"ל בפורט סעיד לפרסם בעתונו מאמרי שטנה נגד היהודים, לקוחים מעתוני הנאצים, בכוונה מיוחדה להציג את היהודים בתור אויבי האישלם. הפרעות בקונסטנטין ובאלג'יר נגרמו ע"י השיסוי הזה. אמנם אחרי כן הודה העורך בקהל, כי מלחמתו האנטי יהודית באה מהשפעתם של הנאצים.

התביעה של הארונים: יעבץ, עמיאל, ספורטה ורוסו שערערו נגד פסק הדין של בית המשפט המעורב בקהיר, שפסק שאין לערער על התביעה שהוגשה נגד המועדון הגרמני — תובא שנית לפני כם המשפט ביום הי"א לח"ז.

בימים האחרונים הניע למצרים מברלין פקיד גבוה במיניסטריון התעמולה להפצת שטת היטלר בעולם, בקור זה בא רק לחזק את התעמולה האנטי יהודית. כי בברלין מצטערים על זה שעד עכשיו לא הצליחו הגרמנים במצרים לערוך פרעות ביהודים.

אך יהודי מצרים עומדים על המשמר, הם בטוחים כי יושבים הם בתוך מדינה שמעולם לא ידעה שנאת גזע או דת; חוסים הם בחסות הוד מלכותו שהוא סמל היושר והסבלנות לכל נתיניו בלי הבדל.

בליגה היהודית נגד האנטישמיות

ביום שלישי העבר נאסף קהל של אלף וחמש מאות איש באולם הגדול של בתי הספר לקהלה, למחות נגד האנטישמיות במזרח אירופה. נוכחו רבים

מחשובי הקהלה, רופאים ועורכי דין מאלכסנדריה ומקהיר, ובראשם רבנו הראשי ר' דוד פראטו והעו"ד ליאון קסטרו נשיא הליגה במצרים.

העו"ד חזן, סגן הנשיא, פתח את האספה במלים קשות נגד מעשה הפראות הנעשים בארצות שונות המבקשים להכחיד את עמנו.

העו"ד ש. חנוכה ול' קסטרו דברו אחריו ויתארו בצבעים שחורים את מצבם המיואש של המתלמדים היהודים ברומניה. אי אפשר לנו לעמוד מנגד ולראות בצרתם של אחינו האומללים הסובלים מקנאתם העירת של חבריהם הממררים את חייהם.

רבנו פרופיסור ד. פראטו מאמץ את ידי היהודים במצרים להמשיך את החרם נגד סחורות גרמניה. הנאצים בגרמניה הם הם המפיצים את רעל השנאה ליהדות בכל העולם, ולפי דעתו ההצלה היחידה היא: ארץ ישראל! ארץ האבות והבנים! וכדי להלחם בצוררינו עלינו לשוב אל היהדות ואל הארץ הטובה.

העו"ד ליאון קסטרו, נשיא הליגה, המפורסם כנואם מצוין ונלהב, אמר בתוך דבריו: שנת 1936 תהיה שנת ההכרעה בשביל האנושיות שתביא אותנו: או לידי כשלון גמור של השטה ההיטלרית, או לידי חרבן היהדות והתרבות העולמית למשך שנים רבות. אם היטלר לא יפול, או שלשת מליוני יהודי פולין, מליון יהודי רומניה ועוד איזו מאות אלפים מיהודי הונגריה ואוסטריה יאבדו חלילה, ויכרעי תחתם וכו'.

אחר האספה נשלחה תלגרמה לקונסול הרומיני בקהיר למסור לממשלתו מחאה בשם אלף וחמש מאות המפגינים נגד ההסתה האנטישמית המתפשטת בארץ.

לטובת פליטי גרמניה

חשון התרצ"ה

קוראי „דואר היום" זוכרים ודאי את פרטי ההחלטה החגיגית שנתקבלה באספה השנתית של הקהלה ביום ר' אייר, ואשר הודענו עליה בשעתה. האספה נתכנסה אז לטכס עצה מה לעשות בכסף אשר קובץ בעירנו לטובתם של יהודי גרמניה, ובאספה ההיא השתתפו כל סלתה ושמנה של הקהלה היהודית.

הוצעו הצעות שונות, אז קם סגן נשיא הקהלה, העו"ד מר אלפרד

טילקי, ואמר: „בבקורי הראשון במשרדו של הא׳ אברהם עדה ביי ובנו יוסף לדרוש המיכה לפליטי גרמניה אמר לי מר יוסף עדה: אחרי שהבטיח לי מיד את השתתפותו, כדברים האלה:

„עזרתנו פה צריכה להיות בת קיום, עלינו יהודי מצרים, מוטלת החובה ליצור בארץ ישראל מושבה חקלאית ולישב בה את אחינו הנרדפים בגרמניה, זה יהיה המפעל החשוב והרצוי ביותר; אני — הוסיף ה׳ טילקי — התרשמתי הרבה מדבריו, שמיד הסכמתי להם, והנני מציעם לפני הקהל פה״. כל הנאספים עמדו או על רגליהם, ובהתרוממות־רוח ומתוך מחיאות כפים סוערות נתקבלה ההצעה. בה באספה נבחרה ועדה לחקור ולדרוש בדבר.

במשך הזמן הזה חקרו ודרשו חברי הועדה בדבר, ולשם כך עלו אחדים מחברי הועדה בימים האחרונים לארץ ישראל.

ועל־פי בקשת הועדה שבראשה עומד האדון רוברט רולו, הגיע לעירנו הד״ר רופין, נשיא הועד המאוחד הארצ־ישראלי לעזרת פליטי גרמניה, כדי לדון בדבר ולהגשים את יסוד המושבה. בו בלילה התקיימה אספת הועד, ואחרי משא־ומתן הוחלט כי המושבה תהיה לע״ע בת אלף דונם על אדמת וואדי חווארת, שהקרן הקיימת נותנת לשם כך. בה יישבו חמשים משפחות, שהן בערך 200, או 250 נפשות, ובה במדה, שתתאספנה הנדבות בין יהודי אלכסנדריה (עד היום אספו בערך עשרים אלף לי״מ) תהיה האפשרות להרחיב את המושבה על שטחי האדמה מצד מזרח, השייכים גם כן לקרן הקיימת. לכל משפחה ינתנו עשרים דונם, על מחציתם יטעו עצי פרי, ובעשרה הנשארים, שאדמתם אדמה כברה, ישמשו למספוא ולירקות; והלואה של שלש מאות לירות תנתן לכל משפחה אשר תסוכם בהשלומים שנתיים. הקרקעות האלה מושקים ע״י נחל הנקרא „נחל אלכסנדרי״, ולכן היתה הצעה לקרוא את המושבה בשם „תל־אלכסנדריה״ (כמובן, אם תבוא על כך הסכמתה של ועדת השטות בא״י).

נבחר ועד פועל של ששה חברים, שיטפל בדבר כדי להגשים את הרעיון. ביניהם יהיו ארבעה הנמצאים בא״י, ושנים — באלכסנדריה. האחרונים הם האדונים אדוארד אגיון ויוסף עדה.

קשה לתאר שטחתו הרבה של הקהל היהודי בעירנו בשמעו את החלטת הועד, שבקרוב נזכה לראות ביצירת מושבה יהודית־מצרית פורחת בארץ אבותינו.

4.000 איש מפגינים נגד האנטישמיות בגרמניה

הליגה למלחמה באנטישמיות במצרים סדרה הפגנה רבתי ביום א׳ שעבר, באולמי בתי־הספר של הקהלה בעירנו כדי למחות נגד רדיפות היהודים בגרמניה הנאצית. נוכחי יותר מארבעת אלפים איש ואשה, ביניהם היו מלבד כל חברי הקהלה וראשיה, גם רבים מנכבדי הערות הלא־יהודיות בעירנו: ראשי־דת, עורכי־דין, מנהלי מוסדות חנוכיים, עורכי עתונים, מנהלי בנקים ועוד.

העו״ד ליאון קסטרו, נשיא הליגה, פתח את האספה והציג לפני הנאספים את הנואמים הלא־יהודים שרצו להשתתף בהתמרמרותם נגד מעשי הטירור בגרמניה, ולהביע את אהדתם ליהדות העולמית בשעת מצוקה זו.

הוקרא מברקו של סעדת אמין יחיא פשה, הנמצא כעת בסטמבול, המביע את השתתפותו בצער רב, ומאחל בכל לב שיושם קץ להבדלי גזע ודת לטובת השלום העולמי.

נאמו ה׳ רוסו — ראש עורכי הדין בבתי־המשפט המעורבים, ד״ר יקובידים — וקן הרופאים בעירנו, הריבירנד האנגליקני אנדרסון פסטור ד״ר מורסי מוחמד — סנטור מאלכסנדריה, טופיק טנוס מעורכי ה„מוקטם״; ה׳ פיור — מנהל הליציאום הצרפתי; ה׳ רייד — המנהל הכללי של ויקטוריה קוליג׳, ועוד. כולם דברו נגד הפליתם לרעה של יהודי גרמניה, ויספרו בשבח האחדות הנפלאה של היהדות העולמית בשעה זו.

הרב דוד פראטו, זה האחרון ציין בשמחה ובהתלהבות את האחוה השוררת בכתלי האולם, שבו משתתפים אנשים מכל האמונות והגזעים במחאתם נגד העוול הנעשה לחלק מהאנושיות; הוא רואה כמו בחזון את שלושת המחוקקים: משה, ישוע, ומוחמד נושאים את לפיד האורה, ומעל ראש ההר נושאים את מדברותיהם לכל באי עולם: „מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד״.

הוקרא נוסח החלטת המחאה שנשלחה במברק לחבר הלאומים:

„תושבי אלכסנדריה, ארץ מולדת פילון ותרגום השבעים, הארץ שבה חיים אנשים מכל הגזעים והאמונות מתוך חופש הדת והסבלנות — אחרי ששמעו את הנאומים שתארו את המצב העגום של יהודי גרמניה, מביעים פה אחד, בלי הבדל גזע, דת ואמונה, את התמרמרותם נגד הרדיפות האיומות על ידי הפרת העיקרים היסודיים של המצפון העולמי, הגורמות

להפצת השנאה נגד האנשים ונגד העמים, והמסכנות בזה את השלום והתרכות בעולם".

בשורת „התקוה" נסתיימה ההפגנה שעשתה רושם רב בעיר.

יסוד מושבה יהודית מצרית בא"י
למען פליטי גרמניה

ב„דאר היום" נתפרסמה כבר בשעתה החלטת האספה השנתית של ועד הקהלה לבוא לעזרתם של יהודי גרמניה על ידי יצירת מושבה בארץ־ישראל. ביום ראשון זה התקיימה האספה המיסדת בנוכחות רבים מעשירי הקהלה, הוקראו ואושרו תקנות החברה שנערכו ע"י עורכי־הדין אלפרד טילקי ורפאל מודעי.

בין 25 המנדבים הראשונים נאסף לע"ע סכום של 13.000 לירות מצריות.

מטרות החברה הן: א) לבוא לעזרת הסובלים מהאנטישמיות ע"י יצירת תמיכות נחוצות בעברם דרך אלכסנדריה, ולישבם בארץ־ישראל, וכמו כן לתמוך בהסתדרויות דומות בחוץ־לארץ.

ב) ליסד בארץ ישראל מושבה שתקלוט את היהודים הרוצים להשתקע שם ולפעול גם בשטח החרושת וכו' למענם.

בשקרן החברה תגיע לסכום של 100.000 לירה, תקרא אספה כללית של כל תורמי הקרן כדי לדון בכל ההצעות שתוגשנה לחברה.

משתה לכבוד הד"ר רופין

הארון והגברת אדוארד אגיון (שניהם חברים בועד ההסתדרות הציונית שבעירנו) ערכו משתה בביתם בליל יום ד' העבר לכבוד הד"ר רופין, ואליו הוזמנו רבים מנכבדי הקהלה, ובראשם הרב הראשי ר' דוד פראטו. הד"ר רופין אמר בסבבה: „המושבה החדשה אשר אתם יוצרים בארצנו, מקוה אני שתתפשט ותתפתח באחת ממושבותינו הגדולות הקיימות בארץ זה מזמן. היא תהיה הגשר המאחד את מצרים עם ארץ ישראל, ומעתה לא יהיו יהודי מצרים קרובים לארצנו רק מבחינה גיאוגרפית בלבד, אלא גם

קרובים מצד התועלת החמרית שיפיקו ממנה לעצמם. יהודים מכל קצות העולם באים לארצנו לראות את מפעלינו, ויהודי מצרים שעד עכשיו היו מרושלים ורחוקים מרעיון תחית הארץ, בטוחים אנו כי עכשיו יבואו לראות את מפעלם יציר כפם. הפגישה הראשונה של יהודי מצרים בארץ ישראל תהיה בחנוכת מושבתכם החדשה, אשר ודאי יבואו אליה רבים מכם כדי להיות נוכחים בחגיגה היסטורית. ואם ארץ ישראל צריכה לשם בנינה והתפתחותה לעזרת כל יהודי העולם, סוף סוף גם ליהודי הגולה יש צורך בארץ ישראל מפותחה ומשוכללה, כי היא הדוגמה היחידה היכולה להראות לכל העולם את עקשנותו של העם היהודי, והיא סמל קיומנו בעתיד. הד"ר רופין סיים את נאומו בדברים האלה: „אילו כל הקהלות היהודיות שבגולה מבינות, כמו קהלתכם, לפתור את השאלה היהודית באמצעות יצירתן של מושבות חקלאיות, — היתה שאלתנו הלאומית נפתרת זה כבר. ואתם תוכלו להתפאר בזה, ששמתם לכם למטרה את העמידה על הקרקע!"

— בשבוע זה יסעו האחים פ'רדינגר ויוסף עדה לחיפה על ספינת היאכט היפה שלהם „שרינה", ואליהם יצטרפו כעשרה יהודים מוזמנים לבקר את ארץ ישראל.

ד"ר חיים ויצמן באלכסנדריה

ביום ב' הביאה האניה „פטריה" את אורחינו הנכבדים ד"ר חיים ויצמן ורעיתו והגברת דוגריל, בת אחיו של הלורד באלפור. אל האניה באו לקבל את פניהם: הבארונים לבית מנשה, האדונים רוברט רולו, ארוארד וגוסטב אגיון בשם הועד ל„תמיכת פליטי גרמניה", אלפרד כהן נשיא הסתדרות הציונית, מ. נאדלר נשיא לשכת בני ברית, א. אביגדור נשיא המועדון העברי ועוד ועוד. משם הלכו לארמונו של הבארון די מנשה. בבית רולו נערכה מסבה יפה לכבוד ד"ר ויצמן, שבה נוכחו רבים מנכבדי הקהלה.

ביום שלישי בערב הוזמן הקהל מטעם ועד הקהלה האלכסנדרונית, ל„בית העם" לשמוע את נאומו של המנהיג. בא קהל גדול, למעלה מאלף ומאתים איש.

מר רוברט רולו הציג את ד"ר ויצמן לפני הנאספים בתור נשיא הועד ל„עזרת פליטי גרמניה".

בנאומו אמר: דר' ויצמאן הטיל עליו עוד תפקיד נשגב ונעלה והוא: להבטיח את קיומם של פליטי יהודי גרמניה בארץ־ישראל; המושבות

היהודיות הקיימות מזמן, קלטו אלפים אחדים לתוכן, נוסדו חברות שונות בכל העולם להתענין בגורלם של האוטללים ולבוא לעזרתם. ובפנותו אל ד"ר ויצמן אמר: שמך חיים, אתה נותן חיים לאחינו הפליטים.

אחר־כך הוא מציג את הגברת דוגדל המוסרת רשמים על בקורה בארץ־ישראל.

שבה אני — אומרת הנואמת — מביקורי הקצר בארץ־ישראל בלוית הגברת והד"ר וייצמן.

רצוני לספר לכם מה שמתרחש שם, על מסירותם של „החלוצים" המכשירים את הבית הלאומי היהודי.

מה שאספר לכם תוכלו בעצמכם לראות. ביניכם ובין הארץ מרחק של שעות אחדות. שם תראו עד כמה פורחת הארץ. שהיתה שוממה מאות בשנים, זו הארץ שהיא שלכם בזכות היסטורית (מחיאות כפים).

אם כי אינני יהודיה, הנני מזמן ציונית נלהבה. עוד מילדותי הורני דודי לורד באלפור, להכיר בצדקתו של העם היהודי. הוא האמין באמונה שלמה, כי יעודיהם של נביאי ישראל יתקיימו. וכמה גדלה שמחתו, כשניתנה ההצהרה הבריטית על ידו! היו רגעים, ששרי המדינה בקרו אותו קשה על המדיניות הציונית. אולם כל אותם המבקרים בראותם בעת את התוצאות המזהירות בארץ ישראל התחילו שואלים עצמם אם לורד באלפור לא היה באמת איש מדיני גדול הצופה למרחוק.

אחריה מסר ד"ר מאוס מפאריז אף הוא מרשמי בקורו בארץ־ישראל. הוא ספר בהתפעלות גדולה מכל מה שראה. ביחוד הרבה בשבח המכון הביאולוגי, שהוקם ב„רחובות".

נאומו של ויצמאן

תרועות סואנות נשמעו באולם כשקם ד"ר ויצמאן לדבר.

ראשית כל — פתח ויצמאן — הרשוני להודות לועד הקהלה באלכסנדריה, שהואיל לתת לי ההזדמנות לדבר באספה הזאת המלאה התלהבות. תפקידי הערב הוא לספר לכם מה שעשינו ומה שעלינו לעשות לטובת יהודי גרמניה בארץ ישראל. ואולי בדרך אי ישרה אדבר גם על המצב בארץ, שכן הנואמים שקדמוני דברו על זה בהתלהבות.

כדי לדעת מה שעשתה ארץ־ישראל לטובת יהודי גרמניה, צריך להבין את הבעיה החמורה, ולדעת מהו תפקידה של היהדות העולמית ביחס למצב אחינו בגרמניה.

אתם שומעים, כי מצב היהודים בגרמניה אינו מזהיר. מספרים, כי כך וכך יהודים יצאו מגרמניה והם נפוצים בכל מדינות העולם. האמת היא כי כל יהודי המגורש מהארץ מחולק העולם לפניו לשני סוגים: א) המדינה, שהיהודים אינם יכולים לחיות בה. ב) המדינה, שהיהודים אינם יכולים להכנס אליה.

וכדי לעמוד על שאלה זו עלינו להבין מה היא מטרת הפוליטיקה הגרמנית ביחס ליהודים. אינני בא לבקר את השלטון. באספה זו אין המקום להביע את כל כאב לבנו ביחס לשיטה, אנו רוצים רק לדעת מה נוכל לעשות כעת לטובת קרבנות השיטה ולהיטיב את מצבם. ההגירה, לפי מהלכה כעת, תתמיד בעשרים אלף לשנה.

לפני שלשה חדשים היתה בלוזאנה מועצה של הממשלות הגדולות, שהתעניינו ברצינות בשאלת היהודים בגרמניה. היו שם צירים של שש עשרה ממשלות גדולות וקטנות, ביניהן: אנגליה, צרפת, אמריקה. כולם הביעו לנו את רגשותיהם ואהדתם בהתגלות לב; היו גם נאומים יפים, עודדים, אבל כולם בדעה אחת, שאין מקום בשביל יהודי גרמניה. אין מקום באפריקה הדרומית, אין מקום בקאנאדה ואין מקום באמריקה, באופה אין מקום אף ליהודי אחד. יש אנשים החושבים, כי סרובם נובע מהאנטישמיות. ולא היא. הרי ראינו, כי גם ביחס לפתרון שאלת האשורים לא יכלו עד היום למצוא מקום לאומללים האלה לא בקאנאדה ולא בברזיליה, אם כי עם האשורים אולי הוא העתיק בין כל עמי הנוצרים ומספרם רק חמשה ועשרים אלף!

זה שנה שבאנגליה, בצרפת, באמריקה בשוויץ במצרים ובכל המדינות, מטפלים ב 60 אלף הפליטים, שיצאו מגרמניה, ועד היום לא הצליחו לישב חלק גדול מהפליטים האומללים. יוצא מן הכלל, היא ארץ־ישראל. בארץ זו התישבו אחר עשר אלף יהודי גרמניה, ובשאר מדינות העולם לא התישבו אלא אלף וחמש מאות.

והנני מאמין אם המצב בארץ־ישראל לא ישתנה, זאת אומרת: אם יוסיף להיות נורמלי והארץ תקלוט כארבעים־חמשים אלף לשנה, נוכל תמיד ליישב עשרת אלפים מיהודי גרמניה. אולם עלינו לעשות חובתנו.

נקח, למשל, קהלת אלכסנדריה. עברתי בסקירה את רשימת המנדבים והתפלאתי לראות, כי בקהלה של שלושים אלף יהודים, המנדבים סכומים מסויימים היו רק חמשה ושלושים זאת אומרת, אחד לאלף. המנדבים האלה עשו חובתם. אך איה הקהל הגדול, שהוא נדיב במחיאות כפים?

אילו היינו יכולים לבנות את ארצנו בנאומים ומחיאות כפים, הייתי עושה זאת לבדי!

הנואם עובר למצב בארץ־ישראל. כואו כעת לאיזו מושבה בארץ ושאלו על מצבה, יאמרו לכם אנחנו ב״ה, שמחים לא חסר לנו כלום, רק דבר אחד חסר — יהודים! לפני חמש שנים קלטו המושבות לתוכן חמשת אלפים נפש. לפני ארבע שנים — עשרים אלף, וחיום — ארבעים אלף ועוד חסר. ואין זה פלא. יש אנשים היוצרים מקומות עבודה למהגרים חדשים, אחד — מקים תעשיה, בית מסחר, הריהו יוצר מקומות עבודה לעולים חדשים. ואם תשאלו: כמה יהודים יכולה ארץ־ישראל לקלוט? אומר לכם. כי המרחב בארצנו גדול.

לפני שלוש שנים נסענו אני ואשתי באפריקה הדרומית ובקרנו את רודסיה. מדינה זו גדולה פי שבעים מארץ־ישראל. יש בה נהרות ונחלים וכמה מיני מינרלים. רודוסיה התחילה בבנינה כמעט בזמן אחד עם ארץ ישראל, האדם שהתמסר להתפתחותה הוא סיר סטיל רודוס, ושם לא היו לא קרן קיימת, לא קרן היסוד ושום מגבית. מכרות הזהב של טרנסוואל הספיקו כל הכספים הנחוצים להתפתחות המדינה. מספר האנשים הלבנים ברודוסיה כעת הוא כחמשים אלף. מספר היהודים בתל אביב לבדה כמאה אלף!

ואף כי אין אנחנו עם של אכרים עובדי אדמה, כמו האנגלים והצרפתים, בכל זאת יכולנו ליסד מושבות מופתיות על קרקעות חרבים ושוממים, ומושבותינו עולות לנו בזול מאותן של האנגלים. בתחלה עברו עלינו כל מיני קשיים. עכשיו אכרינו הם טובים לא פחות מהאכרים המובחרים של העמים הקולוניזטורים.

שונאי ישראל מונים אותנו: אתם, היהודים, באים תמיד למדינות שבהן אתם מוצאים הכל מן המוכן. באתם לגרמניה כשהיתה בנויה, לאמריקה כשהיתה מיושבת. יסוד החברה הוא האכרות הקשורה אל הקרקע ואתם עוסקים בדיוטות העליונות של הבית. התלונות האלה לא תוצדקנה ביחס לארץ ישראל. במדינה זו לא היו קרקעות מוכשרים לחקלאות. אנחנו הכשרנו אותם ולא בידי אחרים, אלא בידי חלוצינו אנו. שנים־שלשה דורות מהצעירים המובחרים שבנו, החליפו את עטיהם באתיהם ויצרו את כל מה שאתם רואים היום. לא היו בנינים, אנחנו בנינו אותם. לא היו דרכים, בנינו ובנותינו נפצו סלעים סללו את הכבישים. לאומות העולם נאמר: צאו וראו בארץ־ישראל מה עמנו מוכשר לעשות בשבתו בצל המנוחה בארצו. אבל, רבותי, כל מה שעשינו הוא מעט. עוד רבה

העבודה לפנינו, אבל אם נעבוד ונעשה חובתנו נקרב את היום, שבו תהיה ארצנו א ר ץ י ש ר א ל.

אין לתאר את התפעלות הקהל כשגמר ד"ר ויצמאן את נאומו.

כמאסף לכל המחנות היה נאומו של רבנו הראשי ר' דוד פראטו.

בשירת „התקוה" נגעלה האספה הפומבית, שהשאירה רושם עמוק מאד.

חגיגות הרמב"ם במצרים

אלכסנדריה כ"ח ניסן.

כמו שהודענו באחד הגליונות הקודמים, נמנתה ועדה לסדר הכנית חגיגות הרמב"ם. הועדה מורכבת מהאדונים: אלברט ענתבי, מנהל ביה"ס „מוסר מנשה", אלברט עזרן, מנהל בית הספר של הקהלה, יצחק שאקי מורה לפילוסופיה. באספתם האחרונה הוחלט:

א) ליסד ועד־כבוד מהאדונים הנזכרים להלן: כבוד הרב הראשי פרופיסור דוד פראטו; הברון פ׳ליקס די מנשה, נשיא הכבוד של הקהלה; רוברט רולו, הוד מעלת הנסיך טיסום פשה, מושל עיר אלכסנדריה; הנשיא הכללי של העיריה והקונסול הספרדי.

ב) לפנות אל ועד הקהלה היהודית בקהיר כדי להתאים את התכנית והיום המיועד לחגיגה בכל מצרים.

נ) לפתוח שורת אזכרות באלכסנדריה ולסדר הרצאה רשמית ע"י ראש הרבנים ולהזמין אליה את חשובי העיר, יהודים ולא יהודים.

ד) נאום הרב דוד פראטו יהיה בבית הכנסת „אליהו הנביא" בליל הראשון של פסח, יום הולדתו של הרמב"ם. בו יקיף את חיי הפילוסוף היהודי הגדול וערך יצירותיו.

ה) לפנות אל האדון ישראל וולפסין, מורה לעברית באוניברסיטה הממשלתית בקהיר ולבקשו לבוא לאלכסנדריה להרצות בשפת ערבית על חיי הרמב"ם.

ו) לסדר הרצאות בצרפתית ע"י האדון אלברט ענתבי, ובאיטלקית ע"י הארון יצחק שאקי. בשתי ההרצאות האלו יוזמנו כל התלמידים הבוגרים של בתי הספר יחד עם הוריהם.

ז) לקבוע בכל הכתות הגבוהות בבתי הספר היהודים בעירנו, שעורים על דברי ימי הרמב"ם ופעולותיו בשדה החכמה והפילוסופיה במשך כל ימי חדש ניסן.

ח) לערוך טיול ולתת חופש לכל התלמידים ביום י״ד אייר כדי לכבד את זכרונו של הרמב״ם.

ט) לסדר הרצאות בכל בתי הכנסת שבעיר בליל הראשון של פסח אחרי תפלת ערבית ולמחרתו אחרי תפלת שחרית.

י) לבקש מהעיריה לקרוא את אחד מרחובות העיר על שם הרמב״ם.

יא) להפיץ את תמונתו של הרמב״ם.

ביום א׳ של פסח נערכו הרצאות בכל בתי הכנסת שבעיר:

בביהכנ״ס „אליהו הנביא״ — ע״י הרב הראשי ר׳ דוד פראטו. בביהכנ״ס „זרדל״ — הרב יעקב טולידאנו, בביכנ״ס „עזוז״ — יחיא לחיאני, בביהכנ״ס „מנשה״ — אלברט ענתבי. בביהכנ״ס „גרין״ משה חזן. בביהכנ״ס „קמפ די סיואר״ — פליקס בן זקן. בביהכנ״ס „ספורטין קלוב״ אלברט עזרן. ובביהכנ״ס „נצח ישראל״ — ש. גולדמן.

ה ח ג י ג ה ה ר ש מ י ת. ביום א׳ י״ח ניסן נערכה חגיגה רשמית נהדרה באולם ההרצאות של הקהלה היהודית בשעה אחת עשרה לפני הצהרים. זו היתה הפגנה נהדרה שהשתתפו בה יותר מאלפים איש.

בראש ועד הכבוד עמדו: הוד רומטות הנטיך טוסום עומר פשה, סברי פשה, טושל העיר באלכסנדריה, כבוד קונסול טפרד, דון דניאל די אלארקון, הרב הראשי פרופיסור דוד פראטו, הברון פ׳ליקס די מנשה ורוברט רולו נשיא הקהלה.

היו נוכחים רבים מפקידי הטטשלה, רמדאן מתואלי ביי, כדורי פשה, זנאנירי פשה, ועוד. ומטעם הקהלה היהודית בקהיר באו: כבוד הרב הגדול חיים נחום אפנדי, קטאווי פשה נשיא הקהלה, וכן כל גדולי קהלתנו ונכבדיה.

הבימה היתה מקושטה יפה, התנוססו הדגלים: המצרי, הספרדי והיהודי. בהופיע הוד הנסיך, נגנה התזמורת את ההימנון המצרי והיהודי. החגיגה החלה בשירת המקהלה בהנהלת ה׳ א. חמסי. הארון אדוין גוהר, סגן נשיא הקהלה, פתח את שורת ההרצאות והציג לפני הקהל את כבוד הנואמים: רבי דוד פראטו, הרב חיים נחום, והארון ישראל בן זאב (ולפנזון) מורה האוניברסיטה המצרית בקהיר. (זה האחרון דבר בשפה ערבית צחה) בנאומיהם הבליטו את ערכו של המורה החוקר והפילוסוף הגדול רבנו משה בן מימון, ששימש מאור ליהדות ולעולם התרבותי.

באחרונה שרה המקהלה „יגדל אלהים״, שיר נוסר על י״ג עיקרי הדת להרמב״ם.

החגיגה עשתה רושם נפלא בלב כל הנאספים. הסדר היה מופתי, למרות הצטופפותו של הקהל.

העתונות המקומית, האירופית והערבית הקדישה מאמרים לכבוד המאורע.

ביום רביעי כ׳ ניסן התקימה הרצאה בעברית מאת הראב״ד סגן הרב הראשי ר׳ ועקב טולידאנו באולם „ישיבת פראטו״. היה נוכח קהל גדול.

— ביום חמישי בערב תתקיים הרצאה באיטלקית על „פילוסופית הרמב״ם״ באולם ההרצאות ע״י האדון יצחק שאקי, מורה לפילוסופיה בבתי הספר האיטלקים.

ביום א׳ כ״ה ניסן תתקיים הרצאה בצרפתית באולם הגדול בביה״ס „טוסר מנשה״ ע״י המנהל האדון א. ענתבי. הנושא: „חיי הרמב״ם ומפעליו״.

במשך כל החודש ינתנו שעורים על הרמב״ם בכל הכתות הגדולות בבתי הספר היהודים באלכסנדריה.

ביום החמישי 16 מאי, י״ג אייר, תנתן הופשה בכל בתי הספר היהודים לכבד את זכרו של המורה הגדול.

— השתתפותם הרשמית של פקידי הממשלה המצרית בחגיגה יהודית מצרית זו, הראתה לדעת כי מוקירה הממשלה את אותו אדם הגדול שבלה שלשים ושבע משנותיו על גדות היאור במצרים, וכתב את רוב חבוריו הנפלאים בשפה הערבית.

יש להודות, שהיהדות המצרית בקהיר ובאלכסנדריה, ידעה להעריך את שעת הכושר הזאת ולהשתמש בה כדי לענין את ממשלתנו שתקח חלק פעיל בחגיגות רבנו משה בן מימון; עצם העובדה כי שר ההשכלה בממשלת מצרים והוד הנסיך טוסום עומר פשה קבלו עליהם להשתתף בה באופן רשמי — מספיקה כדי להטעים את חשיבותה וזה מוכיח, כי אפשר לקרב בחגיגות תרבותיות כאלו את שני העמים השמיים, כי הלא שניהם עבדו במשך תקופות רבות בהבנה הדדית להפצת התרבות וההשכלה בעולם!

וכמה יש להצטער על זה שבחגיגות הרמב״ם בארץ ישראל לא השתתפו הערבים ילידי הארץ! ותמוה הדבר, כי היהדות בא״י לא הזמינה באופן רשמי את ראשי השיכים של האוניברסיטה המצרית לבוא ולקחת חלק בחגיגות! כמה תיעלת היתה יכולה לצאת מזה לטובת תנועתנו! חבל שלא ידעו להבין את ערך השעה והזניחו הזדמנות כה חשובה!

על התרבות העברית באלכסנדריה

חשון תרצ"א

ב„דאר היום" פרסם מר א. אלמאליח את סקירתו השנתית על מצב „היהדות במזרח ובצפון אפריקה בשנת התר"ץ.

ברברו על החנוך ביהדות המצרית מתאונן מר א. אלמאליח כי „הליציאום היהודי הגדול באלכסנדריה שנבנה כתרים לפני מוסדות החנוך הקונגריגניסטים מתפתח יפה יפה — אך המטרה שלשמה נבנה — הרחקת הדור הצעיר מבתה"ס הקונגריגניסטים למיניהם — לא הושגה, ומוסדות החנוך הזרים הללו מלאים עדיין תלמידים וכו'.

אמנם, איננו צריכים להסתפק בזה, אבל התהלת העבודה בענין החנוך נעשתה. מבינים אנו שאי אפשר יהיה לדרוש מהמדרשה היהודית כי תאסוף אל קרבה את כל התלמידים היהודים. זוהי עבודה ענקית. לאט לאט יבין הקהל שלנו שהוא מחוייב לעשות זאת, להרחיק את בניהם מבתה"ס הנכרים. אך העובדה עצמה שאותם שהבינו כי צריך היה לשנות את דעותיהם ולהכנים את ילדיהם לבתי ספר יהודים — מספיקה להראות את דרגת התפתחותו של הרגש היהודי; ובפרט כי סוף סוף אינם עושים קרבנות בזה שהם שולחים את ילדיהם למדרשה היהודית, כי הלא ראינו עד כמה התקדמו והצליחו התלמידים בשתי השנים האלו בבחינות הכנרות בקונסוליה הצרפתית.

אמנם, יש להדגיש שהעבודה הלאומית סובלת במצרים; אך בכל זאת ניכרת גם פה תסיסה שיכולה להביא בעתיד תועלת גדולה לתנועתנו, ואלמלא המשבר כי עתה היתה עבודת התעמולה יותר קלה, מכיון שהקרקע הוכשרה באמת לכך. רק הדאגות החמריות הן המעכבות לפי שעה את הטמפו. ובכל זאת, ראשי העדות הולכים ומתקרבים אל התנועה.

רבנו הראשי, בראותו את הסכנה, שהנוער הולך לרעות בשדות אחרים, ונספחים אל „הסרדרות הצעירים הנוצרים" — התאזר בכל כחותיו ליצור „מועדון לנוער העברי". מטרת המועדון הזה היא לאסוף ולרכז את הצעירים מהשדרות הגבוהות הרחוקות מתנועתנו, ושעד היום לא התעניינו בכל הנוגע לרוח ישראל, ולברוא מרכז יהודי להתפתחות מוסרית, להשכלה־חברתית וספורטיבית „באוירה יהודית". ועבודתו לא היתה קלה: עליו היה להלחם עם חנוך נושן של אדישות של דורות רבים, עם צעירים שנתחנכו במוסדות החנוך של הזרים. ההצלחה היתה פה מעוטרה בנצחון, הוקם מועדון ב„בוליבר די רמלה" במעון נהדר גם

כחיצוניותו גם בפנימיותו, עם כל הנוחיות החדישה, וכך הוא מושך קמעא קמעא את כל האינטליגנציה היהודית.

הנה „ישיבת רבי דוד פראטו", מכון ללמודי היהדות על ידי הרצאות בכל יום חמישי בערב. זו כבר השנה השלישית שנוסדה ישיבה זו באחד מאולמי ביתו של רבנו, ושהציבה לעצמה מטרה נשגבה לכל התאבים לשמוע נאומים ווכוחים על תורת ישראל, תרבות יהודית וכו'.

ישיבה זו מכשרת את חוג האנשים מהשדרות הגבוהות שאינם באים במגע ומשא עם יתר ההמון, להכיר את מאור התורה ואת הלאומיות ע"י הרצאותיו המחוכמות של רבנו ואחרים.

קל להבין את התועלת הרוחנית שמכון זה מביא בהוה ובעתיד להנאספים הבאים עם נשיהם ובניהם, בשעה שנפוצה מחלת „המרת הדת" בעירנו, ושאחדים מהמשפחות המיוחסות נטבלו לשם הדת הנוצרית, הועילה „הישיבה" „להשיב רבים מעוון".

אין להגיד אמנם, שכל המאמצים נעשו כדי למשוך את כל היהדות המצרית להנועה הזאת! עוד רבה הדרך, עוד עבודה כבירה עומדת לפנינו פה: ואת זאת הבין רבנו הראשי שהחליט להסתלק מכל סכסוכים־אישיים כדי להתמסר בלי לאות בכל כשרונותיו לעבודתו הקדושה.

הנה אגודת „התחיה", חבר של צעירים רעננים, ערים ופעילים בכל דבר הנוגע ללאומיות היהודית.

נעים מאד לראות ולשמוע אותם בכל לילה בהתאספם באולמי ההסתדרות הציונית, בהתובחם על כל מה שמתרחש במהלך מצבם של אחינו בארץ ישראל ובגולה. בכל ליל רביעי ניתנות ע"י חבריה הרצאות על נושאים יהודים. ואין להפחית את ערך עבודתם לטובת „קרן הקיימת", כי מלבד הכספים הנאספים על ידי צעירים וצעירות, הם מנהלים תעמולה רבה לרכישת נפשות לציון.

ולכן, אדוני אלמאליח, אין לנו הרשות, לטובת התעמולה בעצמה לזלזל בציוניות שבמצרים ולאמר שלא נעשה מאומה! הנך רואה שנעשים מאמצים כדי להגיע אל המטרה הרצויה; אך כדי שיהיה כולט מה שהולך ונוצר, דרוש זמן רב וגם אפשרויות ולא בבת אחת. רק אותם היושבים על המקום מרגישים שישנה התקדמות והתפתחות בכל מוסדות החנוך, התרבות ובתי החסד, ההולכים וצועדים בצעדים ענקיים בהתפתחות ההכרה הלאומית.

עלי לציין עוד מפעל חשוב שנוסד בזמן האחרון, והוא: „עתון עברי

מצויר" בעברית ובצרפתית. רבעון חשוב היוצא ארבע פעמים בשנה, ע"י המייסד והמנהל רבי דוד פראטו — טכיל מאמרים חשובים, ספרותיים, היסטוריים עם תמונות יפות והוא עלול לחדור לתוך השדרות הגבוהות האלו ולחבב עליהם את התרבות היהודית והתנועה הלאומית.

בית זקנים

אלכסנדריה, כ' אדר תרצ"ד.

בקהלתנו, המונה הרבה מוסדות־חסד שונים שתעודתם לבוא לעזרת הסובלים, החולים, והעניים, — מורגש היה חסרונו של בית־מנוחה לזקנים ותשושי כח. אומללים רבים וקשי יום כאלה מסתובבים בחוצות, ומי יודע אם לא נאספי כמה מהם בלא עתם מחוסר בית־מחסה שיראנ לכלכלתם.

למלא את החסרון הזה נוסדה לפני שלש שנים, ביוזמתן של הגבירות ש' אשכנזי וד' ואינה, אגודת־נשים במטרה ליסד מקלט לזקנים כלי הבדל מין, ובאמצעים שהיו בידי הועד שכרו בית במוחרם ביי ואספו אל תוכו עשרים זקנים וזקנות, והן מספיקות להם את כל צרכיהם.

אולם ועד הנשים הכבודות אינו מסתפק בזה. רוצות הן לבנות בית מיוחד לתכלית זו שיוכל להכנים הרבה זקנים מאותם הרופקים הרבים על שערי הבית ואין לאל ידן להושיע.

בשבוע שעבר נחתם הסכם בין הגברת פ'ליקס גרין, נשיאת המוסד „מחסה לזקנים", ובין הנדיבים האדונים אברהם עדה ובניו, שעל פיו יקימו האחרונים בכספם בנין נהדר שיהיה בנוי ומסודר לפי כל השכלולים המודרניים, ושיכיל בתוכו למעלה ממאה זקנים וזקנות. בבנין זה הובטחה כל הנוחיות החמרית והמוסרית של הזקנים: אור, מים חמים וקרים, גן נחמד, בית כנסת וכו' וכו'.

ועד הגבירות עוסקות כבר בהכנות לחנוכת הבית. לנשיאות הכבוד של הועד נתנו: הגברת דוד פראטו והגברת אורו פ'רנסיס.

וביום הפורים הונחה אבן הפנה בחגיגיות רבה. השתתפו בטקס רבים מנכבדי קהלתנו, ובראשם הרב הראשי, הברון פ'ליקס די מנשה נשיא הקהלה, כל בני משפחת עדה ביי, וכל חברות־הועד של אגודת הנשים.

הנשיאה פ. גרין והעו"ד מ. חזן נאמו על ערך המאורע. הרב הראשי אמר בין שאר דברים: „הנה זכינו היום, הודות לשקידתן וטוב לבן של נשים עסקניות ולנדיבות לבו של האדון אברהם עדה ביי, להנחת אבן הפנה למחסה לזקנים, ובקרוב יחנוסס הבית לתפארת הקהלה היהודית האלכסנדרונית; ואני בטוח, כי בימים הבאים נזכה גם כן ל„בית יתומים" אשר חסרונו מורגש מאד בקרב קהלתנו. ישנם מאות יתומים המסתובבים ברחובות ואין מי שידאג להם, בית־יתומים יאסוף אותם וידאג לכלכלתם וילמדם תורה ומלאכה, ובזה נגול חרפה מעלינו".

בברכה המסורתית נסתיים הנחת אבן הראשה.

אלכסנדריה, ד' תשרי התרצ"ב

הנחת אבן הפנה לבנין בית חולים נהדר וחדיש על מגרש גדול ויפה ברחוב אבוקיר סמוך לספורטינג־קלוב.

אותו הבית במוחרם ביי שנבנה לפני ארבעים וחמש שנים לא היה מתאים יותר לדרישתה ולצרכיה של הקהלה היהודית באלכסנדריה שאוכלוסיה הולכים ומתרבים.

הוחלט לבנות בית חולים חדש משוכלל ויפה, פתחו במגבית, והקהל היהודי נענה לדרישתו של הועד, הגברת לוצאטו פשה ומשפחת הברון די מנשה היו בין ראשי המנדבים, ששים אלף לו"מ הוצאו לבנין הבית החדש בספורטין קלוב על שטח של 1800 אמות מרובעות עם כל הרהיטים והמכשירים הכי חדישים והמודרניים, הבית מכיל 140 מטות, בית חולים זה הוא אחד מהמשוכללים ביותר בארץ מצרים, המנחיל כבוד ותפארת לקהלה היהודית.

החגיגה היתה ברוב פאר והדר תחת חסותו של הדרת מלכותו המלך פ'יואד א' בנוכחות חוסין סברי פשה שבא בשם הוד המלך; הנסיך טוסון פשה, וכל צירי הממשלות הנכריות.

הברון פ'ליקס די מנשה נשיא הקהלה הציג את הגברת לוצאטו פשה לפני הקהל כאשה אצילה ונדיבת לב, שהיתה הראשונה שפתחה את רשימת הנדבות, הודה לעיריה על עזרתה החמרית לטובת בתי החסד ובתי הספר היהודים, ויאמר: שבתי החולים והמרפאות שלנו פתוחים לכל הבא לדפוק על דלתותיהם בלי הבדל דת וגזע.

בפתיחת בית החולים הנוכחי אמר הברון: איננו צריכים לשכוח את

מסירותם ואת התלהבותם של אותם האנשים הטובים שעבדו לפני ארבעים שנה לטובת בית החולים הישן „מוסד מנשה".

זכורני כמה הרפתקאות עברו על ראשיהם עד שיכלו לבססו, והנה זכינו היום להניח את אבן הפנה לבנין בית חולים גדול וחדיש, ואתם בני הדור החדש תקצרו את פרי עבודתנו, ותשתדלו לגדלו ולשכללו שיהיה לכבוד ולתפארת לקהלתנו.

אחריו דבר הרב הראשי פרופיסור דוד פראטו ויאמר: זה לי שנתים וחצי מאז באתי לשרת בקדש בעירנו. עוד בימים הראשונים הרגשתי בנחיצות בית חולים שיהיה מתאים לכבודה של הקהלה, מעל בימת ביהכ"נ הטפתי בעוררי את רוח נדיבינו לבנין בית חולים נהדר וכו' ואקוה כי כל אחד ואחד ממנו ירצה להשתתף במפעלנו כמו שעשו אבותיכם לפני ארבעים שנה, אז היה מספר אוכלוסי היהודים באלכסנדריה שמנת אלפים נפש, וכעת כבר מגיע מספרנו קרוב לשלשים אלף, כן ירבו!

הגברת לוצאטו פשה הוזמנה להניח את האבן הראשית כשכל הקהל הריע תרועת שמחה.

בנין ביה"ח הזה עם קרן הקימת לכלכלתו יעלה למאה אלף לירות מצריות.

אלול התרצ"ח

הפעולה היותר חשובה שיש עלינו להבליט בשנה זו, היא בלי ספק יסוד המושבה „כפר ידידיה" שהוקם על קרקע קרן הקימת בעמק חפר. זהו פרי תרומת הכספים — שלשה עשר אלף לירות — שנאספו בין יהודי אלכסנדריה לטובת פליטי גרמניה. בימים האחרונים הוחגה הנחת אבן היסוד של המושבה בנוכחות פקידי הממשלה הארצישראלית, מנהלי המוסדות הרשמיים שלנו, וצירי קהלתנו האדונים: אדוין נ' גוהר, יוסף עדה וארוארד אגיון.

— ועד הקהלה התענין גם בהתפתחות הספורט בין צעירינו, וכדי לאפשר את נסיעתם לא"י לקחת חלק בהמכביה השניה, תמכה הקהלה באיזה סכום לסניף „המכבי" בעירנו, שבראשו עומד האדון יעקב גוהר, סגן נשיא הכבוד של המכבי העולמית; ועלינו לציין בשמחה כי צעירינו הצטיינו במשחקיהם.

— בנין „בית יתומים". לשמחתנו נוכל להודיע כי הוחל כבר בנין בית יתומים של „אגיון", על קרקע רכוש הקהלה ב„שטבי", ובעוד חדשים אחדים אנו מקוים לחנך אותו. ובהזדמנות זו עלינו להודות לנדיבים

האדון והגברת יעקב יצחק אגיון בשם כל בני הקהלה על נדיבות לבם לטובת היתומים העזובים.

וצריך להודות כי ביסודו של „בית יתומים" זה אני חייבים לרב הראשי ר' דוד פראטו, רבנו לא חדל לדבר על לבו של הנדיב יעקב אגיון להשפיע עליו לקבל את יסודו ולהבטיח את קיומו.

— בנין מושב זקנים „מקלט". הקהלה הרשתה לאגודת הנשים „רצון טוב" לבנות על קרקע שלה בקלימונופולי סמוך לבית הכנסת „ששון", את הבית שישמש מחסה לזקנים וזקנות. ובקרוב יתחילו בבנין. מלבד „בית הזקנים" היפה שנוסד ע"י הנדיב המנוח אברהם עדה ביו, במוחרם ביו ושחונך ברוב פאר זה כשנתים.

— הרבה עזבונות חשובים ונדבות של סכומים מסוימים נתקבלו בשנה העברה, מקצתם — בתור קרן קימת לטובת בתי הספר של הקהלה, ומקצתם — לטובת בית החולים היהודי בעירנו שנבנה לפני שלש שנים, ועד היום נחשב הוא להיותר משוכלל, מסודר ומודרני מכל בתי החולים במצרים, וכמובן הוצאות הבית הן עצומות, ונופלות למשא כבד על תקציב הקהלה. — בזמן האחרון עפ"י הצעתו של האדון רפאל טוריאל גזבר הקהלה — נדבו רבים מעשירינו להחזקת מטות בבית החולים על חשבונם בשלמם 65 לירות הוצאות כלכלת כל מטה. ע"י החצעה הזאת הוכנסו לקופת בית החולים 1700 לי"מ.

ראשית העונה של קרן היסוד במצרים

ההסתדרות הציונית העולמית שלחה אלינו השנה את הגב, ס. ארליך עורכת דין מפאריס, למגבית ותעמולה מטעם ועד קרן היסוד במצרים.

בליל שני שבוע זה נערכה אספה פומבית נהדרה באולם הגדול של „המכון האמריקני" שהיה מקושט בדגלים מצריים ויהודיים. הקהל הגדול, כאלף וחמש מאות איש, יהודים ולא־יהודים הוכיח על ההתענינות המרובה, ובין הבאים משכו את העין כבוד הרב הראשי, נשיא הקהלה מר רוברט רולו, והברונית פ׳ליקס די מנשה.

מר אמיליו לוי פתח את האספה מטעם ועד ההסתדרות הציונית במצרים והטעים את חשיבותה של קרן היסוד לבנין הארץ, והביע את תקותו שיהודי אלכסנדריה יענו ביד נדיבה לקול הקורא להם מארץ ישראל.

מר מקסים פיחה עורך Les Cahiers Juives בפריס, החוזר עכשיו

מסיורו בארץ, עמד על ערכה של א"י כמרכז וכסמל לעם ישראל. אחריו דברה הג' אירים לוי, מזכירת ויצ"ו בקאהיר, על מסירותה הגדולה של גב' ארליך.

אחרון דבר העו"ד ז' גרינברג. בין השאר אמר: לא מזמן היתה ארץ ישראל מושכת את כחותיה החמריים והמוסריים מן הגולה, עכשיו הגולה היא הפונה לא"י. אין כיום אף יהודי שלא חל אצלו שנוי לגבי השאלה היהודית במשך הדור האחרון. לא פילנטרופיה אלא תחיה ובנין. גם המצב המוסרי של היהדות בכלל השתפר כהרבה בכחותיה של א"י. הבטחון היהודי בעולם קשור בתוצאות הטובות שנשיג בארצנו.

אחר כך קם הרב הראשי להציג את האורחת לפני הקהל, הביע תקוה להצלחת הפעולה, ואמר: היהודי רגיל לשפוט על הציוניות, כל אחד מנקודת השקפתו, זה מן הצד המדיני, זה מן הצד הכלכלי, הרוחני או הסוציאלי וכו'. כשאני לעצמי סותר אני את השאלה בפשטות; היום נקראת המדינה פלשתינה; כאשר הקרא ארץ ישראל, הרי הושגה מטרת הציונות.

גב' ארליך דברה כשלשת רבעי שעה, ותתאר בצבעים בהירים כל מה שראתה בבקורה האחרון בארץ. ספרה על הפרחתן של המושבות החדשות, על בתי החרושת המבוססים כבר, ועל אלה המתחילים לפרות, למרות הקושיים של ההתחרות הזרה; הנואמת נגעה גם בשאלה הערבית, ואמרה: אנו באים אל הארץ לבנותה, רוצים אנו לשתפם בעבודתנו. ולולא ההסתה המתמידה של מנהיגיהם, יכלו לחיות שני העמים השמיים בהדדיות.

בשירת „התקוה" נגמרה האספה שהשאירה רושם עמוק בלב כל הנאספים.

כבוד הרה"ג בן ציון עוזיאל רב ראשי ביפו ותל אביב שלח קול קורא ליהודי אלכסנדריה וקהיר לרגלי תעמולת קרן היסוד הנערכת כאן על ידי הגב' ס. ארליך. כבוד הרב פונה לעם להתנדב הפעם יותר מכפי יכלתו בהתחשב עם המכשולים הקשים.

17 בפברואר 1936.

החכם דוד ילין מירושלם

סוף סיון התרצ"ה

עפ"י בקשת חברי הועד של ה„מועדון העברי", הואיל להרצות ביום שלישי שבוע זה, באולם „ישיבת פראטו" על הנושא: „שלמה אבן גבירול, אישיותו ויצירותנו". קהל גדול בא הפעם — לא כרגיל בהרצאות

עבריות — לשמוע את המרצה הנכבד. כתום ההרצאה, קם הרב הראשי והודה לו בשם הנאספים שהתענגו לשמוע את הרצאתו שהיתה מלאת ענין, ואמר: האדון ילין סר לעירנו כדי לנוח קצת מעבודתו, והנה ידידיו ומעריציו הרבים רדפו אחריו גם פה ולא נתנו לו את המנוחה הדרושה, והכריחוהו להעניק לקהל האלכסנדרוני ממיטב ידיעותיו הרבות בספרות ישראל.

הרצאה שניה בשפה הצרפתית התקיימה באולם ההרצאות בליציאום הצרפתי, עפ"י בקשת „שוחרי האוניברסיטה העברית בירושלים"; וכמו שנתפרסם בזמנו ב„ראר היום". האגודה הזאת נוסדה בעירנו עפ"י יוזמת השופט גד פרומקין מירושלים, והצליחה לענין את ראשי קהלתנו, וסכומים מסויימים נאספו לטובתה. וכעת ברצות האגודה לחנך את שורת ההפגנות לתעמולתה, השתמשה בהזדמנות זו שהחכם רוד ילין נמצא בעירנו, ותבקש ממנו להשמיע הרצאה בצרפתית בשביל הקהל הגדול.

ההרצאה התקיימה ביום החמישי, ט' אדר, בנשיאות יו"ר ועד האגודה רוברט רולו, על הנושא: „השתתפותה של היהדות המצריה בתרבות היהדות והכללית". נוכחו כל סלתה ושמנה של הקהלה היהודית ורבים מחשובי ונכבדי עירנו ונציגי העתונות.

ההרצאה החשובה ומלאת ענין עשתה רושם חזק על כל הנאספים.

משתה פרידה לכבוד משפחת אגיון

ההסתדרות הציונית באלכסנדריה מצאה לנכון לערוך משתה פרידה לכבוד שנים מחבריה היותר פעילים, האדון אדוארד אגיון ואשתו, לרגלי עזבם את מצרים ועליתם להשתקע בארץ ישראל.

בליל ג' שבוע זה נערך נשף הפרידה באחד מאולמי ההסתדרות, שהיה מקושט יפה לכבודו. ליד השלחנות הערוכים היו נוכחים כשמונים מוזמנים מחשובי הקהלה ונכבדיה עם נשותיהם, ובראשם רבנו הראשי פרופיסור דוד פראטו.

פרידה לכבית זו היתה הבעת עבורתם הלאומית בכל ענפיה.

דברו הארונים אמיליו לוי, משה חזן והרב הראשי, כולם ספרו בשבחם של האדון והגברת אגיון העיבדים בלי הרף לטובת התנועה, באחלם להם אריכות ימים בארץ ישראל.

אחר קמו האדון ארוארד ואשתו נרגשים מהתהלות והתשבחות שפזרו לכבודם ויודו לנאספים על נשף הפרידה.

משפחת אגיון היא אחת המשפחות האצילות והעתיקות באלכסנדריה זה יותר ממאה שנה. ידועה בהשתתפותה ביד נדיבה בכל מוסדות החנוך והחסד של הקהלה.

בשנת 1860 הקדישו האדונים בכור ויצחק אגיון בתים מיוחדים לטובת מוסדות החנוך של קהלתנו, חלק אחד שטש לבית ספר „תלמוד תורה" והשאר לקרן קיימת שפירותיו יהיו מוקדשים להחזקתו. זה היה בית הספר היהודי הראשון של הקהלה בעירינו. מלבד זה הקדיש יצחק אגיון עוד סכום מסוים שמפירותיו ילבישו את התלמידים העניים שתי פעמים בשנה. גם יוסף זאק ואנריקו אגיון נדבו סכומים גדולים לטובת החנוך לנערים.

לבית הספר לבנות שנוסד בשנת 1866 ע"י ועד הקהלה, נדבה משפחת אגיון סכומים גדולים להחזקתו.

המנוח בכור אגיון היה נשיא ועד הקהלה משנת 1881 עד 1890.

אין מוסד חסד, בית חולים, חנוך של הקהלה, ששמו של אגיון אינו כולט ברשימת מיסדיו או בין המנדבים הראשונים. בזמן האחרון יסד האדון יעקב אגיון על חשבונו בית יתומים, והקדיש עשרים אלף לי"ט לתכלית זו.

גם לטובת הישוב בארץ הקדושה, בני משפחת אגיון הם בין התומכים הראשונים. כל ה„שליחים" הבאים הנה לאסוף נדבות לטובת עניי הארץ, מכירים היטב את המשפחה הנדיבה הזאת, ואין „חכם", אין „שליח" הבא מירושלים שלא נתטך ממנה ביד נדיבה.

כאשר החל להתפשט הרעיון הציוני באלכסנדריה, נשארה התנועה זמן רב מצומצמת בתוך רחוב היהודים הדל ולא יצאה מחוץ לגבולותיה, כל המאמצים שעשו מנהלי ומנהיגי הציונים כדי למשוך את השדרות הגבוהות שלנו — לא הצליחו. אמנם צריך להגיד את האמת, מעולם לא היו הציונים נרדפים פה כמו בקהלות אחרות, רק הם עמדו מנגד מבחינת: „יקומו הנערים וישחקו לפנינו". ויתחשבו אתם כמו „בטלנים".

והנה ביום בהיר אחד הופתענו לשטוע כי הגברת ארוארד אגיון נכנסה לחוג הציונים ולא רק נכנסה בתור חברה, כי אם החלה לעבוד בלב ונפש להפצת התנועה לטובת המוסדות הלאומיים. זו היתה בשבילנו הפתעה חשובה ונעימה. עוד אנו זוכרים איך האשה האצילה הזאת סייעה לד"ר יהושע בוכטיל, שליח קרן היסוד או במצרים, וכאשה משכילה, עורכת

דין במקצועה, חדרה לעמקו של רעיון הלאומיות, ומאז עמדה לעזרתו של השליח והעבוד לטובת הציוניות במרץ רב.

על ציוני אלכסנדריה להזכיר לברכה את הד"ר בוכמיל בעד עבודתו זאת שנכתרה בהצלחה רבה, ורכש בשביל התנועה את הנפש האצילה הזאת, ומכיון שהגברת אדוארד אגיון היתה לציונית, כבר הדבר נעשה למודה.

ולה, ואחר כך לבעלה, חייבת במדה גדולה ההסתדרות הציונית בעד התפתחות התנועה הלאומית בעירנו.

והנה היום התבשרנו בשורה טובה כי המשפחה עוברת להשתקע בירושלים: אם כי מצד אחד אנו מצטערים על הכחות הפעילים שהולכים ועוזבים את אלכסנדריה, אבל שמחים אנו כי סוף סוף נמלאה שאיפתם של האדון אדוארד אגיון ואשתו להתישב בארץ ישראל, והננו מברכים אותם בהצלחה בכל מעשיהם ויזכו לראות גאולה שלמה בבנין ארצנו:

מסבה לכבוד הרב מ. עמיאל באלכסנדריה

ביום השלישי לשבוע שעבר הגיעי לחוף עירנו באניה „פטריה" כביד הרה"ג מ. עמיאל בלוית בני משפחתו בדרכו לא"י, למלא משרת רב ראשי ביפו ותל־אביב.

על האניה עלו לקבל את פניו רבנו הגדול בלוית סגנו הראב"ד ר' יעקב טולידנו, והאדון צבי שכטרמן חבר ועד קהלת יפו ותל־אביב, שבא באופן מיוחד מא"י לקבל את פני הרב בשם הקהלה.

בשעה שש וחצי אחה"צ נערכה מסבה נהדרה לכבוד הרב עמיאל באולם הגדול שבמשרדי הקהלה. במסבה השתתפו ראשי ועד העדה, חברי משרת הרבנות רבנו, הראשי פרופיסור דוד פראטו וסגנו הראב"ד רבי יעקב טולידאנו וחכם מימון בן עטר, וכמו כן באי כח המיסדות והסתדרות הציונית בעירנו.

האדון רוברט רולו, נשיא הקהלה, ברך את כבוד האורח הנכבד לבואו, ויאחל לו הצלחה פוריה במשרתו החדשה לטובת היהדות הארצישראלית.

רבנו הראשי הציג לפני הנאספים את כבוד הרב מ. עמיאל בתור אדם גדול ומפורסם בעולם ע"י חבוריו הנודעים לתהלה בדרושים ושאלות ותשובות. אנו שמחים — אומר הרב — שבא כעת למלא משרה אחראית

גדולה בעיר תל אביב. איני אומר „בקהלת תל אביב" כי אם „בעיר תל אביב", כי עיר זו היא היחידה העולם בהתור עיר יהודית במאה אחוזים; אנו מקוים כי יצליח בתפקידו, והקשר שבין מצרים ובין ארץ ישראל יהיה יותר חזק ואמיץ, הוא מאחל לו אריכות ימים ועבודה פוריה בארץ:

הראב"ד יעקב טולידאנו אמר:

התפקיד של רב ראשי איננו קל תמיד, ואמנם הוא עוד כבד יותר בימינו אלה, שיש בהם רבוי גוונים וחוגים בעמנו. עסקנים מכל הסוגים יש לנו ביחוד בתל אביב; למוסדות החסד, לאחוד העם, לעליה, להנוך ועוד ועוד, וכל אלה מוצאים את המרכז היחידי להפגש בו, במשרד הרבנות ועד הקהלה. ברבנות הראשית מוצאים את הנקודה המרכזית. ולכן כטובן על רב ראשי של הקהלה להיות איש הבינים לשמור על החומה ועל הכלים, לשמור על הטפוס היהודי המקורי ועל היהדות היונקת מן המקור, הזוהר והנוגה של חוזינו ומאורינו, ויחד עם זה עליו גם להתיחם בסבלנות לרוח החפשית של הצעירים. כי על כן אם תל אביב המלאה חוגים וסוגים שונים, בחרה בהרב מ. עמיאל לרב ראשי, בטח הכירה בו את האיש המוכשר לזה, בטח ידעה בו כי עם היותו מדעת זקנים, הנה מלא לשד ורעננות של צעירות, ובו יש כמין מטבע של בחור מצד אחד וזקן מצד שני.

ה. יעקב ויסמן בירך את כבוד הרב בשם הסתדרות הציונית. גם הוא דבר בדוח הנואם הקודם על קושי התפקיד שהוטל עליו לנהל קהלה גדולה וחשובה כזו של תל אביב; ישנן מפלגות שונות וזרמים שונים שקשה מאוד לאחדם; אך הוא מקוה כי ע"י השפעתו הגדולה יוכל להתגבר על המעצורים ולמצוא את הדרך לפתחון הראוי ע"י שיתוף פעולה.

מר שבטרמן הודה בשם קהלת תל אביב להרב הראשי פרופיסור דוד פראטו ולראשי הקהלה בעד קבלת הפנים היפה שסדרו לכבוד הרב מ. עמיאל ואמר: פה באלכסנדריה רואים שמתקיים הפתגם „עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות". כשאתה רואה את בתי הספר של הקהלה החדורים רוח לאומית, כשאתה שומע את השפה העברית המצלצלת בפי הפעוטים שבבתי הספר, וכשאתה רואה את ראשי ונכבדי הקהלה שבאו לתת כבוד לרבה של העיר העברית הראשונה, — אתה מבין ומאמין שרוח א"י מתחילה להתפשט בכל הארצות. ראשי הרבנים שלנו המסמלים את סמל עירנו עמיאל ועוזיאל, יגדילו את השפעת א"י בגולה, ומובן כי בראש ובראשונה על המקומות הגובלים עם ארצנו.

הרה"ג ר' מ. עמיאל כולר־נרנש, הודה לכבוד הרב הראשי ולראשי

הקהלה על עריכת המסיבה לכבודו ואמר: נעים היה לי מאד לבקר את אלכסנדריה, מפני שגם אלכסנדריה היא מעין קבוץ גלויות בזעיר אנפין, מעין זו של תל אביב, וכבר רגיל אני בנסיון של רבנות במקום קבוץ גלויות; אנטוורפן היא ג"כ במדה ידועה מקום של קבוץ גלויות מאשכנזים, אלכסנדריה קבוץ גלויות של הספרדים ובא"י מאשכנזים וספרדים גם יחד ובאמת כבר בא הזמן שלא נהיה לא אשכנזים ולא ספרדים אלא יהודים. מה שהביאה לנו ספרד בשעתה אנו יודעים מההיסטוריה שלנו, ומה שהביאה לנו אשכנז עכשיו, אנו רואים בעינינו וכבר בא הזמן שבמקום נוסח אשכנז ונוסח ספרד יהי לנו נוסח י ה ו ד י, ובמקום הלשון האשכנזית — אידיש, והלשון הספרדית — שפניולית — תהיה לנו רק השפה העברית.

יודע אנכי שבמקום קבוץ גלויות כמו תל אביב יש פרוד־דעות במדה גדולה, אבל איני מתירא מפרוד הדעות, כי במקום שיש פרוד דעות יש עכ"פ דעת; במקום שיש מחלוקת לשם שמים, יש חיים ויש תורת חיים, ולפעמים השקט והקול דממה דקה קשה יותר מהמחלוקת; האחדות המדומה קשה לפעמים יותר מפרוד הדעות.

האם כפי שאומרים חז"ל עתידה א"י שתתפשט בכל הארצות, הנה בטח מקודם תתפשם יותר בהארצות הסמוכות, ואז נהיה לנו ארץ ישראל וחוץ לארץ, אבל לא גלות, כי הכדל רב יש בין חוץ לארץ ובין גלות; גם כשישב בארץ בזמן בית ראשון ובזמן בית שני, ישבו הרבה יהודים לא בארץ, גם אז ישבו באלכסנדריה של מצרים, אבל ישיבה זו לא היתה ישיבה גלותית ולא ישיבה בחוץ לארץ, כלומר הארץ היתה המרכז שלנו וכל החו"ל וההיקף, וא"י נתפשטה גם שם; ורק אחרי החרבן באה הגלות, ובבנין ארץ ישראל תתבטל הגלות, וגם אלה שלא יזכו לבוא לארץ יזכו עכ"פ לשבת בחו"ל ולא בגלות. ומצרים בתור הארץ הקרובה לא"י תהיה; מהראשונות שא"י תתפשט שם.

תשרי התרצ"ז

הראב"ד יעקב טולידאנו נבחר בתור ממלא מקום רב ראשי בקהלתנו.

כאשר החליט הרב הראשי ד"ר דוד פראטו לעזוב את אלכסנדריה ולנסוע לרומא כדי לכהן שם בתור רב ראשי, — הוחלט באספת ועד הקהלה למנות את הראב"ד ר' יעקב טולידאנו לממלא מקום רב ראשי, במשך ארבע שנים האחרונות שרת במשרת סגן הרב הראשי.

ובו בזמן מלא גם תפקיד רב ראשי בקהיר במשך שתי שנים בבי"ד לערעורים.

המנוי הזה נתקבל בשביעת רצון גמורה מצד כולנו; כי במשך שנות משרתו ידע לרכוש לו אהבתם של בני הקהלה.

אין לי צורך לדבר על אישיותו של רבנו הידוע היטב בא״י, הוא יסד גן הילדים הראשון בטבריה עיר מולדתו מטעם „עזרה״ בברלין; הרבה לעשות למובתם של יהודי פקיעין ביסדו להם בית ספר ללמודי התורה מטעם „חובבי ציון״ באודיסה; חבר כמה ספרים היסטוריים ותורניים אשר הגדילו את שמו, וגם השתתף בעתונים המקומיים במאמרים מחקריים.

ובתור חוקר בהיסטוריה האי״ת השתתף בחפירות המדעיות בסביבות מבריה יחד עם החוקר המפורסם נחום סלוש.

בימי המלחמה העולמית הוגלה לאי קורס יחד עם 750 גולים מא״י ומסוריה והיא היה לנשיא עליהם.

והננו מאחלים לכבוד רבנו הצלחה רוחנית להפרחתה של קהלתנו.

„הבימה״ באלכסנדריה

עוד בהסבוב הקודם של „הבימה״ במצרים לפני שנתים, השאירה רושם עמוק בעירנו בין היהודים ולא־יהודים שנוכחו בהצגותיה. שכאשר אך הוצעה להביאה גם השנה כדי להציג איזו הצגות מיד נמצאו חובבים וסדרו ועד לנהל תעמולה לשם זה, בין חברי הועד נכנסה הגברת פולאואקי (יונית) אשר התפעלה אז מאד מהצגות „הבימה״ בעירנו. ראשית כל השתדל הועד לפני העיריה שתקבל על אחריותה לתמוך ביד „הבימה״ במקרה של הפסד, העיריה הסכימה, הודות להשפעתם של חבריה היהודים והגברת סילאואקי, לשאת באחריות על סכום של מאתים לירות מצריות במקרה של הפסד. הועד השתדל שהממשלה תפטור את כל כלי התפאורה והבגדים מדמי מכס.

ע״י תעמולה ומודעות פרסום נמכרו כמעט כל הכרטיסים לשלש החצגות (בשלושה לילות רצופים). בלילה הראשון של הצגת „אוריאל אקוסטה״ לא נשארו כרטיסים למכירה בקופה. תיאטרון „אלהמברה״ היה מלא מאפס מקום. למרות כי תשעים למאה מיהודי עירנו — לדאבוננו — אינם מבינים עברית.

בהצגות: „הלילה השנים עשר״ ו„היהודי הנצחי״ היו גם הרבה לא־יהודים ומהשדרות העליונות: מנהלי בנקים, סוחרים נכבדים, הקונסול הצרפתי, האדמירל של הצי האיטלקי ועוד ועוד.

כל העהונות המקומית: „לה רפורם", „לה בורס" איג'יפסיין גזט„ „לי פ'אר" וגם עתונים ערבים כתבו הערכות מצוינות ומפורטות בעתוניהם על כשרונות המשחקים מבחינה אמנותית אמתית. הצגת „היהודי הנצחי" ניתנה גם בשחרית יום החמשי כדי לזכות את תלמידי בתי הספר היהודים. ההצגה נתקבלה בשמחה.

ביום הרביעי, אחר ההצגה השניה („הלילה השנים עשר") שהוכתרה בהצלחה רבה, סדרו חובבי „הבימה" קבלת פנים נהדרה לכבוד המשחקים במלון „יוריו", ולמרות שהשעה היתה מאוחרת (אחת אחר חצות) קהל של מאה איש מחברי הקהלה השתתף בה, האדון אלפרד כהן נשיא ההסתדרות הציונית תאר את מקומה של „הבימה" בתחית העם היהודי, הודה לועד „חובבי הבימה" על אשר הודות להתעמולתם הנדולה הצליחו לזכות את הקהל האלכסנדרוני בשעות אחדות של קורת רוח, האדון כהן הודיע כי ההסתדרות הציונית בעירנו מצאה לנכון לרשום את הגברת פולאוקי בספר־הזהב של הקרן קיימת לישראל בתור תגמול על עבודתה לטובת „הבימה" העברית, במחיאת כפים סוערות מסר הנשיא את התעודה לידה.

כבוד הרב הראשי, הרה"ג דוד פראטו, דבר כיד דברנותו הטובה עליו, הלולים ותשבחות על האמנים העברים; בתוך דבריו אמר: ארץ ישראל רגילה לזוב חלב ודבש וגם תפוחי זהב משובחים, והפעם זכינו שישלחו לנו פרות יוצאים מן הכלל, כי דוקא ארצנו תוכל להצטיח פירות טעימים כאלה.

הגברת פולאוקי ענתה בהתלהבות בדברים חמים על הכבוד שזיכו אותה, היא מבטיחה לעבוד תמיד לטובת „הבימה".

האדון צ'מרינסקי הודה לקהל הנאספים בשם חבריו. תמיד יזכרו את האדיבות הרבה שהראו להם יהודי אלכסנדריה.

קבלת הפנים נגמרה בדקלומה של רובינה „שיר השירים", ובשירת „התקוה".

בשבילנו, יהודי מצרים, היה סבוב „הבימה" במחננו הפנגה נעימה לטובת ארץ ישראל, זו היתה עדות חיה מתחית העם היהודי ההולך ומשתרש בארצו. כעת נוכל בצדק להתפאר כי גם לנו יש תיאטרון משלנו ומשחקים אומנים המתבטאים בשפתנו אנו! ככה חשב כל אחד מהנאספים שנוכחו בהצגות „הבימה"! זו היא תעמולה ממשית חיה!

יוסף די פיג׳וטו ביי

אלכסנדריה, אדר א׳, תרצ״ח

במוצ״ש, אור ליום י״ב אדר א׳ נפטר באלכסנדריה האדון יוסף די פיג׳וטו ביי. באותו הלילה עוד התפלל תפלת ערבית בביהכ״נ „אליהו הנביא״, ובשעה 11 בלילה מת מיתה חטופה.

הקבורה נועדה ליום השני בשעה ארבע אחה״צ, ומכל קצות העיר, וגם מקהיר ומפורט־סעיד, נהרו המוני אנשים — אומדים את טספרם לששת אלפים — ממוקירי המנוח לחלק לו את הכבוד האחרון. נוכחי פקידי־ממשלה גבוהים, שני צירים מיוחדים בשם ה. מ. פ׳ארוק ובשם הממשלה המצרית, צירי קונסולים שונים, מפקד הג׳נדרמריה באקיר ביי, ה׳ דויס סגן מזכיר העיריה, חמדי אל דיב פחה, נדורי פחה, משלחת לשכת המסחר המצרית ובראשה הנשיא עלי אמין יחיא ביי, משלחת סינדיקט. פקידי המסחר וכו׳, כל חברי משרד הרבנות, כל ראשי הקהלה וחשוביה, מנהלי בנקים ובתי־מסחר גדולים, נשיאי האגודות היהודיות, רופאים עורכי־דין ועוד ועוד. בראש ההלוכה צעדו הצופים המכבים, תלמידי ותלמידות מבתי הספר של הקהלה, בתי הספר „טוסד מנשה״ ו„ליסי ז׳ואיף״ שוטרים, פרשים, ואחרי הארון שורה ארוכה של אלפי המלוים.

הארון, שהיה עטוף פרוכת רקומה מגן דוד, נישא על כפים עד טול העיריה, ושם הועבר לעגלה רתומה לששה סוסים שחורים והובל לבית הקברות. הספידו: הרב הראשי ר׳ מ. וינטורה בשם הקהלה, אליהו עדה בשם לשכת „בני בריית״, ה׳ ענתבי בשם אגודת „התלמידים הבוגרים״ ועלי שוקרי חמים בשם „לשכת המסחר״.

יש לציין, כי במשך שעה שלמה הפסיקה המשטרה את תנועת המכוניות והטראם ברחובות „נביא דניאל״, ופ׳ואד א׳, שבהם עברה ההלויה.

המנוח היה הסינטור היהודי היחידי במצרים, שנתמנה עפ״י פקודת המלך המנוח פ׳ואד וקבל את התואר „ביי״. הוא היה גם חבר „המועצה הכלכלית״ בתוך הממשלה המצרית, ובזמן האחרון נתמנה כחבר בלשכת המסחר. מחוץ לעסקנות כללית זו רבת־הענפים הקריש הרבה מזמנו וממרצו גם לשרות הצבור היהודי במשך שנים רבות כסגן נשיא ועד הקהלה, נשיא ועד בתי הספר ונשיא לשכת „בני בריית״ במצרים. קשה לתת הערכה מפורטת לכל עסקנותו הצבורית של המנוח די פיג׳וטו בכל טפעלי החסד השונים של הקהלה. כטעט בכולם לקח חלק פעיל בארגונם, אך הטפעל החביב עליו ביותר, שהוא התמסר לו בכל לבו כימי נשיאותו היה —

מקצוע החנוך. הוא הצליח להעלות הרמה התרבותית של בתי הספר לאותה המדרגה שקהלתנו יכולה כיום להתפאר בהם, הקריב את אונו והונו לטובת התפתחותם, הזניח את עסקיו הפרטיים כדי להתמסר כולו לכל עבודות הצבור. בשנת 1920 הצליח המנוח ביחד עם חבריו בועד לאסוף בין נדיבי הקהלה יותר מעשרים אלף לירות מצריות כדי ליצור קרן קימת להחזקת בתי החנוך.

גולי א"י באלכסנדריה בשנות המלחמה העולמית ודאי יזכרו את אישיותו החביבה, את אריבותו זאת עבודתו הפעילה שעבד לטובתם. נוסדו ועדות שונות לארגן ולסדר את אחד עשר אלף הגולים. ועדה להספקת עבודה, ועדה רפואית, ועדה של גבירות, ועדה לנסיעת גולים לחוץ־לארץ, ועדת בתי ספר עברים עפ"י שטת החנוך בא"י, וכו' וכו', ויוסף די פיג'וטו כיי היה תמיד הרוח החיה בכל העבודה הכבירה והענקית ההיא.

ב־ 14 באוגוסט 1918, אחרי שובו של ד"ר חיים ויצמן מירושלים בעברו דרך אלכסנדריה נוסד ועד „פרו פלשתינה" בנשיאותו של הברון פ'ליקס די מנשה, ויוסף די פיג'וטו ויקטור נגר היו סגני הנשיא, דוד סאקס נזבר וליאון נחמיאס מזכיר. וברשימה הראשונה אספו יותר מעשרת אלפים לירה. אח"כ יסד המנוח בהשתתפית ועד הקהלה ו„צעירי ציון" — „קרן לבנין א"י". גם פה נאספו סכומים לא מעטים שעזרו ל„לשכת העליה" פה להקלת המעבר לשנים עשר אלף עולים מפולין ומרוסיה ולהסיעם לארץ.

בשנים האחרונות החפטר ממשרותיו הצבוריות בועד הקהלה ובועד בתי הספר, אך בכל זאת לא חדל מתת את תמיכתו, עזרתו ועצתו לכל הפונים אליו.

בן שבעים היה במותו. הניח אחריו אשה, ארבעה בנים וחמש בנות.

קהלת אלכסנדריה לא תשכח לעולם את אחד מטובי בניה, המנוח יוסף די פיג'וטו ביי ז"ל. יהי זכרו ברוך.

בתי־הספר העבריים באלכסנדריה

בעקב השנויים הכבירים, שנתהוו במדיניותה של הממשלה המצרית, תמוז ה' תש"א החליטו כל בתי־הספר הזרים המקומיים לשים לב יותר אל לימוד שפת המדינה, וביחוד בתי־הספר של הקהלה היהודית בעירנו המקבלים תמיכה מהממשלה. בתכנית הלימודים הוכנסו שעות נוספות ללימודי השפה הערבית, וזה גרם לצמצום השעות של יתר הלימודים.

ולמרות זאת לא חל שנוי ניכר בשעות הנועדות ללימודי השפה העברית, ושפתנו נלמדה ברצינות גמורה כמאז, והודות למסירותם של המורים העברים המכירים באחריות המוטלת עליהם, עושים תלמידינו חיל במקצועות העבריים.

— הספרים והעתונים העברים הנשלחים מארץ־ישראל על ידי הועד למען החייל היהודי ועל ידי „הברית העברית העולמית" מתקבלים בשביעת רצון גמורה על ידי החיילים. הרצאות בעברית על נושאים שונים נערכות ב„עונג שבת" באולמי ההסתדרות הציונית, ששם נאספים בכל ימי השבת לבלות זמנם בשתית תה ובריקודים.

— התפתחותו היפה והמבורכת של מוסד הרמב"ם אלצתו לעבור אל מועדון מרווח יותר שיוכל להכיל את כל הבאים לשמוע תורה, להתוכח ולהתדיין בענינים יהודיים לאומיים. מועדון זה נמצא ברחוב היפה פ'ואד בשתוף עם אגודת „התחיה". במועדון החדש אורגנה מקהלה טובה ע"י המנצח האמן מר אלברט חמסי הידועה לקהל הא"י וע"י הזמרת ברכה צפירה. ההרצאות הניתנות בצרפתית ושיחות בעברית אחת לחודש גרמו לו למוסד ששמו יהא נישא על שפתי כל. נוסף לכל האמור נוצרו גם שעורים הנקראים שעורי „בר מצוה" לתלמידים הלומדים בבתי הספר הזרים, שעורים אלה ניתנים במרכזים שונים ומקיפים יותר ויותר תלמידים. יש לראות בפעולה זו משום חידוש מרנין לב, כי תלמידים אלו נדונים היו להשאר בבורותם, פרט למעטים שהיו מביאים „חכמים" אל בתיהם.

— ויבוא בהזדמנות זו על הברכה מר צארום, המנהל ובעל בית הספר ה„ריניסנס" אשר הקצה לעברית מקום של כבוד בתכנית הלמודים ואינו חוסך כל מאמץ לשפר ולשכלל את הוראתה. בית ספר זה הלך וקנה לו שם טוב בין בתי הספר, ומשך אליו את תשומת לבם של לשכת „בני ברית" שהחליטה לתמוך בו תמיכה חמרית. אך לדאבוננו למרות התמיכות לא יכול המנהל להחזיקו, ובית הספר נסגר אחרי חמש שנים.

מן הראוי לציין גם את פעולת חברי הועד של ת"ת על שם הרב משה פארדו. שדה פעולתם הוא בין שדרות העניות, בשכונות היהודיות שפעיר. מבקרים בת"ת שלהם גם תלמידי בתי הספר של הקהלה אחרי הלמודים; ואף על פי שהם נמצאים עדיין בהתחלת העבודה והגישושים מרובים, יש לקוות לתוצאות פוריות, וראויים לברכה חברי הועד: יעקב בובליל, דניאל לוי, מ. אצארף, וביחוד העסקן הצבורי מ. אסוסי והגברת ר' בירדוגו.

— ובאחרונה עלי להגיד מלים אחדות על „הספריה היהודית" מיסודה של ט ר ג ן זה שש שנים. והודות להתעניותו של הקהל העברי שלנו וגם אדיבותו של מנהל ה„ברית העברית העולמית" — הולכת ומתפתחת

לשמחתנו, המבקרים הולכים ונוספים. ספרים רבים בצרפתית ואנגלית בנושאים יהודים נקנו בזמן האחרון. וכך יש ברשות הספריה חומר רב לכל אותם המרצים והנואמים שלנו, המשתמשים בספריה היחידה במינה במצרים.

ובחדש אדר התש"ו, לרגלי החלטתו של מיסד הספריה מר טרגאן לעזוב את אלכסנדריה, אחרי שהותו בה ארבעים שנה, נערכה לכבודו מסבת פרידה באולמי הספריה ע"י ועד הנהלת בתי הספר לקהלה בנשיאותו של העו"ד מר אלפרד טילקי, שבה השתתפו מנהלי בתי הספר, המורים, ורבים מחשובי הקהלה ובראשם הרב הראשי דר' משה וינטורה. כולם דברו בשבחיו על עבודתו במסירות ביסוד „ספריה יהודית" והתועלת הרבה המביאה בהתפתחותם המוסרית של בני הקהלה על ידי ההרצאות המדעיות וההיסטוריות הניתנות בכל שבוע. חלקו יין ומגדנות לנאספים, ולמר טרגן נמסרה הרשמה בספר הזהב, ועל כתלי האולם הציבו לוח למזכרת.

חברי ועד הספריה: עו"ד ש' צוקרמן-נשיא, שלמה כהן-סגן נשיא, יוסף סעדיה ספרן, רפאל שרים, מ' ספורטה, ומרקו בכר עוזר ספרן.

— כידוע תוחג חתונת המלך פארוק עם פ׳אריזה, בתו של סערת יוסיף וולפיקר פחה, סגן נשיא בתי־המשפט המעורבים באלכסנדריה, ביום חמישי 20 לח״ו. כל תושבי מצרים מתכוננים לחוג בשמחה את חתונת מלכם האהוב. נשפים וחגיגות יערכו בכל רחבי המדינה. סעודה גדולה לאלפי עניים תערך בגן „עזבקיה״ בקהיר, ואחרי האוכל יקבל כל אחד תשורת כסף.

מצד הקהלות היהודיות באלכסנדריה ובקהיר מתנה יפה תוגש להוד מלכותו: מגילת קלף מעור איילה בבריכה נהדרה, ועליה כתובים מזמורי תהלים כ״א, ע״ב וקב״ח באותיות מוזהבות בעברית ובערבית. המגילה נתונה בתוך נרתיק שארכו 30 ס״מ ורחבו 10, משובץ ביהלומים, אודם ונופך, ומקושט בציור כתר המלוכה ובתמונות המלך והמלכה, מעשי ידי אמן.

— העתונות האירופית במצרים גינתה את המשטר האנטישמי החדש של ממשלת רומניה. גם העתונים היונים המקומיים פרסמו מאמרים חריפים נגד ממשלת גוגה ושיטתו. העתון „תשידרומום״ כותב בין השאר: „בזמן האחרון החלו מדינות אחדות לחקות את המשטר הנאצי בארצותיהם. המפנה המדיני החדש ברומניה אינו יכול לא להפנות את תשומת לבן של המדינות הבלקניות ויון בכלל. הנקודה היותר מראיגה היא השיטה האנטי־יהודית שהממשלה הרומנית נקטה לה כבגרמניה. זה כמה שנים שיהודי רומניה הביטו בדאגה לקראת עתידם, בגלל ההתחרות בשנאת ישראל המתנהלת בין המפלגות הרבות. פוגרומים פחות או יותר מאורגנים הפריעו את מנוחתו של ההמון היהודי השקט. אך עד עכשיו אפשר היה לחשוב, שאלה היו מקרים בודדים, וכעת נהיתה האנטישמיות לשיטה ממשלתית; והמלך קארול, כנראה, אינו יכול להתנגד לנוגא, והרשימה השחורה של הנאציות מתעשרת יום יום ע״י המצאת חוקים מעיקים כבימי הבינים״.

„שתי המדינות הפאשיסטיות קבלו את הידיעה בשמחה ובהתלהבות. החזית הפאשיסטית נחלה נצחון גדול. אנו, היונים, המכירים היטב את ערך החופש האישי, הננו משתתפים בצערם של היהודים ברומניה. נתנחם בזה, כי לעולם אין הכח והעריצות יכולים להגיע לידי נצחון סופי, יהיו אולי נצחונות עוברים עראיים, אך אחרי כן יבואו במקומם החרבן והתבוסה״.

פטירתו של נדיב

ביום ששי שעבר מת אחד מחשובי הקהלה, מר יעקב י׳ אגיון, מהמשפחות המיוחסות בעירנו. בהלויתו שנערכה בהדור רב השתתפו כל

נכבדי העדות השונות, ובראשם מושל העיר סעדת זויר פשה, סעדת עלי ביי, קונסול צרפת, קונסול איטליה, הרב הראשי משה וינטורה, ר׳ דוד פראטו, רב ראשי בקהלת רומא, הראב״ד ר׳ יעקב טולידנו סגן הרב הראשי, נשיא הקהלה רוברט רולו, וכל סלתה ושמנה של העדה, תלמידי בתי־הספר היהודים וכו׳.

המנוח השתתף תמיד ביד נדיבה בכל מוסדות הצדקה של הקהלה, ומלבד זה יסד מכספו לפני שלש שנים בית יתומים, שחסרונו היה מורגש בקהלתנו והקדיש למטרה זו עשרים אלף לי״מ. הבנין המפואר שנבנה על אדמת הקהלה סמוך לליצי הצרפתי עלה בשבעת אלפים לירה, ושלשה־עשר אלף הנשארות מופקדות בבנקים לקרן קיימת שמפרותיהן מתכלכל המוסד. יהי זכרו ברוך!

אחוד יהודי למען החנוך

UNION JUIVE POUR L'ENSEIGNEMENT

בית ספר זה אשר הוא היום אחד ממוסדות החנוך המעולים שבקהלתנו, נוסד כתוצאה ממאורע מעליב ומחפיר שקרה באחד מבתי הספר של האחים ס״ט קטרין בעירנו; מאורע אשר הרעיש וזעזע את הלבבות היהודים, וזה הדבר:

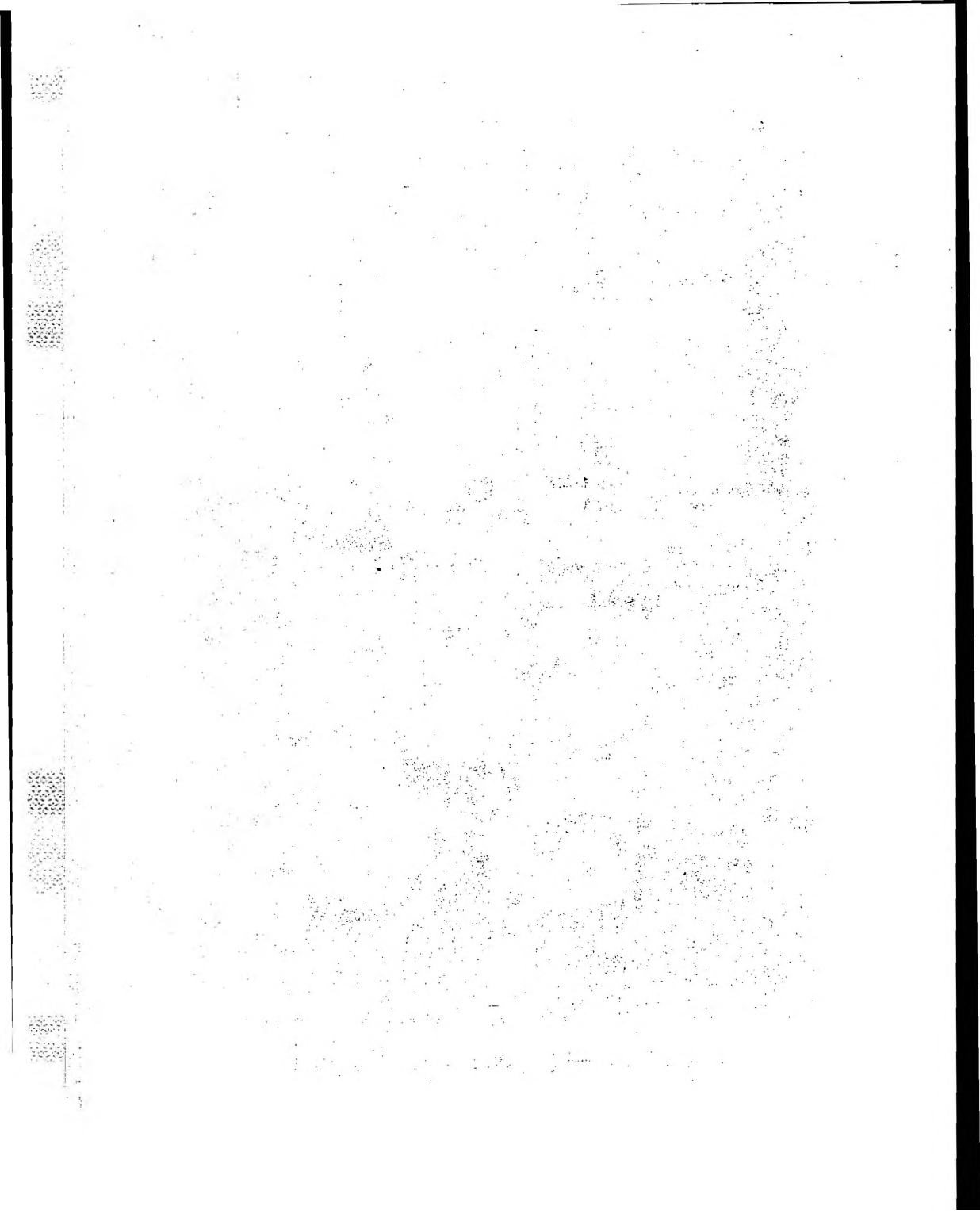
מורה הכתה העליונה בביה״ס ס״ט קטרין, כומר קתולי, דבר לפני התלמידים — יהודים ונוצרים — על היהודים המשתמשים בדם נוצרים לצרכי חג פסחם; והמורה לא הסתפק בזה, אלא גם הקריא לפניהם עובדות (?) איזה ספורים בדויים המוכיחים את אמיתות הרצח הדתי אצל היהודים.

המקרה המעציב הזה היה ענין היום של יהודי אלכסנדריה בשבוע זה.

ה„אורור״ היוצא לאור ע״י עורכו מר ל׳ שיוטו פרסם מאמר חשוב בשם „שעוריה בבתי הספר של הנכרים״, האגדה של רצח דתי נלמדת במחלקה. הוא הביא מכתב מאחד התלמידים — כמובן בעילום שמו — המספר את המאורע המעציב כמו שהוא: ומסיים! שוב אל יאמרו לנו כי בתי הספר של האחים הם היותר טובים, אשר בהם תכובדנה כל האמונות! אני אענה בתור בעל נסיון כי בבתי הספר האלה מלמדים לשניא ולבזות את העם היהודי. אני מקוה כי השורות האלה יראו, לאותם היהודים המחזיקים עור בדעותיהם אלה — את הסכנה הגדולה הנשקפת ליהדות בשליחת בניהם לבתי חנוך הנכרים. על החתום ס׳ נ׳.

Crêche Dahlia — (בית הינוקות) "דליה" המכון

וביום א׳ מאי 1925 בהתקיים האספה השנתית של הקהלה תחת נשיאותו של הברון פ׳ליקס די מנשה, קם מר אלי׳ ענתבי מנהל בית ספר „מוסד מנשה״ כולו חיור, ובקול רועד ספר את כל פרטי המאורע בם״ט קטרין, ויסיים בדברים האלה:

אין אנו מתנגדים לבתי הספר של האחים! אותם היהודים שמוצאים להם ספוק להאידיאל שלהם, ימשיכו נא לשלוח את בניהם שם! בתי הספר האלה אינם מסתירים את דעותיהם; חובה עליהם להמיר את דתם של התלמידים היהודים! זו היא מטרתם; והם משתדלים למלא את משלחתם באמונה, אין בכחנו להתנגד להם! אך עלינו להדוש מהם שלא יפיצו שנאה ומשטמה בין הגזעים! עכשיו עלינו להוציא את התלמידים היהודים מם״ט קטרין ולהכניסם בבתי הספר היהודים והחילוניים; כבוד האומה דורש קרבנות כאלה!

הנאספים היו נרגזים וסוערים, קמה מהומה באולם, דרשו בכל תוקף, שינתן פיום לעלבון כבוד הקהלה.

אחר שדברו הברונים פ׳ליקס די מנשה ואחיו אלפרד, השקיטו את הקהל, בהחלטה לעשות כל המאמצים להוציא את התלמידים היהודים מבתי הספר של האחים ולמצוא דרך ליצור בית ספר יהודי במוחרם ביי מרכז הקליריקליות.

ובו במקום נמנה ועד לשם זה.

נבחרו אנשים בעלי השפעה בקהלה: הברון פ׳ליקס די מנשה נשיא, פ׳ליקס גרין סגן נשיא, ברוך בן־טאטה גזבר, יהושע בובלי ומרדכי נארלר מזכירים, והאדונים א׳ ענתבי, גוסטב אניון, בנימין טובי, ט׳ פיחה, דר׳ שליזינגר ודר׳ דורה יועצים.

ותיכף התחילו לאסוף נדבות. בין המנדבים הראשונים נזכיר: הברונים אלפרד די מנשה ושרל די מנשה, אברהם עדה, יעקב בוטון ומיגואל טאראב.

בית הספר נפתח בחדש אוקטובר 1925 בארבע מאות ושמנים תלמיד לשמחת לב כל יהודי אלכסנדריה.

תכנית הלמודים של בית הספר הנקרא היום „ליסי יהודי״ דומה לתכנית הלמודים של הליסי הצרפתי בעירנו, בהוספת למודי העברית וספרותה.

בליסי יש שני סניפים! האחד ב„רושרי״ בעשר כתות, מהכתה העשירית עד השביעית הם למודי בית ספר עממי, ומהשביעית עד 1, 2,

בית ספר תיכוני, העוברים את הבחינות בקונסוליה הצרפתית לקבל תעודות בגרות. מלבד שתי כתות של גן ילדים.

בסניף השני אשר בספורטין הוא רק בית ספר עממי, מהכתה העשירית עד הששית, ושתי כתות לגן ילדים.

בגמור התלמידים הכתה העליונה יכולים להתקבל באוניברסיתאות באירופה, רבים מהם נוסעים לצרפת להשתלם; ובשנות המלחמה כשהנסיעה לאירופה היתה אי־אפשרית, נסעו אחדים לאוניברסיתה העברית בירושלם ולהטכניקום בחיפה, אך אי ידיעת השפה העברית עמדה להם למכשול, אך היו רבים שהסתגלו לזה.

שפת הערבית מתחילה לתפש מקום חשוב בלמודים, וכמו כן השפה האנגלית, העבריה נלמדת ארבע שעות כשבוע בכתה, ההיסטוריה היהודית נלמדת בצרפתית.

יש לציין כי מספר מכריע של התלמידים המצליחים בהשגת תעודת בגרות, — מגיע למספר מסוים מהמוסד הזה.

ראש הרבנים באלכסנדריה

חשון התרצ"ז

כשנבחר רבנו דוד פראטו לרב ראשי בקהלת רומא נתפנתה משרה זו בקהלתנו, ומאז התנהלה הרבנות הראשית בתבונה ובחריצות רבה ע"י הראב"ד והחוקר רבי יעקב טולידנו בתור ממלא מקום רב ראשי, ועפ"י בקשתו נדרשה הקהלה למנות רב ראשי. כמועמד למשרה נכבדה זו בא אלינו מפאריז הרב המלומד דר' משה וינטורה.

בבואו לעירנו ברכבת מפורט־סעיד נתקבל ע"י חברי משרד הרבנות ופקידיו, ועפ"י בקשת ועד הקהלה הואיל ככוד הרב לתת שורת הרצאות בעברית ובצרפתית לפני הקהל האלכסנדרוני. ההרצאה הראשונה היתה בצרפתית במוצאי שבת ר"ח טבת בביהכ"נ „אליהו הנביא" על הנושא „החשמונאים", לפני קהל של אלף וחמש מאות איש ואשה. ביום ה' שלאחריו שוב הרצה בצרפתית באולם הגדול להרצאות על „הרמב"ם ושיטתו בפילוסופיה" בנוכחות כל סלתה ושמנה של הקהלה האלכסנדרונית. כבוד המרצה נגע בשאלה הערבית והזכיר את תקופת הזהב בספרד, שהיתה אז כנאות מדבר בתוך הישימון הגדול של חשכת הבערות ששררה בכל העולם, ורק בספרד היו רבנים יהודים ושייכים מושלמים עוסקים יחד בשאלות מדעיות וחקירות דתיות ופילוסופיות. הם למדו לדעת, כי הם אחים לגזע

ומדברים בשפות אחיות, וגם אמונתם היא אחדות האל... והוא מקוה כי גם עתה אפשר להם לבוא לידי הבנה הדדית לטובת שתי האומות האחיות.

הרב האורח הרצה עוד כמה הרצאות: בעברית בביהכ"נ „זרדיל" על הנושא „דון יצחק אברבנאל למלאות ת"ק שנה להולדתו", בצרפתית בלשכת „בני ברית" על הנושא „החסידות בישראל", ובביהכ"נ „מנשה" על „החנוך היהודי". בגלל נועם דבורו וצחות שפתו בעברית ובצרפתית מצא חן בעיני הקהל האלכסנדרוני, וביחוד הצעירים הצמאים לדבר ה' רואים בו את האדם המוכשר למלא את המשרה רבת האחריות, ושבמרצו וכח עלומיו (בן מ"ד שנים), ידע להדריך את הקהלה ולהכניס בה רוח יהדות ולאומיות ויצליח לרומם את מצבה הרוחני והתרבותי.

ונעים לנו להודיע כי בהתאסף כל חברי הועד הוסכם פה אחד למנות את הרב ר' משה וינטורה לרבה הראשי של הקהלה לשמחתו של כל הצבור.

הרב רבי משה וינטורה נולד באיזמיר בדצמבר 1897, גמר את למודיו בבית המדרש לרבנים בקושטא, שמש בתור מורה לעברית ותורכית בקושטא ובבגדד, היה גם מנהל בי"ס בבירות. אח"כ למד באוניברסיטה בפריז ובמכון „לה סורבון", קבל תארים מדעיים שונים במדעי החנוך, הפסיכולוגיה, המוסר ותורת החברה, פילוסופיה כללית והגיונית. במרס 1935 קבל תואר דוקטור לספרות ולפילוסופיה על חבורו „הפילוסופיה של רבי סעדיה גאון", ו„הפילוסופיה של הכוזרי". ביחוד נתפרסם שמו בגלל ספרו על הפילוסופיה של רבי סעדיה גאון, המכיל גם תרגומים מהמקורות הערביים. בספר זה באה הקדמת הד"ר זיולין ווייל, הרב הראשי של פריז. הוא יודע השפות: עברית, צרפתית, ערבית ספרותית, אנגלית, ספרדית, תורקית וגרמניה.

— ביום ג' שעבר נתכבד רבנו הראשי החדש רבי משה וינטורה להתקבל לראיון בפני הוד מלכותו פ'ארוק בארמונו אשר בקובה. כבוד רבנו הוצג ע"י ראשי ועד הקהלה שלנו: האדונים רוברט רולו, אדוין גוהר ורפאל טוריאל. הראיון נמשך יותר מרבע שעה. הוד מלכותו התענין במצבה של הקהלה היהודית באלכסנדריה.

תמוז תש"א.

בשמחה רבה נוכל להדגיש את עבודתו הפוריה של רבנו הראשי רבי משה וינטורה בשדה התרבות העברית בקהלתנו. עוד מראשית בואו ראה רבנו בצער רב את הנוער שלנו ההולך ומתנוון מחוסר אנשים פעילים

בעלי השפעה להדריך אותו; ובקהלה גדולה וחשובה כקהלתנו המונה למעלה משלשים אלף יהודים (כן ירבו) ישנם אלפים צעירים המקבלים את השכלתם במוסדות חינוך זרים. רבנו הרגיש בסכנה הגדולה ויתאזר ליצור מרכז רוחני בשם „מוסד הרמב"ם" הקיים זה כשנה, שמטרתו להפיץ את התרבות העברית בין שדרות הנוער היהודי ולחנך את הדור הצעיר על בסיס התורה והמסורת. את מטרתו זו משתדל המוסד להשיג על־ידי: א) שעורי תלמוד מפי הרב הראשי, ש"ע, תנ"ך והיסטוריה מפי מורים שונים; ב) יצירת ספריה יהודית, שתכיל את היצירות הנחוצות ביותר לרוות את צמאון אלה הרוצים להכיר את תרבות ישראל וכו'.

נאומיו והרצאותיו של רבנו הראשי בעברית ובצרפתית על נושאים מלאים ענין ביהדות, הנערכים בכל ליל שבת בבית הכנסת „אליהו הנביא", ובהזדמנויות שונות בלשכת „בני־ברית" ועוד, מושכים המון רב ביחוד מצעירינו המשכילים הצמאים לדבר ה'. אחת בחודש, „בשבת מברכים" מרצה הוא בעברית בהיסטוריה היהודית בשפה צחה ובסגנון חדיש. נאומים אלה מכשירים חוג אנשים מהשדרות העליונות של הקהלה להכיר את המאור שבתורה ובלאומיות. בבית הכנסת „מנשה" נואם בכל יום שבת אחרי המנחה רבי אהרן אנג'יל סגן משרד הרבנות, פעם בעברית ופעם בצרפתית. נאומיו נשמעים בתשומת לב מיוחדה.

— פעולה חשובה אחרת בוצעה בימים האחרונים ע"י רבנו הראשי, בפרסמו בשפה הצרפתית „ספר שמושי לחינוך דתי יהודי". הספר נדפס בהדור רב בפורמט גדול בן 150 עמוד, וחולק לששה חלקים: א) ברכות הנהנין ועקרי האמונה; ב) החגים היהודיים והספרות הדתית בתוך מסגרת ההיסטוריה; ג) המאכלים האסורים, דיני שחיטה; ד) קטעי תפילות ותרגומן; ה) מזמורי תפילה עם תוי נגינה; ו) המוסר היהודי. וכל זה נכתב בטוב טעם ודעת שהקורא יהנה מאד בקריאתו.

תועלת רבה צפונה בחידוש שבספר החנוכי הזה, בעיקר לנערים בגיל ה„בר מצוה". האמידים שביהודינו, אשר בניהם מתחנכים בבתי־הספר הלא־יהודים נוכרים ביהדותם רק בהגיע ילדיהם לגיל „בר מצוה". נוהגים הם אז להכיא אל בתיהם „חכם" ודואגים לכך שלא יעמים חלילה על בניהם ידיעות מרובות בשפה העלולות לדעתם לקפח את כושר עבודתם בבתי־הספר. ה„חכם" עושה מלאכתו באמונה ומלמדו „תורה", זאת אומרת „מאלף בית ועד „מודה", וכמובן שברכות ציצית ותפילין, קריאת־שמע וברכות התורה נכללים בלימוד זה. וכל זה כדי לחוג את חגיגת „בר־מצוה". בפעולה זו הם ממלאים — לפי דבריהם — את חובתם כיהודים.

והעשירים הגדולים הנמנים עם השדרות הגבוהות — אין להם צורך

גם בואת. הם חושבים שאפשר להיות יהודי גם מבלי לדעת את עיקרי הדת היהודית ודברי ימי עמם, ואפילו גם מבלי להכיר את צורת הא״ב העברית, המהדרין שבהם אשר גורם להם מזלם ונקלעים באורח ארעי בבית־הכנסת — נוהגים לקרוא את ברכות התורה ו„הקדיש" מתוך כתב יד לטיני. ונבאי בתי הכנסת דאגו כבר לכך שטבלאות מיוחדות לדבר תמצאנה על „הבימה" למען „ירוץ הקורא בו".

כזה הוא המצב הענום של התרבות היהודית בעיר ואם בישראל, דור הולך ודור בא ללא תורה וללא יהדות!

ספרו של הרב הראשי בא למלא את החסר ולתקן את הטעון תיקון. ומי יתן והשפעתו של רבנו תעמוד לו להכניסו לבתים שספר עברי היה שם עד עתה בבחינת בל יראה ובל ימצא.

חשון התש״ג

התרבות העברית.

למוסד הרמב״ם שהוקם בשנת ת״ש ע״י רבנו הראשי ד״ר משה וינטורה כבר יצא מוניטין, ואף לקוראי „עם וספר" הגיע שמעו, ואמנם מרץ רב השקיע ומשקיע כבוד הרב בחזוקו ובהרחבתו של המוסד הטועיל הזה אשר שם לו למטרה לשפר את מצב החנוך היהודי בעירנו. למן הוסדו שם לבו למצב בוגרי בתי הספר של הקהלה, שיצאו אמנם ברכוש עברי לא קטן, ואשר מפאת חסר המשך, היתה נשקפת להם סכנת השכחה. מוסד זה הקים כתה של בוגרים אלו ויצר המשך טבעי ללמודים העבריים. בצדק יכולים אנו להתפאר עתה בכתה זו, שידיעותיהם העבריות של תלמידיה טבוססות ומושרשות ברוחם. שעורי השתלמות אלה ניתנים ע״י הרב הראשי בעצמו בעזרת סגנו הרב אהרן אנג׳יל ושלמה ערב.

עם התחלת עונת הלמודים החדשה התחיל רבנו בעבודה רצינית וחשובה יותר, למצוא תקון לתקלה הגדולה של הנוער, ולחנך את הדור הצעיר על ברכי התורה והמסורה. וכך עלה בדעתו ליסד בית ספר תיכוני, שחסרונו היה ניכר בקהלתנו; בתי הספר לקהלה היו תמיד בתי חנוך למתחילים בתכנית בית ספר עממי; ולאותם התלמידים בגמרם את הכתה העליונה, השתדלו מנהלי הבית לשלוח את המתקדמים שבהם אל בית ספר מוסר מנשה או אל הליציאום היהודי להשלים את למודיהם עד הגיעם לקבלת תעודת בגרות בקונסוליה הצרפתית; ששאיפותיהם היחידה של תלמידינו היתה השגת תעודת בגרות כדי לצאת למלחמת החיים; אבל כעת נשתנו הזמנים, מדיניות הממשלה דורשת שהתלמידים ידעו את השפה הערבית כהוגן וללמוד את המדעים בשפה זו.

בית ספר תיכוני מיסודו של רבנו כעת בא להשלים את החסרון הזה ולהכין תלמידים עפ"י תכנית ממשלתית קבועה, ובה בעת התאמה לבית ספר תיכוני כללי, ובהוספת הלמודים העברים לפי שטה מסוימת ותכנית מיוחדה וידיעה מספיקה בהיסטוריה היהודית, שלחן ערוך וכו'.

תקופת הלמודים היא של חמש שנים.

הלמודים הם חנם.

התקציב בשנה האחרונה עלה לשני אלפים ומאתים לירות.

לפי החשבון עולה הוצאות כל תלמיד עשרים לירות מצריות לשנה; ובמשך חמשת שנות למוד יעלה 100 לירות מצריות.

ועד מוסד הרמב"ם מבקש מהקהל הרחב שלנו למצוא נדיבים שישלמו 20 לירות שנתיות כדי להחזיק תלמיד אחד על חשבונו. עלינו החובה לתת לתלמידינו השכלה גבוהה; ולא — יהיו רבים מצעירינו נדונים להשאר בורים בלי כל השכלה מספיקה.

זהו המפעל החשוב ביותר שנוסד בזמן האחרון בשדה החנוך בקהלתנו.

חברי ועד בית הספר:

דר' משה וינטורה, רב ראשי בקהלה — נשיא הכבוד, יצחק ואינה נשיא, סלב'טור לוי סגן נשיא, מריו די בוטון — גזבר, ויקטור טוטאח — גזבר, יוחנן וינבלט — מזכיר, יוסף שרביט, א' חולו, עו"ד י' זינדברג — יועצים.

תכנית ליצירת מדרש לרבנים בירושלם

חשון התש"ו

רעיון חשוב מציע לנו רבנו הראשי, הראוי לתשומת לב מיוחדה מטעם ראשי הקהלות היהודיות בארצות המזרח, והוא: תכנית ליצירת בית מדרש לרבנים בירושלם.

זכורני בהיות הרה"ג המנוח רבי אליהו חזן ז"ל, רב ראשי בקהלתנו (תרמ"ח-תרס"ח), בנסיעתו לירושלם בשנת התרס"ז, ראה במגנת לבו את הירידה הרוחנית בעדת הספרדים; התבונן ביחוד במצבן של ה"ישיבות" ובתי האולפנא של העדה, שהיו בלי פקוח ובלי כל דאגה לקדמתם של בני הישיבה אשר בהם כל תקוותינו לעתיד; ורבנו התבטא אז בצערו הגדול, את המלים האלה! "מי יודע אם לא יעברו ימים רבים ויבוקש לחרפחנו בין העדה הגדולה והעתיקה הזאת איש מוכשר להורות הוראה ולא ימצא!"

אז רבנו התאור עוז וייסד ישיבה ללמודי גפ"ת בשם „נוה שלום", בה ילמדו מספר בחורים את דרכי ההוראה, גם שחיטה, מוהלות וכו'; והמלמדים „המומחים" עשו את משלחתם באמונה, מלאו את כרסי תלמידיהם תורה, לטדו על פה איזו סוגיאות גמרא מבבא קמא ומבבא מציעא וכו' וכו', וכל זה היה בלי שטה ובלי כל תכנית מסוימה, וכך נמשך הדבר, כמדומני שתי שנים; הבחורים לא התמסרו ללמודים כאלה, כי לא ראו את עתידם מזהיר לפניהם; ולבסוף: הישיבה התפוררה, והתלמידים פוזרו.

והיום, בקראי בימים האחרונים בהשומת לב את החוברת הקטנה שפרסם רבנו הראשי דר' משה וינטורה בשם „תכנית ליצירת בית מדרש לרבנים בירושלם" — אמרתי בלבי: הנה היא האיש אשר מצא את הדרך הנכונה! ורק עפ"י דרך זו יש תקוה להצליח ולגול החרפה מעל קהלתנו ומעל קהלות רבות מהמזרח, בתומכם בהגשמת הרעיון החשוב הזה.

אנו מקוים כי רבנו בעל ההצעה יצליח בהגשמת יצירתו, וקריינא דאגרתא איהו ליהוי פרונקא.

מבינות בעדות הגולה

הננו נותנים כאן סקירה קצרה מהיסודות הראשיים של התכנית הזאת.

בהתאם עם העובדא שעל כל מנהיג רוחני לדעת את שפת המקום שבו יכהן, ואת תרבותו, ושהשפעת הרב על קהלתו תהיה מוגבלת אם אין לו שפה משותפת עם הצבור או אם שפה זו לקויה היא בידו. תלמידי ביה"מ לרבנים יוכשרו כל אחד ואחד בארץ שבה הוא עתיד לכהן. מועמדים אלה יעלו ארצה ותלמודם בידם, לרבות תעודת בגרות מקומית שתתן להם הזכות להכנס לביהמ"ד לרבנים, אחרי בחינות כניסה בלמודים העבריים עפ"י תכנית מסוייטה.

תקופת הלמודים בביה"מ לרבנים היא של חמש שנים, שנה ראשונה בפרוזדור וארבע שנים במכון.

הפרוזדור יוקם באחת מנקודות הישוב הדתיות הרחק משאון קריה. באוירה נעימה ומושכת יקדיש התלמיד המתחיל את שנתו הראשונה ללמוד התלמוד ולהכשרה מעשית באותם המקצועות שעל כל רב להתמחות בהם: חזנות, שחיטה, סופרות וכו'.

תוקבע גם תכנית מקיפה לסיורים — סיור לחדש — כדי לאפשר לתלמידים לתור את הארץ בשנת הלמודים הראשונה. הסיורים יערכו בכל ראש חודש.

המכון. בארבע שנות הלמודים האחרונות, התלמידים ילמדו בד בבד את למודי הקדש (מקרא, תלמוד, פוסקים וכו') במכון, ואת מדעי היהדות האחרים (הסטוריה ספרות וכו'), באוניברסיטה, בהתאם להוראות רנהלת ביה"מ לרבנים.

ההכשרה בחנוך. הפקוח על למודי היהדות בבתי הספר ולפעמים גם הוראת המקצועות האלה, מוטלים על הרב בכל אותן הקהלות שקשה להן להבטיח את קיומו של מנהיגם הרוחני בכבוד, בלי תפקיד נוסף זה. כדי לאפשר לרב למלא תפקיד חשוב זה באמון, רצוי שתלמידי ביה"מ לרבנים יקבלו את הכשרתם החנוכית ב„המחלקה לחנוך" אשר באוניברסיטה או בביה"מ למורים המזרחי בירושלים.

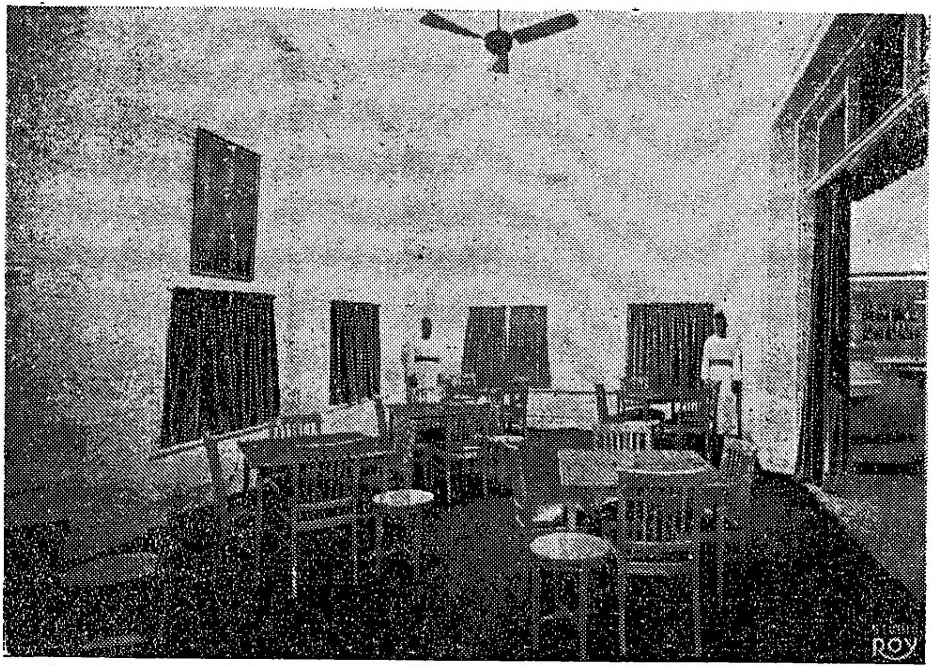
ביה"מ לרבנים והאוניברסיטה. רצוי שביה"מ לרבנים יוקם על הר הצופים בקרבת האוניברסיטה, וזה לא רק מטעמים טכניים — סתם להקל על התלמידים לעבור ממוסד למוסד בלי אבוד זמן — אלא גם מפאה חנוכית: טוב למוסד תורני זה אשר יוכל לשמש בית ועד לסטודנטים החרדים מחוג „יבנה", שיתנוסס לתפארה בקרבת קרית הספר העומדת להבנות על הר הצופים. חלונות ביה"מ לרבנים הפתוחים נגד האוניברסיטה עלולים להגביר את השפעת היהדות המסורתית בחוגים האקדימאים ולקדש את השם ברבים.

מובן שאין זה מחייב טשטוש גבולים בין שני המוסדות. ביה"מ לרבנים יהיה מוסד עומד ברשות עצמו, נתון באופן ישיר תחת פקוח ועדה דתית מרכבת מבעלי תורה וחכמה ויראת שמים אשר ישגיחו על האוירה המסורתית של הבית.

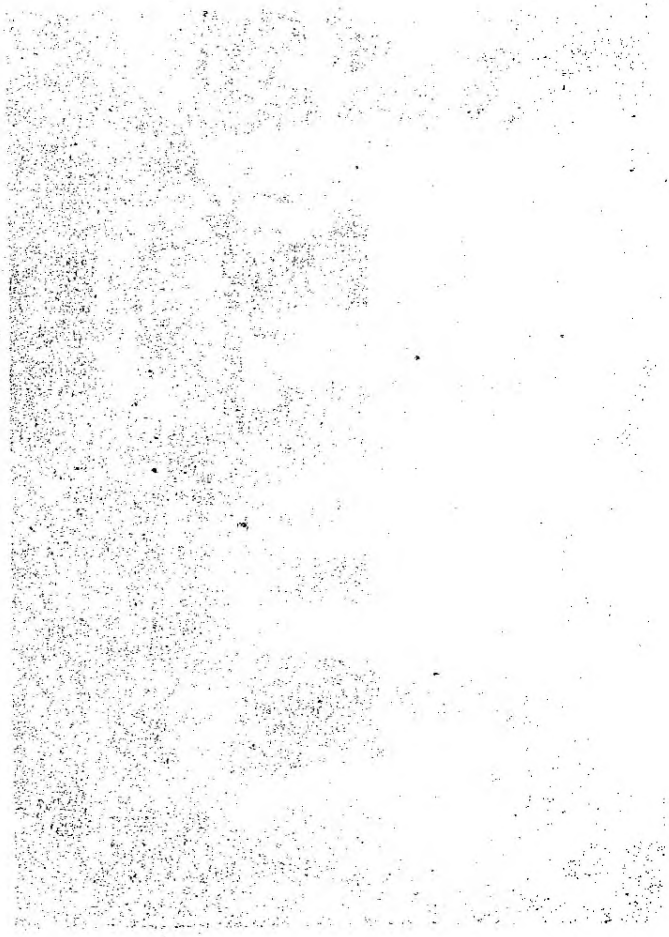
מוסדות החסד והצדקה בקהלה

בפרק בתי החנוך של הקהלה אמרתי כי לשם החזקתם של התלמידים וכלכלתם נוסדו בתי חסד מיוחדים לשם זה, והם: א) עמלי תורה, ב) „חברת מחסה לילדי ישראל" ג) טפת חלב, ד) „ילדות מאושרה". כל המוסדות האלה מטפלים רק לטובת תלמידי בתי הספר של הקהלה. כעת נדבר על יתר מוסדות החסד בכלל.

חברת עזרת אחים. חברה קטנה בשם „עזרת אחים" נוסדה בחדש ינואר 188ל במטרה לבוא לעזרת עניי הקהלה שלא יצטרכו לסובב

אולם לששת, לבילוי זמן של „בני ברית" בשתוף ה„אחוד ליהודי המזרח"
Centre Récréatif de la Béné-Bérith et de l'Union des Juifs Orientaux.

בחוצות ולפשוט יד. החברה הצטמצמה אז בחלוקת קמח למשפחות עניות צנועות. הכנסותיה היו מתשלומי החברים ומנדבות פרטיות.

חברי הועד המיסד היו: קלמן אגיון ויהודה כהן, זמן מה אחרי כן נוסד ועד פעיל עפ"י דרישת מר שלום טובי. הועד עבד במרץ רב, הרחיב והגדיל את הכנסות החברה, העיריה תמכה בחמשים לירות לשנה, ובשנינו האחרונות הגיע התקציב לשלשת אלפים ושש מאות לירות.

בין מפעלי החסד של החברה יש לציין: סניף של הלואת חן וחסד, המביא תועלת לא מעטה לבעלי מלאכה, בהלואת סכומים קטנים בערבות אדם ידוע ולסלקם בתשלומים זעירים חדשיים.

חברי הועד הנוכחי: רוברט רולו נשיא, מריו די בוטון, אלפרד נ' כהן, רפאל דויק, ויצחק ואינה.

בית חולים מוסד מנשה

אותו הבית שנבנה במוחרם ביי לפני ארבעים וחמש שנים לא היה מתאים לאוכלוסיה היהודית ההולכת ומתרבה באלכסנדריה. בשנים האחרונות נבנה בית חולים חדיש על שטח של 1700 אמות מרובעות בספורטין, שעלה בנינו יחד עם הרהיטים והמכשירים הכי חדישים כמאה אלף לירות מצריות, יש בו 140 מטות, רופאי הבית הם המפורסמים ביותר בכל ארץ מצרים, הוצאות הבית הן עצומות.

וכדי להקל מהתקציב, עושים כפעם בפעם מגביות לטובתו, והקהל עונה ברצון, מלבד זה הרכה נדיבים מקבלים על עצמם הוצאות כלכלת מטה אחת המטה עולה 65 לירות שנתית.

המרפאה שבבית החולים פתוחה לכל הבא לדפוק על דלתותיה בלי הבדל דת וגזע.

חברי הועד הנוכחי: ריני איזמאלום נשיא הכבור, מאג'ור ז'אק גוהר נשיא, דוד ג'יקוריל, רפאל דויק, מרקו נאדלר, ק' סיניגאלה ויצחק ואינה.

בקור חולים. בשנת 1911 נוסדה חברה קטנה בשם בקור חולים במטרה לעזור לחולים עניים בהספיק להם רופא ורפואות הנם. לשם זה פתחו מרפאה בתוך העיר ברחוב היהודים, המיסדים היו: אז! בכור אביכזיר, יצחק צאיג ומשה ארואץ.

חברי הועד הנוכחי משתדלים בכל מרצם להגדיל ולהרחיב את המוסד, בשנה זו הצליחו לבנות מכון נהדר טיוחד פוליקליניק, בו ששה חדרים

לקבלת חולים מכל המחלות, עם כל הכלים והמכשירים החדישים, ועד הקהלה השתתף בבנינו.

בימים האחרונים חונך ברוב פאר בנוכחות מושל העיר ושרי הממשלה וכל ראשי הקהלה.

חברי הועד: נשיא הכבוד דוד ג'יקוריל, נתן שושן נשיא, יצחק אבולעפיה, זאק נחמד ויצחק א' צאייג — גזבר.

(יש לציין כי מר יצחק צאייג הוא מהמיסדים הראשונים עוד מלפני ארבעים שנה).

מלבד זה יש ועד של נשים נכבדות העובדות במסירות; הגבירות: בנטאטה, פינטו, הררי, בארדה, בנון, אלגזי וחזן.

אחוד יהודי המזרח UNION DES JUIFS ORIENTAUX

נוסד בשנת 1916 מטרה: א) מרפאה להספיק חנם לחולים עניים רופא ורפואות ב) לעזור לאלמנות, יתומים ומשפחות נצרכות בסכומי כסף חדשיים, לחלק חליפות בגדים ליתומים עניים ולשלם בעדם שכר למוד בבתי הספר. ג) הלואות חן וחסד ע"י ערבות.

הכנסות החברה הם מתשלומי החברים ומנדבות שונות.

ב„ימים נוראים" מסדרים בית הפלה עפ"י מנהגי סלוניק, שהכנסותיו מוקדשות לטובת המפעל.

בשנה האחרונה לרגלי האסון הגדול על יהודי סלוניק, החברה עזרה הרבה ותשלח סכומים מסויימים ובגדים לטובת הפליטים האומללים.

חברי הועד: דוד ג'יקוריל נשיא הכבוד, יצחק ואינה נשיא, איזידור די בוטון, סלב'טור לוי, צבי אשכנזי, דוד שילטון, דוד אלבירה, חירם פרץ, דר' אשר, מרק מוסירי, אלברט חביב, מריו די בוטון, אלברט חולו, מורים שאלתיאל, אלברט חמסי, ויקטור אלגזי, משה טאריקה, ב' השביע, קלימן דואיניאם וגבריאל שמאע.

בשנה האחרונה היו כל הכנסות החברה 2150 לירות מצריות.

מוסד „דליה" CRÊCHE DALIA

בית תינוקות בשם „דליה" נוסד בשנת 1943 על ידי נשים נדיבות לב כדי לבוא לעזרת אמהות עובדות עניות, הן מביאות את ילדיהן בבקר

טרם שתצאנה לעבודה, ומשאירות אותן כל היום עד הערב, ובמכון רוחצות את הפעוטים, מאכילות אותם, ישנן גננות מיוחדות לטפל בחנוכם המנעימות להם את חייהם בכל מיני שעשועים וכלי משחק. שלשה חדרים מיועדים למטות קטנות בשביל הילדים, המשכיבים אותם אחרי האוכל במטותיהם.

בצחוקם של הקטנטנים האלה ניכרת הברת תודתם אל הגבירות המטפלות בהם באהבה רבה.

מתקבלים ילדים מגיל שנתים וחצי עד חמש וחצי, כעת המכון מכיל 75 ילדים וילדות.

חברות הועד הן:

הגבירות: שליזינגר, נשיאת כבוד, פ׳ נאדלר, נשיאה, אליה הורויץ, ויים, ויסמן, אפשטין, עמאר, אזרסקי, פ׳ישר, גואיטע, חנוכה, חארה, נאצר, פרלמוטר, ריקם, צוקר, שיינין וצוידר. כל החברות עובדות במרץ רב ובמסירות רבה.

אין לתאר את התועלת הרבה המביא מכון זה לבני הקהלה.

ההכנסות מתשלומים חדשיים ומנדבות פרטיות. יש בדעתה של החברה לבנות דירה מיוחדת בשביל המכון.

בית תבשיל כללי CUISINE POPULAIRE

יום יום מחלקים למשפחות עניות 250 מנות תבשיל חם, מהם אוכלים על השולחנות של המכון ומהם לוקחים לבתיהם לבני משפחותיהם.

ועד ההנהלה: הגבירות: דוד סאקס, משה לוי, אלי׳ פוליטי, ורבקה בירדוגו. (בתו של המנוח הרה״ג א׳ אביכזיר).

ישנן עוד חברות רבות של צדקה שלצערנו לא ירשנו המקום לתת פרטים עליהן, הקהלה צריכה להתפאר עם כל המיסדים שמטרתם היא להקל את מצב ענייה.

בית מושב זקנים LE FOYER

בנין נהדר ויפה ברחוב ראסאפ׳ה במוחרם ביי, מיסורו של אברהם עדה ובניו, מתאכסנים שם 70 זקנים משני המינים.

מנהלי המכון: ויקטור עדה, שלמה בירדוגו ופליקס גרין.

מושב זקנים LE REFUGE

נבנה לפני שנים אחדות, בקרקע אחוזת הקהלה הסמוך לבית „כנסת ששון" בקלימונופולי. ישנם כעת 40 זקנים משני המינים.

חברות הועד הן: הגבירות: נ׳לוס לוי, - נשיאה, צבי אשכנזי - סגן נשיאה, והגברת אירירה - מזכירה.

ב י ת י ת ו מ י ם. דברנו פעמים אחדות על המכון החשוב הזה שנבנה ע״י המנוח הנדיב יעקב יצחק אגיון. יש בהם כעת 25 יתומים.

המנדלת והמפקחת של הבית, הגברת ר ב ק ה ב י ר ד ו ג ו.

בית יולדות MATERNITE
בית הבראה MAISON DE CONVALESCENCE

ברעתה של הקהלה ליסד עוד שני מוסדות חשובים שחסרונם נרגש הרבה, והם: א) ב י ת י ו ל ד ו ת. המכון של בית יולדות הנמצא כעת בתוך בית החולים „מוסר מנשה" הוא קטן ואינו כלל מתאים לצרכי זמננו, עפ״י הצעתו של הנדיב ח י י ם ד ו ר ה, אחד מחברי הקהלה, יבנה כעת מכון מיוחד מנדרני מחוץ לבית החולים, וינדב לשם זה חמשת אלפים לירה.

ב י ת ה ב ר א ה. החולים העוזבים את בית החולים אחרי שכבם שם איזה זמן, יוצאים חלשים ותשושי כח; עליהם למצוא מרגוע לגופם כדי להחליף כח ולנוח שם שנים שלשה שבועות עד שובם לאיתנם. הנדיב מר אלי׳ שמאע דאג לזה, הוא מבטיח לבנות ב י ת ה ב ר א ה מודרני עם כל הנוחיות באחת מאחוזותיו ב „ ט י ו ף ".

אגודת בוגרי תלמידי בתי הספר לקהלה
ANCIEN ÉLÈVES DES ÉCOLES COMMUNALES

נוסדה בשנת 1925.

מטרה: א) חזוק קשרים הדדיים בין החברים, ב) חפוש עבודה למבוטלים. אולם גדול עם ספריה.

חברי הועד, אלברט נחמן־נשיא, יוחנן ענף ושמואל יצחק־סגני נשיא, רפאל ספורנו, ויטה נקסון, יצחק פיינשטין, ה׳ חלפון, דניאל נקסון, אלברט ויואנטי.

מועדון חוג הצעירים היהודים „מכבי"

מחלקה לצופיות, מטרתן הפצרת הצופיות ברוח הלאומי. נשיא: מג׳ור ז׳אק גוהר, סגן נשיא הסתדרות העולמית „מכבי".

בקרוב יפתח בהוג המוערון משרד לחפוש עבודה למבוטלים.

לשכת בני ברית „אליהו הנביא" מספר 681

מטרה: אנושיות, כבוד האומה, ועזרה לחלשים ולנצרכים.

חברי ועד הלשכה:

הנשיא: רפאל מודעי. מנטור, פ׳ליקס בן זקן. סגני נשיא: רפאל דויק וסלבטור לוי. מזכירים: אדוארד דויק וגסטון מזרחי. חברים: נחמיאס, בירקוביץ, ח׳ דורה, י׳ פרץ.

לשכת „בני ברית" בשתוף עם חברת „אחוד יהודי המזרח", סדרו באחד האולמים של הלשכה אולם מיוחד לתרבות ולבילוי זמן עם ספריה חשובה. באולם הזה מבלים צעירינו את זמנם בתוך אוירה יהודית בריאה.

לשכת גבירות בשם „רות".

בזמן האחרון יסדו מפעל חסד חנוכי בשם „עזרה ללמודים אחרי הבתה".

לרבים מתלמידי בתי הספר לקהלה, בי״ס פרגולה ועוד, עם בואם לבתיהם בערב, אינם מוצאים להם שום נוחיות לשבת במנוחה כדי לסדר את שעוריהם — לשכת „רות" סדרה בשבילם, כי מיד בצאתם בערב מבתי הספר יתאספו אל אולמי „עץ חיים" אשר ברחוב פ׳רנס, קרוב לשכונת היהודים, ושם ניתן לתלמידים עוגות ותה, ואחרי אכלם נגשים לעבודתם בשקט ובמנוחה, ובהשגחת מחנכת.

אין לתאר את שמחתם של המסכנים האלה! בהבעת פניהם העליזים ניכרת תודותיהם למטפלות בהם.

חברות הועד: הגבירות: פ׳ אירירה־נשיאה, שליזינגר, פ׳ סאלטו, פ׳ נאדלר־סגנות נשיאה, ר׳ אפשטין מזכירה, ל׳ גוזיק, ל׳ לוי, ס׳ שמאע ה׳ שוכט. — חברות.

בית ספר „אמנות ומלאכה"

ECOLE D'ART & METIER

כשמו כן הוא. מטרת המפעל הזה ללמד את הצעירים אמנות ומלאכה כדי שיוכלו להתפרנס ממלאכתם.

לאותם תלמידי בתי הספר לקהלה שאינם מוכשרים להמשיך את למודיהם בכתה, משתדלים להכניסם באיזה בית חרושת למלאכה: נגרות, נפחות ועוד, ושם ילמדו מלאכת יד. החברה מספיקה להם בשנות למודיהם משכורות חדשיות, גם חליפות בגדים ניתן להם שתי פעמים בשנה, בצהרים באים לבית הספר לאכול את ארוחותיהם, ושלש פעמים בשבוע מורה מיוחד נותן להם שעורי ערב.

הנשיא: ביינב'ינוטו קמפוס, סגן נשיא עו"ד אלפרד טילקי, מזכיר א' עזרן.

חברי ועד המועצה של הקהלה

רוברט י' רולו — נשיא
אדוין נ' גוהר — סגן נשיא
דוד א' ג'יקוריל
רפאל דויק
מאריו די בוטון
אלפרד נ' כהן
חיים דורה
מאנ'ור ז'אק גוהר
עו"ד אברמינו חזן
עו"ד רפאל מודעי
מרסל סלאמה
דר' ה' שליזנגר
יצחק י' ואינה

Prof. David Prato
RABBINO CAPO

פרופ׳ דוד פראטו
רב ראשי

Rome, le 16 Mai 1947

Cher M. Taragan,

Je m'empresse à vous envoyer quelque mots pour vous exprimer toute mon admiration pour la nouvelle initiative que vous êtes en train de prendre. La Communauté Israélite d'Alexandrie ne manquera pas de vous suivre dans cette initiative et de vous conserver toute sa gratitude pour ce que vous avez fait pour elle pendant votre vie, combien des disciples vous avez éduqués dans l'esprit national, combien des consciences vous avez formés et combien de jeunes gens vous avez sauvés de l'assimilation. Pendant les années de mon ministère rabbinique dans l'ancienne et glorieuse notre Communauté vous avez été un des collaborateurs les plus fidèles et les plus dévoués et sans votre concours je n'aurai pu aboutir à ce que j'ai accompli et je ne l'oublierai jamais. Vous auriez pu vous retirer en Eretz Israél au moment de votre retraite mais vous n'avez pas pu vous détâcher de votre Communauté, et vous vous êtes accroché à l'Ecole que vous avez enrichi avec votre Bibliothèque. Et maintenant vous voulez accomplir votre tâche et publier l'histoire de la Communauté. עשה והצלח — יישר כוחך ! — Je suis certain que vous réussirer et que tous nos frères trouveront dans votre ouvrage la force et la volonté de consolider la Communauté et ses institutions.

Que Dieu vous bénisse et vous accompagne dans votre vie que je vous souhaite longue et prospère.

שלום וברכה מאת מוקירו ומכבדו
דוד פראטו

ouvrant généreusement son cœur et sa bourse pour subvenir aux multiples besoins de ses infortunés frères de Palestine, et cela pendant cinq longues années!

Toute cette louable activité, toutes ces réalisations admirables sont retracées dans cet ouvrage en langue hébraique, et le nom de la Communauté s'inscrira en lettres d'or dans l'histoire d'Israél.

Aujourd'hui, en terminant mon ouvrage, je tiens à adresser mes vifs remerciements à tous ceux qui m'ont encouragé à la réaliser, et notamment à leurs Eminences Bension Meir Hay Ouziel, Grand Rabbin de Palestine, Jacob Tolédano, Grand Rabbin de Tel-Aviv et Jaffa, David Prato, Grand Rabbin de Rome et Dr. Moise Ventura, Grand Rabbin de notre communauté alexandrine, dont les lettres élogieuses à mon égard ont constitué pour moi un appui moral d'une valeur inestimable. Mes remerciements s'adressent également aux dirigeants de la Communauté d'Alexandrie dont les encouragements ne m'ont jamais fait défaut, ainsi que tous mes amis alexandrins qui m'ont donné des preuves tangibles de leur sincère amitié.

A Mr. Léon Palombo, l'ami et l'éditeur, j'adresse un témoignage de reconnaissance particulière pour le soin qu'il a apporté à la composition et à la présentation de cet ouvrage dont le but est de souligner les belles et magnifiques réalisations de la Communauté Juive d'Alexandrie à laquelle nous sommes attaches par des liens en même temps historiques et sentimentaux.

BENSION TARAGAN

Alexandrie, le 30 Juin 1947
(12 Tammouz 5707)

AVANT-PROPOS

Certains amis, tant à Jérusalem qu'à Alexandrie, m'ont demandé de réunir en un ouvrage les articles, reportages et correspondances publiés par moi dans la presse palestinienne et étrangère durant mon long séjour à Alexandrie, ce séjour ayant coincidé avec une des périodes les plus glorieuses du Judaisme Alexandrin.

Mon but a toujours été de faire au monde juif le récit de tout ce qu'a accompli la communauté alexandrine, une des plus importantes d'Orient durant cette époque. Le Judaisme mondial, à notre grand regret, n'a aucune notion de ce qui a été fait dans le passé et dans le présent par la colonie juive d'Alexandrie. On ignore tout au sujet de nos écoles magnifiques, de nos temples imposants, de notre hôpital, de notre orphelinat, de nos hospices, de nos diverses sociétés culturelles et philantropiques. On connait bien peu de choses sur l'activité de nos présidents et de nos chefs religieux dans l'organisation de la Communauté.

Membre de cette communauté glorieuse, fier de l'avoir servie, pendant 40 ans, j'ai voulu faire apprécier par le Judaisme universel le zèle infatigable de nos chefs et leur dévouement incomparable aux institutions communales; j'ai tenu surtout à signaler l'activité prodigieuse déployée en 1914-1919, lors de l'arrivée et du séjour en Egypte des réfugiés juifs de Palestine, cruellement éprouvés par leur expulsion de Terre-Sainte. Ils étaient plus de 11.000 âmes, hommes, femmes et enfants, débarqués dans le plus grand dénument. Il fallait voir alors la Communauté Juive d'Alexandrie, tout entière sur pied,

לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ, יָקוּמוּ וְיַסִּפְּרוּ לִבְנֵיהֶם. (תהלים ע"ח-ו)

Pour que la génération future soit mise au courant, pour que les enfants qui viendraient à naître se lèvent et, à leur tour en instruisent leurs fils. (Ps. 78-6).

מְנֻשׁ בהוקרה

לגיור הספרים מלאומי

ירושלים

מאת המחבר

בן ציון טרנן

QUARANTE ANS D'HISTOIRE DU JUDAISME ALEXANDRIN

1906 - 1946

Recueil

de chroniques, correspondances, articles et reportages publiés dans la presse palestinienne et étrangère

par

BENSION TARAGAN

ANCIEN PROFESSEUR D'HEBREU AUX ÉCOLES COMMUNALES
FONDATEUR DE LA "BIBLIOTHÈQUE JUIVE"

PRÉFACE
DE
ABRAHAM ELMALEH

ALEXANDRIE
1947

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2019